

T

t letra de l'alfabet (te).

T Simbòle dau tesla.

T Simbòle dau prefixe *tera-*.

Ta Simbòle dau tantal.

ta adj. poss. f. Marca l'apartenença à la segonda persona m'un nom de parentat pròcha: *Ta maire*.

T.A.B. Sigla per lo vaccin còntra la tifoïda e li paratifoïdas A e B.

tabac adj. e n.m. 1. Planta annuala ò vivaça, que la sieu espècia principala es cultivada per li sieu fuèlhas riqui en nicotina (Família dei solanaceas). 2. Fuèlhas de tabac secadi e alestidi, s'aspíron per lo nas ò si mastégon. 3. Negòci que vende de tabac. ◆ adj. inv. D'una color brun ros quefa pensar à-n-aquela dau tabac secat. Var.: **tabat** (forma lengadociana e gascona, m'ai sieus derivats).

tabacaire, airtz n. Persona que cultiva lo tabac. Var.: **tabataire**.

tabacar vi. (*tabaqui*) 1. (mar.) Brandar. 2. Pilhar e aspirar de tabac per lo nas. Var.: **tabatar**.

tabacomania n.f. Abús de tabac.

tabacon n.m. Persona que tabaca. Var.: **tabaton**.

tabacòsi n.f. Pneumoconiosi causada per l'inalacion de pòveras de tabac, observada dins lu obriers que manéjon lo tabac.

tabagia n.f. Luèc dont s'es totplen tubat, qu'es clafit de fum ò que consèrva l'odor dau tabac.

tabagic, a adj. Relatiu au tabagisme.

tabagisme n.m. Intoxicacion cronica per lo tabac.

tabalòri adj. e n.m. Niais, nèsci.

tabaquier, a n. Persona que vende de tabac. Var.: **tabatier, tabaquin**.

tabaquiera n.f. 1. Luèc plantat de tabac. 2. Pichina boita per lo tabac. 3. *Fenèstra à tabaquiera* ò *tabaquiera*, n.f.: Fenèstra dins un solier que comprèn un encastre inclinat coma la partida de la teulada dont es adaptat e que si barra m'un abatent vitrat. Var.: **tabatiera**.

tabaquin, a n. Tabaquier.

tabard n.m. Manteu que si portava sobre l'armadura, à l'Atge Mejan. Var.: **tabarro** (it.).

tabarro n.m. (it.) Tabard.

tabasco n.m. 1. Nom mexican d'una raça de feas. 2. Saussa especiada, à basa de piment roge, de vinaigre e de sau (marca depauada).

tabassada n.f. Bastonada; rosta. Sin.: **enflada, frusta**.

tabassar vt. Donar una rosta à.

tabat adj. e n.m. Tabac.

tabataire, airtz n. Tabacaire.

tabatar vt. Tabacar.

tabatiera n.f. Tabaquiera.

tabaton n.m. Tabacon.

T.A.B.D.T. Sigla per lo vaccin còntra la tifoïda, li paratifoïdas A e B, la difteria e lo tetanòs.

tabela n.f. Taula, tableu.

tabelari, ària adj. Si di de l'impression que si faía mé de plancas gravadi sus de boascs de fieü, denant de l'invençion dei caractèrs mobiles.

tabelion n.m. (anc.) 1. Foncionari encargat de metre en gròssa lu actes que lu notaris n'en dreicàvon li minutas. 2. Oficier public que jugava lo ròtle de notari dins li juridiccions subaltèrni.

tabernacle n.m. 1. (relig. ebraïca) Santuari barrutlaire que contenia l'arca d'aliança dont èron depauadi li Taulas de la Lèi fins à la construccion dau Temple de Salomon. ◆ *Fèsta dei tabernacles*: Fèsta liturgica judiva celebrada en auton. 2. (relig. cat.) Armari pichin plaçat sus l'autar dins la paret dau còr d'una glèia, destinat à conservar l'eucaristia.

tabèrt n.m. Baceu.

tabes n.m. Afeccion d'origina sifilitica que tòca la mesolha espinala, e caracterisada per una baixa de la coordinacion motritz e de dolors violenti.

tabescença (-ència) n.f. Fach de maigrir rapidament e totplen en rason d'una afeccion nervioa.

tabescent, a adj. Que maigrisse.

tabetic, a adj. e n. Relatiu au tabes; que sofrisse de tabès.

tabific, a adj. 1. (med.) Que provòca una perda de pes importanta, eventualament mortala, deuguda à la malautia. 2. (fis.) Que favorisa la combustion.

tablà n.m. (indi *tablā*) Instrument de música à percussion d'Índia, compauat d'un tamborn m'una pèu e d'una pichina timbala.

tablar vi. *Tablar sobre*: Comptar sobre.

tablatura n.f. Notacion musicala que lo sieu principi repaua sobre l'utilisacion de chifras e de letras qu'indícon l'emplaçament dei dets sus l'instrument. Var.: **tauladura**.

tableta n.f. (inform.) Tauleta.

tableu n.m. 1. Paneu mural m'un revestiment negre ò vèrd, sus lo quau s'escrivia mé de greda, espec. dins li escòlas. ◆ *Tableu blanc*: Tableu sintetic sus lo quau s'escriu m'un gredon escafable. 2. Supoart mural plan destinat à reçaupre d'informacions, d'anoncis, d'inscripcions, etc.: *Tableu d'afichatge*. ◆ *Tableu de bòrd*: Lo tot dei aparelhs de contraròtle plaçats davant lo pilòt ò lo menaire, per li permetre de surveilhar l'anar dau sieu veïcule; lo tot dei informacions, estadisticas e grafics, que perméton dins una empresa de verificar lo boan foncionament dei diferents servicis. 4. Ensèm que comprèn l'aparelhatge que comanda de dispositius electricis. ◆ *Tableu de contraròtle*: Lo tot dei aparelhs de comanda, de mesura, de reglatge e de seguretat d'una màquina ò d'una installacion completa. 5. (mar.) Partida plana e esquasi verticala de l'arrier d'una nau. 6. Dins d'unu juècs de sòus, emplaçament dont lu jugaires plàçon la sieu escomessa. ◆ *Jugar sus doi tableus*: Si reservar

d'avantatges dei doi costats, quau que sigue lo vencedor.

7. Òbra picturala executada sus un supòrt independent (paneu de boasc, tela tenduda sus un encastre), generalament presentada dins un quadre. ◇ *Tableu d'autar*: Pintura enquadrada plaçada en dessobre e en arrier de l'autar dins una glèia. ◇ *Tableu de cavalet*: Tableau de pichini dimensions. ◇ *Tableu vivent*: Grope de personas immobili que representa una scena qu'evòca una pintura ò una esculptura. ◇ (fig.) *Li a una ombra au tableu*: Li a un element d'inquietuda dins una situacion que semblava favorabla.

8. Cen que s'ofrisse à la vista e provòca una impression; spectacle: *Un tableu esmovent*. ◇ *Tableu de caça*: Exposicion dei animaus abatuts gropats per espècias; lo tot dei avions enemics abatuts; (fam.) Lo tot dei conquistas amoroï de quauqu'un.

9. Descripcion oralà ò esricha qu'evòca una situacion: *Un tableu fidèle dei eveniments*.

10. (teatre) Subdivision d'un acte, marcada per un cambiament de decòr.

11. Lista que contèn d'informacions, de donadas, d'entresenas dispauats d'un biais clar, sistematic ò metodic: *Tableu cronologic*. ◇ (farm.) Tableau A, B, C: Lista dont son repartidi li diferenti substànças farmaceutiqui velenoï emplegadi en terapeutica umana e veterinària (A: toxic; B: estupefaguent; C: perilhós). ◇ *Tableu d'avançament*: Lista, dreïçada periodicament, dau personal civil ò militari d'una administracion ò d'un còrs, jutjat digne d'avançament. ◇ (anc.) Tableau d'onor: *Lista dei escolans melhors d'una classa*. ◇ *Tableu economic d'ensemble*: Tableau sintetic dei còmptes de la nacion, que fidura lo tot dei operacions que lu diferents agents efectúon. ◇ *Tableu dei operacions financièri*: Dins la comptabilitat nacionala, tableu que presenta li vias e mejans per lu quaus son messi en òbra li foants de financiament necessari. ◇ Lista dei membres d'un òrdre professional: *Tableu dei avocats*.

tabloïde adj. e n.m. Que lo sieu format es la mitan dau format abitual dei jornals, en parlant d'una revista.

tabó n.m. 1. (antrop.) Interdich de caractèr religiós que tòca un èstre, un objècte ò un acte en rason dau caractèr sacrat ò impur que li es atribuit. 2. Interdich de caractèr social e moral.

tabó adj. (dei doi genres) 1. Qu'es l'objècte d'un tabó, d'una interdiccion religioa. 2. Que non convèn d'evocar, en vertut dei convenenças socials ò morali. 3. Que non si pòu criticar, metre en causa: *En França, l'unitat de la República es tabó*.

taboïsar (-izar) vt. Rendre tabó.

tabolet n.m. Especialitat libanesa, mesclum de blat concassat e de tomatís, verdura, cebas e fuèlhas de menta chaplat, mé d'òli d'oliva ò de suc de limon.

tabolh, a adj. Rústegue.

tabòr n.m. Còrs de tropas marroquin equivalent à un batalhon d'infantaria.

tabulacion n.f. 1. Ensèm dei dispositius que perméon d'arrestar automaticament ò manualament lo carri d'una màquina per escriure au començament dau paragrafe ò de colomna; utilisacion dau tabulator d'una màquina per escriure. ◇ (inform.) La mema foncion dins

un tractament de tèxto. 2. Operacion de messa en pàgina d'un imprimit que permete d'obtenir de disposicions en tableu: Tabulacion horizontala, verticala; caractèr de tabulacion. 2. (inform.) Calcul d'un ensèm de valors pilhadi per una foncion sus un interval donat quora una variabla vèria per pas regulier.

tabular(i), a (-ària) adj. En forma de taula, plat.

tabulat n.m. Cnidari constructor, fossile dins lu terren primaris.

tabulator n.m. Dispositiu d'una màquina per escriure, d'un computador, que permete de retrovar immediatament e automaticament li memi zònas d'arrèst à cada linha.

tabulatritz n.f. Màquina que servia à esplechar li cartas perforadi.

tac onomatopea Bosin d'un còup sec.

taca n.f. 1. Marca naturala sus la pèu de l'òme ò sus lo pel dei animaus. ◇ (anat.) *Taca auditiva*: Zòna de l'utricule e dau sacule de l'aurelha intèrna., sensibla à la pesantor e ai acceleracions. ◇ (anat.) *Taca jauna*: Màcula. 2. Mancança de color, de lutz, d'ombra. 3. (astron.) Estructura temporària sombra sus lo disc dau Soleu. 4. Maca que bruta: *Una taca d'òli*. ◇ *Faire taca*: Causar un contraste, una marrida impression. ◇ *Faire taca d'òli*: S'expandir progressivament tot à l'entorn. 5. (lit.) Tot cen que vèn brutar l'onor, la reputacion.

taçar vt. (*taqui*) 1. Brutar en faguent una taca. 2. (lit.) Ternir, solhar: *Taçar una reputacion*.

taçar vt. (*taqui*) 1. Egalisar (l'autessa dei letras d'una forma tipografica) mé l'ajuda d'un tacon. 2. Procedir au tacatge dei fuèlhs de papier.

taçatge n.m. Accion de constituir de pilas de papier omogeneï avant li operacions d'impression, de copa ò de plegatge.

tacca n.f. Planta monocotiledonea dei país tropicals, que lo sieu tubercule fornisse una fecula alimentària.

tacet n.m. (mòt lat., *si taise*) (mús.) Silenci d'una partida.

tacit, a adj. Que non es formalament exprimit, ma qu'es sotentendut; implicit.

tacitament adv. D'un biais tacit.

taciturne, a adj. Que parla gaire, silenciós.

taciturnitat n.f. Caractèr taciturne.

taclar vt. Au balon, accion de blocar m'au pen l'accion de l'adversari e, mai especialament, en esquilhant m'un pen en avant, destinada à lo privar dau balon.

tacle n.m. Faire un tacle.

tacolar vt. Marcar de pichini tacas.

tacolat, ada adj. Marcat de pichini tacas. Sin.: **pigalhat**.

tacon n.m. 1. Pèça de teissut emplegada per tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit. 2. Taquet.

taconada n.f. 1. Accion de tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit au mejan d'una pèça de teissut. 2. Accion de metre una sòla nòva à de soliers vièlhs.

taconar vt. 1. Tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit au mejan d'una pèça de teissut. 2. Metre una sòla nòva à de soliers vièlhs.

tacòt n.m. Vièlha veitura.

tacte n.m. 1. (fisiol.) Sensacion producha per lo contacte mecanic d'un objècte mé la pèu e reçaupuda per li corpuscules de Meissner (contacte leugier) e de Vater-Pacini (pression). Sin.: **tocar**. ◇ *Ponch de tacte*: Ponch de la pèu dont si sente la sensacion dau tocar. 2. Sentiment delicat de la mesura, dei convenenças dins li relacions m'ai autres.

tactic, a adj. Relatiu à una tactica.

tactica n.f. 1. Art de dirigir una batalha, en combinant per la manòbra l'accion dei diferents mejans de combat e lu efèctes dei armas. ◇ Aqueu biais de combatre en eume pendent la batalha. 2. Lo tot dei mejans per obtenir lo resultat recercat.

tacticament adv. Conformament à una tactica.

tactician, a n.m. 1. Especialista ò teorician de tactica militària. 2. Persona qu'emplega de mejan abiles per obtenir lo resultat vorgut.

tactil(e), a adj. 1. Dau tocar: *Corpuscules tactiles*. 2. Si di d'un ecran de visualisacion que reagisse au simple contacte dau det.

tactilitat n.f. Possibilitat de sentir m'au sens dau tocar.

tactisme n.m. (zool.) Atraccion ò repulsion en rason de factors de l'environment, que provòcon una presa d'orientacion e una reaccion locomotritz dins li espècias animalis.

taekwondo n.m. Espòrt de combat d'origina coreana.

tael n.m. Anciana moneda chinesa.

tafanari n.m. (pop.) Cuu.

tafataire, airtz n. Persona que fa de tafatàs.

tafatàs n.m. Tela leugiera de seda ò de fibras sintetiqui.

tafofil(e), a adj. e n. Qu'a la passion dei cimentèris.

tafofilia n.f. Passion dei cimentèris.

tafurar vt. Preocupar.

tag n.m. 1. Inscripcion, mai particulierament una signatura realisada m'una bomba de pintura. 2. (biol.) Etiqueta ajustada sus una proteïne per la poder purificar, seguir dins una analisi, etc. 3. Metadonada, mòt-clau ò tèrme associat ò assignat à d'informacion (per exemple un imatge, un article), que descriu una caracteristica de l'objècte e permete un recampament facile dei informacions que contènon lu memes mòts-claus.

tagalòg n.m. Lengua dau grope indonesian parlada ai Filipinas, dont es lenga oficiala.

tagre n.m. Vilan, pacanard; panto.

tai-chi n.m. Tai-chi-chuan.

tai-chi-chuan n.m. Gimnastica chinesa, constituïda d'un encadenament lent de movements, en foncion d'esquelas precis. Var.: **tai-chi**.

taiconoauta n. Espacionauta chinés.

taïfa n.f. Equipatge d'una nau. Sin.: **marinaria**.

taigà n.f. (mòt rus) Forèst de conifèrs que va esquasi sensa interrupcion dau nòrd d'Euràsia fins en Amèrica, au sud de la tondrà.

tailandés, esa adj. e n. De Tailàndia.

taire vt. Tàiser. ◆ **si taire** v.pr. Si tàiser.

tais n.m. Mamifèr plantigrade, omnivòre, comun dins lu boascs (Lòng de 70 cm, d'un pes de 20 kg, familha dei mustelides. Var.: **taisson**.

taisar vt. Tàiser. ◆ **si taisar** v.pr. Si tàiser.

tàiser vt. Var.: **taisar, taire**. ◆ **si tàiser** v.pr.

taisson n.m. Tais.

tahitian, a adj. e n. n.m. Lengua polinesiana parlada dins tota la Polinesia francesa.

tajine n.m. (de l'ar.) 1. Tròç de carn de fea, de volalha, ò lieumes cuèchs à l'estofada mé de cebas, de pebrons, de prunas, etc. (Coïna marroquina e tunisiana). 2. Recipient de tèrra dins lo quau si fa cuèira aqueu plat.

tal, a adj. Tau, tala.

tal, a n. Tau, tala.

talament adv. 1. (Marca l'intensitat) Foarça, totplen. 2. (Marca la consequença) *Talament ... que*: Au ponch que. Sin.: **tant**.

talamic, a adj. Relatiu au talamus.

talamus n.m. (anat.) Partida de l'encefale situada à la basa dau cerveu, qu'a un ròtle essencial dins la sensacion.

talar vt. Faire de macaduras à (de fruchs), macar.

talari(i), a (-ària) adj. Que cala fins ai talons, en parlant d'un vestit.

talaspic n.m. Genre de plantas erbaceas.

talassemia n.f. (med.) Emoglobinopatia ereditària, deuguda à la persistença d'una emoglobina de tipe fetal e caracterisada per una anèmia.

talassocracia n.f. (ist.) Estat que la sieu potença èra principalament contenguda dins la sieu mestresa dei mars.

talassofobia n.f. Paur de l'aiga.

talassoterapia n.f. Tractament au mejan de banhs d'aiga de mar e lu climas maritimes.

talc n.m. 1. Silicat natural de magnèsi, onchós e tendre, de textura lamelloa, que si tròva dins lu esquists cristallins. 2. Pòuvera d'aquesta substança.

talcar vt. (*talqui*) Metre de talc à.

talcós, oa adj. Que contèn de talc; qu'a l'aspècte dau talc.

talent n.m. 1. Anciana unitat de pes e de moneda. 2. Disposicion particuliera à faire quauqua ren. ◇ (espec.) Capacitat, don remirable dins lo camp artistic, literari: *Un autor de talent*. 3. Persona dotada d'una tala capacitat: *Ajudar un noueu talent à si faire conòisser*.

talent n.f. Fam, apetit.

talentàs n.m. (fam.) 1. Gròs talent. 2. Gròssa fam.

talenton n.m. (fam.) 1. Pichin talent. 2. Pichina fam.

talentós, oa adj. Qu'a de talent.

talentosament adv. Embé talent.

talèr n.m. Anciana moneda de pauc ò pron 29 g, originària de Boèmia (1525), pi emplegada coma unitat monetària dins lu país germanics fins au s. XIX^a.

talh n.m. 1. Còca, entalha. 2. Talha, accion de talhar: *Lo talh dei bèrris*. 3. Trencant (d'un coteu, d'una arma). Var.: **talhant**. ◇ *Passar au talh de l'espada*: Tuar. ◇ *Èrba dau talh*: Trescalan. 4. *Arribar à talh*: Arribar au moment oportun. 5. *Durbir lo talh*: Entamenar, èstre lo promier à faire quauqua ren. 6. *Èstre à talh*: Èstre abonat. 7. *Faire talh*: Faire crèdit.

talha n.f. 1. Accion de talhar: *La talha de la vinha*. ◇ Biais de talhar, biais donat à l'objècte talhat: *La talha en ròsa d'un diamant*. 2. (cir.) Cistotomia. 3. (min.) Chantier alongat que va de l'avant à l'encòup sus tota la sieu longuessa (per op. à *cambrà*). 4. (grav.) Incision de la planca que servirà à tirar una estampa. Trencant d'una espada. 6. (ist.) Impoast dirècte levada sus lu roturiers, en França, sota l'Ancian Regime. 7. (mús., anc.) Tenòr. 8. Autessa dau còrs uman: *Una filha de granda talha*. ◇ *Èstre de talha à*: Èstre capable de. ◇ Grandessa e robustessa d'un animau: *Una vaca de bèla talha*. ◇ Dimension, grandessa de quauqua ren. ◇ De talha: *D'importança*. 9. Dimension estandard d'un vestit, d'un pareu de soliers, etc. 10. Partida dau còrs situada à la joncion dau torax e de l'abdomèn. ◇ Partida ajustada dau vestit que marca la talha d'una persona: *Talha bassa*.

talhable, a adj. (ist.) Èstre subjècte à l'impoast de la talha.

talhaboasc n.m. Persona que lo sieu mestier es de talhar de boasc. Sin.: **boscater**.

talhacigarro(s) n.m. Copacigarro(s).

talhada n.f. Cotelada.

talhadís n.m. Boasc que si talha à intervals reguliers rapprochats, constituït d'aubres de pichina dimension objetguts per regrèlhs de socas.

talha doça n.f. 1. Lo tot dei procediments de gravadura en vuèi sus metal, per op. à *talha en releu* ò *talha d'esparnha*. 2. Estampa obtenguda au mejan d'un d'aqueli procediments.

talhador n.m. 1. Plateu sus lo quau si talha la carn. 2. (arquit.) Coronament motladurat dau còrs d'unu capiteus.

talhafèrre n.m. Burin.

talhafuèc n.m. (inform.) Parafuèc.

talhagredon n.m. Pichina aisina provedida d'una lama trencanta, que sièrve à talhar lu gredons.

talhaire, airtitz n. 1. Persona que talha lu aubres. 2. Persona que fa de vestits sus mesura. Sin.: **sartre**. Obrier especialisat dins la talha de divèrs materiaus: *Talhaire de pèiras*. ◆ n.m. Vestit femenin constituït d'una gonèla e d'una vèsta assortida.

talhalegumes n.m. Aisina per talhar lu legumes. Var.: **talhalieumes**.

talhalieumes n.m. Talhalegumes.

talhamar n.m. (mar.) Pèça d'una nau que forma lo limit avant de la carena d'una nau.

talhament n.m. 1. Talha, accion de talhar. 2. Talhatge.

talhandaria n.f. 1. Fabricacion, comèrci dei aisinas fachí per taillar, decopar, etc. (secators, ciseus, etc.). 2. Aquesti aisinas.

talhandier, a n. Persona que fabrica d'articles de talhandaria.

talhant, a adj. Que talha ben, qu'es ben amolat.

talhant n.m. Trencant d'una lama.

talhapagant n. Contribuable.

talhapapier n.m. Copapapier.

talhapasta n.m. Copapasta.

talhapoarre n.m. Insècte ortoptèr que viu sota tèrra e fa de degalhs ai oarts.

talhar vt. 1. Copar, levar quauqua ren d'un objècte per li donar una forma: *Talhar un aubre*. ◇ *Talhar en pèças una armada*: La véncer completament. 2. Copar dins un teissut li pèças necessari à la confeccion d'un vestit. 3. *Talhar un engranatge*: Usinar li sieu dents. ◇ *Màquina per talhar*: Màquina-autís facha per usinar li dents dei engranatges. 4. Liscar la susfàcia dau vèire au mejan d'una moala: *Talhar un cristal*. ◆ **si talhar** v.pr. S'atribuir quauqua ren: *Si talhar un empèri*.

talharia n.f. 1. Art de talhar lu cristals e li pèiras fini. 2. Obrador dont si fa aqueu trabalh.

talhat, ada adj. Qu'a una talha donada, qu'es bastit d'un biais donat: *Èstre talhat en Hercules*. ◇ *Èstre talhat per*: Èstre fach per, èstre apte à: *Èstre talhat per lo teatre*.

◆ adj. e n.m. (arald.) Si di d'un escut, dividit en doi partidas egalí per una diagonalà, de l'angle senèstre dau cap à l'angle dèxtrè de la poncha.

talhatela n.f. Pasta alimenària d'origina italiana, en forma de corrèia.

talhatge n.m. Operacion d'usinatge que consistisse à levar de matèria au mejan d'una aisina que talha: *Lo talhatge dei engranatges*.

talhavent n.m. Falabrac.

talhent, a adj. Trencant.

talhent n.m. Trencant: *Lo talhent d'una lama*.

talheta n.f. Cotelet.

talhista n. Emplegat encargat de repartir la pesca entre lu membres dau sindicat dau comèrci de la merluça.

talhòla n.f. Cencha de lana lònga e larga que portàvon en particulier lu òmes de Provença.

talhon n.m. 1. Tròç: *Un talhon de pan*. 2. Rodèla (de limon, de portegal). ◇ Darna de peis. 3. *Talhon d'Adam*: Proeminença à la face anteriora dau coal, formada per lo cartilage tiroïde qu'es à l'entorn de la laringe.

talhonar vt. Copar à talhons.

taliban n.m. Membre d'un movement islamista militari afgan favorable à l'aplicacion integrala de la lèi coranica.

talidomida n.f. Tranquillisant abandonat en rason dei sieus efèctes teratogènes e emplegat unicament dins lo tractament de la lepra.

talion n.m. 1. Punicion identica à l'ofensa, qu'inspirèt la legislacion ebraïca. 2. *Lèi dau talion*: Lèi que demanda de castigar l'ofensa m'una pena dau meme òrdre.

talipòt n.m. Paumolier d'Índia dau Sud.

talisman n.m. 1. Objècte, imatge alestits ritualament per li donar una accion magica ò protectritz. 2. (lit.) Cen

que si cretz dotat d'un poder magic, que deu portar fortuna.

talismanic, a adj. D'un talisman.

tallar vi. (agric.) Donar naissença à de talles.

tallatge n.m. Fach de tallar; formacion de talles dins una planta.

talle n.m. (agric.) Brot caracteristic dei gramineas que, après lo desvolopament dau pen prncipal, soarte dau colet dei raç de la planta.

talli n.m. Metal blanc; element (Tl) de n° atomic 81 e de massa atomica 204,37.

tallofit n.m. *Tallofits*: Branca de vegetals, que n'en fan partida li algas.

tallofita adj. e n.f. Vegetal pluricellulari que lo sieu aparelh vegetatiu es constituït d'un talle, coma es lo cas dei algas, dei fonges, dei liquèns.

talmudic, a adj. Relatiu au Talmud.

talmudista n. Saberut judieu que s'entrèva de l'estudi dau Talmud.

talon n.m. 1. Partida posteriora dau pen de l'èstre uman. ◇ *Talon d'Aquiles*: Ponch deble de quauqu'un. 2. Partida posteriora dau pen dau cavau. 3. Partida d'una cauçada, d'un debàs, sobre la quala repaua la partida posteriora dau pen. 4. Extremitat à l'arrier d'un esquí. 5. Quinhon de pan; extremitat d'un cambajon. 6. Partida non destacabla d'un libret de chècs, de bilhets d'una lotaria, etc. 7. Cen que sobra dei cartas après distribucion à cada jugaire. 8. (mar.) Partida inferiora de la ròda de popa, que si restaca à la quilha. 9. (arquít. e arts dec.) Motladura convèxa en aut, concava en bas. 10. Salhida lo mai sovent paral·lelipèdica, sus una susfàcia destinada à servir d'aponteu ò de butada.

talonada n.f. 1. Au fotbòl, fach de jugar en picant lo balon m'au talon. 2. Au rugbi, dins la mesclada, fach de remandar lo balon en darrier m'au talon ò mé la faç intèrna dau pen.

talonaire, airtz n. Au rugbi, jugaire plaçat au centre de la promiera linha de la mesclada e encargat de talonar lo balon.

talonar vt. 1. Au rugbi, dins la mesclada, fach de remandar lo balon en darrier m'au talon ò mé la faç intèrna dau pen. 2. Preissar dau talon ò de l'esperon: *Talonar un cavau*. 3. Seguir de pròche; perçar. ◆ vi. (mecan.) En parlant de doi organes mecanics, intrar en contacte en de zònas que normalament non si deuríon tocar.

talonatge n.m. (espòrts) Accion de talonar lo balon.

talonear vt. (*taloneï*) Talonar.

talonet n.m. Taloneta.

taloneta n.f. 1. Partida de l'arrier de la cauçada, à l'entorn de l'arrier dau pen. 2. Garnidura plaçada au dedintre de la cauçada, sota lo talon dau pen. 3. Pèça cordurada au dedintre en bas dei braias per evitar que si frúston. Var.: **talonet**.

taloniera n.f. Ala que Mercuri, messatgier dei dieus, portava ai talons.

talòssa n.f. Pichina placa qu'una dei sieu façs es provedida d'una manelha, que siève à estendre lo gip ò lo ciment sus una paret, un plafond. Sin.: **planela**.

talossar vt. (*talòssi*) Estendre au mejan d'una talòssa.

taluga n.f. Carida.

talús n.m. 1. Terren en penda; riba. ◇ *Talús continental*: Penda que limita vèrs l'ocèan lo plateau continental. ◇ *Talhar en talós*: Oblicament. 2. (constr.) Obliquitat donada à la faç exteriora d'un barri, quora la sieu basa es en avant de l'aplomb de la cima.

talussar vt. (constr.) Bastir m'un talús. Var.: **talutar**.

talussatge n.m. Accion de talussar.

talutar vt. Talussar.

talutat, ada adj. Provedit d'un talús accentuat, en parlant d'un barri.

tamanduà n.m. Animau vesin dau formiguièr, ma plus pichin (50 cm de lòng).

tamarin n.m. 1. Tamarinier. 2. Fruch laxatiu d'aquest aubre.

tamarin n.m. Monina d'Amèrica dau Sud, vesina dau oistiti.

tamarinier n.m. Aubre cultivat dins li regions tropicali per lo sieu fruch (Família dei cesalpinaceas).

tamarís n.m. Aubrilhon dei fuèlhas pichini e dei pendons de flors ròsi, sovent plantat en Provença e pròche dei coastas. Var.: **tamarisc**.

tamarisc n.m. Tamarís.

tamarissiera n.f. Bosquet de tamarís.

tamazigh adj. e n. (inv. en genre) Cabile. ◆ n.m. Berbèr (lenga).

tambalear vi. (*tambaleï*) Tamborinar.

tambau n.m. Tamborn.

tambèn prep. e adv. Finda.

tamborn n.m. Tamborn.

tamborejar vi. Tamborinar.

tamborelear vi. (*tamboreleï*) Tamborinar.

tamboret n.m. Sèti sensa dossier ni braç.

tambornet n.m. Pichin cercle de boasc tendut d'una pèu per jugar à d'unu juècs de bala.

tamborin n.m. Tamborn provençau mé doi pèus, dau fust lòng e estrech, batut m'una bagueta soleta.

tamborinada n.f. Accion de tamborinar; bosin fach en tamborinant. Sin.: **tamborinatge**, **tamborinament**, **tambornada**.

tambor(n)-major n.m. Sotoficièr cap dei tamborns ò de la clica dins una música militària.

tamborinaire, airtz n. Persona que fa de música m'un tamborin ò m'un tamborn.

tamborinament n.m. Tamborinatge.

tamborinar vt. 1. Batre dau tamborn; sonar lo tamborin. 2. Picar à còups repetits (sus quauqua ren): Tamborinar còtra la poarta. ◆ vt. 1. Sonar (una ària) m'un tamborn ò m'un tamborin, ò en imitant lo son dau tamborn. 2. Anonciar au son dau tamborn. 3. Publicar, esparpalhar: *Tamborinar una nòva*.

tamborinatge n.m. Var.: **tamborinament**.

tamborn n.m. 1. Caissa ciclindrica que lu sieus fonds son formats de doi pèus tendudi, qu'una es picada mé doi baguetas per n'en tirar de sons. 2. Persona que bate lo tamborn. 3. Cilindre sus lo quau es tenduda una estòfa que si vòu brodar m'una agulha. 4. (arquít.) Caduna dei assisas de pèira cilindriqui que compàuon lo fust d'una colomna. 5. Cilindre, de boasc ò de metal, sus lo quau s'enrotla lo cable d'un torn. 6. (tecn.) *Tamborn de fren*: Pèça circulària solidària de la pèça à frenar, e sus la quala s'exercisse lo fretament dau segment de fren. 7. Cilindre que poarta à la sieu periferia una graduacion que permete de mesurar una grandor per lectura, en façà, d'un indèx. 8. (inform.) *Tamborn magnetic*: Supoart de memòria d'unu computadors, format d'un cilindre metallic que la sieu susfàcia es recubèrta d'una jaça magnetica sus la quala si poàdon enregistrar d'informacions. 9. Construccion de plan circulari, elliptic, poligonal, etc., qu'exauça una copòla. 10. Obratge de fustaria barrat, m'una poarta ò mé de poartas, plaçat à l'intrada d'unu edificis per empachar lo vent ò lo frèi de li penetrar. Var.: **tambor**.

tambornada n.f. Tamborinament.

tambornar vi. Tamborinar.

tambussar vi. Picar (sobretot embé insistença): *Tambussar à una poarta*. Sin.: **tampinar**.

tàmia n.m. Pichin esquiròt d'Amèrica dau Nòrd, dau pel jaune palle regat longitudinalament.

tamiada n.f. Tamisada. Var.: **tamisada**, **tamiatge**.

tamiaire, **airitz** n. Tamisaire, tamisairitz.

tamiar vt. (*tamii*) Tamisar.

tamiatge n.m. Tamisatge. Var.: **tamiada**.

tamier n.m. Planta comuna dins li baranhas, de la familha dei dioscoreaceas.

tamís n.m. 1. Encastre sus lo quau es tendut una ret pauc ò pron sarrada de metal, textile, crin, etc., per li passar de matèrias en grans, liquidi ò pulverulenti. Sin.: **criveu**. 2. Susfàcia de codatge d'una raqueta de tennis. 3. (c. de f.) *Movement de tamís*: Movement rapide d'un carriole à l'entorn dau sieu axe vertical.

tamisada n.f. Tamisatge. Var.: **tamiada**.

tamisaire, **airitz** n. 1. Obrier, obriera que tamisa. 2. Aparelh, màquina per tamisar. Var.: **tamiaire**, **tamiairitz**.

tamisar vt. (*tamii*) 1. Passar quauqua ren dins un tamís per n'en separar d'elements. 2. Laisser passar de lutz en n'en diminuir l'intensitat. Var.: **tamiar**. Sin.: **crivelar**, **passar**.

tamisar vi. 1. Si sostenir en l'ària, m'ai alas estendudi, sensa movement aparent, en parlant d'un auceu. 2. Si desplaçar sota la soleta sollicitacion dau sieu pes e dei foarças aerodinamiqui, en parlant d'un planaire, d'un avion que lo sieu motor non fonciona.

tamisatge n.m. Accion de tamisar. Var.: **tamiatge**.

tamisaria n.f. Fàbrega de tamís.

tamisier n.m. Varietat de voltor (*Gyps fulvus*). Sin.: **voltràs**.

tamisier, **a** n. Persona que fa de tamís.

tamisier, **a** adj. Si di d'un auceu ò d'una aeronau que tamisa.

tamol, **a** adj. e n. Dei Tamols. ♦ n.m. Lenga dravidiana parlada essencialament en Índia e au Sri Lanka.

tampa n.f. Fòssa à caucina.

tampauc adv. (rare en niçard) Manco: *N'en voales pas? Ieu tampauc*. Var.: **atampauc**. Sin.: **nimai**.

tampico n.m. (de *Tampico*, poart mexican) Fibra vegetala tirada d'un agave dau Mexic, emplegada per faire de matalàs e de bròssas.

tampinar vi. Tambussar.

tampon n.m. 1. Gròs tap de matèria dura que sièrve à obturar un orifici. 2. *Tampon igienic* ò *periodic*: Dispositiu absorbent, lo mai sovent de viscòsa e eventualment agrementat d'un vele de coton, inserit dins la vagina coma proteccion igienica per absorbir lo sang pendent li menstruacions. 3. (constr.) Placa, generalament de fonda, que sièrve per obturar un regard. 4. Cavilha de boasc ò de metal per la fixacion de vitz ò de claveus dins un barri. 5. Calibre cilindric lisc ò filetad, emplegat per la verificacion dei dimensions d'un trauc. 6. Pichina massa, generalament sopla, facha de teissut, de coton rotlat ò preissat, ò d'una altra matèira, emplegada per fretar una susfàcia, absorbir ò faire penetrar un liquide, etc.: *Tampon per recurar*, *verniç au tampon*. 7. (c. de f.) Dispositiu constiuit d'un plateau vertical provedit de moala, plaçat à l'extremitat dei veituras per amortir lu còups. 8. Cen qu si tròva entre doi foarças ostili, doi personas, doi gropes, e sièrve à diminuir lu efèctes d'una confrontacion. 9. (quim.) Substança, solucion que mantèn la constança dau pH, coma lo mesclum acide carbonic-carbonat dins lo sang. 10. Sin.: **estampadoira**.

tampona n.f. Manjalha. Var.: **tempona**. ♦ *Faire tampona*: Manjar à l'excès, bostifalhar.

tamponada n.f. (patol.) Accident ò compression dau coar, deugut à un escorrement pericardic.

tamponament n.m. (quim.) Accion de tamponar; lo sieu resultat.

tamponar vt. 1. Fretar (una susfàcia) au mejan d'un tampon. 2. Panar (m'un tampon, una matèria rotlada en tampon). 3. Preparar un barri en lo traucant e en li ficant un tampon, una cavilha. 4. Picar còtra quauqua ren embé violença. 5. (quim.) Dissòlver dins un liquide lu còrs necessaris per n'en faire una solucion tampon. ♦ **si tamponar** v.pr. Si picar dintre embé violença.

tamponar vi. Bostifalhar. Sin.: **bofegar**, **manjar à crepapança**.

tam-tam n.m. 1. Tamborn de boasc african que sièrve à transmetre de messatges ò à acompanhar de danças. 2. Gòng chinés de bronze martelat, dei bòrds leugierament auçats.

tamurè n.m. [tamu're] (mòt tahitian) Dança polinesiana à doi temps.

tan Simbòle de la tangenta.

tan n.m. Rusca de rore pulverisada que s'emplega per tanar li pèus. Sin.: **còncha**.

tana n.f. 1. Cavitat sota tèrra que sièrve de sosta ai bèstias sauvatgi: «*Quora parles dau lop, soarte de la tana*» (JB Toselli). 2. (lit.) Abitacion escura e miseroa. 3. Abitacion, luèc luènh de tot: *S'en tornar dins la sieu tana.*

tanada n.f. Rosta.

tanagra n.m. ò n.f. (arqueol., de *Tanagra*, vila grèga) Figurina policròma de tèrra cuècha, simpla e polida, producha à Tanagra.

tanaire, airtz n. Persona que tana de pèus. Sin.: **curatier**.

tanar vt. 1. Transformar en cuer (la pèu naturala d'un animau) 2. (fig., fam.) Donar una rosta à.

tanaria n.f. Curataria.

tanat, ada adj. Qu'es estat alestit par tanatge. Sin.: **conchat**.

tanatge n.m. Còncha.

tanatologia n.f. Estudi dei signes, dei condicions, dei causas e de la natura de la moart.

tanatoplastia n.f. Lo tot dei pràcticas medicocirurgiqui efectuadi sobre lu cadavres ò li sobras cadaveriqui, destinadi à la sieu reconstruccion.

tanatopractor, tritz n. Persona que practica la tanatopraxia.

tanatopraxia n.f. Lo tot dei mejans mes en òbra per la conservacion dei còrs.

tanatòs n.m. (psican.) Pulsion de moart, dins Freud, per op. à *eròs*.

tanc n.m. (mil.) Carri d'assaut. Var.: **tank**.

tanca n.f. Aplant. Var.: **tancada**.

tanca n.f. 1. Arrèst, aplant. Var.: **tancada**. 2. Barra per barrar una poarta. 3. Poarta enclusiera.

tancada n.f. Aplant, arrèst. Var.: **tanca**.

tancar vt. (*tanqui*) Blocar; barrar una poarta. ◆ **si tancar** v.pr. S'arrèstar net.

tandèm n.m. 1. Bicicleta facha per èstre accionada per doi personas plaçadi una darrier l'autra. 2. Associacion de doi personas, doi gropes que travàlhon à una òbra comuna. 3. (anc.) Cabriolet descubèrt, atelat mé doi cavaus.

tangarà (ornit.) Passeron d'Amèrica dei colors vivi.

tangença (-ència) n.f. Estat ò propietat de cen qu'es tangencial.

tangencial (a) adj. (mat.) Relatiu à la tangença, à la tangenta. ◇ (fis.) *Acceleracion tangenciala*: Projeccion dau vector acceleracion sus la tangenta à la trajectòria. Var.: **tangenciau**.

tangencialment adv. D'un biais tangencial.

tangenciau, ala adj. Tangencial.

tangent, a adj. 1. (geom.) Qu'a un ponch comun m'una corba ò m'una susfàcia, sensa la copar: *Drecha tangenta à un cercle*. ◇ *Plan tangent à una susfàcia en un ponch*: Plan que contèn li tangents à toti li corbas traçadi sus la susfàcia e que pàsson per aqueu ponch. 2. (fam.) Qu'es au limit, leugierament en dessota dau niveu necessari per obtenir un resultat.

tangenta n.f. 1. (mat.) Posicion limit d'una drecha que passa per doi ponchs d'una corba, quora un dei ponchs

d'interseccion s'avesina indefinidament de l'autre en restant sus aquela corba. ◇ *Tangenta à una susfàcia*: Tangenta à una corba quala que sigue traçada sus aquesta susfàcia. ◇ *Tangenta d'un angle ò d'un arc*: Quocient dau sinus per lo cosinus d'aquest angle ò d'aquest arc (simb. tan ò tg). 2. (fam.) *Pilhar la tangenta*: S'esbinhar; desgatjar abilament la sieu responsabilitat.

tangerina n.f. Mandarina d'una varietat de la pèu roja.

tangibilitat n.f. Caractèr, estat de cen qu'es tangible.

tangiblement adv. D'un biais tangible.

tangible, a adj. 1. Perceptible per lo tocar. 2. Sensible, real: *Un signe tangible de boana volontat*.

tango n.m. Dança sociala originària d'Argentina, que si bala en cobla.

tangon n.m. (mar.) Pèça de boasc horizontala plaçada en defoara dau bastiment, perpendicularament, que sièrve à estacar una embarcacion, à arnejat de linhas, etc.

tangre n.m. Rústegue.

tanic, a adj. Que contèn de tanin.

tanin n.m. Substança amòrfa contenguda dins de nombrós vegetaus (rusca de rore, de castanhier, etc.), que rende li pèus imputrescibli, e que s'emplega dins la fabricacion dei cuers, en farmacologia e dins la fabricacion dei vins.

tanisar (-izar) vt. 1. Ajustar de tanin à (una pòuvera, un liquide, un vin).

tanisatge (-izatge) n.m. Accion de tanisar.

tank n.m. (angl.) Tanc.

tanker n.m. (angl.) Nau cistèrna.

tankista n. Tanquista.

tanleu adv. Sus lo còup, de tira. Var.: **atanleu**.

tanquista n. (mil.) Menaire d'un tanc.

tanrec n.m. Mamifèr insectivòre de Madagascar dau còrs cubèrt d'espinas.

tant adv. 1. Marca una granda quantitat, grand nombre, intensitat: *A tant d'amics que serà jamai solet*. Sin.: **talament**. ◇ *Tant e pi mai*: Totplen. 2. Marca l'egalitat (dins de frases negativi ò afirmativi): *Es pas tant grand que son fraire*. ◇ *Tant mau que ben*: Peniblement, embé dificultat. 3. Quantitat indeterminada: *Ganhar tant per mes*. ◆ conj. *Tant que*. 1. Per tota la dura, pendent: *T'aimerai tant que viurai, cau anar à la mar tant que fa beu*. 2. *Tant qu'à* (+ inf.): Anóncia cen que seria preferible de faire: *Tant qu'à partir, vau mai partir sus lo còup*. ◇ (fam.) *Tant qu'à faire*: Au ponch dont n'en siam, vist que lo cau faire. 3. *En tant que*: En qualitat de. 4. *Tant tot un*: De tot biais. Var.: **tantotun**. 5. Bessai, eventualament: *Tant, li arriba!*

tanta n.m. Sòrre dau paire ò de la maire; esposa de l'oncle.

tantal n.m. Metal foarça dur e dense (16,6), gaire fusible, que si presenta generalament sota la forma d'un solide blanc d'argent; element (Ta) de n° atomic 73 e de massa atomica 180,947.

tantifla n.f. Planta originària d'Amèrica dau Sud, cultivada per lu sieus tubercules rics en amidon, de la familha dei solenaceas; tubercule comestible d'aquesta

planta. Sin.: **patata**. ◆ n.f. pl. (vulg.) Testicules: *Non mi rompre li tantiflas!*

tantin n.m. Chícol.

tantina n.f. Tanta (afectiu).

tap n.m. 1. Cen que sièrve à tapar, à obturar un orifici; (espec.) Pèça de suve ò de matèria sintetica que si fica en cima d'una botelha, d'un flascon, etc.; tròç d'estòfa rotlat, que pòu servir à obturar. 2. Cen que vèn faire barratge dins un conduch, un tube. 3. Paneu de tòla ò de boasc que, sus una nau, sièrve à obturar una dubertura.

tapa n.f. Estapa, etapa.

tapacap n.m. Cen que cuèrbe la tèsta (capeu, berret, etc.).

tapacuu n.m. 1. Veitura mau suspenduda, gaire confortabla. 2. (mar.) Artimon que la sieu randa despasa largament l'aplomb de la ròda de popa.

tapadura n.f..

tapamisèria n.m. (fam.) Vestit ample, qu'esconde cen que si poarta sota.

tapànàs n.m. Lònga echarpapersegurde lana que protegisse dau frèi lo coal e lo bas de la cara.

tapapertús n.m. Persona ò objècte que sièrve solament à ocupar una plaça vuèia, à) figurar, à faire nombre. Sin.: **tapatrauc**.

tapapòres n.m. inv. Revestiment especial destinat à obturar lu pòres de la susfàcia dei boasc e autres materiaus porós denant de lu pintar.

tapar vt. 1. Obturar una dubertura: *Tapar una botelha, tapar un trauc*. 2. Recurbir. ◆ **si tapar** v.pr. Si metre de vestits cauds: *Tapar-ti ben, que fa frèi!*

taparadiator n.m. Revestiment per escondre un radiator, dins una maion.

tapareu n.m. Baceu.

tapasèxe n.m. Triangle de teissut, etc., qu'esconde lo sèxe.

tapatge n.m. 1. Bosin confús acompanhat generalament de crits, de garrolhas. 2. Publicitat enòrma, grand bosin fach à l'entorn de quauqua ren. Sin.: **tapatjada**.

tapatjada n.f. Tapatge.

tapatjós, oa adj. 1. Que fa de tapatge. 2. Que tempta d'atirar l'atencion; otrancier. 3. Escandalós, que provòca de comentaris.

tapatjosament adv. D'un biais tapatjós.

tapatrauc n.m. Tapapertús.

tapaveituras n.m. Embotelhatge, encombrament.

tapavergonha n.f. (fam.) Metafòra.

tàpena n.f. Boton à flor dau caprier, qu'es confit dins lo vinaigre e sièrve de condiment. Var.: **tàpera**.

tapenada n.f. Condiment fach d'olivas negri, de tàpenas e d'amploas, dessaladi e esquiçadi mé d'òli d'oliva e d'aromats.

tapenier n.m. Aubrilhon espinós mediterraneu que produe li tàpenas (Família dei capparidaceas). Var.: **taperier**.

tàpera n.f. Tàpena.

taperier n.m. Taperier.

tapescrich n.m. Tèxto dactilografiat. ◇ (espec.) Tèxto dactilografiat remés à l'estampaire (per op. à *manescrich*).

tapeta n.f. Tampon de gravaire.

tapins (à) loc. adv. D'escondilhons.

tapiòca n.m. Fecula tirada de la raïç de maniòc, que s'en fa de sopas, etc.

tapir n.m. Mamifèr d'Àsia dau Sud-Èst e d'Amèrica tropicala qu'a una corta tromba (Òrdre dei ongulats, lòng de pauc ò pron 2 m).

tapís n.m. 1. Obratge textile, generalament m'una faça velutada, que s'en recuèrbe lo soal. ◇ Pèça de teissut ò d'un autre materiau, pauada sus lo soal e amovibla (per op. à *moqueta*): *Tapís de banh*. ◇ *Anar, mandar au tapís*: En bòxa, èstre mandat au soal. ◇ *Tapís de soal*: Tela facha per isolar lo dedintre d'una tenda de l'umiditat dau soal. 2. Pèça d'estòfa ò d'un autre materiau que s'en recuèrbe un mòble. ◇ *Tapís vèrd ò tapís*: Que recuèrbe una taula de juèc; per ext., aquesta taula. ◇ Pèça de teissut que recuèrbe una taula de trabalh, de negociacions; aquesta taula. ◇ *Èstre, tornar sus lo tapís*: Èstre, tornar èstre lo subjècte de la conversacion. ◇ *Metre quauqua ren sus lo tapís*: Lo preparau à l'examen, à la discussion. 3. *Tapís mecanic*: Dispositiu m'un movement continu que transpoarta de personas, de mèrc. 4. Cen que recuèrbe una susfàcia coma se siguesse un tapís: *Un tapís d'èrba*.

tapís-bròssa n.m. Tapí dei pels durs e sarrats, destinat à si fretar lu pens quora si vèn dau defoara (sovent emplegat coma palhasson).

tapissaire, airitz adj. Que tapissa.

tapissar vt. 1. Garnir de tapissaria, de teissut: *Tapissar li parets de la cambra*. 2. Revestir (una susfàcia) d'una jaça continua, generalament espessa: *Un camin tapissar de fuèlhas moarti*.

tapissaria n.f. Obratge textile decoratiu, sus una paret ò que recuèrbe un mòble, teissut manualament, que lo sieu decòr es produch per lu fieus de trama dispauats de tau biais qu'escòndon lu fieus de cadena. ◇ Obratge d'un aspècte parier, ma fabricat segond una foncion quala que sigue. 2. Obratge textile, fabricat à l'agulha sus un canevas e que seguisse lo traçat d'un dessenh. 3. Papier pintat, teissut tendut sus una paret. 4. Art, mestier dau tapissier.

tapissier, a n. 1. Persona que vende ò paua de tapís e de teissuts d'amoblament. 2. Persona que fa manualament de tapissarias ò de tapís. 3. *Tapissier decorator*: Persona qualificada per pauar de tapissarias, pauar de teissuts sus de mòbles e s'ocupar de decoracion interiora.

tapol n.m. Confusion, charivari.

tapolada n.f. 1. Fach de tapolar. 2. Tumulte.

tapolar vi. Chauchar.

tapon n.m. (fam.) Tròç d'estòfa, de linge, rotlat en bola, que sièrve per tapar.

taponatge n.m. Accion de taponar.

taponejar vt. Tapar au mejan d'un tapon.

tapotejament n.m. Accion de tapotejar; bosin fach en tapotejant.

tapotejar vt. Donar de pichins còups leugiers, especialament m'ai dets ò un autre objècte.

taqueografe n.m. Aparelh de mirada que s'emplegava per faire de plans, de cartas.

taqueomètre n.m. Teodolit destinat à levar de plans e à mesurar d'altitudas.

taqueometria n.f. Metòde per levar de plans m'un taqueomètre.

taquet n.m. 1. Claveu de sòla de la tèsta cairada. Sin.: **tacon**. 2. Pichin tròç de boasc talhat que sièrve à tenir provisoriament en plaça un objècte ò à lo fixar definitivament, en maçonaria. 3. (tecn.) Pèça que sièrve d'arrèst, de butada.

taqueta n.f. Claveus cairats. ◇ (fam.) *Faire de taquetas*: Batre la sirigauda.

taquetar vt. Garnir de claveus (una sòla).

taquiaritmia n.f. (patol.) Aritmia acompanhada de taquicardia.

taquicardia n.f. Acceleracion dau ritme cardiac.

taquifemia n.f. Acceleracion patologica dau dèbit verbal.

taquigrafe n.m. Aparelh enregistraire de velocitat.

taquimètre n.m. Aparelh qu'indica en continu la velocitat angulara d'una màquina.

taquin, a adj. Parcimoniós, avare. Var.: **taquinós, taquinhós**.

taquinaria n.f. Avarícia, parsimònia.

taquinhar vt. Lesinar.

taquinhós, oa adj. Taquin.

taquinhosament adv. Parcimoniosament. Var.: **taquinhosament**.

taquinós, oa adj. Taquin.

taquinosament adv. Taquinhosament.

taquion n.m. Particula ipotetica que possedisce una velocitat superiora à la velocitat de la luz dins lo vuèi.

taquipsipia n.f. (psiquiatria) Encadenament anormalament rapide dei ideas, caracteristica dei estats maniacs.

taquisme n.m. Una dei tendenças de la pintura abstracta dei ans 1950, caracterisada per la projeccion de tacas e de coladuras.

taquista adj. Dau taquisme. ◆ n. Artista que practica lo taquisme.

taquistoscòpi n.m. Aparelh que sièrve à representar à un subjècte d'imatges luminós pendent un instant cort per experimentar e mesurar de modalitats de percepcion.

taquiscopic, a adj. Dau taquistoscòpi.

tara n.f. 1. Massa non marcada que si mete sus lo plateau d'una balança per equilibrar un objècte peant mes sus l'autre plateau e que la sieu valor es deducha dins lo calcul de la massa de l'objècte (Dins una balança electronica, l'equilibratge si fa automaticament en tornant metre la balança à zèro per dedurre la massa que non si vòu comptar). 2. Massa de l'emballatge à vuèi

d'una mèrç, dau recipient destinat à contenir lu ingredients d'una recèpta, deducha de la massa bruta per obtenir la massa neta.

tara n.f. 1. Defectuositat fisica ò psiquica, generalament ereditària, dins l'èstre uman ò dins lu animaus. Sin.: **deca**. 2. (lit.) Deca grèva nociva à un grope, à la societat.

tarabàcola n.f. Pichin instrument de boasc constituit d'un molinet dentat e d'una lengüeta de boasc flexibla.

tarabast n.m. Bacan, fracàs, granda agitacion.

tarabastar vt. 1. Agitar grandament. 2. Importunar; cruciar. Var.: **tarabustar, tarabustegar**. ◆ vi. Faire de bosin, de fracàs. Var.: **tarabustar, tarabustegar**.

tarabastejaire, a n. Que fa de tarabast.

tarabastejar vt. e v.i. Tarabastar.

tarabastèri n.m. 1. Enfant turbulent, que bolega totplen. 2. Reviramainatge; garrolha. 3. Objècte que fa de bosin. Var.: **tarabustèri**.

tarabisca n.f. 1. Caneladura cairada ò arredonida destinada, sus un perfieu, à desgatjar una motladura. 2. Aisina que sièrve à cavar aquesta caneladura.

tarabiscotar vt. (*tarabiscòti*) 1. Separar li motladuras per de tarabiscas. 2. (fam.) Cargar quauqua ren d'ornaments tròup recerats e de marrit gust.

tarabiscotat, ada adj. 1. Cargat de tarabiscas; ornat à l'excès. 2. Embrolhat, complicat: *Una explicacion tarabiscotada*.

tarabustar vt. Tarabastar.

tarabustegar vi. (*tarabustegui*) Tarabastar.

tarabustèri n.m. Tarabastèri.

tarama n.m. Pasta onchoa à basa d'òu de peis salats esquichats mé d'òli d'oliv, de pan e de limon.

taran n.m. Apendici abdominal qu'an diferenti femèlas de nombroï espècias d'insèctes, que sièrve à depaugar lu òus. Sin.: **ovipositor, oviscapte, virona**.

taranha n.f. Taranhina.

taranhia n.f. Taranhina.

taranhina n.f. Leca de seda que li aranhas téisson per pilhar li sieu predas. Var.: **taranha, taranhia, tarania**.

tarania n.f. Taranhia.

taranta n.f. Lagramua.

tarantela n.f. Dança rapida, ària per balar d'Itàlia meridionala.

taràntola n.f. 1. Escolopendra. 2. Escòrpi. 3. Gròssa aranha dau genre licòsa.

tarar vt. Pear l'emballatge d'una mèrç, que s'en deu dedurre lo pes de la massa bruta per obtenir la massa neta.

tarasca n.f. Mostre legendari que santa Marta n'auria desliurat Tarascon.

taratge n.m. Accion de tarar.

taraud n.m. Aisina manuala ò mecanica que sièrve à efectuar de filetages au dedintre de traucs d'un pichin diamètre destinats à reçaupre de vitz.

taraudaire, airitz n. Obrier, obriera que tarauda.

taraudar vt. Executar lo filetatge d'un trauc au mejan d'un taraud.

taraudatge n.m. 1. Accion de taraudar. 2. Trauc taraudat.

taravèla n.f. 1. Mâquina per taraudar. 2. Granda veruna de fustier, manuala ò mecanica, per faire de traucs dins lo boasc.

taravelar vt. (*taravèli*) 1. (fam.) Tormentar moralament.

tarbés, esa adj. e n. De Tarba.

tarboch n.m. Bonet redond tronconic portat dins lu ancians païs otomans e en Àfrica dau Nòrd. Sin.: **fez**.

tardança n.f. 1. Retard. 2. Creissença tardiva, tarditat.

tardar vi. Èstre lent à faire quauqua ren: *Ai tròup tardat*. Var. (anc.): **tarzar**. ◇ *Sensa tardar*: Immediatament. ◆ vt. ind. (*à*) 1. Èstre lent à (arribar, si produire): *La respoasta tardava à venir*. 2. *Non tardar à*: Èstre à mand de faire quauqua ren; èstre à mand de si produire: *Non tarderai à partir*. ◆ v.impers. (+ inf.) *Mi tarda de*: Siéu impacient de.

tardi adv. 1. Relativament longtemps après lo temps normal, abitual, asperat: *Arribes tròup tardi*. ◇ *Au mai tardi*: Dins l'ipotèsi de temps mai alunhada. 2. À una ora avançada de la jornada: *S'antar jaire tardi*. Contr.: **leu**. ◆ n.m. *Sus lo tardi*: À una ora avançada de la serada; à un atge relativament avançat: *S'es maridada sus lo tardi*.

tardier, a adj. Tardiu.

tardiflòre, a adj. (bot.) Que florisse tardi.

tardigrade n.m. *Tardigrades*: Familha d'animaus fossiles dau quaternari d'Amèrica dau Sud, coma lo megatèri. ◇ Classa d'animaus pichinets articulats que vívon dins li mofas.

tarditat n.f. (agric.) Creissença tardiva. Sin.: **tardança**.

tardiu, iva adj. 1. Que vèn tardi, tròup tardi: *Un esfoarç tardiu*. 2. Que si debana tardi dins la jornada: *Arribar à una ora tardiva*. 3. Si de varietats de vegetaus que florisson ò madúron mai tardi, que si desvolópon mai lentament que lu autres vegetaus d'una mema espècia. Var.: **tardier**.

tardivament adv. D'un biais tardiu, embé retard.

tardòc, a adj. Niais, nèsci. Sin.: **fadòli**.

tardon n.m. Anheu naissudt d'una segonda portada, en defoara dau periòde abitual.

tardonear vi. (*tardoneï*) En parlant dei feas, aver una segonda portada en defoara dau periòde abitual.

targa n.f. 1. Pichin boclier d'usatge à l'Atge Mejan. 2. Pichin boclier de boasc emplegat per jugar à la targa. 3. Juèc dins lo quau doi personas, drechi sus de barcas, tèmpton de si mandar à l'aiga au mejan d'una lòngra pèrtega. 4. (lit.) Lucha espectacloa dont cadun fa vèire lo sieu gaubi: *Una targa oratòria*.

targaire, airtiz n. Persona que juèga à la targa. Var.: **targairet**.

targairet, a n. Targaire.

targar vt. (*targui*) (mar.) Tendre una vela au lòng de la sieu verga, dau sieu aubre, etc. ◆ **si targar** v.pr. (lit.) Si vantar, si glorificar, si prevaler de.

targeta n.f. Pichin ferrolh plat, montat sus una placa, comandat per un boton per clavar dau dedintre una poarta ò una fenèstra.

targueta n.f. Pichina targa.

targum n.m. Parafraasi aramea dei libres biblics, facha à l'usatge dei judieus per li lecturas à al sinagòga, dau temps de la captivitat à Babilònia.

tarifa n.f. 1. Tableau qu'indica lo cost dei mèrc, dei drechs de doana, etc. 2. Montant dau prètz d'un servici, d'un travalh.

tarifal, a adj. Tarifari. Var.: **tarifau**.

tarifament n.m. Tarificacion.

tarifar vt. Establir la tarifa de.

tarifau, ala adj. Tarifal.

tarificacion n.f. Accion de tarifar; fach d'èstre tarifat. Var.: **tarifament**.

tarifari, ària adj. Relatiu à la tarifa. Var.: **tarifal, tarifau**.

tarifat, ada adj. Que fa l'objècte d'una tarificacion; sotamés à pagament.

tariment n.m. Accion de tarir; estat de cen qu'es tarit, agotat.

tarin n.m. tarin de Provence

tarir vt. (*tarissi*) Metre à sec. ◆ vi. ò **si tarir** v.pr. Èstre mes à sec; cessar de s'escòrrer: *La foant s'es tarida*. ◆ vi. *Non tarir sobre*: Non cessar de dire, de parlar sobre.

tarlatana n.f. Mossolina de coton transparenta e foarça aprestanda.

tarmac n.m. Abreviacion correnta per *tarmacadam*.

tarmacadam n.m. Partida d'un aerodrome reservada à la circulacion e au parcatge dei avions.

tarnés, esa adj. e n. De Tarn.

taròc n.m. ò **taròcs** n.m. pl. Ensemble de setanta-vuèchs cartas, mai lòngui e que compoàrton mai de figurasque li cartas ordinari, que sièrve au juèc e à la divinacion; juèc que si juèga m'aqueli cartas. Var.: **taròt(s)**.

taròt n.m. Taròc.

tarotat, ada adj. *Cartas tarotadi*: Que lo sieu revèrs es ornat de grisalahas en compartiment, coma lu taròcs originals.

tarpa n.f. Narnon.

tarpan n.m. Cavau domestic retornat à l'estat sauvatge, en Àsia occidentala.

tarpon n.m. Peis dei regions caudi de l'Atlantic (Florida), objècte d'una pesca esportiva (Lòng de 2 m).

tarse n.m. (anat.) 1. Region posteriora de l'esquelèt dau pen, formada, dins l'òme, de sèt oàs, dichs *oàs tarsians*. 2. Darrera partida de la pata dei insèctes, formada de doi à cinc pichins articles.

tarsal, a adj. Dau tarse. Var.: **tarsau**.

tarsau, ala adj. Tarsal.

tarsectomia n.f. Ablacion d'un fragment ossós pauc ò pron important dau tarse anterior (que fa partida de

l'esquelèt dau revèrs dau pen) en vista de corregir una desformacion dau pen.

tarsenc, a adj. Tarsian.

tarsian, a adj. Dau tarse. Var.: **tarsenc, tarsal**.

tarsian n.m. *Tarsians*: Sotòrdre de mamifèrs primatas.

tarsier n.m. Mamifèr de Malàisia, nuechenc, dei grands uèlhs (Lòng de 15 cm sensa la coa, sotòrdre dei tarsians).

tarta n.f. Pastissaria facha d'una pasta estenduda au rotleu e garnida de crema, de fruchs, etc.

tartalha n.f. Persona que tartalha. Sin.: **bletoneaire**.

tartalhada n.f. Fach de tartallar, de bletonear.

tartallar vi. Bletonear.

tartalhon, a n. Bletoneaire.

tartalhés, oa adj. Que tartalha.

tartan n.m. 1. Estòfa de lana, mé de caireus largs de divers colors, fabregada en Escòcia. Var.: **tartanela**. 2. Vestit d'aquesta estòfa. 3. Grand tròç d'estòfa de lana, de seda, etc., cairat ò triangulari, que si poarta sus li espatlas.

tartan n.m. (nom depaüt) Aglomerat d'amiant, de matèrias plasiqüi e de cauchó, emplegat coma revestiment dei pistats d'atletisme.

tartana n.f. (mar.) Pichin bastiment de la Mediterranea que poarta un grand aubre m'una vela sus una antena e un baupret.

tartana n.f. Sàvega.

tartanaire n.m. Marinier d'una tartana.

tartanier n.m. Nau que pesca en estirassant una tartana.

tartanela n.f. Estòfa de lana, mé de caireus largs de divers colors, fabregada en Escòcia. Var.: **tartan**.

tartanon n.m. Pichina sàvega.

tartarassa n.f. 1. Busa comuna. 2. Engolavent.

tartar, a adj. 1. *Saussa tartara*: Maionesa fortament relevada de mostarda, d'espècias e d'èrbas chapladi. 2. *Bistèc tartar* ò *tartar*, n.m.: Carn chaplada que si manja cruda, mesclada m'un ros d'òu, de tàpenas e fortament condida.

tartarin n.m. (fam., dau nom d'un personatge d'A. Daudet) Arlèri, fanfaron, que li agrada de cuntar d'istòrias inventadi per si glorificar.

tartarinada n.f. Acte d'un tartarin.

tartaruga n.f. Carapaça de tartuga.

tartau n.m. Busa (auceu).

tartelhon n.m. Pichina tarta.

tartrat n.m. Sau de l'acide tartric.

tartrat, ada adj. Addicionat de tartre.

tartre n.m. 1. Depaus salin que lo vin laissa sus li parets dei botas, dei cuvas. 2. Sediment jaunastre que si depaua à l'entorn dei dents. 3. Crosta cauquiera, dura e insolubla, que si depaua sus li partes dai caudieras, dei canalisacions d'aiga, etc.

tartric, a adj. *Acide tartric*: Acide-alcòl CO₂H-CHOH-CO₂H, present dins la fecha dau vin.

tartrós, oa adj. De la natura dau tartre.

tartufa n.m. 1. Faus devòt. 2. Persona furba, ipocrita.

tartufaria n.f. Caractèr, biais d'agir dau tartufa.

tartuga n.f. 1. Reptile de forma ovala, que possedisse una dobla carapaça ossoa e cubèrta d'escalhas, que n'en soàrton una tèsta provedida d'un bèc cornut, doi pareus de patas corti (ò de nadarèlas per li espècias aquàtiqüi) e una coa corta. 2. (fam.) Persona totplen lenta. 3. Disposicion que formàvon lu sordats romans en jonhent lu sieus bocliers sobre li sieu tèstas per si protegir dei projectiles.

tarzar vi. (anc.) Tardar.

tasca n.f. Quòta-part pusleu elevada de la recòlta deuguda au senhor e manlevada prealablament dins lo camp.

tasseiròu n.m. Batafiu (3).

tassa n.f. Pichin recipient m'una manelha que sièrve per beure; lo sieu contengut: *Una tassa de tè*.

tasseta n.f. Pèça de l'armadura que servia à protegir lo davant dei cuèissas.

tasseu n.m. Pèça de boasc de pichina seccion, que sièrve à fixar, sostenir, calar una altra pèça.

tastaire, airitz n. Que tasta: *Lo rèi avia lu sieus tastaires per verificar que lu sieus aliments non siguésson empoisonats*.

tastaire adj.m. e n.m. (tecn.) Si di d'un organe de contraròtle d'una màquina per plantar li tantiflas, etc.

tastar vt. 1. Tocar, explorar de la man: *Tastar una estòfa*. 2. Sondar quauqu'un per conóisser li sieu intencions. 3. (fam.) *Tastar lo terren*: S'informar per avança de l'estat dei cauas, dei esperits. 4. Sentir la sabor de (un aliment, una bevenda) ♦ vt. ind. (*à, de*) 1. Manjar ò beure en pichina quantitat ò per lo premier còup. 2. Experimentar: *Tastar à la música*. ♦ **si tastar** v.pr. S'interrogar sobre lu sieus sentiments pròpris, sobre cen que si deuria faire.

tastavin n. 1. Tube per aspirar, per la bonda, lo vin que si vòu tastar. 2. Pichina tassa plata de metal dins la quala si pòu examinar lo vin denant de lo tastar.

tastonejaire, airitz adj. Que tastoneja.

tastonament n.m. 1. Fach de tastonar. 2. (fig.) Mòde de recèrca empiric, per temptativas renoveladi; aquesti temptativas.

tastonar vi. 1. Avançar, cercar quauqua ren, sensa vèire e en tocant per reconóisser cen que li a ç l'entorn. 2. (fig.) Cercar en cercant per tastonament. Var.: **tastonejar**.

tastonejar vi. Tastonar.

tastons loc. adv. *À tastons*: 1. En tastonant: *Avançar à tastons*. 2. En Sensa metòde vertadier, d'un biais empiric.

T.A.T. (sigla de l'anglés *Thematic Apperception Test*) Tèst projectiu

tatà n.f. Frema que garda lu enfants. Var.: **tatòli**. ◊ *Faire tatà*: Si fa vèire e s'escondre. Sin.: **faire babau**.

tatamí n.m. Tapís fach à l'origina de palha de ris e aüra mé de matèrias sintetiqüi, que sièrve en particulier à la practica dei arts marciais.

tatar, a adj. e n. Relatiu ai Tatars. ♦ n.m. Lengua dau grope turc, que pàrlon lu Tatars.

tató n.m. Mamifèr d'Amèrica tropicala, cubèrt de placas cornadi e que si pòu rotlar en bola (Lòng de 30 cm sensa la coa, òrdre dei edentats xenartres.

tatoaire, airtz n. Persona que fa de tatoatges.

tatoar vt. (*tatoï*) (dau polinesian) Faire un tatoatge sus (lo còrs).

tatoatge n.m. Dessenh indeleble practicat sus la pèu au mejan d'agulhas e de colorants.

tatòli n.f. Tatà.

tau n.m. 1. Letra de l'alfabet grèc (T, τ) que correspoande au *t* de l'alfabet latin. 2. (arald.) Figura en forma de T, totjorn alesada.

tau, tala adj. 1. Semblable, parier. 2. (Marca lo parangon) *Tau que*: Coma: *Li lengas tali que l'occitan*. ◇ (Marca la consequença) *Un bosin tau que s'aude plus ren*. ◇ *Tau quau*: Sensa minga cambiament: *Ti rendi lo tieu travalh tau quau*. 3. Remanda à cen que precedisse ò seguísse: *Tali son li mieu intencions*. 4. (Marca l'intensitat) Tant grand, talament important, parier, etc.: *Ai jamai augut una tala paur*. 5. Cèrt: *Tala pàgina d'aqueu libre es interessanta, tala altra es noïoa*. ◆ pron. indef. Quauqu'un, quauqua ren; persona designada sensa precision: *Un tau, una tala*. ◆ pron e adj. dem. Aqueu d'aquí, aquò: *Tau fuguèt lo resultat de toi lu mieus esfoarç*.

taula n.f. 1. Pèça de boasc mai larga qu'espessa. Sin.: **planca**. 2. Mòble compauat d'un plateau orizontal pauat sus un pen, sus de pens: *Una taula de marmo*. ◇ *Taula redona*: Acampada que tènnon diferenti personas per discutir, à egalitat, de questions d'interès comun. ◇ *Santa taula*: Dins una glèia, clausadura bassa que separava lo còr de la nau e davant la quala lu fidèles si presentàvon per comuniar; l'autar en eu-meme. ◇ Plateu sus de pens ò de cavalets, destinat à d'activitats, à de tecnicas particulieri: *Taula d'arquitecte, taula per pressar*. ◇ *Taula de nuèch*: Pichin mòble mé de compartiments, que pòu comportar de tiradors, que si plaça à costat dau lièch. ◇ *Taula d'operacion*: Taula articulada sobre la quala s'installa lo pacient per una intervencion cirurgicala. ◇ *Taula d'orientacion*: Taula circularia sus la quala son indicats lu detalhs d'un panorama. 3. Mòble sus pens dont si depàuon lo manjar e lu objèctes necessaris au past. ◇ *Metre la taula, dreïçar la taula*: Plaçar sus la taula tot cen qu'es necessari per lo past: foraquetas, coteus, sietas, etc. ◇ *Si metre à taula*: Si setar à l'entorn d'una taula per manjar. Sin.: **s'entaular**. ◇ (fig.) *Si metre à taula*: Confessar, denonciar, espec. dins un interrogatòri policier. ◇ Taula dreïçada per un past: *Reservar una taula per quatre personas*. ◇ Lo tot dei personas que participon à un past; taulada, taulejada. ◇ Past, manjar servit à taula: *M'agrada la taula*. ◇ *Una boana taula*: Una maion dont si manja ben. 4. Plateu, placa d'una matèria quala que sigue e de forma plana. ◇ *Taula de cuècha*: Placa que fonciona mé de gas ò d'electricitat per cuire ò rescaufar lu aliments. ◇ (mús.) *Taula d'armonia*: Susfàcia de boasc ò de pèusus la quala pàsson li coardas d'un instrument. ◇ *Taula de lectura*: Platina (d'un

electrofòne). ◇ *Taula de rotacion*: Plateu circulari qu'entraïna li astas de foratge dins la sieu rotacion. 5. Ensemble de donadas numeriqui presentadi de tau biais que si poàscon consultar facilament: *Taula de multiplicacion*. 6. Inventari donat sota forma de lista ò de tableu e que repilha un ensèm d'informacions: *Taula genealogica*. ◇ (log.) *Taula de veritat*: Tableau qu'indica en abscissas de proposicions elementari e l'operator causit per formar la proposicion compauada, e en ordenadasli valors vèri ò faussi dei proposicions. 7. En atletisme, mòde de quotacion dei performanças, emplegat dins lo decatlon e l'eptatlon. 8. *Taulas de la Lèi*: Taulas de pèira que Dieu, d'après la Bibla, donèt à Moises e sus li quali èra gravat lo Decalògue. 9. Part plana de la tèsta d'un marteu, opauada à la *pana*. 10. Faissa d'un oart, afectada à una cultura donada: *Una taula de tomatis*. Sin.: **taulada**.

taulada n.f. 1. Lo tot dei persona setadi à una taula per li partatjar un past. 2. Taula d'un oart.

taulador n.m. Taulator.

tauladura n.f. Tablatura.

taular n.m. [taw'la] Sosta davant una façada, etc.

taulador n.m. (inform.) 1. Logicial que permete d'operar una particion fina de l'ecran d'un visual. 2. Programa que permete de manipular de fuèlhs de calcul. Var.: **taulador**.

taulejada n.f. Past que recampa un grand nombre de convives.

taulejar vi. Demorar à taula.

tauleta n.f. 1. Pichina taula. 2. Pèça de boasc, de vèire ò de matèria sintetica, dispauada per reçaupre de papiers de libres, etc. 3. Pèira plata que si mete sobre una construccion: *Tauleta de fenèstra*. 4. Preparacion motlada, de forma plata: *Una tauleta de chicolata*. 5. Dins l'Antiquitat, plaqueta d'argila, de boas ò d'avòri recubèrta de cera, dont s'escrivia m'una poncha. 6. (inform.) *Tauleta grafica*: Periferic informatic que permete de sasir d'elements grafics sus un computador. ◇ *Tauleta tactila*: Aparelh portadís en forma de tauleta, qu'a per interfaça un ekran tactile, qu'intègra divèrsi aplicacions e que permete en particulier d'accedir à de contenguts multimèdias. ◇ Mena de tauleta tactila que permete de conservar e de lièger de libres numerics ò autres.

tauleu n.m. 1. Planteu per talhar la carn. 2. Plateu per pastar. 3. Aisina que s'emplegava per batre lo linge per lo lavar. Sin.: **maçòla**.

taulier n.m. 1. Planca de 20,28cm de larg. 2. Taula. Dins un pont, plataforma orizontala que supoarta la cauçada ò la via ferrada.

taulissa n.f. Cubertura d'una maion.

taumaturgia n.f. Poder dau taumaturgue.

taumaturgic, a adj. Relatiu à la taumaturgia.

taumaturgue, ga n. Persona que fa ò que pretende faire de miracles.

taupaire n.m. Persona encargada de destrúger li tarpas.

taupenc, a adj. e n.m. *Feutre taupat*: Si di d'un feutre de pels de lèbre leugierament lusents; capeu fach d'aquesta matèria.

taupiera n.f. Leca per li tarpas.

taupin n.m. Elateridat (insècte coleoptèr).

taupiniera n.f. Pichin molon de tèrra qu'una tarpa fa en cavant.

taur n.m. 1. Mascle reproductor de l'espècia bovina. 2. *Lo Taur*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇ *Un taur*: Una persona dau signe dau taur.

taura n.f. Vedela.

taurejaire, airtiz n. Torero, torera.

taurejar vi. Torear.

taureu n.m. Taur jove.

taurides n.m. Grop de meteòres que si pòu observar en novembre dins la constellacion dau Taur.

taurin, a adj. Relatiu ai taurs, ai corsas de taurs.

taurobòle n.m. (Antiqu.) Sacrifici dins lo quau lo fidèle ò lo prèire èra banaht dau sang dau taur immolat.

tauromaquia n.f. Art de combatre de taurs dins l'arena.

tauromaquic, a adj. Relatiu à la tauromaquia.

taus n.m. 1. Prètz fixat per una convencion, per la lèi ò per l'usatge; montant. ◇ *Taus de basa bancari*: Que determina li condicions que la banca aplica per prestar de sòus. 2. Grandessa exprimida en percentatge; proporcion: *Taus de sucre dins lo sang*. ◇ *Taus de compression*: Dins lu motors à combustion, rapoart entre lu volumes maximal e minimal de la cambra de cobustion. ◇ *Taus d'interès*: Percentatge dau capital d'una soma prestada, que n'en determina lo revengut per an.

tausin n.m. (bot.) Rore dei fuèlhas cotonoi.

taussa n.f. Taxa.

taussable, a adj. Taxable.

taussacion n.f. Taxacion.

taussator, tritz n. Taxator, taxatritz.

taüt n.m. Ataüt.

tautocròne, a adj. (fis.) Que si produe dins de temps egals.

tautograma n.m. Cas particulier d'alliteracion dont toi lu mòts comènçon per la mema letra: «*Veni, vidi, vixi*» es un *tautograma*.

tautologia n.f. 1. Repeticion d'una mema idea en tèrmes diferents dins d'uni formulas. 2. (log.) Prproposicion vèra quala que sigua la valor de veritat dei sieus compauants. Sin.: **proposicion valida**.

tautologic, a adj. De la tautologia.

tautomèr, a adj. (quim.) *Substança tautomèra*: Qu'existisse sota diversis formas en equilibri.

tautomeria n.f. Proprietat dei substanças tautomèri.

tavan n.m. Gròssa mosca (10 à 15 mm) que la sieu femèla ponhe l'òme e lo bestiari, e li suça lo sang. ◇ (pop.) *Tavan dei buas* ò *tavan merdassier*: Coleoptèr que vit dei excrements dei animaues. ◇ *Tavan ros*: Tavardon, cabridan. ◇ *Tavan vèrd*: Cetònia. 2. Insècte coleoptèr (*Melolontha melolontha*) d'un roge brun, qu'a d'antenas

corti, e que pareisse au printemps. 3. Buprèste. 4. Nèsci: *Siés un tavan! Tavan dei buas!*

tavardon n.m. Bordon (insècte). Sin.: **cabridan, tavan ros**.

tavela n.f. Planca, taula.

tavelar vt. (*tavèli*) Pigalhar, mosquetar.

tavelat, ada adj. Pigalhat.

tavèrna n.f. (anc.) 1. Luèc dont si podia beure. 2. Pichin restaurant, cafè, dins divers país d'Euròpa. 3. Restaurant d'estile rústegue.

tavernier, a n. (anc.) Persona que tenia una tavèrna.

taxa n.f. 1. Prelevament fiscal, impoast deugut à l'Estat: taxa sobre lu produchs petroliers. ◇ *Prètz foara taxas*: Sensa li taxas. ◇ *Taxas parafiscali*: Pagadi à de servicis administratius, à d'establiments publics, etc. ◇ *Taxa professionala*: Impoast local pagat en França per lu comerçants, lu industrials e li personas qu'exercission diferenti professions liberali, remplaçada en lo 2010 per la *contribucion economica territoriala*. ◇ *Taxa à la valor ajustada (T.V.A.)*: Que lu empresas pagon e que pertòcon l'acreissement de valor que donon à cada estadi de la produccion d'un ben ò d'uns ervici. 2. (dr.) Fixacion, decidida per autoritat de justícia, dei fres judiciaris e dei onoraris deuguts ai oficiers ministerials. Var.: **taussa**.

taxable, a adj. Que pòu èstre taxat. Var.: **taussable**.

taxacea n.f. *Taxaceas*: Família de plantas gimnospèrmi, coma lo tueis (Òrdre dei conifèrs).

taxacion n.f. Accion de taxar; fach d'èstre taxat. Var.: **taussacion**.

taxamètre n.m. Taximètre.

taxar vt. 1. Sotametre à una taxa, un impoast. 2. (dr.) evaluar lu fres d'un procès. 3. (fam.) Acusar: Taxar quauqu'un d'incompetença. Var.: **taussar**.

taxator, tritz n. Persona que fixa una taxa. ◇ (dr.) *Jutge taxator*: Que taxa lu despens. Var.: **taussator**.

taxí n.m. 1. Automobila de locacion provedida d'un taximètre. 2. (fam.) Menaire de taxí.

taxia n.f. (biol.) Movement provocat per un estimulus e programat geneticament per lu organismes vivents mobiles.

taxiarque n.m. (Antiqu. grèga) Comandant d'un dei dètz batalhons que formàvon l'infantaria atenenca.

taxidermia n.f. Art de preparar, d'empalhar e de montar lu animaues vertebrats, en li conservant l'aparença de la vida.

taxidermista n. Persona que lo sieu mestier es la taxidermia; naturalista.

taxifòne n.m. Telefòne public dins lo quau calia introdure de pèças, de getons ò una carta per obtenir la comunicacion.

taximètre n.m. 1. Comptador qu'establisce lo prètz d'una corsa en veitura, en foncion dau temps e de la distança percorrida. 2. (mar.) Aparelh graduat de 0 à 360° e provedit d'una alidada, per la presa de relevaments. Var.: **taxamètre**.

taxinomia n.f. Sciènça dei lèis de la classificacion; classificacion d'elements que pertòcon un camp, una sciènça.

taxinomic, a adj. Relatiu à la taxinomia.

taxinomista n. Especialista de taxinomia.

taxon n.m. (sc.) Unitat sistematica, dins una classificacion.

taylorisacion (-izacion) n.f. Accion de taylorisar; aplicacion dau taylorisme.

taylorisar (-izar) vt. Organisar segond lo taylorisme.

taylorisme n.m. Sistema d'organizacion dau trabalh, de contraròtle dei temps d'execucion e de remuneracion de l'obrier, qu'establièt Frederick Winslow Taylor.

Tb Simbòle dau terbi.

Tc Simbòle dau tecnei.

tè n.m. 1. Aubrilhon originari de China meridionala, que pòu faire fins à 10 m d'autessa ma es mantengut en dessota de 3 m, e cultivat dins tota l'Àsia dau Sud-Èst per li sieu fuèlhas. 2. Fuèlhas d'aquest aubrilhon, torradi après la culhida (*tè vèrd*) ò après fermentacion (*tè negre*). 3. Infusion que si fa m'aquesti fuèlhas. 4. Past leugier de l'après-dinnar, dins lo quau si sièrve de tè acompanyat de pastissarias.

Te Simbòle dau telluri.

tea n.f. Brandon. Var.: **tesa**. Oribus.

teacea n.f. *Teaceas*: Família de plantas dicotiledoneï que comprèn lo tè, la camèlia, etc.

tea-room n.m. (angl.) Salon de tè.

teatin n.m. (relig.) Membre d'una congregacion de clergues reguliers fondada à Roma en lo 1524, en vista de reformar lo comportament dei esclesiastics.

teatral, a adj. 1. Que pertòca lo teatre: *Una representacion teatrala*. 2. Que mira à un efècte; artificial, forçat. Var.: **teatrau**.

teatralament adv. D'un biais teatral, afectat.

teatralisacion (-izacion) n.f. Accion de teatralisar.

teatralisar (-izar) vt. Donar un caractèr de teatralitat à: *Teatralisar la sieu intervencion*.

teatralisme n.m. (psicol.) Tendènça patologica ai manifestacions emotivi, espectaclòis e que mèncon de natural.

teatralitat n.f. (liter.) Conformitat d'una òbra ai exigènças sceniqui dau teatre.

teatrau, ala adj. Teatral.

teatre n.m. 1. Edifici destinat à la representacion de pèças, d'espectacles dramatics; l'espectacle que li es donat. ◇ *Còup de teatre*: Eveniment que non s'asperava e que modifica radicalament la situacion, dins una pèça de teatre ò dins la vida ordinària. 2. Art dramatic, considerat coma un genre artistic e literari: *Faire de teatre*. 3. La literatura dramatica; lo tot dei pèças d'un autor, d'un país, d'una lenga, d'una epòca: *Lo teatre occitan*. 4. *Teatre musical*: Genre artistic que mescla d'elements musicals, literaris e gestuals. 5. Comportament artificial, biais non natural. 6. Luèc dont si debàncon de fachs, lo mai sovent dramatics: *La carriera es estada lo teatre d'un assassinat*. 7. (mil.) *Teatre*

d'operacions: Zòna geografica necessària au compliment d'una mission estrategica donada; escalon correspondent dins l'organizacion dei foarças. ◇ *Teatre d'operacions exterior*: Teatre d'operacions situat en defoara dau país d'origina d'una armada. ◇ *Armas de teatre*: Armas nucleari afectadi à un teatre d'operacions.

teatrin n.m. Pichin teatre.

teatrós, oa n. (fam. pej.) 1. Persona que fa de teatre en amator. 2. Comedian, comediana mé gaire de talent.

teatroterapia n.f. Terapia qu'emplega lo teatre coma mejan.

tebaïc, a adj. Que pertòca l'òpi.

tebaïda n.f. 1. Luèc desèrt, en Egipte, dont si retirèron de nombrós ascètas cristians. 2. (lit.) Luèc isolat, pròpri à la meditacion.

tebaïna n.f. Alcaloïde toxic que si tròva dins l'òpi.

tebaïsme n.m. (psiquiatria) Intoxicacion cronica per l'òpi ò lu sieus derivats.

teban, a adj. De Tèbas, en Egipte. 2. De Tèbas, en Grècia.

tebés, esa adj. Caudet.

tebesir vi. Venir tebés.

tec n.f. inv. Tona d'd'equivalent carbon.

tèc n.m. (bot.) Aubre d'Àsia tropicala, que fornisse un boasc dur, de densitat mejana, imputrescible (Família dei verbenaceas).

teca n.f. Juèc esportiu que sembla lo base-ball.

technicolor n.m. (nom depauat) Tecnicolor.

tecnèci n.m. Element artificial (Tc) de n° atomic 43 e de massa atomica 98,90. Sin.: **masuri**.

tecnème n.m. Element tecnic minimal, dins una estructura de produccion sociala.

tecneti n.m. Element artificial (Tc), de numèro atomic 43, e de massa atomica 98,80.

tecnic, a adj. 1. Que pertòca la pràctica, lo gaubi dins una activitat, una disciplina: *Obratge tecnic*. ◇ *Ensenhament tecnic* ò *tecnic*, n.m.: Aqueu que dona una formacion professionala destinada ai mestiers de l'industria e dau comèrci. 2. Relatiu au foncionament d'una màquina: *Incident tecnic*. 3. Que pertòca li aplicacions de la conoissença scientifica: Lu progrès tecnics.

tecnica n.f. Lo tot dei procediments e dei metòdes d'un art, d'un mestier, d'una industria.

tecnicament adv. D'un biais tecnic.

tecnician, a n. 1. Persona que conoisce e practica una tecnica. 2. (Admin.) *Tecnician(a) de susfàcia*: Emplegat, emplegada que s'ocupa de netejar de bureus, de comèrcis, de luècs publics.

tecnician, a adj. Que relèva de la tecnica. Var.: **tecnicista**.

tecnicisar (-izar) vt. Donar un caractèr tecnic à. Var.: **tecnisar**.

tecnicista adj. Tecnician.

tecnicitat n.f. Caractèr de cen qu'es tecnic.

tecnicolor adj. Procediment de films en colors. Var.: **technicolor**.

tecnisar (-izar) vt. Tecnicisar (-izar).

tecnicocomercial, a adj. Si di d'un agent de servici de venda que possedisse de conoissenças tecniqui sobre cen que vende. Var.: **tecnicocomerciau**.

tecnicocomerciau, ala adj. Tecnicocomercial.

tècno adj. *Música tècno* ò *tècno*, n.f. Genre de música electronica lo mai sovent compauada en home studio e reïnterpretada per de disc jockeys au cors de practicas festivi, qu'est sobretot una música de dança, per essença repetitiva.

tecnobureucratc, a adj. Qu'a à l'encòup de caractèrs tecnicos e bureucratcs.

tecnocracia n.f. (sovent pej.) Sistema politic dins lo quau lu responsables politics son remplaçats per lu tecnicians e foncionaris dins la presa dei decisions.

tecnocrata n. Òme d'Estat ò aut foncionari que fa prevaler li consideracions tecniqui ò economiquisobre lu factors umans.

tecnocratic, a adj. Relatiu à la tecnocracia.

tecnocratisacion (-izacion) n.f. Accion de tecnocratisar.

tecnocratisar (-izar) vt. Donar un caractèr tecnocratic à.

tecnocratisme n.m. Comportament tecnocratic.

tecnoestructura n.f. Tecnoestructura.

tecnolatria n.f. Adoracion bòrnia de la tecnica, lo tot dei tecnicas e dei metòdes fondats sobre la conoissença scientifica, emplegats à la produccion, à la comunicacion, etc.

tecnologia n.f. 1. Estudi dei autfs, màquinas, tecnicas emplegats dins l'industria. 2. Lo tot dei sabers e dei practicas, fondat sobre de principis scientifics, dins un camp tecnic. 3. Teoria generala dei tecnicas. ◇ (arts. contemp.) Que pilha coma materiaus de dispositius que vènon dei scienças aplicadi e dei tecnicas modèrni.

tecnologic, a adj. Relatiu à la tecnologia. ◇ (arts. contemp.) Que pilha coma materiaus de dispositius que vènon dei scienças aplicadi e dei tecnicas modèrni.

tecnologicament adv. Dau ponch de vista de la tecnologia: *Un país tecnologicament avançat*.

tecnologista n. Tecnològue, tecnològa.

tecnològue, òga n. Especialista de tecnologia. Sin.: **tecnologista**.

tecnopòli n.f. Zòna urbana que concentra d'activitats d'auta tecnologia.

tecnopòle n.m. Espaci dedicat ai auti tecnologies dins una aglomeracion que non es forçadament una tecnopòli.

tecnosciença (-ència) n.f. Evolucion actuala de la sciença, de mai en mai tecnica, que tende mai vèrs la dominacion dau monde que vèrs la sieu comprension.

tecnoestructura n.f. Gropè de tecnicians qu'exercisson lo poder dins li grandi administracions, li grandi firmas, dins la societat modèrna. Var.: **tecnoestructura**.

tècola n.f. Tòca (d'un juèc). ◇ *Èstre à la tècola*: Èstre à la fin, à la sieu darriera extremitat.

tectibranc n.m. *Tectibrancs*: Òrdre de molluscs gastropòdes marins que possedisson una soleta branca laterala qu'un manteu protegisse.

tectita n.f. Fragment de ròca vitroa en forma de gota, que resulta versemblablement de la fusion de ròcas terrèstri projectadi dins l'atmosphèra sota l'impacte d'una meteorita pi retombadi à una granda distança.

tectonic, a adj. Relatiu à la tectonica.

tectonica n.f. Partida de la geologia qu'estúdia li desformacions dei terrens, sota l'efècte dei foarças intèrni, posteriorament à la sieu messa en plaça; lo tot d'aquesti desformacions: *Tectonica dei placas*. ◇ *Tectonica globala*: Geotectonica.

tectonofisica n.f. Sciença qu'estúdia li estructuras tectoniqui m'ai metòdes de la fisica.

tecritz adj. e n.f. Si di de la pluma de contorn que cuèrbe li alas dei passerons. Sin.: **pluma de cobertura**.

teddy bear n.m. Ors de ferpa.

te deum n.m. inv. (lat.) Imne de lauda e d'accion de gràcias de la Glèia catolica, que comença per lu mòts *Te Deum laudamus*, «Senhor, ti laudam».

tèdi n.m.

tediar vt. (*tèdi*, classic *tèdii*)

tee n.m. (anglés) ['ti] 1. Au gòlf, cavilha fixada au soal que sièrve à reauçar la bala à la partença d'un trauc. 2. Au rugbi, sòcol que permete de reauçar lo balon per una transformacion ò una penalitat.

teenager n. (angl.) Adolescent.

tee-shirt n.m. Malheta de coton, dei mànegas corti, en forma de T. Var.: **t-shirt**.

tefillim n.m. Objècte format de bendas de cuer, que lu judieus poàrton à l'entorn dau coal quora recïton li sieu preguieras.

teflon n.m. (nom depauat) Matèria plastica fluorada que resistisse à la calor e à la corrosion.

teflonisar (-izar) vt. Recurbir de teflon.

teflonizat (-izat), ada adj. Recubèrt de teflon.

tefrita n.f. Ròca volcanica caracterisada per l'associacion dau plagioclase e d'un feldspatòide.

tefrosia n.f. Planta leguminoa dei regions tropicali.

tegment n.m. 1. Lo tot dei teissuts que cuèrbon lo còrs dei animaus. ◇ (sobretot au pl.) La pèu de l'èstr uman. 2. (bot.) Envolopa de la grana.

tegmentari, ària adj. Dau tegument.

tèi n.m. Barron (molon d'arena).

teiera n.f. Recipient dont si fa lo tè.

teïna n.f. Principal alcaloïde de la fuèlha de tè, identica à la cafeïna.

teïsme n.m. Abituda de beure de quantitats excessivi de tè.

teïsme n.m. Doctrina qu'afirma l'existença personala e unica d'un Dieu, causa dau monde.

teissatge n.m. 1. Ensemble d'operacions que constituïsson la fabricacion dei teissuts. 2. Establiment industrial don si teisse. Var.: **teissadura**.

teissadura n.f. Teissatge.

teissèire, eiritz n. 1. Persona que fa de tissatge. 2. Obrier, mestierant que fabrica de teissuts à la man ò au mejan d'una màquina. Var.: **teissidor, teissier**.

teissèire n.m. (ornit.) Passeron dei regions caudi, sonat ensinda en rason de la sieu abiletat à téisser un nido suspendut (Família dei ploceïdats).

teissendaria n.f. 1. Profession d'aquelu que téisson, ò d'aquelu que vèndon lu obratges dei teissèires. 2. Art dau passamanier e dau ribanier.

téisser vt. 1. Entrebescar, en seguissent una armadura donada, lu fieus de cadena (longuessa) e lu fieus de trama (larguessa) per faire un teissut. 2. Construire, dispauar en ret: *L'aranha teisse la sieu tela*. Var.: **teissir**.

teissidor n.m. Teissèire.

teissidura n.f. 1. Teissatge. 2. Textura.

teissier, a n. Teissèire.

teissir vt. (*teississi*) Téisser.

teissura n.f. tissure Var.: **teissum**.

teissum n.m. Teissura.

teissut n.m. 1. Materiau obtengut per l'assemblatge de fieus entrebescats. Sin.: **estòfa**. 2. Seguida complicada de cauas: *Un teissut de mençonegas*. 3. Ensemble d'elements que constituïsson un tot omogeneu: *Teissut social, associatiu*. ◇ *Teissut urban*: Disposicion de l'abitat e dei activitats dins una vila; reparticion dei vilas sus un territòri donat. ◇ *Teissut industrial*: Ensemble d'activitats industrials, en rapoart mé l'espaci dins lo quau s'inscriu. 4. (istol.) Ensemble de cellulas qu'an la mema estructura e la mema foncion: *Teissut nerviós*.

teïsta adj. e n. De la doctrina dau teïsme; que n'es partidari.

tela n.f. 1. Teissut de l'armadura crosada mai simpla: Tela de coton. 2. Teissut sec e sarrat, que vau per la sieu resisténcia. ◇ *Tela de fond*: tela sus la quala son representats lu darriers plans d'und còr de teatre; (fig.) Contèxte, quadre sus lo quau si destaca quauqua ren, si situon d'eveniments, etc. 3. Tela tenduda e alestida sus la quala si pinta; tableu pintat sus una tela. 4. Veladura d'una nau. 5. *Tela d'aranha*: Taranhina. 6. (liter.) *Cançons de tela*: Cançons que cantàvon li fremas que teission, à l'Atge Mejan, dins lo Nòrd de França. 7. Membrana.

telamon n.m. Atlant.

telangiectasia n.f. Dilatacion dei vaisseus capillaris que forma de linhas rogi sus la pèu.

telaria n.f. Fàbrega, comèrci de tela.

telat, ada adj. Garnit de tela.

telatge n.m. Fond sus lo quau si destaca lo dessenh d'una dentela.

teleadministracion n.f. Presa de contraròtle à distança d'un computador e dau sieu sistema d'esplecha per administrar lo sistema (sauvagrada, messas à jorn dei logicials, etc.) e de reglar lu problemas aplicatius dei usanciers.

teleafichatge n.m. Afichatge comandat à distança, d'informacions d'actualitat immediata.

telearlarma n.f. Servici que permete, en adicionant un equipament particulier à un telefòne, de sonar rapidament lu secors.

teleassisténcia (-éncia) n.f. Servici d'assisténcia à distança que permete à una persona que viu soleta d'èstre messa en relacion, per una simpla telefonada, mé de personas designadi ò un servici d'urgéncia.

telebotiga n.f. (anc.) Establiment comercial dont lo public si podia informar sus lu servicis de telecomunicacions e si procurar d'equipaments telefonics.

telecabina n.f. Teleferic m'un cable solet alestit per lo transport de personas per pichini cabinas estacadi au cable à intervals reguliers.

telecarta n.f. Carta à memòria, que s'emplegava per pagar li comunicacions dins li cabinas telefoniqui.

telecargament n.m. (inform.) Transferiment de programas ò de donadas au mejan d'una ret informatica.

telecargar vt. (*telecargui*) Operar un telecargament.

telecínema n.m. Aparelh que permete de transformar en senhals de television lu imatges e lu sons d'un films.

teleclinomètre n.m. Dins un sondatge minier, aparelh que permete de mesurar l'inclinason e de transmetre à aquesta mesura dins la tòca d'evitar li deviacions.

telecomanda n.f. Accion de realisar à distança una manòbra quala que sigue: mecanisme, dispositiu qu'assegura aquesta accion: *La telecomanda dau televisor*.

telecomandar vt. 1. Comandar ò faire foncionar à distança mé l'ajuda d'una telecomanda. 2. Donar d'òrdres, dirigir de luènh, sensa si manifestar.

telecomandat, ada adj. Que fonciona m'una telecomanda: *Un juguèt telecomandat*.

telecomunicacion n.f. Lo tot dei mejans de comunicacion à distança.

teleconferéncia (-éncia) n.f. Conferéncia dins la quala divers interlocutors situats dins diferents luècs son en contacte mé de mejans de telecomunicacion.

teleconselhier, a n. 1. Persona que tracta li telefonadas dau public. 2. Persona que fornisse una assisténcia telefonica à la pràctica d'una empresa.

teleconsultacion n.f. (med.) Consultacion facha à distança en emplegant la ret informatica.

telecòpia n.f. Procediment de telecomunicacion, qu'assòcia lo telefòne e la numerisacion d'imatge, que permete de transmetre un document. Sin.: **fax**.

telecopiastre n.m. Aparelh per telecopiar.

telecopiar vt. (*telecòpi*, classic *telecòpii*) Mandar (un document) per telecòpia. Sin.: **faxar**.

telecran n.m. Ecran de television, espec. per una granda sala.

telecròmpa n.f. Programa de television que presenta directament ai telespectators d'articles per la venda.

teledeteccion n.f. Lo tot dei tecnicas utilizadi per determinar à distança li proprietats d'objèctes naturals ò artificials à partir dei raionaments qu'eméton ò remàndon.

telediafonia n.f. Mescla de sons transmés ai extremitats d'un circuit telefonic.

telediagnostic n.m. Diagnostic efectuat à distança gràcias à una telecomunicacion de paramètres quantifiables.

teledifusar vt. Difusar per la television.

teledifusion n.f. Difusion per television.

teledistribucion n.f. Ret de television per abonament au mejan de cables. Sin.: **cablodistribucion**.

teledocumentacion n.f. Documentacion accessible à distança.

teledinamia n.f. Transmission de la foarça à distança, en particular de la foarça electrica.

teledinamic, a adj. Pròpri à transmetre la foarça à distança: *Cables teledinamics*.

teleenregistrament n.m. Enregistrament telematic.

telesenhament n.m. Ensenhament à distança (per correspondença, ràdio, television, malhum informatic, etc.).

telescriptura n.f. Sistema que permete la transmission d'informacions grafiqui à flor e à mesura dau sieu traçat manescrich, e la reproduccion d'aquesto traçat sus un ekran ò un autre supoart.

teleestampaire n.m. Aparelh emetor e receptor de telegrafia, que compoarta un clavier alfanumeric per l'emission e qu'assegura à la recepcion l'impression de caractèrs. Var.: **teleïmprimèire**.

teleferic n.m. Mejan de transpoart de personas ò de mèrç, constituït per un cables portaire (ò de cables portaires) sus lo quau si desplaça lo carri que supoarta la cabina dei viatjaires ò la bena dei materiaus.

television n.m. Film realisat especialament per la television.

telefonada n.f. Còup de telefòne.

telefonar vi. e vt. Comunicar, transmetre per telefòne.

telefonat, ada adj. (espòrts) Si di d'un còup, d'una accion tròup previsible ò fach tròup lentament per poder sorprendre l'adversari.

telefòne n.m. 1. Installacion de telefonia; ret telefonica. ◇ (fam.) *Telefòne arabe*: Transmission orala rapida d'una informacion. 2. Aparelh que permete de transmetre d'informacions per telefonia: *Telefòne fixe, mobile*. 3. (corrent) Telefonia.

telefonet n.m. Telefòne cellulari, telefòne mobile.

telefonia n.f. Sistema de telecomunicacion establït dins l'amira de transmetre la paraula. ◇ Telefonia sensa fiu: **Radiotelefonia**.

telefonic, a adj. Qu'apartèn, si rapoarta au telefòne; que si fa per telefòne: *Una ret telefonica*.

telefonicament adv. Per telefòne.

telefonista n. Persona encargada dau servici d'un telefòne, public ò privat.

telefotografia n.f. Tecnica de la fotografia dei subjèctes alunhats.

telegenia n.f. Qualitat d'una familha telegenica.

telegenic, a adj. Que passa ben à la television, que li produe un efècte agradiu.

telegestion n.f. Mòde de gestion à distança de fichiers per lo biais dau teletractament.

telegrafe n.m. Aparelh ò organisme de telegrafia.

telegrafia n.f. Sistema de telecomunicacion dins lo quau li informacions transmèssi son destinadi à èstre enregistradi à la recepcion sota forma d'un document grafic. ◇ (anc.) *Telegrafia sensa fiu (T.S.F.)*: Ràdio.

telegrafiar vt. e vi. (*telegrafi*, classic *telegràfi*) Transmetre, comunicar au mejan dau telegrafe.

telegrafic, a adj. 1. Relatiu au telegrafe; expedit pet telegrafe. 2. *Estile telegrafic*: Reduch à l'essencial, sensa gaire de tèrmes gramaticals.

telegraficament adv. Per telegrafe.

telegrafista n. Persona encargada de portar li despachas telegrafiqui.

telegrama n.m. Comunicacion, messatge transmés per telegrafia.

teleguidar vt. 1. Menar (ò pilotar) un engeh à distança. 2. Inspirar, dirigir (quauqu'un, la sieu accion) per una influença oculta.

teleguidat, ada adj. Que fonciona au mejan d'un teleguidatge.

teleguidatge n.m. Comanda à distança dei movements d'un engeh dotat d'autonomia cinetica.

teleïmpression n.f. Impression à distança de messatges transmés sota forma numerisada au mejan de sistemas telematics. Sin.: **teletipia**.

teleïmprimèire n.m. Teleestampaire. Sin.: **teletipe**.

teleinformatica n.f. Informatica qu'emplega lu mejans dei telecomunicacions.

telegornal n.m. Jornal televisat. Var.: **telegornau**.

telegornau n.m. Telegornal.

telemantenença n.f. 1. Contraròtle à distança d'un sistema, via una ret de comunicacion (telefòne, Intranet ò Internet) per diagnosticar, gestir e reglar lu problemas ligats à la màquina, ai sieus periferics, à de problemas ligats au sieu sistema d'esplecha. 2. Mantenença d'un veïcule espacial au mejan de ligasons de telemesura ò de telecomanda. Sin.: **telemanteniment**.

telemanteniment n.m. Telemantenença.

telemanipulator n.m. Aparelh de manipulacion à distança.

telematic, a adj. De la telematica.

telematica n.f. Lo tot dei servicis informatics fornits au travèrs d'una ret de telecomunicacion.

telematisacion (-izacion) n.f. Accion de telematisar.

telematisar (-izar) vt. Dotar de mejans telematics.

telemecanic, a adj. De la telemecanica.

telemecanica n.f. Telecomanda dei mecanismes e dei màquinas.

telemecanician, a n. (anc.) Especialista dei telecomunicacions de l'armada de l'ària.

telemecat n.m. Metòde de distribucion que permete au client de causir dins una lista de referenças e de comandar à distança en emplegant li tecnicas de telecomunicacion.

telemessatjaria n.f. Messatjaria electronica.

telemesura n.f. Transmission à distança d'un senhal que poarta un resultat de mesura.

telemètre n.m. Aparelh de telemetria.

telemetria n.f. Mesura dei distanças per de procediments acostics, optics, radioelectrics, ò per reflexion d'un fais làser.

telemetrista n. Persona que fa de telemetria.

teleencefal(e) n.m. Estructura nerviosa de l'embrion, à partir de la quala si diferencion lu emisfèrs cerebrals.

telenomia n.f. Teleonomia.

teleobjectiu n.m. Objectiu fotografic de distança focala lònca, m'un tiratge cort que lo rende compacte, emplegat per la fòto de luènh ò lo retrach.

teleologia n.f. (filos.) 1. Estudi dei tòcas, de la finalitat. 2. Doctrina que repaia sobre l'idea de finalitat.

teleologic, a adj. (filos.) Que pertòca la teleologia. Sin.: **finalista**.

teleonomia n.f. (filos.) Caractèr de la matèria viventa en tant que materialisa un projècte, una finalitat. Var.: **telenomia**.

teleoperator, tritz n. Persona qu'assegura d'accions comerciali per telefòne per lo còmpte d'una empresa.

teleosaure n.m. Reptile fossile de l'èra segondària.

teleostean, a adj. *Teleosteans*: Superòrdre de peis ossós de la boca terminala, dei branquias recubèrti d'opercules, dei escalhas plati, de la nadarèla dorsala mé doi lòbes pariers ò sensa lòbes, coma es quasi toi lu peis actuals (carpa, trocha, sardina, merluça, etc.).

telepata adj. e n. Que practica la telepatia.

telepatia n.f. Transmission de pensadas d'una persona à una altra sensa comunicacion per li vias sensoriali conoissudi.

telepatic, a adj. Relatiu à la telepatia.

teleponchatge n.m. Dispositiu que permete lo ponchatge à distança dei canons d'una nau de guèrra à partir d'un poaste central de tir.

telequinesia n.f. En parapsicologia, movement espontaneu d'objèctes sensa l'intervencion d'una foarça ni d'una energia observabla.

teleradar n.m. Emplec combinat dau radar e de la television, que sièrve alora per emetre ò reçaupre un imatge radar.

teleràdio n.f. Teleradiografia.

teleradiografia n.f. Radiografia practicada en plaçant l'ampola à ras X luènh dau subjècte (de 2 à 3 m), cen que suprimisse la desformacion conica de l'imatge. Abrev.: **teleràdio**.

telereglatge n.m. Dispositiu que permete lo reglatge à distança de màquinas ò d'aparelhs.

telereportaire, airtiz n. Jornalista que fa de reportatges per la television. Var.: **telereporter**.

telereportatge n.m. Reportatge televisat.

telereporter n. (angl.) Telereportaire.

teleruptor n.m. Aparelh comandat à distança per d'impulsions electrici qu'una duèrbe de contactes mentre la seguenta juèga lo ròtle invèrse.

telescòpi n.m. Instrument d'observacion astronomica que lo sieu objectiu es un miralh concau.

telesopic, a adj. 1. Fach au mejan d'un telescòpi. 2. Si di d'un objècte que lu sieus elements s'inserisson e si desplaçon un dins l'autre.

telescriptor n.m. Aparelh que permete d'escriure à distança per un procediment quau que sigue.

telesèti n.m. Teleferic m'un cable unic sensa fin, au lònca dau quau son repartits de sètis tengut per de suspendas.

telesenhalisacion (-izacion) n.f. Transmission à distança de senhals relatius au foncionament d'aparelhs automatics, per cable electric ò optic ò per via hertziana; dispositiu que permete aquesta transmission.

telespectator, tritz n. Persona que regarja la television.

telesquí n.m. Aparelh m'un cable que permete de tractar lu esquilhaire e lu faguent esquilhar sus lu sieus esquís, per par en cima d'una penda. Sin.: **remontapenda**.

telestesia n.f. (psicol.) Percepcion à distança d'un fenomène non accessible per de vias sensoriali.

telesurvelhança n.f. Telesurvelhança.

telesusvelhança n.f. Susvelhança à distança au mejan de càmeras e de mejans de comunicacion. Var.: **telesurvelhança**. Sin.: **teleproteccion**.

teleta n.m. 1. (med.) Cataracta. 2. (anat.) Esofague.

teletèxto n.m. Procediment de comunicacion que permete l'afichatge de tèxtos ò de grafismes à partir d'un senhal de television ò d'una linha telefonica.

teletipe n. Teleimprimèire.

teletipia n.f. Teleimpression.

teletoxia n.f. Emission dins lo mitan ambient, per divers organismes, de substanças qu'an una accion generalament nociva sobre d'organismes vesins.

teletractament n.m. Mòde de tractament dins lo quau li donadas son emessi ò reçaupudi per de terminals alunhats dau computador.

teletransmission n.f. Transmission de senhals à distança m'ai mejans tecnicos apropiats.

teletravallh n.m. Organizacion descentralisada dau travailh, dins la quala lo travalhaires òbra à distança, mé l'ajuda dei mejans de comunicacions (malhum internet, etc.).

teleutospòra n.f. Una dei formas d'espòras dau rovilh dau blat.

televisar vt. Transmetre per television.

televisat, ada adj. Transmés per television.

television n.f. 1. Transmission, per cable, per ondas radioelectrici, d'imatges que poàdon èstre reproduchs sus un ecran à flor e à mesura de la sieu recepcion ò enregistrats en vista d'una reproduccion ulteriora. 2. Lo tot dei servicis qu'asseguron aquesta transmission de programas, de reportatges: *La television publica*. 3.

Television per cable: Teledifusion. 4. (fam. e abusiú) Televisor.

televisiu, iva adj. Televisual.

televisor n.m. Aparelh que permite de vèire la television.

televisual, a adj. Relatiu à la television coma mejan d'expression. Var.: **televisuau, televisiu**.

televisuau, ala adj. Televisual.

telèx n.m. (anc.) Servici telegrafic que permite ai sieu abonats d'escambiar de messatges en emplegant de teleimprimèires.

telèxar vt. (*telèxi*) Transmettre per telèx.

telèxista n. Persona encargada d'assegurar de comunicacions per telèx.

telh n.m. 1. Aubre sovent plantat dins lu pargues e dins li avengudas, que fornisse un boasc blanc, que si travailha facilament, que li sieu flors odoranti dónon una infusion sudorifica e calmanta (Aut de 25 à 30 m, familha dei tiliaceas). 2. Infusion facha m'ai fuèlhas de telh. Var.: **tilhul** (fr.).

telha n.f. 1. Escòrça dau pen dau cànebe. 2. Libèr dau telh.

telhaira n.f. Màquina per telhar.

telhaire n.m. Persona que telha.

telhar vt. Batre ò chaplar una planta textila, lo sieu pen, per n'en rompre li partidas linhoï.

telhatge n.m. Accion, biais de telhar.

telier n.m. Màquina per téisser, encastre que sièrve à téisser.

tell (arqueol.) Coala artificiala formada per li roïnas sobrepauadi d'una vila anciana, au Prèoche Orient.

telliera n.m. Format de papier de 34 x 44 cm.

tellurat n.m. (quim.) Sau de l'acide telluric.

telluri n.m. Non-metal d'un blanc blavastre, lamellós e fragile, de densitat 6,2, que fonde à 452°C; element (Te) de n° atomic 52 e de massa atomica 127,60.

tellurian, a adj. Que pertòca la Tèrra. Var.: **telluric**.

telluric, a adj. Que pertòca la Tèrra. ◇ *Planeta tellurica*: Planeta densa, de talha mejana e dotada d'un soal, que la Tèrra n'es lo prototipe (Mercuri, Vènus, la Tèrra, Mart). Var.: **tellurian**.

telluric, a adj. (quim.) Si di de l'anidride TeO₃, e de l'acide correspondent.

telluridric adj. m. Si di de l'acide H₂Te, gas toxic incolòre.

telluromètre n.m. Aparelh que mesura la valor de resisença dei presas de tèrra.

tellurós, oa adj. Si di de l'anidride TeO₂, e de l'acide correspondent.

tellurur(e) n.m. (quim.) Combinason dau telluri m'un autre element.

telofasa n.f. Darriera fasa de la mitòsi cellulària, pendent la quala si constituïsson lu nucleus dei cellulas filhas e si forma una membrana nòva.

telolecitic, a adj. (biol.) Si di de l'òu caracterisat per un volume de vitellus considerable (cefalopòdes, reptiles, peis, auceus).

telomèr n.m. Region autament repetitiva, doncas a priori non codificanta, d'ADN à l'extremitat d'un cromosòma.

telson n.m. (zool.) Darrier aneu de l'abdomèn dei artropòdes.

tema n.m. 1. Subjècte, idea sobre lu quaus poàrton una reflexion, un discors, una òbra, à l'entorn dei quaus s'organisa una accion. 2. (ling.) Tèrme de la frasa (*sintagma nominal*) que designa l'èstre ò la caua que s'en parla (per op. à *predicat*). 3. (mús.) Fragment melodic ò ritmic sobre lo quau es bastida una òbra musicala. 4. (astrol.) *Tema astral*: Representacion simbolica de l'estat dau ceu (*aspècte*) au moment de la naissença de quauqu'un. 5. (mil.) *Tema tactic*: Situacion que sièrve de cadre à un estudi tactic. 6. Exercici d'escòla que consistisse à tradurre un tèxta dins una altra lenga; lo tèxta ensinda traduch: *Tema latin*. 7. (ling.) Partida dau mòt que demòra invariabla, que comprèn un radical e una vocalama tematica, e à la quala s'ajúston li desinenças.

tematic, a adj. 1. Relatiu à un tema; que s'organisa à l'entorn d'un tema: *Enciclopedia tematica*. ◇ *Critica tematica*: Estudi critic dei temas constants d'una òbra ò d'un escrivan. 2. (mús.) Relatiu ai temas musicals. 3. (ling.) Relatiu au tema dei mòts. ◇ *Vocala tematica*: Morfema que si plaça just après lo radical lexical, coma lo *a* dei vèrbos dau promier grope, lo *i* dei vèrbos dau second grope, etc.

tematica n.f. Lo tot dei temas desvolopat per un escrivan, una escòla, etc.

tement, a adj. Temorós.

témer vt. Crénher.

temerari, ària adj. 1. Qu'es ardit au poch d'agir sensa tenir còmpte dau perilh. 2. Que l'inspira una audàcia extrèma. ◇ *Jutjament temerari*: Portat à la leugiera e sensa pròvas sufisenti.

temerariament adv. Embé temeritat.

temeritat n.f. Ardidessa imprudenta e presumptuoa.

temorós, oa adj. Timide, crentós, aprensiu. Var.:

temós. Sin.: **crenhent**.

temorosament adv. Embé temor.

temós, oa adj. Temorós.

tempe n.m. Partida laterala de la tèsta, compresa entre l'uèlh, l'aurelha e la gauta.

tempàs n.m. Marrit temps.

temperament n.m. 1. Lo tot dei disposicions fisiqui innadi d'un individí e que determinerion lo sieu caractèr: *Un temperament violent*. ◇ *Aver de temperament*: Aver una foarta personalitat; èstre portat ai plasers sexuals. 2. (mús.) *Temperament egal*: Sistema musical que partisse l'octava en dotze miègs tons egals; dins lo *temperament inegal*, lu miègs tons non an toi la mema valor. 3. *Venda à temperament*: Venda dins la quala lo crompaire paga en un nombre donat de versaments.

temperança n.f. 1. Una dei quatre vertuts morali, dichi *vertuts cardinali*, que disciplina lu desirs e li passions de l'èstre uman. 2. Sobrietat dins l'usatge dei bevendas alcolisadi, dei aliments. ◇ (anc.) *Societat de*

temperança: Associacion per combatre l'usatge de l'alcòl.

temperant, a adj. Que manifèsta de temperança.

temperar vt. (*tempèri*) (lit.) Diminuir l'excès de quauqua ren; moderar: *Deuries temperar lo tieu entosiasme*. ◆ **si temperar** v.pr. Si moderar.

temperat, ada adj. 1. Ni tròup caud, ni tròup frèi: *Clima temperat*. 2. (mús.) Si di d'un instrument dins lo quau l'espaci entre lu miègs tons es normalisat e egalisat.

temperatura n.f. 1. Grandor fisica que caracteriza d'un biais objectiu la sensacion subjectiva de calor ò de frèi laissada per lo contacte d'un còrs. ◇ *Temperatura absoluta*: Grandor definida per de consideracions teoriqui de termodinamica ò de mecanica estadistica, practicament egala à la temperatura centesimala majorada de 273,15 grs. 2. Estat atmosferic de l'ària dau ponch de vista de la sieu accion sobre lu noastres organes; gra de frèi ò de calor. 3. Fèbre: *Aver de temperatura*.

tempèri n.m. Intemperia.

tempèsta n.f. 1. Violenta perturbacion atmosferica, sus tèrra ò sus la mar. 3. Explosion subita e violenta de quauqua ren. 3. Violenta agitacion dins un grope, un país: *Una tempèsta politica*.

tempestar vt. (*tempèsti*) Assautar, importunar per tròup d'insistença: *Tempestar de questions*. ◆ vi. Manifestar dubertament e aut e foart lo sieu maucontentament; fulminar.

tempestós, oa adj. Que la tempèsta agita: *Una mar tempestoa*.

tempestosament adv. D'un biais tempestós.

tempier n.m. Pluèis persistenti.

templari n.m. Templier.

temple n.m. 1. Edifici consacrat au culte d'una divinitat: *Lu temples grècs*.

templeta n.f. Pichina motladura plata.

templier n.m. Cavalier de l'òrdre dau Temple. Var.: **templari**.

templon n.m. Pichina pinha que lo teissier emplega per aumentar la larguessa de la sieu tela.

tempo n.m. (it.) 1. (mús.) Notacion dei diferents movements dins lu quaus es escrich ò executat un tròç. ◇ *A tempo*: Indicacion musicala qu'invita à repilhar lo movement inicial après un ralenti ò una acceleracion. 2. (mús.) Velocitat d'execucion d'una òbra. 3. (lit.) Ritme de debanament d'una accion.

tempona n.f. Tampona.

tempòra n.f. Temps, sason. ◇ *Li Quatre Tempòras*: Dins lo calendier liturgic catolic, temps de dejuni au començament de caduna dei quatre sasons.

temporal, a adj. Relatiu ai tempes. ◇ (anat.) *Lòbe temporal dau cerveu*: Pertida mejana e inferiora de cadun dei emisfèrs cerebrals, que juèga un ròtle important dins l'integracion dei sensacions auditivi e dins lo lengatge. Var.: **temporau**.

temporal n.m. Oàs dau crani situat dins la region dau tempe. Var.: **temporau**.

temporal, a adj. 1. Que si debana dins lo temps (per op. à *etèrne*). 2. Que pertòca li cauas materiali (per op. à *espiritual*). ◇ *Poder temporal*: Poder dei papas en tant que sobeirans dau sieu territòri. 3. Que pertòca ò indica lo temps: *Subordenada temporal*. 4. (telecom.) *Commutacion temporal*: Commutacion automatica de natura informatica, sensa establiment de contactes fisics. Var.: **temporau**.

temporal n.m. (it.) Chavana, auratge.

temporal n.m. (dr. can.) Lo tot dei bens qu'apartènon à una glèia ò à una comunautat religioa. Var.: **temporau**.

temporalment adv. Dau ponch de vista temporal.

temporalitat n.f. Caractèr de cen qu'existisse dins lo temps.

temporari, ària adj. 1. Momentaneu, provisòri, que dura gaire de temps. 2. Interimari: *Entrepresa de travalh temporari*.

temporariament adv. D'un biais temporari.

temporau, ala adj. Temporal.

temporejar vi. Temporisar.

temporisacion (-izacion) n.f. Fach de temporisar; retard volontariament portat à una decision, una accion. Var.: **temporisament**.

temporisador (-izador) n.m. Temporisator.

temporisaire (-izaire), airtz adj. Que temporisa. Var.: **temporisator**.

temporisament (-izament) n.m. Temporisacion.

temporisar (-izar) vi. Diferir una accion dins l'esperança d'una oportunitat melhora, retardar quauqua ren, lo remetre à plus tardi. Var.: **temporejar, ganhar de temps**.

temporisator (-izator), tritz adj. Temporisaire.

temporisator (-izator) n.m. Aparelh qu'introdue intencionalament un interval de temps entre lo començament e la fin dau foncionament d'un dispositiu electric. Var.: **temporisador**.

tempra n.f. Trempa, trempatge.

temprar vt. Trempar.

temps n.m. 1. Nocion fundamentala concepida coma un mitan infinit dins lo quau vènon un après l'autre lu eveniments e considerada sovent coma una foarça qu'agisse sus lo monde, lu èstres: *Lo temps e l'espaci, la fuga dau temps*. 2. (fis.) Aquesto mitan, concebut coma coma una dimension de l'Univèrs susceptible de mesuras. ◇ *Temps atomic internacional (T.A.I.)*: Escala de temps que lo Bureu internacional de l'ora establisce sus la basa de donadas que li fornisson un ensèm de relòtges atomics. ◇ (astron.) *Temps sideral (en un luèc donat)*: Escala de temps fondada sobre l'angle orari dau ponch vernal. ◇ *Temps solari vèr (en un luèc donat)*: Escala de temps fondada sobre l'angle orari dau centre dau Soleu. ◇ *Temps solari mejan*: Temps solari vèr, sensa li sieu inegalitats seculari ni periodiqui: *Lo temps mejan si còmpta de 0 à 24 oras à partir de miègjorn*. ◇ *Temps civil*: Temps solari mejan augmentat de 12 oras. ◇ *Temps universal*: Temps civil de Greenwich (Anglatèrra). Abrev.: **UT**. ◇ *Temps universal coordenat*:

Escala de temps que difúson lu senhals oraris. Abrev.: **UTC**. 3. *Temps legal*: Ora legala. 4. Durada considerada coma una quantitat mesurable: *Quant de temps avèm per aqueu trabalh?* ◇ *Aver lo temps de*: Dispauar dau temps necessari per faire quauqua ren. ◇ *Ganhar de temps*: Temporisar, retardar la seguida dei eveniments. ◇ *Perdre de (lo sieu) temps*: Lo degalhar inutilament, en particulier à ren faire. 5. Caduna dei fasas successivi d'una operacion, d'una accion. 6. (coregr.) Moment d'elevacion; una dei fasas de la descomposicion d'un pas; pas que si descompaua en diferents movements. 7. (mús.) Division de la mesura: *Mesura de 2, 3, 4 temps*. 8. (inform.) *Temps d'accès*: Temps que s'escorre entre lo lançament d'una operacion de recèrca e l'obtencion de la promiera informacion cercada. ◇ *Temps partatjat* ò *partatge de temps*: Tecnica d'utilisacion simultanea d'un computador à partir de diferents terminals, m'un periòde acordat à cada usancier. ◇ *Temps real*: Mòde de tractament que permete l'admission de donadas à un instant quau que sigue e l'elaboracion immediata dei resultats. 9. (premsa) *Temps d'antena*: Durada determinada d'emissions de ràdio ò de television difusadi dins lo quadre de la programacion. 10. (sociol.) *Temps causit*: Travalh m'un orari variable (temps parcial, orari à la carta, etc.). ◇ *Temps parcial*: Temps de travalh inferior à la durada setmaniera legala. 11. (espòrts) Durada cronometrada d'una partida, d'una corsa, etc. 12. Moment, epòca qu'ocupa una plaça determinada dins la seguida dei eveniments ò que quauqua ren caracteriza. ◇ *Dins lo temps, dins un temps, d'un temps*: Dins lo passat. ◇ *Passar lo (lo sieu) temps à*: L'emplegar à. ◇ *Aver fach lo sieu temps*: Èstre despassejat, passat de mòda. ◇ *Èstre dau sieu temps, viure m'au sieu temps*: Viure, pensar, agir en conformitat m'ai ideas de la sieu epòca. 13. *Faire lo sieu temps*: Faire lo sieu servici militar. 14. (ling.) Categoria gramaticala de la localisacion dins lo temps (present, passat, futur), que s'exprimis per la modificacion dei formas verbali; caduna dei serias verbali personali de la conjugason. 15. Estat de l'atmosphèra dins un luèc e un moment donats. ◇ *Gròs temps*: Tempèsta. 16. *À temps*: Au moment que convèn, pas troup tardi. ◇ *Avant lo temps*: Troup leu. ◇ *Dins lo meme temps, en meme temps*: Dins lo meme instant, simultaneament; à l'encòup. ◇ *De tot temps*: Totjorn.

temptacion n.f. 1. Atirança vèrs quauqua ren qu'es enebit per una lèi morala ò religioa; incitacion au pecat ò à la rebellion còntre li lèi divini. 2. Tot cen que tempta, atira, incita à quauqua ren, crea lo desidèri: *Resistir à la temptaciond e beure*.

temptant, a adj. Que dona enveja, que tempta: *Una proposicion temptanta*.

temptar vt. 1. Entreprenere, mé l'intencion de la menar à boana fin, una accion que la sieu capitada non es segura. 2. Si prepauar de faire quauqua ren d'ardit ò de dificile: *Temptar una operacion riscada*. ◇ (lit.) *Temptar Dieu*: Entreprenere quauqua ren en dessobre dei foarças umani. ◇ *Temptar lo diau*: Pilhar de gròs riscs. 3. Incitar quauqu'un à faire lo mau, en evelhant lo sieu desir. 4. Excitar lo desir de quauqu'un, lo sieu interès, li agradar totplen: *Aquela pissaladiera mi tempta*.

temptatiu, iva adj. Temptator.

temptativa n.f. 1. Accion per la quala quauqu'un s'esfoarça d'obtenir un resultat donat. 2. (dr.) Començament d'execucion d'una infraccion.

temptator, tritz adj. e n. Que tempta, que cèrca à sedurre. Var.: **temptatiu**.

ten. (mús.) Abreviacion per *tenuto*.

tenable, a adj. (Sobretot emplegat dins de frases *negativi*) *Que non si pòu suportar: Aquela situacion non es tenabla*.

tenaç, ça adj. 1. Qu'aderisse fortament: La pega es tença. Sin.: **pegós**. 2. (tecn.) Que resistisse à la rompedura: *Un metal tenaç*. 3. (fig.) Que s'estaca fortament ai sieu opinions, ai sieu ideas, ai sieu decisions: *Una persona tenaç*. 4. (fig.) Que si pòu dificilament combatre: *Una abituda tenaç*.

tenaçament adv. Embé tenacitat.

tenacitat n.f. Caractèr tenaç.

tenalha(s) n.f. Estenalha(s).

tenalhament n.m. (lit.) Accion de tenalhar.

tenca n.f. Peis ciprinidat, preat per la sieu carn, que li agradon lu fonds betós dei estanhs.

tench, a adj. (participi passat dau vèrbo *ténher*) Qu'a recebut una tenchura: *Un teissut de coton tench*.

tencha n.f. 1. Color obtenguda en mesclant deiferenti colors. 2. Aparença leugiera; pichina dòsi: *Ajustar un leugiera tencha d'umor*. 3. Preparacion colorada liquida ò pastoa que sièrve per escriure, estampar, etc. ◇ *Tencha de China*: Composicion (negre de fum, gelatina, e canfre) que s'emplega per lo dessenh. ◇ *Tencha simpatica*: Tencha incolòra qu'apareisse sus lo papier sota l'accion de divèrs produchs quimics ò de la calor. ◇ Liquide negre e espès que secrèton d'unu cefalopòdes en cas de perilh, que li permete de trebolan l'aiga e d'escondre la sieu fuga.

tenchura n.f. 1. Accion de ténher. Var.: **tenhidura**. 2. Liquide que contèn una matèria coloranta en dissolucion, per colorir lu teissuts ò lu bèrris. 3. (farm.) Alcòl ò ètèr cargat dei principis actius d'una substança: *Tenchura d'iòde*.

tenchurar vt. Ténher.

tenchuraria n.f. 1. Industria de la tenchura. 2. Establiment ò botiga que reçaup lu vestits, lu teissuts que dévon èstre netejat ò tenchs.

tenchurier, a n. 1. Persona que tèn una tenchuraria: *Mèstre Gag èra finda conoissut coma tenchurier*. 2. Industrial de la tenchuraria.

tençon n.f. (liter.) Genre dialogat de la poesia medievals, dins la quala si debate d'un subjècte donat.

tenda n.f. 1. Sosta portadissa desmontabla, de tela sarrada, que si dreïça defoara. 2. (cir.) *Tenda d'oxigène*: Parets plastiqui transparenti destinadi à isolar lo malaut de l'atmosphèra principala per lo sotametre à l'accion de l'oxigène pur. 3. Rideu de teatre. 4. (mar.) Tela enquitranada que sièrve de sosta sus una nau. ◇ Tela de proteccion que sièrve per envolopar li velas.

tendaria n.f. À la caça, lo tot dei lecas per agantar lu auceus de passatge.

tendasc, a adj. e n. De Tenda.

tendèire n.m. 1. Corràia elastica que sièrve per mantenir quauqua ren en plaça. Sin.: **tensor**. 2. Aparelh que sièrve à tendre una corràia, una coarda, un fièu metallic, un fièu textile, etc. 3. (text.) Lònga pèrtega sus la quala s'estendíon lu estòfas per li faire secar.

tendèire, eiritz n. Persona que tende.

tendeiròla n.f. 1. Pichina tenda. 2. (mar.) Mena de pichina tenda, de pèça d'estòfa destinada à protegir una embarcacion dei rais dau soleu. 3. (autom.) Pèça de tela ò de cuer destinada à protegir li plaças exteriori d'un copat.

tendença (-éncia) n.f. 1. Foaça qu'orienta quauqu'un vèrs d'uni tòcas. ◇ (psicol.) Disposicion à respoandre per d'unu comportaments à de situacions determinadi. 2. Orientacion particuliera de quauqua ren, d'un movement politic, d'un fenomène economic, etc.: *Li grandi tendenças de la mòda*. 3. Fraccion organizada d'un movement sindical ò politic. 4. *Procès de tendença*: Procès fach non per cen qu'es dich expressament ma per li ideas suggeridi; procès d'intencion.

tendencial, a adj. Qu'indica una tendença: *Una aumentacion tendenciala dau prètz de l'essença*. Var.: **tendenciau**.

tendenciau, ala adj. Tendencial.

tendenciós, oa adj. (pej.) Que marca una intencion secreta, una volontat d'impauar una opinion.

tendenciosament adv. D'un biais tendenciós.

tendèr n.m. 1. Veicule plaçat immediatament darrier una locomotiva à vapor e que contèn l'aiga e lo combustible necessaris à la màquina. 2. Nau annèxa d'una plataforma de foratge en mar.

tendina n.f. 1. Cortina. 2. Rideu de teatre. 3. Pèça metallica que permete de reglar l'autessa de l'araira.

tendiniti n.f. (med.) inflamacion d'un tendon.

tendinós, oa adj. De la natura dei tendons. ◇ *Carn tendinoà*: Que contèn de fibras duri.

tendolet n.m. Tenda foarça leugiera.

tendon n.m. Partida fina, constituïda de fibras conjontivi, per la quala un muscle s'insere sus un oàs.

tendrament adv. Embé tendressa.

tendre, a adj. 1. Que si pòu talhar, mastegar facilament: *De carn tendra*. ◇ *Color tendra*: Color clara e delicada. 2. Afectuós, que manifèsta d'amor, d'amistat: *De paraulas tendri*. ◇ *Non èstre tendre mé quauqu'un*: sre sevèr. 3. *Atge tendre, tendra enfança*: Pichina enfança, promiera joinessa. ◆ n. Persona afectuosa, que s'esmòu facilament.

tendre vt. 1. Tirar e tenir dins un estat d'alongament: *Tendre una coarda*. Sin.: **tesar**. 2. *Tendre una leca*: La dispauar per agantar de sauvatgina. ◇ (fig.) Temptar d'enganar quauqu'un. 3. Avançar, portar en avant: *Tendre la man*. Sin.: **poànger**. 4. Curbir d'una tapissaria, d'una estòfa. ◆ vt. ind. (à, vèrs) 1. Aver per tòca, si dirigir vèrs: *Tendre à la perfeccion*. 2. (mat) Tendre vèrs: *Aver per limit*.

tendre n.m. (lit.) *Carta dau Tendre*: Carta d'un país allegoric, lo país dau Tendre, dont madomaisèla de Scudéry e lu escrivans à l'entorn d'ela avíon imaginat lu divèrs camins de l'amor.

tendres(s)a n.f. Sentiment tendre, d'amistat, d'amor, que si manifèsta per de paraulas, de gèsts doç e d'atencions delicadi.

tendret, a adj. Doç.

tendretat n.f. Qualitat d'una carn tendra.

tendrin, a adj. (anc. e fam.) Joventa.

tendron n.m. 1. Partida dau bòu e dau vedeu que comprèn lu cartilages que prolòngon li coastas flotanti. 2. (anc. e fam.) Joventa.

tendut, uda adj. 1. Sotamés à una tension, à una traccion. (mil.) 2. Preocupat, dins un estat de granda tension psiquica. ◇ *Esperit tendut*: Fortament aplicat. ◇ *Situacion tenduda*: Critica. ◇ *Relacion tenduda*: Dificila, que s'es degalhada. 3. *Tir tendut*: Tir plonjant dins lo quau s'emplega la porcion iniciala de la trajectòria, vesina de la drecha.

tenèbras n.f. pl. 1. (lit.) Obscuritat profunda. 2. *L'àngel, lo prince, l'esperit dei tenèbras*: Lo demon. ◇ *L'empèri dei tenèbras*: L'infèrn. ◇ (lit.) Ignorança, incertituda.

tenebrescença (-éncia) n.f. Perda de luminositat, de coloracion d'uni substànças quora son sotamessi à d'uni radiacions.

tenebrescent, a adj. Que presenta lo fenomène de tenebrescença.

tenebrion n.m. Insècte coleoptèr d'un longuessa de 15 mm, brun escur, que viu dins li fornarias, que la sieu larva es dicha *vèrp de farina*.

tenebrionidat n.m. *Tenebrionidats*: Família d'artropòdes que contèn de coleoptèrs e lu vèrps de farina.

tenebrós, oa adj. 1. (lit.) Qu'es dins li tenèbras, dins l'obscuritat. Sin.: **ombrós**. 2. (lit.) Escur, que si capisse dificilament.

tenebrosament adv. D'un biais tenebrós.

tenement n.m. 1. (feud.) Tenença. 2. Proprietat fonsiera; ben, tèrra, especialament agricòla, viticòla. Var.: **teniment**.

tenença (-éncia) n.f. (feud.) 1. Movença, dependença, en regime feudal. 2. Tèrra concedida à un vassal ò un tenencier non nòble per un senhor à títol de solet gaudiment, en principi precari ma, en realitat, ereditari. Var.: **tenement**.

tenencier, a n. 1. Persona que dirigisse una maion de juèc, una ostalaria, etc. 2. (feud.) Persona qu'avía la carga d'una tenença.

tenent, a adj. Que tèn en permanença à altra caua: *Camia dau coal tenent*.

tenent n.m. 1. Persona que sostèn, apra activament quauqu'un, una idea, una doctrina: *Es un tenent dau liberalisme*. Sin.: **apòstol, avocat, campion, partidari**. 2. *Tenent dau títol*: Dins un espòrt ò un juèc, equipa ò concurrent que detèn un títol, per oposicion ai equipi ò

concurrents que tèmpton de lo li pilhar. 3. Motiu decoratiu que figura un personatge e que sostèn un ornamant. 4. En araldica, èstre uman emplegat coma supoard de l'escut.

tenent n.m. Luctenent.

tenèsme n.m. Tension dolorosa e cremadura produchi per l'irritacion e la contraccion de l'esfinctèr anal ò vesical.

tenguda n.f. 1. Accion de tenir una assemblada; fach de s'acampar: *La tenguda dei assisas*. 2. Accion, biais de dirigir, d'administrar una maion, una collectivitat. ◇ *Tenguda de libres*: Accion de tenir la comptabilitat d'una empresa. 3. Biais de si tenir fisicament, de si presentar, d'èstre vestit. ◇ *En pichina tenguda, en tenguda leugiera*: Gaire vestit. 4. Ensèm de vestits pròpris à una profession, à una activitat, à una circonstança: *Tenguda de serada*. ◇ *En tenguda*: En unifòrma; m'ai vestits adaptats per una activitat. ◇ *Granda tenguda*: Vestits de parada. 5. Qualitat de cen quobeïsse à una intencion de rigor intellectualla, estetica, morala: *Una òbra d'auta tenguda*. 6. (Borsa) Fermetat dins la valor dei títols. 7. (mús.) Prolongacion, d'una duraa variabla, de la valor dei nòtas ò d'acòrdis semblables. 8. *Tenguda de rota*: Qualitat d'un veicule automobile que possedisse una estabilitat de trajectòria dins toti li condicions de circulacion.

tengut, uda adj. 1. Mantengut coma si deu, netejat e ordenat regulierament: *Una maion ben tenguda*. 2. (Borsa) Fèrme dins lu prètz: *Valors tengudi*.

tengut n.m. 1. Dins d'unu espòrts coma lo basquet, fach de tenir lo balon en man tròup longtemps. 2. Au rugbi à XIII, fach d'agantar l'adversari.

ténher vt. Emprénher d'una substança coloranta; colorar: *Ténher una estòfa*. Var.: **tínher**. ◆ **si téner** v.pr. Donar ai sieus bèris una color artificiala.

ténhidura n.f. Accion de téner. Var.: **tenchura**.

tènia n.f. (med.) Vèrp plat segmentat que parasita l'intestin greule dei mamifèrs, qu'apartèn à la classa dei cestòdes.

tenicida adj. e n. Si di d'un medicament que destruge la tènia.

tenifugue, uga adj. Si di d'un medicament que provòca l'expulsion de la tènia.

teniment n.m. Tenement.

tenir vt. 1. Aver en man: *Tenir un libre*. 2. Conservar quauqu'un, un animau pròche, lo mantenir: *Tenir un enfant per la man*. 3. Si sasir de quauqu'un, d'un animau, s'en rendre mèstre, lo retenir: *La polícia tèn lu colpables*. 4. Conservar, mantenir dins un estat donat: *Tenir una letra dins un luèc segur*. 5. Aver la carga de (un ròtle, una foncion, etc.): *Tenir un restaurant, tenir la plaça de quauqu'un*. ◇ *Tenir la caissa, lu libres, etc.*: Aver la carga de la caissa, de la comptabilitat, etc. ◇ *Tenir lo sieu reng*: Ocupar la sieu plaça embé dignitat. ◇ *Tenir conseu*: S'acampar per deliberar. ◇ *Tenir de prepaus, de discors*: Parlar, charrar. ◇ *Tenir la camba à quauqu'un*: Lo retenir longament per li parlar. 6. Dirigir, mestrejear (quauqu'un, un grope): *Tenir una classa*. 7. Observar fidelament, respectar: *Tenir una promessa, un*

engatjament. ◇ *Èstre tengut de*: Aver l'obligacion de. 8. Considerar (quauqua ren, quauqu'un) coma: *Tenir per segur, tenir per foal*. 9. *Tenir (quauqua ren) de (quauqu'un)*: L'aver reçauput, obtengut, emparat, d'aquesta persona. 10. Contèner, aver una capacitat donada: *Aquela bota tèn cent litres*. 11. Aver presa sus quauqu'un, en parlant d'uns entiment, d'un mau: *Quora la ràbia lo tèn, respoande plus de ren*. ◇ *Tenir la rota*: Ben aderir au soal, en particulier dins lu viratges e à granda velocitat, en parlant d'un veicule automobile. ◇ (fig.) *Tenir la rota*: Èstre valide (en parlant d'un projècte, per exemple). ◇ *Tenir la mar*: Mostrar de qualitats de navigabilitat per gròs temps, en parlant d'una nau. ◇ *Tenir l'alcòl*: Suportar una quantitat importanta d'alcòl.

◆ vi. 1. Si mantenir, restar dins una posicion donada: *Non tèn drech*. ◇ *Tenir boan, fèrme*: Resistir à una situacion, la suportar. 2. Poder èstre contengut dins un espaci donat: *Si pòu tenir à dètz à-n-aqueu taulier*. 3. (Per marcar l'estonament) *Tèn! Siés aquí?*: Coma si fa que sigues aquí? 3. Èstre solide, non cedir, non si rompre ni si desfaire. 4. Resistir à tota agression, au temps: *Es una mòda que tendrà*. ◆ vt. ind. (*de, à*) 1. Èstre estecat à: *Tenir à la sieu reputacion*. 2. Provenir de quauqua ren, n'èstre lo resultat, l'aver per causa: *Lo sieu falhiment tèn au sieu caractèr*. 3. Aver la fèrma volontat de faire quauquau ren, que quauqua ren sigue fach: *Tèni à rscontrar aquesta persona*. 4. Tenir de: Aver de ponchs comuna mé quauqua ren, mé quauqu'un: *Tèn de son paire, aquò tèn dau miracle*. ◆ **si tenir** v.pr. 1. Èstre, si trovar à una plaça donada, si debanar dins un luèc donat, à-n-un moment donat: *L'acamp si tendrà à 4 oras de l'après-dinnar*. 2. Pilhar e conservar una posicion dau còrs: *Si tenir drech*. 3. *S'en tenir à quauqua ren*: Ren faire de mai, non anar en là.

tennis n.m. 1. Espòrt que consistisse, per doi ò quatre jugaires provedits de raquestas, à mandar una bala per dessobre una ret, dins lu limits dau terren; aquesto terren. ◇ *Tennis de taula*: Espòrt vesin dau tennis, dins lo quau lo terren es remplaçat per una taula de dimensions estandardisadi. ◆ pl. Cauçaduras d'espòrt, de tela e m'ai sòlas de cauchó.

tennis-elbow n.m. Epicondiliti, frequenta per lu jugaires de tennis.

tennisman n.m. Jugaire de tennis.

tennistic, a adj. Relatiu au tennis.

tenniswoman n.f. Jugairitz de tennis.

tenon n.m. Extremitat d'una pèça de boasc alestida per la faire intrar dins un trauc practicat dins una pèça destinada à èstre assemblada à la promiera.

tenonar vt. Practicar de tenons dins (una pèça de boasc).

tenoplastia n.f. (cir.) Refeccion cirurgicala d'un tendon.

tenor n.f. 1. Contengut exacte d'un acte, d'un arrèt, d'un escrich quau que sigue. 2. Cen qu'un mesclum contèn d'un còrs particulier: *Tenor en alcòl*. ◇ *Tenor isotopica*: Percentatge dau nombre dei atòmes d'un isotòpes donat d'un element per rapoart au nombre total dei atòmes d'aquest element contenguts dins una matèria.

◇ *Tenor d'un minerau*: Proporción de matèria utila contenguda dins un minerau.

tenòr n.m. 1. (mús.) Votz d'òme auta; cantaire qu'a aqueu tipe de votz. 2. (fam.) Aqueu que tèn un ròtle màger dins la sieu activitat: *Un tenòr de la politica*.

tenorejar vi. Tenorizar.

tenorino n.m. (it.) Tenòr leugier, que canta en fausset.

tenorizar (-izar) vi. Cantar coma un tenòr, dins lo registre d'un tenòr. Var.: **tenorejar**.

tenorita n.f. (miner.) Oxide natural de coire.

tenorrafia n.f. Sutura cirurgicala d'un tendon seccionat.

tenotòme n.m. (cir.) Escalpèl per seccionar un tendon.

tenotomia n.f. Seccion cirurgicala d'un tendon.

tensioactiu, iva adj. (quim.) Si di d'una substança que modifica la tension superficiala dau liquide dins lo quau es dissòta.

tensioactivitat n.f. Aptituda d'una substança à modificar la tension superficiala d'un solvent.

tensiofòne n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la pression sanguina, qu'assòcia lu metòdes auscultatòri e pupatòri.

tensiografe n.m. Aparelh que permete d'obtenir graficament li diferenti valors de la pression arteriala: maximala, mejana e minimala.

tensiograma n.m. Dispositiu que presenta una susfàcia de mercuri e que dona d'informacions sobre li proprietats dei substanças que n'en permete l'anàlisi.

tensiomètre n.m. 1. Aparelh que sièrve à mesurar la tension dei fieus, dei cables, la tension superficiala. 2. Esfigmomanomètre.

tension n.f. 1. Estat d'un teissut, d'una substança sople, elastica, que son tenduts: *La tension d'una moala*. 2. (tecn.) Estat dei constrenchas dins un còrs sollicitat e, mai particulierament, compauanta normala d'aquesti constrenchas. 3. Estat musculari de preparacion à una accion, dins lo quau divers muscles especifics son leugierament contractats. 4. Estat de quauqu'un qu'es tendut, contractat, nerviós, preocupat. 5. Situacion tenduda entre doi personas, deoi gropes, doi Estats. 6. *Tension superficiala*: Energia d'interfàcia, tension qu'existisse à la susfàcia de separacion de doi mitans. Sin.: **energia de susfàcia**. 7. *Tension de vapor*: Pression de vapor saturanta. 8. *Tension, tension arteriala* ò *vasculària*: Ensèm dei foarças de constrenchas intèrni ai quali son sotamessi li parets dei artèrias e dei vaisseus sota l'influença de la pression dei liquides que contènon. Sin.: **pression**. ◇ (fam.) Aver, faire de tension: Èstre ipertendut. 9. (electr.) Diferença de potencial.

tensionar vt. Donar à la dentura d'un ruban de sèrra la tension intèrna necessària per que rèste ben alinhada au moment de la copa.

tensioreceptor n.m. Receptor sensorial visceral estimulat per li variacions de tension de la viscèra.

tensiu, iva adj. (med.) Que s'acompanha d'una distension.

tensor adj. m. e n.m. Si di de cadun dei muscles destinats à produire una tension. ◆ n.m. 1. Tendèire. 2. (mat.) Grandor matematica mé diferenti compauantas qu'a de proprietats d'inveriança formala per cambiament de basa.

tensorial, a adj. (mat.) Relatiu à un tensor ò à l'ensemble dei tensors. Var.: **tensoriau**.

tensoriau, ala adj. Tensorial.

tentacul(e) n.m. Apendici mobile que totplen d'animaus n'en son provedits e que li sièrve d'organe dau tacte ò de la preension (Quora li a solament un tentacule, si di una *trompa*).

tentacular(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu ai tentacules. 2. Que tende à si desvolopar: *Una vila tentaculària, una societat tentaculària*.

tentrèda n.f. Insècte imenoptèr que la sieu larva viu dins lo boasc (Lòng de 10 à 15 mm).

ténue, a adj. Teune.

tenuiròstre, a adj. Qu'a lo bèc fin e ponchut, en parlant d'un passeron.

tenuïtat n.f. Estat d'una caua teuna.

tenuito adv. (it.) (mús.) expression que si plaça en dessobre d'un passatge per indicar que lu sons dévon èstre tenguts pendent tota la sieu durada, e non destacats. Abrev.: **ten**.

teobromina n.f. (farm.) Alcaloïde contengut dins la fava de cacau e dins li fuèlhas de tè, emplegat per la sieu accion diuretica.

teocalli n.m. (arqueol.) Temple, centre cerimonial, generalament quilhat sus una eminença artificiala, en forma de piramide troncada, dins la civilisacion azteca.

teocentrisme n.m. Actituda que consistisse à plaçar Dieu e aquelu que son investits de l'autoritat religioa au centre de tota vision dau monde e de tota interpretacion de l'istòria.

teocracia n.f. Regime politic dins lo quau si considèra que lo poder vèn directament de Dieu e l'exercisson aquelu que son investits de l'autoritat religioa.

teocrata n.m. 1. Membre d'una teocracia. 2. Persona qu'exercisse un poder teocratic.

teocratic, a adj. Relatiu à la teocracia.

teocraticament adv. En foncion dei principis de la teocracia.

teodicea n.f. (filos.) Metafisica de la conoissença de Dieu e dei sieus atributs unicament per la rason. Sin.: *teologia naturala*.

teodosian, a adj. Relatiu à Teodòsi lo Grand ò à Teodòsi II.

teodolit(e) n.m. Instrument de geodesia e de topografia que sièrve à mesurar lu angles reduchs à l'horizont, li distanças zenitali e lu azimuts.

teofania n.f. Manifestaion de Dieu.

teofilantropè, a n. Membre de la teofilantropia.

teofilantropia n.f. En França, sota lo Directòri, sècta deïsta fondada sobre la credença en un Dieu potente boan.

teogonia n.f. (relig.) Doctrina relativa à l'origina dei dieus; lo tot dei divinitats d'una mitologia donada.

teogonic, a adj. Relatiu à la teogonia: *Un poema teogonic*.

teologal, a adj. (cat.) Qu'a Dieu per objècte. Var.: **teologau**. ◇ *Vertuts teologali*: Fe, esperança e caritat. ◆ n.m. Canonge d'un capítol catedral, particularment encargat dei questions teologiqui.

teologau, ala adj. Teologal.

teologia n.f. 1. Estudi que pertòca la divinitat e, mai generalament, la religion. ◇ *Teologia naturala*: Teodicea. 2. (relig. crist.) Estudi que poarta sobre Dieu e li caua divini à la lutz de la Revelacion. ◇ *Teologia de la liberacion*: Corrent cristian que mete en avant li valors de l'Evangèli per la liberacion politica, sociala, culturala, economica e culturala dei pòbles dau tèrç monde. 3. Doctrina religioa d'un autor ò d'una escòla.

teologian, a n. Especialista de teologia. Var.: **teològue**.

teologic, a adj. Relatiu à la teologia.

teologicament adv. En foncion dei principis de la teologia.

teològue, òga n. Teologian.

teòrbe n.m. Gran liut, en usatge dau s. XVIⁿ au s. XVIIIⁿ.

teorematic, a adj. (didact.) Que pertòca de teoremas, d'ipotèsis.

teorema n.m. 1. Proposicion scientifica que pòu èstre demostrada. 2. (mat. e log.) Expression d'un sistema formal, demostrable au dedintre d'aquesto sistema.

teoretic, a adj. Qu'es considerat dau ponch de vista teoric; especulatiu.

teoria n.f. 1. Conoissença especulativa, ideala, independenta dei aplicacions. ◇ *En teoria*: En especulant, d'un biais abstrach. 2. Ensemble de teoremas e de lèis sistematicament organisats, sotamés à una verificacion experimental, e que la sieu amira es d'establir la veritat d'un sistema scientific. 3. (log.) *Teoria deductiva*: Ensemble de proposicions demostradi d'un biais purament logic à partir d'axiòmas, e qu'enòncion li proprietats que convènon à un domeni d'objèctes.

teoria n.f. (Antiqu. gr.) Ambassada solemna mandada dins una vila.

teoric, a adj. 1. Qu'apartèn à la teoria. 2. Dau domeni de l'especulacion, sensa rapoart mé la realitat.

teoricament adv. D'un biais teoric, en teoria.

teorician, a n. 1. Persona qu'estúdia la teoria, li ideas, lu concèptes d'un domeni scientific. 2. Persona qu'estúdia, elabòra e apara la teoria, lu principis d'una doctrina: *Un teorician dau liberalisme*.

teorisation (-izacion) n.f. Accion de teorisar.

teorisar (-izar) vt. Interpretar (de donadas, d'observacions) en tèrmes teorics. ◆ vi. Elaborar, enonciar de teorias.

teosòfe, a n. Partidari de la teosofia.

teosofia n.f. Doctrina fondada sobre la saviessa divina segond la quala aquesta saviessa es omnipresenta dins l'univèrs e dins l'èstre uman.

teosofica, a adj. De la teosofia.

tep n.m. (sigla) Tona equivalent petròli.

tepa n.f. Pelenc.

tepal(e) n.m. (bot.) Pèça de l'envolopa florala quora es simpla, quora non si pòu destriar dei petales ni dei sepales.

tepar vt. Curbir de tepa.

tepidari n.m. (Antiqu.) Pèça dei tèrmes romans dont èra manteguda una temperatura tebesa.

tequèl n.m. Can basset musclat, dau pel ras e dur, ò dau pel lòng.

tequila n.f. Aigardent que s'obten per destillacion dau fruch de l'agave, especialitat mexicana.

tèr adv. 1. Tres còups. 2. Per lo tèrç còup.

tera- Prefixe (simbòle T) que plaçat davant una unitat de mesura, la multiplica per 10¹².

terapeuta n. 1. Mètge especialisat de terapeutica. 2. (lit.) Mètge. 3. Psicoterapeuta.

terapeutic, a adj. Relatiu au tractament dei malautias.

terapeutica n.f. (med.) Partida de la medecina relativa au biais de tractar li malautias. 2. Biais causit per tractar una malautia; tractament.

terapia n.f. 1. Terapeutica. 2. Tractament medical. 3. Psicoterapia.

teraspic n.m. (bot.) Iberis ornamental.

teratogène, a adj. (med.) Que produèc de mauformacions congenitali.

teratogenèsi n.f. Estudi de l'evolucion embriologica dei mauformacions congenitali. Var.: **teratogenia**.

teratogenia n.f. Teratogenèsi.

teratologia n.f. Sciènça que tracta dei mauformacions congenitali.

teratologic, a adj. Relatiu à la teratologia.

terbi n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Tb) de n° atomic 65 e de massa atomica 158,92.

tèrç n.m. 1. Cada part d'un tot que si pòu dividir en tres partidas egali. ◇ *Tèrç provisional*: En França, acòmpte versat sus l'impost sus lo revengut fins à la messa en plaça de la retenguda à la foant. 2. Tèrça persona. 3. Persona estrangiera: *Non si parla coma aquò davant de tèrç*. ◇ (espec.) persona estrangiera à un affaire, un acte juridic, un jutjament, etc. ◇ *Assegurança au tèrç*: Assegurança minimala obligatòria, gaire cara, que cuèrbe unicament lu degalhs fachs ai autres. Sin.: **assegurança tèrça collision**. 4. *Tèrç pagant*: Sistema que permete à l'assegurat social de non faire l'avança dei onoraris medical ni dei despensas farmaceutiqui, de protèsi, d'ospitalisacion. 5. (log.) *Principi dau tèrç exclús*: Principi segond lo quau, d'una proposicion e de la sieu negacion, una au manco es vèra. ◆ adj. nom. ord. e n. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro tres. Sin.: **tresen**. ◆ adj. Que s'ajusta à doi autres: *Una tèrça persona*. ◇ (dr.) *Tèrça oposicion*: Via de recors per la quala un tèrç s'opaua à l'execucion d'un jutjament intervengut dins un procès dins lo quau non es estat

partida. ◇ (ist. de França) *Tèrç estat*: Ensèm dei personas que, sota l'Ancian Regime, apartenon ni à la noblessa ni au clergat e formàvon lo tèrç òrdre dau reiaume. ◇ (cat.) *Tèrç òrdre*: Associacion de reliós (*tèrç òrdres reguliers*) ò de laïcs (*tèrç òrdres seculiers*) que depèndon d'un òrdre religiós (franciscans, dominicans, etc.). ◇ *Tèrç temps pedagogic*: Dins l'ensenhament francès, mairal e elementari, reparticion de l'orari setmanier en tres partidas, abandonada en lo 1985. ◇ *Assegurança tèrça collision*: Qu'engatja la responsabilitat de l'assegurat quora lo sieu veïcule causa un degalh à un autre. Sin.: **assegurança au tèrç**. ◇ *Tèrça rima*: Organizacion d'un poema compausat de tercets que li sieu rimas son organisadi per tres, coma dins la Divina Comèdia de Dante, segond l'esquema ABA BCB (de l'italian *terza rima*).

tèrça n.f. 1. Dins lo sistema francès, classa qu'acaba lo premier cicle segondari, es à dire lo darrier nivèu dau collègi. Dins d'autres país, coma en Itàlia, pòu èstre la tresena annada dau collègi ò dau liceu. 2. (coregr.) La tèrça dei cinc posicions; transicion que permete d'arribar à la cinquena. 3. En estamparia, darriera espròva avant lo tiratge. 4. (mús.) Interval de tres gras dins l'escala diatonica. 5. (metrol.) Sessantena partida d'una segonda d'angle, d'arc ò de temps. 6. (liturgia) Partida de l'ofici monastic ò dau breviari que si diá à la tèrça ora (9 oras de matin). 7. (escrima.) Tresena dei vuèch posicions de la man, que constitue la posicion de garda au sabre. 8. Seria de tres cartas que si seguísson dins la mema color. 9. (arald.) Faissa formada de tres triangles.

terçafuèlha n.f. (arald.) Flor estilizada formada per tres petalas pauats à l'entorn d'un centre vuèi.

terçament adv. En tèrça posicion. Sin.: **tresenament**.

terçana adj. f. *Fèbre terçana*: Si diá d'una fèbre intermitenta que tornava au tresen jorn.

terçar vt. (agric.) Laurar un tresen còup. Var.: **tercejat**.

terçat, ada adj. 1. (arald.) Que presenta una tèrça. 2. (agric.) Laurat tres còups. Var.: **tercejat**.

tercejat vt. Terçar.

tercejat, ada adj. (arald.) Terçat.

tercenal, a adj. Vart.: **tercenau**.

tercenau, ala adj. Tercenal.

tercet n.m. (liter.) Grope de tres vèrs units per lo sens e una combinason de rimas. Var.: **tercina**.

terciada n.f. Mòde de cubertura en lauvas d'una maion.

terciar vt. (*tèrci*, classic *tèrcii*) Biaï de curbir mé de lauvas.

terciari, ària adj. 1. (quim.) Si di d'un atòme de carbòni ligat à tres atòmes de carbòni. 2. *Èra terciària* ò *terciari*, n.m.: Èra geologica que vèn avant l'èra quaternària, d'una durada de 65 milions d'annadas e marcada per la formacion dei Aups e la diversificacion dei mamifèrs. Sin.: **cenozoïc**. 3. *Sector terciari* ò *terciari*, n.m.: Part de la populacion activa emplegada dins lu servicis (Administracio, comèrci, bancas, ensenhament,

amada, etc.). ◆ n.m. Membre d'un tèrç òrdre. Var.: **tercier**.

terciarizacion (-izacion) n.f. (econ.) Desvolopament dau sector terciari.

terciat n.m. Escomessa dins la quala cau designar lu premiers tres cavaus dins una corsa.

tercier, a n.m. Terciari.

tercina n.f. Tercet.

tèrç-monde n.m. Lo tot dei país gaire desvolopats economicament, que non apartenon au grope dei Estats industrialisats d'economia liberala ni au grope dei estats de tipe socialista.

tèrç-mondisme n.m. Tendença, doctrina, opinion dei tèrè-mondistas.

tèrç-mondista adj. e n. Relatiu au tèrç-monde; qu'es ò que si di solidari dau tèrç-monde.

tèrçonch n.m. 1. Lima de seccion triangulària. 2. Instrument ponchut que sièrve à faire de trauc (espec. dins lo cuer). Sin.: **tiraponch**. 3. (arquit.) *Arc en tèrçonch*: Arc rot dins lo quau s'nscriu un triangle equilatèral ò que lu centres sieus segement partàtjon la coarda en tres partidas egali. 4. (mar.) *Vela en tèrçonch*: Vela latina.

terebèla n.f. Vèrp marin que viu dins li fendas dei ròcas e poarta de branquias rogi e de filament aranges (Lòng de 5 à 8 cm, embrancament dei anelides).

terebentina n.f. Resina mièja liquida, tirada dau terebint, dau sapin, dau pin maritime. ◇ *Essença de terebentina* ò *terebentina*, n.f.: Essença fornida per la destillacion dei terebentinas, que s'emplega per la dissolucion dei còrs gras, la fabricacion dei verniç, etc.

terebic, a adj. (quim.) *Acide terebic*: Acide que resulta de l'oxidacion de l'essença de terebentina per l'acide nitric.

terebint n.m. Aubre dei regions mediterranèi, que la sieu escòrça fornisse la terebentina de Chio (Familha dei terebintaceas, genre pistachier).

terebintacea n.f. *Terebintaceas*: Familha d'aubres dei regions caudi, coma l'anacardier, lo pistachier, lo sumac. Sin.: **anacardiaceas**.

terebrent, a adj. 1. Si di d'un animau que cava de trauc, de galarias dins un còrs dur. 2. Si di d'una lesion (ulcèra, cancre, espec.) que rolha lu teissuts, cava en prefondor. 3. Si di d'una dolor profunda que dona l'impression d'un claveu que s'enfonsa dins lu teissuts. Sin.: **pertusaire**.

terebratula n.f. Animau marin abondós à l'èra segondària e encara representat au jorn d'encuèi (Sotembrancament dei braquiopòdes).

tereftalic, a adj. Si di d'un acide isomèr de l'acide ftalic, que sièrve à la preparacion de fibras textili.

tergal n.m. (nom depauat) Fieu ò fibra sintetica de polièster, de fabricacion francesa.

tergít n.m. Pèça dorsala de cada aneu dei insèctes.

tergiversacion n.f. Accion de tergiversar; esitacion.

tergiversar vi. (*tergiversi*) Esitar, trantalhar, si trovar de pretèxtes per evitar d'agir ò de decidir.

teriaca n.f. (anc.) Preparacion farmaceutica que s'emplegava per combatre l'efècte de dibèrs poisons.

teridion n.m. Aranha dei colors vivi, que fa de telas irregulari sus lu boissons, li ròcas.

terilène n.m. (nom depaut) Fieu ò fibra sintetica de polièstèr, de fabricacion anglesa.

termal, a adj. Si di dei aigas de foant caudi e de tota aiga de foant emplegada coma mejan de tractament e dei installacions que perméton lo sieu usatge. ◇ *Estacion termala*: Localitat dotada d'un establiment especialisat dins lo tractament d'afeccions divèrsi en emplegant d'aigas de foant dei caracteristicas mineralogiqui determinadi e constants. Var.: **termau**.

termalhatge n.m. (econ.) Modificacion dei tèrmes de pagament dei transaccions internacionali que permete d'efectuar una operacion avantatjoa sus lo mercat dei cambis; especulacion.

termalisme n.m. Lo tot dei mejans medicals, espitaliers, socials, etc., mes en òbra per l'emplec terapeuti dei aigas de foant.

termalitat n.f. Natura, qualitat dei aigas termali.

termas n.f. pl. 1. Establiment dont si pílhon de banhs d'aigas medicinali. 2. Banhs publics dins l'Antiquitat grecoromana. Var.: **tèrmes**.

termau, ala adj. Termal.

tèrme n.m. 1. Ponch, luèc dont s'acaba un desplaçament dins l'espaci; moment que pilha fin dins lo temps una accion, un estat; fin: *Arribar au tèrme de la sieu vida*. ◇ *Menar au sieu tèrme*: Acabar. ◇ Metre un tèrma à: Faire cessar. ◇ Tocar au sieu tèrme: Finir, venir à expiration. 2. Data presumida de la fin de gestacion e à la quala si deu debanar la jacilha: *Enfant naissut à tèrme, avant tèrme*. 3. Limit fixat dins lo temps; temps limitat. ◇ *À cort tèrme, à tèrme mejan, à l'òng tèrme*: Dins la perspectiva d'una escadença vesina, intemediària, alunhada. ◇ *À tèrme*: Dins un temps pauc ò pron alunhat, ma segurament. ◇ (dr.) Modalitat qu'a per efècte de retardar l'execucion d'una obligacion (*tèrme suspensiu*) ò d'en fixar la fin à una data determinada. 4. Data à la quala deu èstre pagat un fit; periòde au quau correspoande. ◇ *Montant dau fit*: Pagar lo sieu tèrme. 5. (Borsa) Data fixada per la liurason dei títols e lo pagament dau prêtz; lo tot dei operacions de Borsa que si dévon reglar à caduna dei datas que lu reglaments de la plaça fíxon per li liquidacions: *Venda à tèrme*. 6. Mòt considerat dins la sieu valor de designacion, en particulier dins un vocabulari especialisat: *Un tèrme tecnic*. 7. Element qu'ienra en relacion mé d'autres: *Lu tèrmes d'un contractes*. ◇ Subjècte ò predicat dins una premissa d'un sillogisme. ◇ (mat.) Cadun dei elements d'una seguida, d'una seria, d'una soma, d'un polinòme, d'un coble. ◇ (econ.) *Tèrmes de l'escambi*: Indicator que permete de mesurar la situacion dau comèrci exterior d'un país per rapoart ai sieus partenaris. ◆ pl. 1. Lo tot dei mòts emplegats per exprimir la sieu pensada; biais de s'exprimir: *Parlar en tèrmes causits*. ◇ *En d'autres tèrmes*: Dich d'un autre biais. 3. Sens exacte, literal d'un tèxto escrich: *Lu tèrmes de la lèi non si dévon discutir*.

◇ *Ai tèrmes de*: En seguissent estrechament. 3. *Èstre en boai tèrmes, en marrit tèrmes*: S'entendre ben, mau.

tèrme n.m. (esculpt.) Estàtua sensa braç ni cambas que lo sieu còrs s'acaba en fòdera.

termenador, airtz n. Bornejaire.

termenaire, airtz n. Bornejaire.

tèrmes n.m. pl. Tèrmas.

termia n.f. Unitat de mesura de quantitat de calor (simb. th), que vau 10⁶ calorias.

termic, a adj. Relatiu à la calor. ◇ *Analisi termica*: Estudi dei variacions de temperatura dei substànças, que provòcon de modificacions quimiqi. ◇ (fis.) *Agitacion termica*: Movement desordenat dei particulas de la matèria que la sieu velocitat aumenta ò baissa en foncion de la variacion de temperatura. ◇ *Centrala termica*: Centrala dins la quala l'energia electrica es producha à partir d'energia termica de combustion. ◇ (nucl.) *Neutron termic*: Neutron qu'a una energia cinetica de l'òrdre d'aquela de l'agitacion termica e capabla de provocar la fission de l'urani 235. ◇ (meteor.) *Ascendença termica*: Ascencion d'un corrent d'aria cauda dins l'atmosphèra.

termica n.f. Partida de la fisica que tracta de la produccion, de la transmission e de l'utilisacion de la calor.

termician, a n. Especialista de la termica e dei sieu aplicacions.

termidòr n.m. Segond mes de l'auton dins lo calendier revolucionari francés.

termidorian, a adj. e n. (ist.) Si di dei Convencionals que pendent la Revolucion francesa renversèron Robespierre lo 9 de termidòr de l'an II. ◆ adj. Relatiu ai jornadas revolucionari de termidòr.

termieras n.f. pl. Confins.

terminacion n.f. Acabament.

terminal, a adj. 1. Que constitueisse l'extremitat, lo darrier element de quauqua ren: *Lo grèlh terminal*. ◇ *Classa terminala* ò *terminala*, n.f.: Classa que correspoande à la darriera annada de liceu dins lo sistema francés. 2. (med.) Que precedisse de gaire la moart: *Un malaut en fasa terminala*. 3. Que marca la fin; final. Var.: **terminau**.

terminal n.m. 1. Lo tot dei installacions de pompatge e de resèrva situadi à l'extremitat d'un oleoduc. 2. Gara, aerogara urbana que sièrve lo ponch de partença e d'arribada dei passatgiers. 3. Equipament portuari que sièrve au cargament ò au desbarcament dei petroliers e dei mineraliers. 4. (inform.) Aparelh que permete l'accès à distança à un sistema informatic. Var.: **terminau**.

terminar vt. Acabar, finir. ◆ **si terminar** v.pr. S'acabar.

terminason n.f. (Ing.) Partida finala d'un mòt (per op. à *radical*); desinença.

terminator n.m. (astron.) Linha de separacion entre la partida esclarada e la partida escura dau disc de la Lunad d'una planeta.

terminau, ala adj. e n. Terminal.

terminisme n.m. (filos.) Nominalisme.

terminologia n.f. 1. Lo tot dei tèrmes particulars à una sciéncia, à un art, à una activitat. 2. Estudi dei denominacions dei concèptes e dei objèctes emplegats dins un camp ò un autre dau saber.

terminologic, a adj. Relatiu à la terminologia ò à una terminologia particuliera.

terminològue, òga n. Especialista de terminologia.

terminús n.m. Darriera estacion d'una linha de transpòrts publics.

termion n.m. Termoelectron.

termistança (-ància) n.f. Resistença electrica dau coeficient elevat e negatiu per de temperaturas normalament rescontradi.

termit n.m. Insècte xilofague, dei pèças bucali que chàplon, mé doi pareus d'alas, que viu dins dins una societat compauada d'una femèla de l'abdomèn etèrna, d'un mascle, d'obriers nombrós, qu'assegúron la construccion e poàrton lo manjar, e de nombrós sordats, encargats de la defensa. Sin.: **formiga boscatiera**.

termita n.f. Mesclum d'òxides metallics e de pòuvera d'alumini emplegat en soudatge aluminotermic.

termitiera n.f. Construccion de tèrra ò de carton de boasc, que lu termits fabrícon dins lu país tropicals, que pòu faire de mètres d'autessa e si prolònga dins lo soal per de galarias nombroï. Sin.: **formiguier**.

termitivòre, a adj. Que si noïrisse de termits.

termocautèri n.m. (med.) Cautèri de platin, qu'un corrent d'ària carburada mantèn incandescent.

termocinetica n.f. (fis.) Branca relativa ai lèi de la propagacion de la calor.

termoclastia n.f. (geomorf.) Esclatement dei ròcas sota l'efècte de variacions brutali de temperaturas.

termocoble n.m. Circuit format de doi metals diferents qu'entre li sieu soudaduras s'es establida una diferença de temperatura que si tradue per l'aparicion d'una foarça electromotritz. Sin.: **coble termoelectric**.

termoclina n.f. (idrol.) Jaça d'aiga maritima (ò lacustra), que la sieu temperatura baissa rapidament embé la profundor.

termocompression n.f. Procediment per embotir de compositos en emplegant la calor.

termocompressor n.m. Aparelh per efectuar la termocompression.

termoconveccion n.f. Lo tot dei moviments verticas dins l'atmosphèra, determinats per lu gradients termics de l'ària.

termoconvector n.m. Convecteur per fornir d'escaufatge.

termodinamic, a adj. Relatiu à la termodinamica.

termodinamica n.f. Partida de la fisica que tracta dei relacions entre lu fenomènes mecanics e calorifics.

termodinamician, a n. Especialista de termodinamica.

termodurcissible, a adj. Que possedisce la proprietat de durcir en dessobre d'una temperatura donadae de non poder tornar pilhar la sieu forma primària d'un biais reversible.

termoelectric, a adj. Relatiu à la termoelectricitat.

termoelectricitat n.f. 1. Lo tot dei fenomènes reversibles de transformacion dirècta de l'energia termica en energia electrica e de l'energia electrica en energia termica. 2. Electricitat producha per la combustion dau carbon, dau gas ò dau fiol lord d'un caire (*termoelectricitat classica*), ò de l'urani ò dau plutòni d'un autre caire (*electricitat nucleària*).

termoelectron n.m. Electron termic. Sin.: **termion**.

termoelectronic, a adj. Si di de l'emission d'electrons per un conductor electric portat à auta temperatura. Sin.: **termoïonic**.

termofil(e), a adj. Si di dei microorganismes capables de capables de viure à una temperatura elevada (de 50 à 70° C).

termofòre n.m. Dispositiu per escaufar, coma una cubèrta escaufanta, un cueïssin escaufant, etc.

termofomatge n.m. Messa en forma, sota l'accion de la calor e d'una constrencha mecanica, de fuèlhs ò de tubes en matèria termoplastica.

termogène, a adj. Que produe de calor.

termogenèsi n.f. (fisiol.) Partida de la termoregulacion qu'assegura la produccion de calor dins l'animau; calorificacion.

termografe n.m. Aparelh emplegat per la termografia.

termografia n.f. Tecnica d'enregistrament grafic dei temperaturas de divèrs ponchs d'un còrs per deteccion dei raionament qu'emet, e aque permete en particulier de detectar lu cancras dau sen.

termogravadura n.f. Procediment d'impression en releu per depaus d'una tencha que contèn una resina qu'es solidificada per escaufatge.

termogravimetria n.f. Analisi fisicoquimica que permete d'estudiar le gasanh ò la perda de massa d'una substança escaufada ò refreïada d'un biais continú en foncion de la temperatura ò dau temps.

termogravimetric, a adj. Relatiu à la termogravimetria.

termoïonic, a adj. Termoelectronic.

termologia n.f. Branca de la fisica que tracta de la calor.

termoluminescença (-ència) n.f. (fis.) Emission de luz per d'unu còrs, provocada per un escaufament ben inferior à-n-aqueu que doneria l'incandescença.

termolisi n.f. Partida de la termoregulacion qu'assegura la perda de calor dins l'animau.

termomagnetic, a adj. Qu'apartèn au termomagnetisme.

termomagnetisme n.m. Lo tot dei fenomènes magnetics ligats à la calor.

termomecanic, a adj. Que mete en juèc à l'encòup de fenomènes termics e mecanics.

termomètre n.m. 1. Instrument destinat à mesurar la temperatura. ◇ *Termomètre centesimal*: Termomètre que comprèn 100 divisions entre la division 0, que correspoande à la temperatura de la glaça que fonde, e la

division 100, que correspoande à l'aiga que bulhe, e caduna d'aquesti division es dicha *gra Celsius*. 2. (fig.) Cen, que permete d'evaluar quauqua ren: *La Borsa es lo termomètre de l'activitat economica*.

termometria n.f. (fis.) Mesura de la temperatura.

termometric, a adj. Relatiu au termomètre, à la termometria.

termonuclear(i), a (-ària) adj. Si di d'una reaccion de fusion nucleària entre elements leugiers (e de l'energia que produe), renduda possibla per l'emplec de temperaturas totplen elevadai. ◇ *Arma (bomba) termonucleària* ò *à idrogène* ò *H*: Arma que mete en juèc, gràcias à l'obtencion de temperatura foarça auti, la fusion dei nucleus d'atòms leugiers m'un enòrme desgatjament d'energia.

termopila n.f. Dispositiu electronic compauat de termocobles connectats en parallèle ò en seria, que convertisse l'energia termica en energia electrica.

termoplast n.m. Nom d'usatge dei materiaus termoplastics.

termoplastic, a adj. Que devèn moal sota l'accion de la calor e durcisse en si refreiant, d'un biais reversible.

termopompa n.f. Pompa à calor.

termopropulsat, ada adj. Qu'es propulsat d'après lu principis de la termopropulsion.

termopropulsiu, iva adj. Qu'assegura la termopropulsion.

termopropulsion n.f. Principi de propulsion basat sobre la soleta messa en òbra de l'energia termica.

termoquimia n.f. Partida de la quimia que s'ocupa dei quantitats de calor que li reaccions quimiqui méton en juèc.

termoquimic, a adj. Relatiu à la termoquimia.

termoreactor n.m. Aparelh que sièrve per li mineralisacions termiqui efectuadi pendent li mesuras de demanda quimica en oxigène, dau fosfòre total e de l'azòt total.

termoreceptor n.m. Organe animal periferic sensible ai temperaturas, que comunica ai centres nerviós.

termoregulacion n.f. 1. (biol.) Estabilisacion de la temperatura centrala dins lu animaus omeotèrmes. 2. Reglatge automatic de la temperatura d'un ambient, d'un mitan.

termoregulator, tritz adj. Que pertòca la termoregulacion.

termoresistent, a adj. Si di d'una substança que resistisse à la calor.

termòs n.m. ò n.f. (nom depauat) Botelha isolanta que permete à un liquide de conservar la sieu temperatura pendent quauqui oras.

termoscòpi n.m. Termomètre rudimentari que sièrve à indicar una variacion ò una diferença de temperatura sensa la mesurar.

termosensible, a adj. Qu'es sensible à la temperatura, ai variacions de temperatura.

termosifon n.m. (tecn.) Fenomène de circulacion d'aiga dins lu circuits d'escaufatge deugut ai diferenças de temperatura e de niveau.

termosfèra n.f. jaça de l'atmosfèra situada en dessobre de la mesosfèra, dins la quala la temperatura creisse regulierament embé l'altituda.

termostat n.m. Aparelh que sièrve à mantenir la temperatura constanta.

termostatic, a adj. Si di d'un dispositiu capable de mantenir la temperatura constanta.

termotactisme n.m. Sensibilitat d'unu organismes ai diferenças de temperatura, que determina de reaccions de desplaçament.

termotaxia n.f. Termotropisme.

termoterapia n.f. Tecnica de tractament de la dolor en emplegant la calor.

termotropisme n.m. Reaccion locomotritz orientada que consistisse per un animau ò si plaçar dins la zòna dau camp termic dont la temperatura li es mai favorabla. Sin.: **termotaxia**.

ternari, ària adj. 1. Compauat de tres elements: *Un nombre ternari*. ◇ (mús.) *Mesura ternària*: Que cadun dei sieus temps si pòu partir per tres (per ex. una mesura à 6/8). 2. (quim.) Si di de substanças organiqui, coma lu glucides e lu lipides, constituïdi de carbòni, d'idrogène e d'oxigène.

tèrne n.m. 1. Acampament de tres personas. 2. Dins una lotaria, combinason de tres numèros que dévon sortir ensèm au meme tiratge per un gasanh particulier. 3. Au juèc de dats, còup que si fa doi fes. ◇ Còup dins lo quau soàrtou lu doi tres. 4. Au lòto, grope de tres numèros que soàrtou sus una mema linha horizontala ò dins la mema color d'un carton. 5. (electr.) Lo tot dei tres cables de transpoart d'una linha aerenca trifasada. ◇ *Linha m'un tèrne, mé doi tèrnes*: Linha qu'a un ò doi gropes de tres fieus dau corrent trifasat.

tèrne, a adj. 1. Qu'a gaire ò pas d'esclat: *Una color tèrna*. Contr.: **viu**. 2. Monotòne, sensa interès: *Un estile tèrne*.

ternidura n.f. Estat de cen qu'es ternit.

terniment n.m. Fach de ternir, de si ternir.

ternir vt. (*ternissi*) 1. Levar l'esclat, la color de: *Lo soleu a ternit l'estòfa*. 2. Rendre pas tant pur, pas tant onorable, brutar: *Ternir la reputacion de quauqu'un*. ◆ **si ternir** v.pr. Venir tèrne.

teromòrfe n.m. *Teromòrfes*: Nom d'un òrdre de reptiles fossiles sinapsides du permian.

terpène n.m. Idrocarbure d'origina vegetala, de formula bruta (C₅H₈)*n*.

terpenic, a adj. Si di dei terpènes e dei sieus derivats.

terpina n.f. Idrat de l'essença de terebentina, que sièrve à preparar lo terpeneòl e que s'emplega coma expectorant.

terpeneòl n.m. (quim.) Compauat qu'a l'odor dau muguet, que si tira de la terpina. Var.: **terpinòl**.

terpinòl n.m. (quim.) Terpeneòl.

tèrra n.f. 1. (M'una majuscula) Planeta dau sistema solari, dont viu l'èstre uman. ◇ *Scienças de la Tèrra*: Scienças qu'an per objècte l'origina, la natura e l'evolucion dau glòbe terrèstre (geoquimia, geofisica, geologia, etc.). 2. Susfàcia d'aquesta planeta; lo tot dei

luècs abitats, lo monde. ◇ Lo tot dei èstres umans, de l'umanitat: *La tèrra entiera lo conoisce*. 3. Sojorn dei visu (per op. à-n-aqueu dei moarts). ◇ *Èstre sus tèrra*: Existir. ◇ *Laissar aquesta tèrra*: Morir. 4. Susfàcia solida dont l'èstre uman camina, si desplaça, viu, bastisse, etc.; soal. ◇ *Si setar per tèrra*: Sus lo soal. ◇ *Tornar sus tèrra*: Sortir d'una revaria, d'una illusion, s'en tornar à la realitat. ◇ (fam.) *Aver lu pens sus tèrra*: Aver lo sens dei realitats. ◇ (electr.) Massa conductritz de la tèrra, ò conductor que li es religat au mejan d'una impedança negligibla. ◇ (mat.) *Linha de tèrra*: Interseccion dau plan orizontal e dau plan vertical de projeccion. 5. Partida solida e emergida dau glòbe terrèstre, per op. ai estendudas d'aiga, à l'ària: *Armada de tèrra*. Sin.: **tèrra fèrma**. ◇ *À tèrra, per tèrra*: Au soal. 6. Estenduda de país considerada d'un ponch de vista geografic, nacional, regional, etc.; país: *Li tèrras arctiqui, morir en tèrra estrangiera*. ◇ *Tèrra santa*: Relarg dont viuquèt lo Crist. 7. Estenduda de terrèn qu'apartèn à quauqu'un, à una comuna, etc.: *Crompar una tèrra*. ◇ (Sovent au pl.) Proprietat, tenement sovent estendut: *Viure sus li sieu tèrras*. 8. Matèria que constituísse la jaça superiora dau glòbe dont créisson lu vegetaus: *Una tèrra argilosa*. ◇ *Tèrra vegetala*: Partida dau soal mesclada d'umus e pròpria à la vegetacion. ◇ Aquesta matèria considerada dau ponch de vista dei sieu qualitat agricòlas; soal cultivable. 9. Matèria pulverulenta que si tròva dins lo soal. ◇ *Tèrra de Siena*: Òcra bruna que s'emplega en pintura. ◇ *Tèrra cuècha*: Argila travalhada e messa au forn; objècte vendut qu'es estat fach ensinda. 10. (quim.) *Tèrras rari*: Oxides metallics e metals que correspoendon ai elements (lantanides) qu'an un numèro atomic comprés entre 57 e 71.

tèrra à tèrra adj. inv. 1. Qu'es totplen pròche dei preocupacions de la vida quotidiana; material: *Un esperit tèrra à tèrra*. 2. (coregr.) Si di d'un estile de dança dins lo quau l'importança es donada ai pas de virtuositat executats au ras dau soal ò sus li ponchas.

terrada n.f. 1. Frucha cascada à tèrra. 2. Terranha.

terrador n.m. Terraire. ◆ adj. Que vèn de la tèrra: *Vent terrador*.

terrafoart n.m. Soal argilós format sus la molassa.

terraigat, ada adj. Terraqueu.

terraire n.m. 1. Tèrra considerada sota l'angle de la produccion ò d'una produccion agricòla caracteristica. 2. Teritòri esplechat per un vilatge, una comunautat rurala, etc. Var: **terrador**. 3. País: «Per la glòria dau terraire» (Mistral).

terralha n.f. Objècte fachs de tèrra cuècha (especialament de sietas, de vas).

terralhada n.f. Terranha.

terralhaire, airtz n. 1. Cavador, terrassier. 2. Terralhier.

terralhar vt. Bolegar, carregar de tèrra.

terralhatge n.m. Terrassament, travalh dau terrassier.

terralhier, a n. Persona que travalha l'argila per faire de terralhas ò que vende de terralha. Var.: **terralhaire**.

terrarama n.f. 1. (preïst.) Amolomnament de jaças ricas en matèrias organiqui que resulta d'una lònca ocupacion d'un meme luèc per de poblacions preïstoriqui. 2. (preïst.) Abitat bastit sobre un tau emplaçament. 3. (preïst.) Populacion que viu dins un tau luèc. 3. Tèrra amoniacala emplegada coma engrais en Itàlia.

terrarent n.m. Operacion que consistísse à auçar un bas-fond abitualament immergit, au mejan de tèrras levadi à d'auturas e que li aigas carréjon.

terramicòla n. Abitant dei terramaras.

terrancha n.f. Tèrra mesclada de matèrias animalí ò vegetali descompauadi, emplegada espec. en orticultura. Var.: **terrada, terralhada**.

terraqueu, ea adj. (lit.) Compauat de tèrra e d'aiga. ◇ *Lo glòbe terraqueu*: La Tèrra. Sin.: **terraigat**.

terrànova n.m. Can de sauvament de foarta talha, dau pel lònge.

terraplen n.m. Terren sostengut au mejan de barris. ◇ *Terraplen central*: partida de la plataforma que separa li doi caçadas sus una rota mé doi sens de circulacion separats.

terràr vt. (*tèrri*) 1. (agric.) Curbir de tèrra; ajustar de tèrra au pen d'una planta. Sin.: **cauçar, recauçar**. 2. Espandir de tèrra sobre. ◆ si terrar v.pr. 1. S'escondre sota tèrra, s'entanas, en parlant d'un animau. 2. S'isolar, evitar de si far vèire.

terrariom n.m. Emplaçament alestit per lu reptiles, lu batracians, etc.

terràs n.m. Amolonament dei sobras d'una miniera.

terrassoal n.m. Pertèrra.

terrassa n.f. 1. Terraplen que mete de niveau un terren en penda, generalament sostengut au mejan d'un barri. Sin.: **faissa, bancau**. ◇ (geogr.) Sus lu pendís d'una valada, part plana, sovent cubèrta de depaus, que correspoande à un ancian fond de valada. ◇ *Culturas en terrassas*: Culturas practicadi sus de terrassas juxtapauadi. 2. Tota susfàcia dubèrta davant un local, sus un local inferior. 3. Partida d'un trepador que costèja un cafè, un restaurant, dont sont dispauadi de taulas per lu clients. 4. Basa plata d'uni pèças d'aurivelaria. ◇ partida superiora de la basa d'una estàtua.

terrassament n.m. Accion de cavar e de transportar de tèrra; lo tot dei travalhs destinats à modificar la forma d'un terren, à l'alestit per bastir. Sin.: **terralhatge**.

terrassant, a adj. Qu'abate fisicament ò moralament.

terrassar vt. 1. Curbir de tèrra. 2. (fig.) Abatre, alapar, fisicament ò moralament. 3. Vèncer completament.

terrassenc, a adj. De la tèrra. Var.: **terrenal**.

terrassier, a n. Cavador; persona que fa de travalhs de terrassament.

terrasson n.m. 1. Pichina terrassa. 2. Partida superiora, m'una penda febla, d'una taulissa.

terratremoal n.m. Seïsme.

terrejaire n.m. Cavador.

terren n.m. 1. Espaci de tèrra considerat dau ponch de vista de la sieu natura, de la sieu estructura, dau sieu

releu: *Un terren argilós*. ◇ *Tot terren*: Si di d'un veïcule capable d'anar sus tota mena de terren, en defoara dei rotas e dei pistas. 2. Estenduda de tèrra, dau ponch de vista de la sieu susfàcia, de la sieu propietat e de la sieu afectacion: *Un terren agricòla*. ◇ Estenduda de tèrra: *Crompar un terren*. 3. Espaci, emplaçament adobat en vista d'una activitat donada: *Terren d'espòrt*. ◇ *Terren d'aviacion*: Espaci descubèrt reservat à l'evolucion dei avions. 4. Luèc dont si debànon un afrontament, d'operacions militari. ◇ *Anar sus lo terren*: Si batre en duèl. ◇ *Cedir de terren*: Faire de concessions; recular. ◇ *Organisacion dau terren*: Biaïas d'organisar lo terren e vista dau combat, sobretot defensiu. 5. Luèc de la realitat en tant qu'objècte d'estudi: *Enquista sus lo terren*. ◇ *Ôme (frema) de terren*: Persona en contacte dirècte m'ai gents, m'ai circonstanças. 6. (fig.) Situacion, estat dei cauas e dei esperits, ensèm de condicions que poàdon guidar un comportament, à una accion: *Sondar lo terren devant d'agir*. ◇ *Conoïsser lo terren*: Conoïsser li gents mé cu si deu tractar. ◇ *Èstre sus lo sieu terren*: Èstre dins un domèni que si conoïsse ben. ◇ *Si plaçar sus un boan, un marrit terren*: Sostèner una boana, una marrida causa; èstre dins una situacion avantatjoa, contrària. 7. (med.) Lo tot dei factors genetics, fisiologics, etc., que favorïson l'aparicion d'una malautia: *Un terren allergic*.

terrenal, a adj. Que pertòca la tèrra, que li es estacat: Un poeta terrenal. Var.: **terrenau**.

terrenau, ala adj. Terrenal.

terrèstre, a adj. 1. Relatiu à la Tèrra: *Lo glòbe terrèstre*. 2. Que viu sus la partida solida dau glòbe: *Lu animaïus terrèstres*. 3. Qu'es, que si desplaça sus lo soal: *Lu transpòarts terrèstres*. 4. Que pertòca la vida materiala: *Lu plasers terrèstres*.

terret n.m. Varietat de socatge lengadocian, que si pòu trovar en blanc, gris e negre, esquasi desapareïssut au jorn d'encuèi.

terrian, a adj. e n. 1. Que possedisse de tèrras: *Un propietari terrian*. 2. Qu'abita la Tèrra (per op. à *extraterrèstre*). 3. Qu'abita la tèrra (per op. à *marin*). Que pertòca la campanha (per op. à *ciutadan*).

terriblament adv. 1. D'un biaïas terrible: *Es estat terriblement nafrat*. 2. Totplen: *Èri terriblement content*.

terrible, a adj. 1. Que causa, inspira de terror; qu'a d'efèctes funèstes, tragics; espaventable: *La catastròfa es estada terrible*. 2. Foaërça desagradu, afrós: *As un caractèr terrible*. ◇ *Enfant terrible*: Enfant maleducat, insuportable; persona que, dins un grope, si fa remarcar per lo sieu comportament. 3. Que rejonhe un aut niveu de violença, de foaërça: *Un vent terrible*. 4. (fam.) Extraordinari, important en quantitat: *Ai un trabalh terrible*. ◇ Fantastic, remirable: *Un film terrible, una filha terribla*.

terrícola adj. (zool.) Que viu dins la tèrra.

terrificant, a adj. Que terrifica.

terrificar vt. (*terrifiqui*) Espaventar, terrorisar.

terrigène, a adj. (geol.) *Depaus terrigène*: Depaus marin d'origina continental.

terrina n.f. 1. Recipient de coïna fach de tèrra, que siërve per cuèire e per conservar li carns. Sin.: *caçòla*.2.

Preparacion de carn, de peis, de legumes motlat e manjada frèia. Sin.: **caçolada**.

territòri n.m. 1. Estenduda de tèrra que depende d'un Estat, d'una vila, d'una juridiccion, etc. 2. (etol.) Zòna ocupada per un animaïu ò una familha d'animaïus, delimitada d'un biaïas donat e aparada còntre l'accès dei autres animaïus. 3. (med.) Lo tot dei partidas anatomiqui desservidi per un vaisseau, un nèrvi.

territorial, a adj. 1. Pròpri au territòri, que relèva dau territòri. ◇ *Aigas territoriali*: Var.: **territoriau**.

territorial, a n. Militari, militària de l'armada territoriala.

territorialament adv. Dau ponch de vista territorial.

territorialitat n.f. 1. Caractèr de cen que fa partida en pròpri dau territòri d'un Estat. 2. (dr.) *Territorialitat dei lèis*: Fach, per li lèis, de s'aplicar à toti li personas que son sus lo territòri, quala que sigue la sieu origina (per op. à *personalitat*).

territoriau, ala adj. Territorial.

terron n.m. Tèrra mesclada de matèrias animala ò vegetala descompauadi, emplegada espec. en orticultura. Var.: **terralha, terrada, terralhada**.

terron, a n. (pej.) Persona que vèn dau sud d'Itàlia.

terror n.f. 1. Paur violenta que paralisa; esglai, espavent. 2. Practica sistematica de violenças, de repressions, dins la tòca d'impauar un poder. 3. Persona ò caua qu'inspira una granda paur, que si crenhe.

terrorisar (-izar) vt. 1. Inspirar de terror, d'espavent. Sin.: **esglariar, terrificar**. 2. Tenir sota un regime de terror.

terrorisme n.m. Ensèm d'actes de violença comès per una organisacion per crear un clima d'inseguretad ò per renversar ò destabilisar lo govèrn establìt.

terrorista adj. e n. Que participa à un acte de terrorisme; qu'a lu caractèrs dau terrorisme: *Un acte terrorista*.

terrós, oa adj. 1. Pròpri à la tèrra: *Un gust terrós*. 2. Mesclat, brutat de tèrra: *Aver li mans terroï*. 3. Qu'a la color de la tèrra; palle: *Una cara terroa*.

tes n.m. Barron (molon d'arena).

tesa n.f. Tea.

tesar vt. Tendre. ◆ vi. (vulg.) Aver una ereccion.

tesaur n.m. Tresaur.

tesauraria n.f. Clavaria, tresauraria.

tesaurejar vi. Tesaurisar.

tesaurisacion (-izacion) n.f. Accion de tesaurisar, d'amolonar de riquessas. ◇ (econ.) Messa en resèrva de moneda conservada sensa que fague l'objècte d'un plaçament productiu.

tesaurisaire (-izaire), airtz adj. e n. Que tesaurisa. Var.: **tesaurisator**.

tesaurisar (-izar) vi. Metre de sòus de costat sensa s'en servir ni sensa lu faire fructificar. Var.: **tesaurejar**.

tesaurisator (-izator), tritz adj. e n. Que tesaurisa. Var.: **tesaurisaire**.

tèsi n.f. 1. Proposicion teorica, opinion, posicion sobre quauqua ren que s'en vòu demostrar la veracitat: *Sostenir una tèsi*. ◇ *Pèça, roman, film à tèsi*: Qu'illustra una tèsi

politica, morala ò filosofica. 2. Ensèm de trabalhs presentats, sota forma d'obratge, en vista de l'obtancion dau grade de doctor; expauat public d'aquest obratge. 3. (filos.) idea, proposicion que forma lo premier tèrme d'una antinomia ò d'una contradiccion de tipe dialectic.

tesla n.m. (de *Tesla*, nom pròpri) Unitat de mesura d'induccion magnetica (simbòle T), qu'equivau à l'induccion magnetica unifòrma que, repartida normalament sus una susfàcia de 1 m², produe au travèrs d'aquesta susfàcia un flux d'induccion magnetic total de 1 weber.

tesmoforias n.f. pl. (Antiqu. gr.) Fèstas en l'onor de Demetèr.

tesmoteta n.m. (Antiqu. gr.) Magistrat encargat de codificar li lèis e d'organisar la justícia.

tessalian, a adj. e n. De Tessàlia.

tessalonician, a adj. e n.m. De Salonica, vila de Grècia.

tessèla n.f. Pichin tròç de marmo, de pèira, de pasta ve vèire, de ceramica, etc., element de basa d'un mosaïc mural ò d'un pavament; Sin.: **abacule**.

tessèra n.f. (Antiqu. rom.) Plaqueta d'ivori, de metal, de tèrra cuècha, etc., dei ustages multiples dins l'Antiquitat; intrada à l'espectacle, vòte, marca de fàbrega, etc.

tessitura n.f. (mús.) 1. Ensèm, registre de sons qu'una votz pòu produrre sensa dificultèt: *Tessitura aguda*. 2. Lo tot dei nòtas que revènon lo mai sovent dins un tròç, constituent en soma la textura, l'estenduda mejana dins la quala es escrich.

tèst n.m. 1. Espròva que permete d'evaluar li aptitudas de quauqu'un, ò d'explorar la sieu personalitat. 2. Esprèva d'examen presentada sota forma d'un questionari que si deu completar. 3. Espròva en general que permete de jutjar quauqua ren ò quauqu'un. *Tèst estadistic*: Metòde que permete, à partir d'una foncion dei observacions d'un escapolon d'una populacion, d'acceptar ò de refudar, m'un risc d'error donat, una ipotèsi que poarta sobre la populacion ò sobre la probabilitat causida per representar l'escapolon.

tèst n.m. (quim.) Recipient de tèrra refractària, emplegat dins lu laboratòris per la calcinacion dei matèrias infusibli. Sin.: **copèla**. ◇ *Tèst à gas*: Capsula de tèrra sus la quala si depaua un tube per reculhir un gas dins la cuva à aiga.

tèst n.m. Envolopa dura que protegisse d'unu èstres vivents (crustaceus, molluscs).

tèsta n.f. 1. Extremitat superiora dau còrs de l'òme e extremitat anteriora dau còrs d'un grand nombre d'animaus, que contèn la boca, lo cerveu, e lu principals organes sensorials. ◇ *Sensa tèsta ni coa*: Desprovedit de sens. ◇ *Tèsta baissada*: Sensa si maufidar dau perill. ◇ *Baïssar la tèsta*: Si vergonhar. ◇ *Votz de tèsta*: *Votz aguda*. Sin.: **votz de fausset**. 2. Avèrs d'una pèça de moneda: *Jugar à tèsta ò crotz*. Contr.: **crotz**. Sin.: **à cara ò crotz**. 3. Crani de l'òme e, espec., cerveu: *Aver mau de tèsta*. ◇ (fam.) *Èstre tombat sus la tèsta*: Aver perdut la rason, aver l'esperit destorbat. ◇ *Tèsta de moart*:

Esquelèt d'una tèsta umana; emblema que representa un crani uman: *Bandiera m'una tèsta de moart*. 4. Partida superiora dau crani dont nàisson lu bèrris. 5. (espòrts) Accion de picar lo balon mé la tèsta. 6. Autessa de la tèsta: *Ai un tèsta de mai que tu*. ◇ Longuessa de la tèsta: *Lo mieu cavau a ganhat d'una tèsta*. 7. Cara que la sieu expression tradue lu sentiments, li tendenças, l'estat, etc.; expression. ◇ *Aver una boana tèsta*: Inspirar de confiança, èstre simpatic. ◇ *Faire la tèsta*: Faire lo morre, èstre de marrida umor. 8. Esperit, facultats mentali: *Aver quauqua ren en tèsta*. Sin.: **ment**. ◇ *Si metre en tèsta de*: Pilhar la resolucion de faire quauqua ren; si convèncer de quauqua ren. 9. Luciditat, rason: *Aver tota la sieu tèsta*. ◇ *Montar à la tèsta*: Trebolar la rason. ◇ Sang frèi, assegurança: *Perdre la tèsta*. ◇ (fam.) *N'aver sobre la tèsta*: N'aver pron, n'aver lo gonfle. 10. Memòria, jutjament: *Aver ren dins la tèsta, non aver de tèsta, aver la tèsta vuèia*. 11. Temperament voluntari, obstinat: *Una frema de tèsta*. ◇ *Tenir tèsta*: Resistir. ◇ (fam.) Persona intelligente e voluntària: *Aqueu, es una tèsta!* 12. Persona ò grope que crea, inspira, dirigisse: *La tèsta dau movement*. ◇ *À la tèsta de*: Au premier reng de; à la direccion de; à la primera plaça, coma director, etc.: *Èstre à la tèsta d'una societat*. 13. Persona, individu: *Costa 150 € per tèsta*. ◇ *Aver li sieu tèstas*: Mostrar li sieu simpatias e li sieu antipatias vèrs lu autres. ◇ (fam.) *Tèsta blonda*: Enfant. ◇ Animau comptat dins un troupeu: *Una tèsta de bestiari*. ◇ Vida de quauqu'un: *Reclamar la tèsta de l'acusat*. ◇ *Metre à prètz la tèsta de quauqu'un*: recercar activament quauqu'un, en particulier en ofrent una prima. 14. Partida superiora de quauqua ren: *La tèsta d'un aubre*. 15. Partida anteriora ò iniciala de quauqua ren, espec. dins una caua orientada ò en movement: *La tèsta dau tren*. ◇ Començament: *Un mòt plaçat en tèsta de frasa*. ◇ *Tèsta de linha*: Luèc de dont parte una linha de transpoart. 16. (mil.) Element mai avançat d'una tropa. ◇ *Tèsta de poant*: Zòna qu'una foarça militària ocupa en territòri enemic, en là d'un fluvi ò de la mar, en vista d'un passatge ò d'un desbarcament ulterior dau gròs dei foarças. 17. (tecn.) Partida superiora d'una pèça ò d'un ensèm mecanic. ◇ *Tèsta cercairitz*: Partida anteriora d'un projectile provedit d'un dispositiu electronic que permete de lo dirigir vèrs l'objectiu. 18. *Tèsta de lectura*: Cellula fonocaptatitz. 19. *Tèsta nucleària*: Ogiva nucleària. 20. *Tèsta d'injeccion*: Racòrd fixat en cima d'una asta de foratge. 21. (petr.) Fraccion mai leugiera, mai volatila, d'un mesclum d'idrocarbures, obtenguda per destilacion fraccionada.

testabilitat n.f. Caractèr de cen que si pòu testar.

testable, a adj. Mesurable, que pòu èstre testat.

Testaceu, ea adj. (zool.) De la natura dau tèst; que possedisse un tèst.

tèstacoa n.m. Brusç cambiament de direccion d'un veicule que si retròva dins la direccion contrària.

tèstacopar vt. Decapitar.

tèstada n.f. Còup de tèsta.

tèsta d'ae n.f. Cabòt (peis).

testaire, airtz n. Persona que fa passar un tèst. ◆ n.m. Aparelh que sièrve à testar lu compauants electronics, lu microprocessors.

testament n.m. 1. Acte juridic per lo quau una persona declara li sieus darrièri volontats e dispaua dei sieus bens per lo temps que vendrà après la sieu moart. ◇ *Testament autentic ò secret*: testament que lo testator a escrich ò fach escriure, qu'a pi signat e qu'a remès claus e sagelat à un notari, en presença de doi testimònis. 2. Messatge ultime qu'un escrivan, una personalitat politica, un cercaire, un artista, dins una òbra, tèn à transmetre à la posteritat. 3. *Ancian Testament*: Lo tot dei libres biblics que tràcton à l'istòria de l'Aliança de Dieu m'au pòble judieu. ◇ *Novèu Testament*: Recuèlh dei escrichs biblics que pertòcon la Novèla Aliança que lo Crist establissèt.

testamentari, ària adj. Que pertòca lo testament. ◇ *Executor testamentari*: Persona encargada de l'execucion d'un testament.

tèstanegra n.f. Boscarla ordinària. Sin.: **cap negre**.

testar vi. (*tèsti*) Faire lo sieu testament.

testar vt. (*tèsti*) Sotametre à un tèst.

testard, a adj. e n. 1. Qu'es totplen estacat ai sieu ideas, ai sieu opinions. 2. Insensible ai arguments dei autres, obstinat.

testardaïssa n.f. Testardisa.

testardaria n.f. Testardisa.

testardàs, assa adj. e n. Totplen testard.

testardear vi. (*testardei*) Faire lo testard.

testardisa n.f. Fach d'èstre testard; obstinacion. Var.:

testardaïssa, testarditge, testarditge, testardaria.

testarditge n.m. Testardisa.

testassa n.f. 1. Gròssa tèsta. 2. Testardàs.

testator, tritz n. Persona que fa ò qu'a fach lo sieu testament.

testicul(e) n.m. (anat.) Glanda genitla mascla, qu'elabòra lu espermatozòides e secrèta l'ormòna mascla.

testicular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai testicules.

testiera n.f. 1. Pèça dau filet ò de la brida que passa sobre la tèsta dau cavau e supoarta lu montants. 2. (mar.) Partida renforçada au ponch de drissa d'una vela triangulària.

testificacion n.f. Testimoniança; atestacion, certificat. Var.: **testificatòria**.

testificar vt. (*testifiqui*)

testificatòria n.f. Atestacion, certificat. Var.: **testificacion**.

testimòni, ònia n. n.m. Testimoniança.

testimonial, ala adj. 1. Que resulta d'una testimoniança. 2. Que sièrve de testimoniança, d'atestacion. Var.: **testimoniau**.

testimonialament adv. D'un ponch de vista testimonial.

testimoniança n.f. 1. Accion de testimoniar; racònte qu'una persona fa de cen qu'a vist ò audit. 2. (dr.) Declaracion, deposicion d'un testimòni en justícia. 3.

Marca exteriora, , pròva de: *Una testimoniança d'amistat*. Var.: **testimoniatge**.

testimoniar vi. (*testimòni, classic testimòni*) 1. Far parèisser per li sieu paraulas ò lu sieus actes: Testimoniar de gaug. Sin.: **mostrar, manifestar**. 2. Èstre lo signe, la pròva de: *De gèsts que testimòni una sorpresa*. ◆ vi. Dire, cuntar cen que si saup; faire una deposicion en justícia. ◆ vt. ind. (*de*) *Testimoniar de quauqua ren*: Servir de pròva à quauqua ren.

testimoniatge n.m. Testimoniança.

testimoniau, ala adj. Testimonial.

testologia n.f. Sciènça qu'a per objècte la concepcion e l'interpretacion de tèsts psicologics.

teston n.m. Moneda d'argent de la Renaissença, à l'efigia d'un sobeiran (França, Itàlia).

testosteròna n.f. Ormòna que lu testicules produon e qu'agisse sobre lo desvolopament dei organes genitals e dei caractèrs sexuals segondaris mascles.

testut n.m. Marteu emplegat per desgrossir li pèiras. Sin.: **martelina**.

tèt n.m. Premier jorn de l'an dau calendier lunari vietnamian, entre lo 20 de janvier e lo 19 de fevrier.

tèta n.m. Vuchenca letra de l'alfabet grèc (θ), que correspoande à *th*.

teta n.f. Mamèla, sen.

tetada n.f. Popada.

tetania n.f. Estat patologic caracterisat per de crisis de contraccions musculari espasmodiqui. Sin.: **tetanisme**.

tetanic, a adj. e n. relatiu au tetanòs ò à la tetania; que n'en sofrisse.

tetanisacion (-izacion) n.f. Accion de tetanisar; fach d'èstre tetanisat.

tetanisar (-izar) vt. 1. Provocar de contracturas tetaniqui. 2. Rendre (quauqu'un, un grope) esbalordit, palaficat, sota l'efècte de l'estonament, de l'indignacion, etc.

tetanisme n.m. Tetania.

tetar vt. e vi. Suçar lo lach de la mamèla d'una frema, d'una femèla, d'un botelhon. Sin.: **popar**.

tetanòs n.m. 1. Malautia infeccioa grèva, caracterisada per de contracturas doloroi que si generamíson à toi lu muscles. 2. (fisiol.) *Tetanòs musculari ò fisiologic*: Contraccion prolongada d'un muscle. Sin.: **frena**.

tetarèla n.f. Pichin aparelh de vèire que si plaça sus lo bot dau sen, e que sièrve per aspirar lo lach.

tetareu n.m. Noirisson.

tetelon n.m. Mamelon dau sen.

tetic, a adj. (filos.) Que si rapoarta à una tèsi. 2. Dins lo vocabulari de la fenomenologia, si di de cen que paua l'existènça de la consciènça, de cen que l'afirma coma tala.

tetina n.f. 1. Mamèla d'un mamifèr. 2. Dispositiu que s'adapta sus un botelhon per faire tetar un noirisson.

teton n.m. 1. (fam.) Mamèla, sen. 2. (mecan.) Pichina pèça salhenta que n'en mantèn una altra.

tetraclorur(e) n.m. Compauat que contèn quatre atòmes de clòre. ◇ *Tetraclorure de carbòni*: Liquide incolòre (CCl₄), emplegat coma solvent ininflamable.

tetracòrde n.m. (mús.) Interval de quatre gras, sobre lo quau es fondat la sistema musical de l'Antiquitat grèga.

tetraciclina n.f. Antibiotic fongic que la sieu molecula comprèn quatre cicles, e qu'es actiu sobre un grand nombre de bacterias.

tetradactil(e), a adj. Qu'a quatre dets au pen

tetrada n.f. (bot.) Ensèm format per lu quatre grans de pollèn eissits de la meiòsi de la mema cellula maire.

tetradiname, a adj. (bot.) Si di dei estaminas au nombre de 6, de que 4 son mai lònqui, coma aqueli dei crucifèras.

tetraèdre n.m. (geom.) Figura geometrica mé quatre faças.

tetraedric, a adj. Qu'a la forma d'un tetraèdre.

tetragòne n.m. Planta originària d'Austràlia, que li sieu fuèlhas poàdon remplaçar aqueli de l'espinoàs.

tetralina n.f. Idrocarbure obtengut per idrogenacion catalitica dau naftalène, emplegat coma solvent e coma carburant.

tetralogia n.f. 1. (liter. gr.) Ensèm de quatre pèças (tres tragèdias e un drama satiric) que lu poetas tragicos presentàvon ai concors dramatics. 2. Ensèm de quatre òbras, literari ò musical, ligadi per una mema inspiracion.

tetramèr, a adj. Dividit en quatre partidas.

tetramètre n.m. (liter.) Vèrs compauat de quatre mètres.

tetraonidat n.m. Tetraonide.

tetraonide n.m. *Tetraonides*: Família d'auceus gallinaceus coma la galineta. Var.: **tetraonidats**.

tetraplegia n.f. (med.) Paralisia dei quatre membres. Sin.: **qüadriplegia**.

tetraplegic, a adj. e n. Que sofrisse de tetraplegia.

tetraploïde adj. e n.m. (biol.) Si di dei individús mutants que la sieu garnidura cromosomica es dobla d'aquela dei sieus genitors.

tetraploïdia n.f. Estat dei tetraploïdes.

tetrapòde adj. e n.m. (biol.) *Tetrapòdes*: Groke d'animaus vertebrats que lo sieu esquelèt compoarta doi pareus de membres, aparents ò atrofiats, que son testimònis de l'evolucion d'una adaptacion primitiva à la marcha, coma lu anfibiens, lu reptiles, lu auceus e lu mamifèrs terrèstres ò marins.

tetrapètèr, a adj. Que possedisso doi pareus d'alas, en parlant de la màger part dei insèctes.

tetrarca n.m. Sobeiran vassal, à l'epòca grecoromana, que lo sieu territòri èra tròup estrech per que meritésse lo títol de rèi.

tetrarcat n.m. Dignitat e foncion de tetrarca.

tetrarquía n.f. 1. Territòri qu'un tetrarca govèrna. 2. Organizacion de l'Empèri roman, partit entre quatre emperaires (doi augustes e doi cesars).

tetrastil(e), a adj. e n.m. Qu'a quatre colomnas.

tetrasillabe, a adj. Qu'a quatre sillabas. Var.: **tetrasillabic**.

tetrasillabic, a adj. Tetrasillabe.

tetratomic, a adj. (quim.) Si di de còrs que la sieu molecula es formada de quatre atòmes.

tetròda n.f. Tube electronic mé quatre electròdes (anòde, catòde, grasilha de contraròtle, grasilha-ecran).

tetrodon n.m.

tèu n.m. Barron (molon d'arena).

teulada n.f. Cubertura d'una maion, especialament s'es facha de teules.

teulaire, airtz n. Persona que lo sieu mestier es de paugar de teules.

teular vt. Curbir de teules. Var.: **enteular**.

teularia n.f. 1. Industria de la fabricacion dei teules. 2. Establiment industrial dont si fa aquesta fabricacion. Var.: **teuliera**.

teulat, ada adj. Cubèrt de teules. ◇ *Ceu teulat*: Ceu motonat.

teule n.m. 1. Plaqueta de tèrra cuècha, de forma variabla, per curbir li maions, lu bastiments; cubertura facha d'aquesti plaquetas. ◇ *Teule roman*: En forma de goàrgola tronconica. ◇ *Teule de cima*: Teule que si paua en cima d'una teulada. 2. Bescuèch sec arredonit sus un rotleu.

teulet n.m. Element fin, de l'espessor d'un teule, que lo sieu òrle es emplegat per revestir un fogau. Var.: **teulon**.

teuleta n.f. Pichin teule.

teulier, a adj. Relatiu à la fabricacion dei teules.

teulier, a n. Obrier ò dirigent d'una teularia.

teuliera n.f. Teuliera.

teulissa n.f. Teulada.

teulissar vt. Curbir de teules. Sin.: **enteular**.

teulisson n.m. (frcs appentis)

teulon n.m. Teulet.

teune, a adj. Totplen fin. Var.: **ténue**.

teürgia n.f. Practica ocultista que tende à comunicar m'ai boai esperits, à emplegar lu sieus poders per tocar Dieu.

teuton, a adj. e n. 1. De l'anciana Germània. 2. (lit. e pej.) Alemand.

teutonic, a adj. Telatiu ai Teutons.

tex n.m. Unitat de mesura de massa lineica que s'emplega dins lo comèrci dei fibras, dei textiles e dei fièu e que vau 1 grama per quilomètre.

texan, a adj. e n. dau Tèxas.

tèxte n.m. Tèxto.

textil(e), a adj. 1. Que si pòu dividir en fibras pròpri à faire un teissut, coma lo cànebe, lo lin, la lana, etc. 2. Que pertòca la fabricacion dei teissuts: *Industria textila*.

textil(e) n.m. 1. Matèria pròpria à èstre teissida après èstre estada filada; estòfa. ◇ *Textile artificial*: Fibra textile facha à partir de produchs naturals. ◇ *Textile sintetic*: Fibra textile facha à partir dau carbon, dau

petròli. ◇ *Textile quimic*: Textile artificial ò sintetic. 2. Lo tot dei industrias textili.

tèxto n.m. 1. Ensèm de tèrmes, de frasas que constituïsson un esrich, una òbra. 2. Òbra ò partida d'òbra literària: *Causida de tèxtos de l'Atge Mejan*. 3. Pàgina; partida de la pàgina compauada de caractèrs estampats. 4. Tenor exacta d'una lèi; la lèi. 5. Dins lo tèxto: *Dins la lenga d'origina*. Var.: **tèxte**.

textual, ala adj. 1. Que pertòca lo tèxto esrich: *Analisi textuala*. 2. Qu'es exactament confòrme au tèxto; mòt à mòt: *Una traduccion textuala*. 3. Qu'es exactament confòrme à cen qu'es estat dich: *Vaquí la respoasta textuala qu'ai augut d'eu*. Var.: **textuau**.

textualament adv. D'un biais textual.

textuau, ala adj. Textual.

textura n.f. 1. (text.) Mòde d'entrebascament dei fibras teissidi. 2. (text.) Estat d'una estòfa ò d'un materiau teissit. 3. Constitucion generala d'un materiau solide. ◇ (geol.) Lo tot dei caractèrs que definisson l'agençament e li relacions volumiqui e espaciali dei mineraus d'una ròca. 4. (liter.) Adobament, disposicion dei partidas d'un obratge.

texturacion n.f. Operacion qu'a per tòca de melhorar li proprietats fisiqui dei textiles sintetics.

texturant n.m. (tecn.) Dins l'industria alimentària, produch destinat à donatr una textura particuliera à un aliment.

texturar vt. (tecn.) Operar la texturacion de (fieus, fibras sintetiqui).

tg Simbòle de la tangenta.

T.G.V. n.m. (abrev.) Tren à granda velocitat.

th Simbòle de la termia.

Th Simbòle dau tòri.

thug n.m. (ist.) Membre d'una confraria religioa d'Índia que, en onor de Kalí, practicava lo murtre per estrangulacion.

ti pron. pers. 1. Pronom personal COD de la segonda persona: *Ti veï*. 2. Pronom personal COI de la segonda persona: *Ti parli*. (Dins lu doi cas, fa t' davant una vocala: *T'escoti, aquò t'agrada*).

Ti Simbòle dau titani.

tiamina n.f. Vitamina B1. Sin.: **aneurina**.

tian n.m. Grand plat de tèrra cuèchan larg e gaire profund; preparacion que si fa dins aquesto plat: *Un tian de legumes*.

tiara n.f. 1. (ist.) Cofadura d'aparat simbòle de la sobeiranetat dins l'Orient ancian. 2. Cofadura d'aparat mé tres coronas dau papa, per li cerimònias liturgiqui; dignitat papala.

tiaré n.m. Planta de Polinesia que li sieu grandi flors perfumadi son emplegadi per la fabricacion dau monòi.

tiazòl n.m. Compauat eterociclic mé cinc atòmes, de que un de sofre e un d'azòt, e que lo sieu nucleu juèga un ròtle important en bioquimia.

tibador n.m. Dispositiu que permete d'atesar un cordatge, una cadena.

tibar vt. Atesar, bandar.

tibauda n.f. Estòfa grossiera de pels de vaca, que sièrve à doblar li moquetas ò lu tapís clavelats au soal.

tibetan, a adj. e n. Dau Tibet. ◇ n.m. lenga parlada au Tibet, que s'escriu m'un alfabet d'origina indiana.

tibetobirman n.m. Grope de lengas parladi dau Tibet à la Birmania.

tibia n.m. Oàs de la part anteriora de la camba, dau genolh au pen.

tibial, a adj. (anat.) Dau tibia: *Artèrias tibiali*. Var.: **tibiau**.

tibiau, ala adj. (anat.) Tibial.

tibla n.f. 1. Aisina de murador per pilhar e estendre lo mortier ò faire un revestiment de gip, constituïda generalament d'una lama d'acier religada à un mànegue per una partida que forma doi angles drechs.

tiblada n.f. Quantitat de mortier que si pòu pilhar m'una tibla.

tibo-tibo loc. *Faire tibo-tibo*: Batre d'emocion, en parlant dau coar.

tic n.m. (onomatopea) 1. Contraccion brusca e rapida d'unu muscles, sobretot de la cara, involontària e esterreotipada. 2. Abituda inconscenta, mania dins lo lengatge, lu gèsts.

ticar vi. (*tiqui*) Aver l'atencion arrestada per un detalh estonant, desagradu.

tic-tac (onomatopea) Bosin sec e regulier d'un movement de relotjaria.

tiera n.f. 1. Fila, seguida de cauas. 2. Lista.

tieu, tieua adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu singulier de la segonda persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -A finala dau femenin: *Lo tieu libre, la tieu taula; es (lo) tieu, es (la) tieua*. ◇ *Au tieu, en cò tieu*: Au tieu domicili.

tieus, tieuï adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu plural de la segonda persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -I finala dau femenin: *Lu tieus libres, li tieu taulas; son (lu) tieus, son (li) tieuï*. ◇ *Lu tieus*: Lu tieus parents, la tieu familha, lu tieus amics, lu tieus compatriòtas.

tifa n.f. Planta erbacea, aquàtica, comunament sonada *massuga, cana dei estans* (*typha latifolia*).

tifacea n.f. *Tifaceas*: Familha de plantas monocotiledoneï, aquàtici ò que créisson en riba dei aigas, coma la *tifa*.

tific, a adj. e n. Pertocat per lo tifus ò per la fèbre tifoïda. ◇ *Bacille tific*: Bacille que provòca la fèbre tifoïda.

tifliti n.f. (patol.) Inflamacion dau cec.

tifo n.m. Tifus.

tifo n.m. (it.) Animacion visuala que si fa per encoratjar d'esportius.

tifoïde, a adj. e n.f. *Fèbre tifoïda* ò *tifoïda*, n.f.: Malautia infeccioa e contagioaprovocada per d'aliments que contènon de bacilles d'Eberth que si multiplícon dins l'intestin e agisson au mejan de toxinas.

tifoïdic, a adj. Relatiu à la fèbre tifoïda.

tifon n.m. En Extrême Orient, ciclòne tropical foarça violent.

tifòsi n.f. Malautia microbiana, contagioa, de la volalha.

tifus n.m. Gastroenteriti qu'ataca divèrs animaues, coma lo can e lo cat. ◇ *Tifus exantematic* ò *tifus*: Malautia infeccioa transmesa per lo peolh, caracterisada per una fèbre, de tacas rogi sus la pèu e per un estat estuporós. ◇ *Tifus murin*: Malautia analòga, que la transmete la nièra.

tigradura n.f. Regas ò tacas qu'evòcon lu motius sus lo pel d'un tigre ò d'un autre felin.

tigrat, ada adj. Marcat, regat de bendas escuri, coma lo pel dau tigre.

tigre n.m. 1. Mamifèr carnivòre de l'Àsia dau Sud-Èst, dau genre cat, nuechenc, dau pel jaune arange, dau ventre blanc e marcat de regas negri (Lòng de 2 m, pòu pear fins à 200 kg e viure 25 ans). 2. (lit.) Òme crudeu, sanguinari. 3. *Gelós coma un tigre*: Foarça gelós. 4. *Tigre de la periera*: Insècte coleoptèr que viu sus li fuèlhas d'aquel aubre.

tigressa n.f. 1. Femèla dau tigre. 2. (lit.) Frema agrssiva, totplen geloa.

tigron n.m. Pichon d'un tigre e d'una leona.

tilacina n.f. Marsupial carnassier de Tasmània qu'a l'aspècte d'un lop (Lòng de 90 cm sensa la coa, familha dei dasiurides).

tilda n.f. 1. Signe (˘) plaçat en dessobre d'un simbòle fonetic per indicar la nasalizacion (espec. en espanhòu, en breton, en portugués). 2. En francés, signe emplegat à l'Atge Mejan per marcar una abreviacion ò una nasalizacion. 3. (inform.) Simbòle que s'emplega en programacion. 4. *Tilda mejana*: Plaçada au mitan d'una letra per marcar la sieu velarisacion. Var.: **tilde**.

tildat, ada adj. Sobremontat d'una tilda: *Una n tildada s'escriu ñ*.

tilde n.m. Tilda.

tilha n.f. Cabina, dins una nau.

tilhul n.m. (fr.) Telh.

tilt n.m. 1. Au bilhard electric, pichin bosin que marca l'interrupcion d'una partida quora un jugaire a gacilhat tròup violentament l'aparelh. 2. (fam.) *Faire tilt*: Aviar d'un còup solet dins la ment lu mecanismes de comprension, de memòria, d'inspiracion.

tiltmètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar de pichins cambiaments de l'horizontalitat d'un niveau, sus lo soal ò una estructura artificiala.

timbala n.f. 1. Gòt metallic. 2. Intrument de música à percussion format d'un bacin mièg esferic de coire recubèrt d'una pèu tenduda que si pica embé de maçòlas. 3. En coïna, mòtle redond e aut; preparacion alestida dins aquesto mòtle, envelopada dins una crosta de pasta.

timbalier, a n. Musicaire qu'emplega la timbala.

timbrar vt. 1. Empegar un timbre sus un corrier. Sin.: **sagelar, afranquir**. 2. Marcar m'un timbre.

timbrat, ada adj. 1. Caluc, destimborlat. 2. Que poarta un timbre, un sageu: *Papier timbrat*.

timbratge n.m. Impression obtenguda mé l'ajuda d'una placa gravada en vuèi e d'una contrapartida en releu plaçada sota lo papier.

timbre n.m. 1. Pichin tròç de papier, m'una figurina, una illustracion, que si pega sus una letra per la mandar. 2. Pichin tròç de papier que si pega sus un document per pagar una talha. 3. Membrana inferiora d'un tamborn; coarda transversala en contacte m'aquela membrana. ◇ Qualitat especifica d'un son: *Lo timbre d'una votz*. 4. Instrument que sièrve à estampar una marca, un sageu sus un document. 7. (med.) *Timbre tuberculinic*: Pastilha adesiva sus la quala es plaçada una gota de tuberculina e que sièrve per recercar l'allergia tuberculoa.

timia n.f. (psicol.) Umor.

timic, a adj. 1. (med.) Qu'apartèn au timus. 2. (psicol.) Que pertòca l'umor.

timide, a adj. Que manca d'ardidessa, d'assegurança.

timides(s)a n.f. Timiditat.

timiditat n.f. 1. Mancaça d'assegurança, d'ardidessa dins lu rapoarts m'ai autres. 2. Mancaça d'audàcia dins una accion, una realisacion. Sin.: **timides(s)a**.

timina n.f. (bioquim.) Una dei quatre basas azotadi, constituents fundamentals dei acides nucleïcs portaires dau còdi genetic.

timoanaleptic, a adj. e n.m. Antidepressor.

timòl n.m. Fenòl retirat de l'essença de la ferígola, de l'odor aromatica.

timon n.m. 1. Lònga pèça de boasc à l'avant d'una veitura, d'una màquina agricòla, de cada costat de la quala si pòu atelar un bèstia de tira. 2. Governalh. Sin.: **timoniera**.

timonaria n.f. 1. Sosta dont es protegit l'aparelh à governar e l'òme de barra sus una nau pichina (Se la nau es granda, si di *passrèla*). 2. Lo tot dei timoniers d'una nau; servici que n'en son encargats. 3. (tecn.) Lo tot dei elements de la comanda dei frens ò de la direccion d'un veïcule.

timonier n.m. 1. Sus una nau de guèrra, marinier encargat dei senhals e dau servici de velha sus la passarèla; dins la marina mercanda, marin encargat de la barra. 3. Cadun dei cavaus atelats de cada costat d'un timon.

timoniera n.f. Timon.

timor n.f. Crenta, timiditat.

timorat, ada adj. e n. Que non auja agir, per crenta deis riscs ò dei responsabilitats; crentós.

timorós, oa adj. Paurós.

timpan n.m. 1. (anat.) *Caissa dau timpan* ò *timpan*: Cavitat dins l'oàs temporal, dont si tròva l'aurelha mejana. 2. (anat.) *Membrana dau timpan* ò *timpan*: Membran que limita l'aurelha mejana dau conduch auditiu extèrne e que transmete ai osselets de l'aurelha mejana li vibracions de l'ària. ◇ *Rompre lo timpan à quauqu'un*: Li parlar tròup foart, li faire totplen de bosin. 3. (arquit.) Susfàcia compresa entre lo listeu e l'arc dau fronton; paret que clau l'arc dei portaus romans e gotics.

timpanal n.m. (anat.) Oàs en forma d'aneu, sus lo quau es tenduda la membrana dau timpan.

timpanic, a adj. 1. Relatiu au timpan. 2. Que tòca lo timpan, en parlant d'una malautia. 3. Son agut que resulta de la percussion dau torax e de l'abdomèn.

timpanisar (-izar) vt. (vièlh) Dire de mau de quauqu'un à votz auta e en public.

timpanisme n.m. (med.) 1. Gonflament de l'abdomèn causat per l'amolonament dei gas. 2. Sonoritat anormala, son timpanic.

timpaniti n.f. Gonflament ò inflamacion de la membrana timpanica ò dau timpan.

timpanoplastia n.f. Reparacion per cirurgia dau timpan e de la cadena dei osselets dins lo tractament de la surditat.

timus n.m. Glàndola situada davant la traquea, desvolopada solament dins lu enfants e dins lu animaues joves, e que juèga un grand ròtle dins la resisença ai infeccions.

tina n.f. Mena de bota per transportar l'aiga, lo lach, la vendèmia, etc.; cuva.

tinada n.f. Contengut d'una tina.

tinalier n.m. Celier.

tinassa n.f. Resèrva dau buch d'una nau mineraliera. Var.: **tineu**.

tinau n.m. Celier.

tinctorial, a adj. (bot.) Que sièrve à ténher: *Una planta tinctoriala*.

tind n.m. (mar.) Caduna dei pèças de boasc que sostèn la quilha d'una nau en construccion ò en radob.

tind n.m. 1. Bosin que fa una campana, una campaneta que tinda. 2. Succession de sons leugiers e clars.

tindall (de Tyndall, nom de l'inventaire) *Efècte Tindall*: Difusion de la luz sus lo trajècte d'un rai luminós que travèrsa una solucion colloïdala.

tindallisacion (-izacion) n.f. Procediment d'esterilisacion per una seria d'escaufatges à una temperatura que vèria entre 60 e 80°C, e de refreiaments successius.

tindar vt. Faire sonar lentament una campanade tau bials que lo batent vengue picar d'un costat solet. ◆ vi. 1. Sonar lentament, per còups espaçats. 2. Produire de sons aguts.

tindeu n.m. Filet (tròç de carn).

tindinejant, a adj. Que tindineja.

tindinejar vi. Produire una seria de sons aguts e leugiers.

tineïdat n.m. *Tineïdats*: Família de parpalhons que comprèn li arnas.

tineta n.f. Recipient que sièrve au transpoart di matèrias fecali, que s'emplega finda coma comun mobile. ◆ pl. Cabinet, latrinas.

tineu n.m. Tinassa (d'una nau mineraliera).

tinha n.f. Lesion inflamatoria dei extremitats (mans, pens, nas, avelhas) que lo frèi provòca.

tinhasa n.f. Cabeladura abondoa e mau penchenada.

tínher vt. Ténher.

tinhon n.m. Bèrris rotlats sus lo suc ò sus la tèsta.

tinon n.m. Pichina tina; recipient ovale ò redond, dau bòrd aut, que sièrve à divèrs usatges domestics. Sin.: **baquet**.

tint, a adj. Tench.

tinta n.f. (fr.) Tencha, color.

tintar vt. (fr.) Ténher.

tintat, ada adj. 1. (fr.) Tench. 2. Estranh, un pauc caluc.

tintin n.m. Tind (d'una campana, etc.)

tintinar vi. Tindar.

tintura n.f. (fr.) Tenchura.

tiocarbonat n.m. Compauat M_2CS_3 que resulta de la combinason dau sulfure de carbòni CS_2 m'un sulfure metallic M_2S (dont M representa un metal).

tioacide n.m. Sulfacide.

tioalcòl n.m. Mercaptan. Var.: **tiòl**.

tiofène n.m. Eterocicle mé cinc atòmes, qu'un es un atòme de sofre.

tiòl n.m. Tioalcòl.

tion n.m. Tison.

tionar vt. Tisonar.

tionat n.m. (quim.) Sau d'un acide de la seria tionica.

tionic, a adj. *Seria tionica*: Seria d'acides oxigenats dau sofre, de formula generala $S_nO_6H_2$ (dont n es comprés entre 2 e 6).

tionier n.m. Tisionier.

tionina n.f. (quim. org.) Matèria coloranta blava presenta dins lo blau de metilène.

tiopental n.m. Pentobarbital.

tiosulfat n.m. Iposulfat.

tiosulfuric, a adj. Iposulfurós.

tiourea n.f. (quim.) Compauat $H_2N-CS-NH_2$ que deriva de l'urea per substitucion de sofre à l'oxigène.

tipar vt. Donar lu trachs characteristics d'un tipe à: *Tipar un personatge*.

tipat, ada adj. Que presentaa la màger part dei caractèrs dau tipe dins lo quau es plaçat: *Un personatge fortament tipat*.

tipe n.m. 1. Modèl abstrach que recampa magerment lu trachs essencials de toi lu èstres ò de toi lu objèctes de la mema natura: *Matieu Sampeyre es lo tipe dau policier de basa*. ◆ Lo tot dei trachs characteristics d'un grope, d'una familha de cauas: *Lu diferents tipos d'arquitectura*. 2. (fam.) Individú quau que sigue. Sin.: **baudo**. Fem.: **tipessa**. 3. (sc. de la v.) Individú à partir dau quau una espècia vegetala ò animala es estada descrcha per lo promier còup e que sièrve de referença. 4. Caractèr d'estamparia. 5. (tecn.) Empreinta que sièrve à produire d'empreintas parieri.

tipessa n.f. (fam.) Frema quala que sigue.

tipi n.m. Tenda de forma conica, formada per una carcassa de pals de fusta (de 4 a 6 m d'autessa), cubèrts de pèus de bisons, utilizada per d'uni tribús indians d'Amèrica.

tipic, a adj. 1. Que caracteriza precisament; qu'es un modèl, un exemple: *Un cas tipic de frustracion*. 2.

(biol.) Qu'es pròpri à un solet grope animau ò vegetau.: *Caractèr tipic*. ◇ Que s'identifica à un tipe, que n'en presenta lu caractèr especifics. 3. *Música típica*: De caractèr sudamerican. ◇ (per ext.) Música que presenta lu caractèrs d'una region, d'una epòca, d'un estile.

tipicament adv. D'un biais tipic.

tipificar vt. (*tipifiqui*) Classificar per genres, per categorias ben definidi dei elements diferenciats.

tipificat, ada adj. Que s'en es fach un tipe.

tipografe, a n. Obrier, obriera que compaua, au mejan de caractès mobiles, lu tèxtos destinats à l'impression tipografica.

tipografia n.f. 1. Procediment de composicion e d'impression mé de caractèrs e de clichats en releu. 2. Presentacion grafica d'un tèxto estampat: *Una tipografia elegante*.

tipografic, a adj. Relatiu à la tipografia.

tipologia n.f. 1. Estudi dei trachs caracteristics dins un ensèm de donadas, dins l'amira de li determinar de tipos, de sistemas. 2. Estudi dei caractèrs morfologics de l'èstre uman. Sin.: **biotipologia**. ◇ (psicol.) Estudi sistematic dei trachs de caractèr en rapoart mé de caracteristicas morfologiqui de l'individú.

tipologic, a adj. Relatiu à una tipologia.

tipomètre n.m. En estamperia, règla partida en ponchs tipografics.

tipon n.m. (estamp.) Positiu tramet, destinat à la confeccion de la placa offset.

tipologia n.f. Dins l'espiritisme, comunicacion dei esperits au mejan de còups que la taula viradissa pica.

tipula n.f. (entom.) Granda moissara, inofensiva per l'èstre uman (òrdre dei diptèrs).

tiquet n.m. 1. Bilhet que dona drech à l'admission dins un veïcule de transpòrt public, dins un establiment, e qu'atèsta que lo pagament correspondent es estat fach.

tir n.m. 1. Accion, biais de lançar, au mejan d'una arma, un projectile vèrs un objectiu. ◇ *Angle de tir*: Angle que la linha de tir forma embé lo plan orizontal. Sin.: **angle de niveau**. ◇ *Tir vertical*: Tir corbe. ◇ *Calculator de tir*: Aparelh, ancianament electromecanic e encuèi electronic, que permete de calcular lu elements d'un tir. ◇ *Linha de tir*: Prolongament de l'axe de la boca de fuèc ò de la rampa de lançament.

tira n.f. (arald.) Nom donat ai linhas pavadi, espec. per lo vaire ò l'escacat.

tira n.f. 1. Estenduda, distança: *Una tira de camin*. Var.: **tirada, estirada**. 2. Camin forestier, corredor de montanha per lo quau si fan esquilhar lu bilhons. Sin.: **tirassiera**. Tirée: estofa,

tira n.f. Accion de tonejar. Sin.: **tonejatge**. ◇ *Camin de tira*: Camin au lòng d'una ribiera ò d'un canal, destinat à tonejar una embarcacion. ◇ *Cavau (bèstia) de tira*: Cavau (bòu ò altra bèstia) que la sieu foncion es de traire un araire, etc.

tirabala n.m. 1. Instrument format de doi brancas en espirala, que servia per tirar una bala qu'èra restada blocada dins lo canon d'un fusiu ò d'una carabina. 2.

(cir.) Pinça lònga e estrecha que servia per extraire una bala ò un autre projectile engatjat dins una plaga.

tirabonda n.m. Mena de tiratap per levar lo bonda d'una bota.

tiraborra n.m. Instrument compauat de doi mecas de fèrre torçudi en espirala, que li sieu extremitats fórmon doi cròcs ponchuts, e que, meis au bot de la bagueta d'una arma de fuèc, sièrve à n'en tirar la borra, per poder levar la carga.

tirabòta n.m. 1. Cròc de fèrre que si passa dins lo tirant d'una bòta per ajudar à l'enfilar. 2. Plaqueta de boasc ò de metal dins la quala si fica l'arrier de la bòta per ajudar à la levar.

tiraboton n.m. Accessòri que permete de retirar lo boton d'una ròda.

tirabrasa n.m. Aisina de l'extremitat aplatida e corbada, que lu forniers s'en sièrvon per retirar la brasa dau forn.

tiraclaveu n.m. Aisina metallica plata e dentada que sièrve per arrancar lu claveus.

tiracuu n.m. (fam.) Remontapenda, telesquí.

tirada n.f. 1. Seguida de paraulas, de frasa pauc ò pron enfatiqui. 2. Au teatre, cen qu'un personatge di d'una estirada sensa èstre interrot: *La tirada dei nas*.

tirada n.f. Estenduda (de camin) ◇ *D'una tirada*: En un còup solet. Sin.: **d'una estirada**.

tira d'ala (à) (loc. adv.) En batent vigorosament dei alas, en parlant d'un auceu que fugisse en volant.

tiradoira n.f. 1. Màquina fotografica qu'assegura lu tiratges dei positius sus papier. 2. Aparelh de fotogravadura m'au quau s'obtenon de còpias per contacte.

tiradolha n.m. Instrument que sièrve à extraire de la cambra d'una arma de fuèc una dolha que non es estada ejectada après lo còup.

tirador n.m. 1. Compartiment sensa cubiceu plaçat dins un mòble e que si pòu tirar à volontat. ◇ (fam.) *Fond de tirador*: Caua de gaire de valor que non es estada utilizada; (au pl.) DARRIERE ressorsas disponibli. 2. (tecn.) Organe mecanic animat d'un movement de translacion e qu'assegura la distribucion d'un fluide en foncion d'una lèi determinada.

tirador-caissa n.m. Tirador que contèn la caissa d'un comèrci.

tirafond n.m. 1. Aneu de suspension acabat per una partida filetada, fixat au plafond per tenir un lustre ò un ceu-de-lièch. 2. Vitz que sièrve à fixar un ralh sus la tràvèrsa de camin de fèrre ò à fixar d'elements de fustaria. 3. Instrument que sièrve à faire intrer la darriera doge d'una bota. 4. Lòng claveu emplegat en topografia per lu terrens mai en penda. 5. (amr.) Grand bolon renversat que sièrve à assemblar li alas de quilha profunda à la pèça de quilha. 6. Instrument per extraire la fusada d'un projectile.

tirafuèc n.m. Instrument que s'emplegava per botar fuèc à la carga d'un canon.

tirafusada n.m. Instrument emplegat per retirar li fusadas de boasc dei projectiles.

tiraire, airtz n. 1. Persona que tira m'una arma de fuèc. 2. (espòrts) Esportiu que manda lo balon vèrs la poarta advèrsa. ◇ Ai bòchas, aqueu que tira. ◇ En escrima, aqueu que disputa un assaut. 3. Persona qu'estira en fiu d'unu metals: *Tiraire d'aur*. 4. Persona que, dins una letra de cambi ò un chèc, dona òrdre de pagar una soma à quauqu'un. 5. *Tiraire, tirairitz de cartas*: Persona que pretende de predire l'avenir d'après d'uni combinasons de cartas.

tirajont(s) n.m. Aisina emplegada per liscar lu jonts de maçonaria.

tiralach n.m. Aparelh per reculhir per aspiracion lo lach dau sen de la maire.

tira-laissa n.m. Decepcion, esperança deceupada.

tiralana n.m. (lit.) Raubaire qu'atacava li gents dins lu luècs isolats, per raubar lu manteus.

tiralhada n.f. Tirahament.

tiralhaire n.m. 1. Sordat destacat en avant. 2. (anc.) Fantassin recrutat demièg lu autoctònes dei ancians territòris d'otramar.

tiralhament n.m. 1. Accion de tiralhar. 2. Sensacion de contraccion dolorosa de divèrsi partidas intèrni dau còrs. 3. Esgarrament moral conflicte, oposicion. Var.: **tiralhada**.

tiralhar vt. 1. Tirar frequentament e per pichins còups, dins divèrsi direccions. 2. Sollicitar de divèrs caires, d'un biais contradictòri. ◆ vi. Tirar gaire au còup e sovent, m'una arma de fuèc.

tiralhat, ada adj. Que si tròva davant una causida dificila: *Èstre tiralhat entre lu sieus sentiments e lu sieus interès*.

tiraliça n.m. Lèva de contraròtle d'un mestier per tèisser.

tiralarigòt (à) (loc. adv.) (fam.) En granda quantitat. Var.: à **tiraliga**. Sin.: à **brèti**.

tiraliga (à) (loc. adv.) À tiralarigòt.

tiralinha n.m. Pichin instrument de dessenhair que permete de traçar de linhas d'essor variabla.

tiralira n.f. Cachamalha, denieròla.

tira-moala adj. e n. Perplexitat, esitacion.

tiran n.m. 1. Sobeiran despotic, injust, crudeu. 2. (fig.) Persona qu'abusa de la sieu autoritat. 3. (Antiqu. gr.) Cap populari qu'exercisse un poder personal obtengut per un còup de foarça e sensa fondament legal.

tiranejar vi. Si comportar en tiran; manifestar una autoritat exagerada. ◆ vt. Tiranisar.

tiranèrvi n.m. (cir.) Aisina barbelada que lo dentista emplega per faire sortir la polpa radiculària.

tiranìa n.f. 1. Govèrn autocratic que non respècta li libertats individuali e sobre lo quau lu governats non an minga contraròtle. ◇ (Antiqu. gr.) Govèrn d'un tiran. 2. (lit.) Poder d'uni cauas sobre lu personas: *La tirania de la mòda*.

tiranic, a adj. Qu'a lo caractèr de la tirania; despotic: *Una passion tiranica*.

tiranicament adv. D'un biais tiranic.

tiranicida n. Persona que tua un tiran.

tiranicidi n.m. Assassinat d'un tiran.

tiranisar (-izar) vt. Exercir una autoritat excessiva sobre; oprimir. Var.: **tiranejar**.

tiranon n.m. Pichin tiran.

tiranosaure n.m. Dinosaure bipède que viuèt à la fin dau cretaceu.

tirant n.m. 1. Bretèla (per li braias). 2. Cordon de borsa. 3. Gansa fixada à una bòta, destinada à facilitar l'introduccion dau pen. 4. Tendon dins la carn de maselaria. 5. (arquit.) Pèça de fustaria que neutralisa doi butadas divergenti en religant li partidas dont s'aplicon. ◇ *Tirant d'obratge*: Cable metallic ancorat dins lo soal e destinat à assegurar l'estabilitat d'una estructura ò d'una paret. 6. (mar.) *Tirant d'aria*: Autessa totala dei superestructuras d'una nau, que la sieu conoissença es utila per passar sota lu poants. ◇ *Tirant d'aiga*: Distança verticala entre la linha d'aiga e lo dessota de la quilha. 7. (mús.) Dispositiu que siève à tendre la pèu d'un tamborn. ◇ Selector de registre d'òrgue. ◇ Diamètre dei coardas d'un instrument (guitarra, bassa, etc.) exprimit en poces.

tirapen n.m. Granda laniera de cuer que lu cordoniers emplègon per tenir lo sieu obratge mai fermament sus lu genolhs quora travèlhon.

tira-poant n.m. (mar.) Mena de cenchà de boasc au dedintre d'una nau.

tiraponch n.m. Instrument ponchut que siève à faire de trauc (espec. dins lo cuer). Sin.: **tèrc ponch**.

tirar vt. 1. Exercir una foarça, un esfoarç sobr quauqua ren, per l'alongar, n'augmentar la susfàcia. 2. Atirar; desplaçar en estirassant darrier: Tirar la poarta, tirar una veitura. 3. (mar.) Desplaçar, en s'enfonsant, una quantitat d'aiga donada: Una nau que tira sièis mètres d'aiga. 4. (pop.) Passar un temps pusleu llong: *Ai encara un an à tirar*. 4. Mandar (un projectile) au mejan d'una arma, faire partir (lo còup d'una arma de fuèc: *Tirar un còup de canon*). ◇ (espòrts) Disputar un assaut, en escrima e dins d'unu espòrts de combat. 5. Sortir quauqua ren dau luèc dont es: *Tirar la lenga, tirar lo vin*. 6. Faire sortir (quauqu'un, quauqua ren) d'un estat, d'una situacion: *Tirar un amic d'embaràs*. Obtenir, reculhir: *Tirar profiech, avantatge (de quauqu'un, d'una situacion)*. ◇ *Tirar partit de quauqua ren*: Trovar coma l'emplegar. 7. *Tirar un son d'un instrument*: Lo produrre, lo rendre en emplegant aquet instrument. 8. Dedurre logicament (quauqua ren de quauqua ren): *Tirar un esenhament d'una error*. ◇ *Tirar una consequença*: Conclure. 9. Pilhar d'azard dins un ensèm (un bilhet, un numèro, etc.). ◇ *Tirar au sòrt*: Causir en s'en remetent à l'azard. ◇ *Tirar una lotaria*: Faire sortir lu numèros. ◇ *Tirar lu rèis*: Distribuir li parts d'una pastissaria dins la quala es estada esconduda una fava ò una figurina que designa coma «rèi» ò «regina» la persona que la tròva. ◇ *Tirar l'oroscòpe, li cartas*: Predire l'avenir en foncion de la posicion dei astres dins lo ceu, de cartas tiradi d'azard dins un juèc. 10. *Tirar un chèc*: L'emetre. ◇ *Tirar una letra de cambi su quauqu'un*: Designar aquesta persona coma aquela que la deu pagar. 11. Executar l'impression

de: *Tirar una estampa.* ◇ Realisar una espròva fotografica. ◆ vi. 1. Exercir una traccion: *Tirar sus una coarda.* 2. Aspirar: *Tirar sus la sieu pipa.* 3. Aver de tiratge, en parlant d'un conchud de fum: *Una chaminèia que tira ben.* 3. Bufar, en parlant dau vent. 4. Tirar sus ò vèrs: Tendre vèrs, aver una semblança, en parlant d'una color. 5. Faire usatge d'una arma de trach ò de fuèc: *Tirar à l'arc, tirar à blanc.* ◇ Lançar un projectile, en parlant d'una arma: *Un fusiu que tira just.* 6. Tirar: Efectuar un tir (au balon, au basquet, etc.). ◇ Ai bochas, mandar directament la sieu bòcha sus la bòcha d'un adversari per la desplaçar (per op. à *ponchar*). ◆ **si tirar** v.pr. *Si tirar de, s'en tirar:* Si sortir de (una situacion marrida ò perilhoa).

tirat, ada adj. 1. Las e maigre: *Aver lu trachs tirats.* 2. *Tirat à quatre esplingas:* Si di de quauqu'un de lisquet, vestit menimosament, embé gaube. Sin.: **èstre sus li quatre esplingas.**

tirasòus n. Cròcasòus.

tirassiera n.f. Camin forestier, corredor de montanha per lo quau si fan esquilhar lu bilhons. Sin.: **tira.**

tiratap n.m. Instrument format d'una vitz metallica, provedida d'un mànegue, per retirar lo tap d'una botilha. ◇ *En tiratap, en forma de tiratap:* En espirala, en elicha.

tiratge n.m. 1. Accion de tirar, de mòure: *Lo tiratge d'un bateu.* ◇ *Tiratge de la seda:* Accion de la debanar. ◇ Cordon de tiratge: Que sièrve à faire esquilhar una tenda au lòng d'una barreta. 2. Accion de faire passar un metal preciós per la filiera. 3. Diferença de pression entre lintrada e la sortida dei gas d'un aparelh de combustion, d'una chaminèia. 4. (med.) Depression de la paret toracica, au moment de l'inspiracion, deuguda à un obstacle mecanic à l'intrada de l'ària dins lu paumons. 5. Accion de manlevar d'azard un element dins un ensèm (s'emplega sobretot dins lu juècs d'azard): *Lo tiratge de la lotaria, tiratge au sòrt.* ◇ (ist.) *Tiratge au sòrt:* Mòde de recrutament que servia à passat temps à designar lu òmes que devíon partir au servici militar. 6. (Constitucion d'un escapolon en partant d'una poblacion estadistica. 7. (banca) Accion d'emetre un chèc. 8. (estamp.) Passatge dei fuèlhs de papier sus li formas d'una premsa per lu estampar. 9. Lo tot dei exemplaris d'un obratge, d'un jornal, etc., estampats en un còup solet. 10. (b.-a.) Impression d'una estampa, foda d'una esculptura (en mai d'un exemplari). 11. Operacion que permete de realisar una espròva fotografica ò una còpia sus film. ◇ L'espròva fotografica. ◇ Distança que, sus un aparelh fotografic, separa lo film dau centre optic de l'objectiu. 12. Accion de tirar lo vin.

tirator n.m. Tiraire.

tiratron n.m. Tipe de tube à gas emplegat coma interruptor per li foarti potenças.

tiravena n.m. (med.) Instrument que sièrve per levar li variças.

tiravin n.m. Dispositiu per tirar lo vin.

tiravira n.f. (mar.) Cordatge emplegat per la manutencion de cargas cilindriqui.

tiravirar vt. (mar.) Desplaçar au mejan de tiraviras.

tirèla n.f. Coarda que permete à un animau d'estirassar la sieu carga.

tirent n.m., Coarda que permete à un animau d'estirassar un veïcule de carga.

tireostimulina n.f. Ormòna de l'ipofisi qu'estimula la tiroïda per la secrecion dei ormònas tiroïdiani. Sin.: **ormòna tireotròpa.**

tireotròpe, a adj. (med.) Qu'estimula la secrecion de la glàndola tiroïda.

tireta n.f. 1. Cordon, laç per tirar ò suspendre quauqua ren. 2. Pichina tauleta que pòu sortir d'un mòble e li tornar intrar. 3. Dispositiu de comanda per traccion d'un aparelh mecanic ò electric.

tirian, a adj. Relatiu à la vila feniciàna de Tir.

tirinhon n.m. 1. Seria de campanas fixi, picadi de l'exterior, dispauadi per fornir una gamma ò diferenti gammas per permetre l'execucion de melodias. 2. Sonaria de campanas, viva e alègra, dau tirinhon.

tirinhonear vi. Sonar en tirinhon.

tiristor n.m. (electron.) Redreïcaire mièg conductor..

tiroglobulina n.f. (biol.) Proteïna precursor dei ormònas tiroïdiani *tiroxina* (T4) e *triiodorinina* (T3), que lo sieu gènè *TG* es situat sus lo cromosòma 8 uman.

tiroïda n.f. (anat.) Glàndola tiroïda.

tiroïdal, a adj. De la tiroïda. Var.: **tiroïdau.**

tiroïdau, ala adj. Tiroïdal.

tiroïde, a adj. (anat.) 1. *Cartilage tiroïde:* Lo mai desvelopat dei cartilages de la laringe, que forma dins l'òme la salhida dicha *talhon d'Adam*. 2. *Còrs tiroïde ò glàndola tiroïda ò tiroïda*, n.f.: Glàndola endocrina situada davant la traquea, que secrèta divèrsi ormònas, coma la tiroxina e la calcitonina, e qu'intervèn dins la creissença e dins lo metabolisme.

tiroïdian, a adj. Relatiu à la tiroïda.

tiroïdina n.f. (farm.) Substança que sièrve à regular li ormònas que la tiroïda produe.

tiroïditi n.f. Inflamacion de la tiroïda.

tiroitropina n.f. Ormòna qu'estimula la tiroïda.

tirolenca n.f. (constr.) Aisina que sièrve per lo revestiment dai barris.

tirolenca, ada adj. Fach au mejan d'una tirolenca.

tirólés, esa adj. e n. Tirolian.

tirolian, a adj. e n. Dau Tiròl. Var.: **tirólés.**

tiroliana n.f. 1. Sistema de transpòrt sus una coarda ò un cable, que s'emplegava per faire passar de personas ò de mèrç en dessobre d'un obstacle (ribiera, vau), e que s'emplega aüra dins lu parcors acrobatics en autessa. 2. Biais de cantar en vocaliseas e onomatopeas, parfois virtuose, originari dau Tiròl.

tironian, a adj. Si di dei caractèrs d'abreviacion qu'inventèt Tiron, afranquit de Ciceron.

tirosina n.f. Acide aminat aromatic.

tirosinasa n.f. Enzima que provòca l'oxidacion de la tirosina.

tirotricina n.f. Antibiotic d'usatge extèrne extrach d'un fonge.

tiroxina n.f. Ormòna principala que la tiroïda produe, qu'intervèn dins divèrsi foncions, en particulier dins la regulacion dau metabolisme dau corps, dins lu procèssus de creissença (cartilage de conjugason, responsable de la creissança ossoa), dins la diferenciacion dei teissuts, dins la regulacion dau desvolopament fisic e mental.

tirrenenc, a adj. 1. Relatiu à l'anciana Tirrenia. 2. Relatiu à la mar Tirrena.

tirs n.m. 1. (Antiqu. gr.) Emblema de Dionis, que consistisse en un baston enviroat de fuèlhs d'eure ò de vinha e sobremontat d'una pinha de pin. 2. (bot.) Pendon de flor de forma piramidala, coma lo lillac.

tisana n.f. Liquide obtengut per accion de l'aiga sobre de substànças vegetali e que sièrve de bevenda ò de veïcule à d'unu medicaments.

tisanaire, airtz n. Persona que beu de tisana.

tisanaria n.f. 1. Dins un espitau, luèc dont s'alestisson li tisanas, li infusions à basa de plantas medicinali. 2. (anc.) Local dont si retrovavon lu agents territorials especialisats dei escòlas mairali.

tisanejar vi. Beure de tisana.

tisaniera n.f. Recipient que sièrve à faire infusar una tisana.

tisanoptèr n.m. *Tisanoptèrs*: Òrdre d'insèctes suçaires, minuscules, dei alas estrechi e regadi.

tisanor n.m. *Tisanors*: Òrdre d'insèctes primitius sensa alas, que vïvon dins lu luècs umides.

tisia n.f. Ftísia.

tisic, a adj. Ftisic.

tisicuèha n.f. Ftísia.

tison n.m. Tròç de boasc brutlat en partida e encara en ignicion. Var.: **tion**.

tisonar vt. Bolegar lu tisons d'un fuèc, d'un fogau. Var.: **tionar**.

tisionier n.m. Asta metallica, drecha ò recorbada, per avivar lo fuèc. Var.: **tionier**.

tissós, oa adj. Bostegon. Var.: **atissós**. Sin.: **picanhós, bostigaire, picanhaire**.

tissular(i), a (-ària) adj. (istol.) relatiu à un teissut.

tissut n.m. Teissut.

tita n.f. Piada (juguèt).

titan n.m. (lit.) Persona d'una potença extraordinària. ◇ *De titan*: Gigantesc, titanesc.

titanesc, a adj. Gigantesc. Var.: **titanic**.

titani n.m. Metal blanc, dur, que fonde à 1800°C, de densitat 4,5, que, per li sieu propietats, s'avesina au silici e à l'estanh; element (Ti) de n° atomic 22 e de massa atomica 47,9.

titanic, a adj. 1. Titanesc. 2. Si di de l'anidride TiO₂ e dei acides correspondents.

tité n.f. Tita.

titillacion n.m. Catigolament leugier.

titillant, a adj. Qu titilla.

titillar vt. Excitar agradvament ò faire embilar; catigolar.

titisme n.m. Forma de socialisme practicada en Iogoslàvia, quora èra au poder Tito.

titista adj. e n. Qu'apartèn au titisme.

títol n.m. 1. Mòt, expression frasa, etc., que sièrve à designar un escrich, una òbra literària ò artisticxa, una emission de ràdio ò de television, etc. 2. Dins la premsa, tèxo en gròs caractèrs qu'es plaçat en sobre d'un article e n'anòncia lo contengut. 3. Denominacion d'una dignitat, d'una carga ò d'una foncion. ◇ *En títol*: En tant que titulari de la foncion exercida. ◇ Au títol de: En qualitat de. 4. Qualificacion qu'exprimisse una relacion sociala: *Lo títol de maire*. 5. (espòrts) Qualitat de vencèire, de campion dins una competicion esportiva. 6. Escrich que constata un acte juridic. ◇ *Títol executòri*: Pèça que permete au sieu beneficiari de proceder à l'execucion forçada (acte d'uissier, jutjament, etc.). 7. Subdivision dau libre emplegada dins lu recuèlhs de lèis, lu obratges juridics. 8. Division dau budget. 9. Escrich, document qu'establisce un drech: *Títol de propietat*. ◇ *Títol de transpoart*: Tota pèça que dona drech à emplegar un mejan de transpoart regulier de viatjaires. 10. Valor mobiliera. ◇ *Títols de participacion*: Accions ò parts socialis de societats, qu'una empresa possedisce durablament, per li exercir un contraròtle ò una influença. ◇ *Títols de plaçament*: Accions ò obligacions que lu empresas possedisson per emplegar de capitals e sensa exercir de contraròtle. 11. *Títol universal de pagament*: Òrdre de prelevament à un còmpte bancari ò postal, que lo debitor signa, e susceptible de redurre l'usatge dau chèc. 12. À *títol indicatiu*, à *títol d'exemple*: Just per donar una indicacion, un exemple. 13. Proporcion de metal preciós contengut dins un aliatge. 14. (quim.) *Títol d'una solucion*: Rapoart de la massa dau còrs dissòt à la massa totala de la solucion. 15. (text.) Valor qu'indica la talha d'un fieu, d'un riban ò d'una meca (Si di finda *numèro*). Var.: **titre**.

titolar vt. 1. Intitular, donar un títol à. 2. (quim.) Determinar lo títol d'una solucion, d'un aliatge. Var.: **titrar**.

titolat, ada adj. 1. Qu'a un títol nobiliari ò onorific. 2. (quim.) Si di d'una solucion que lo sieu títol es conoissut. Var.: **titrat**.

titolet n.m. Pichin títol.

titraira n.f. Aparelh de fotocomposicion per lu títols ò lu tèxtos corts.

titralha n.f. Lo tot dei elements d'un títol ò d'un intertítol.

titrar vt. Titolar.

titrat, ada adj. Titolat.

titratge n.m. 1. Accion de titolar un film, un obratge. 2. (quim.) Operacion que consistisse à versar un volume ò una massa determinats de reactivu titolat dins un volume conoissut de solucion à dosar, que corresponde à l'acabament d'una reaccion caracteristica: *Titratge acidobasic, titratge d'oxidoreduccion*. 3. Operacion qu'a per objècte d'indicar la grossor d'un fieu en donant la sieu massa per una longuessa donada (unitat: *tex*).

titre n.m. Títol.

titrimetria n.f. Mesura dau títol d'una solucion.

titularejar vt. Titularisar.

titular(i), a (-ària) adj. e n. 1. Qu'ocupa una plaça, un emplec per lo quau es estat causit ò nomenat. 2. Que possedisse juridicament quauqua ren.

titularisacion (-izacion) n.f. Accion de titularisar.

titularisar (-izar) vt. Rendre titulari d'un emplec, d'un trabalh, etc. Var.: **titularejar**.

tixotropia n.f. Proprietat fisica caracteristica dei materiaus que li sieu proprietats d'escorrement vèrion embé lo temps.

tixotropic, a adj. Si di d'una substança que si compoarta au repaus coma un u, ma coma un liquide viscos quora es bolegada.

Tl Simbòle dau talli.

Tm Simbòle dau tuli.

tmèsi n.f. (gram.) Separacion de doi elements d'un mòt per l'intercalacion d'un autre mòt ò de divèrs autres mòts.

T.N.T. (Sigla) Trinitrotoluène.

toalha n.f. Linge que recuèrbe una taula per manjar.

toalheta n.f. Pichina toalha.

toalhòla n.f. Linge que sièrve per si panar quora un si lava. Sin.: **panaman**.

toalhon n.m. 1. Toalhòla. 2. Pichina pèça de tela brodada per decorar ò protegir un mòble. Sin.: **panapan**.

toar n.m. Eminença, puèi.

toara n.f. 1. Larva de parpalhon, dau coar moal format d'aneus e generalament velut, que si noïrisse de vegetaus. 2. Èrba ò sotaubrilhon (*heliotropum europeum*) dei flors odoroi blavi ò blanqui, dei fuèlhas sovent alterni, entieri ò denticuladi (Familha dei borraginaceas).

toarba n.f. Matèria combustibla que si forma dins li torbieras per descomposicion parciala de vegetaus.

toarca n.f. 1. Borrelet que si pava sus la tèsta per portar un fais. Sin.: **tortilhon**. 2. (fig.) Babeu, ignorant.

toarcenàs n.m. Instrument que lo veterinari emplega per assubjectir un cavau pendent una operacion.

toàrcer vt. 1. Desformar en plegant, en corbant: *Toàrcer una barra de fèrre, toàrcer una estòfa*. 2. Virar pauc ò pron violentament (un membre, una partida dau còrs): *Toàrcer lo braç à quauqu'un*. ◇ (fam.) *Toàrcer lo coal*: Tuar. 3. Donar à quauqu'un la sensacion d'una crispacion, d'una torsion au nivèu d'un organe: *Un eveniment que ti toarce l'estòmegue*. ◆ **si toàrcer** v.pr. 1. Donar au sieu còrs de movements de contorsion sota l'efècte de la dolor. 2. Si desformar per una torsion. 3. Faire un faus movement que plega violentament una articulacion: *Si toàrcer la cavilha*.

toare n.m. Rojors, coparòsa.

toareg, a adj. e n. Si di d'un pòble nomade dau Saara, de cen que li es pròpri. ◆ n.m. Lengua berbèra que pàrlon lu Toaregs.

toarse n.m. 1. Partida dau còrs que comprèn lo pièch e li espatlas. 2. En esculptura, figura umana sensa tèsta ni membres.

toart n.m. 1. Accion ò estat contrari au drech, à la veritat ò à la rason. ◇ *Aver toart*: Sostenir una caua faussa.; faire cen qu'es injust ò arbitrari. ◇ *Donar toart*

à quauqu'un: Declarar que s'engana, qu'a mau agit; provar, confirmar que non avia rason. ◇ Dins lo sieu toart: Dins la situacion de quauqu'un qu'a comés una error, una infraccion. 2. Dam, prejudici. ◇ *Faire de toart à quauqu'un*: Li causar un prejudici. 3. *À toart*: Injustament. ◇ *À toart ò à rason*: M'un motiu valide ò sensa motiu valide.

toart, a adj. 1. Qu'es estat torçut. 2. Corbat, desformat. Var.: **estoart, bestoart**.

toasc n.m. Entoasc; boisson.

tobogan n.m. 1. Mena d'eslesa bassa, qu'esquilha sus doi patins. 2. Plan inclinat, emplegat coma juèc dins lu pargues per lu enfants, lu pargues aquatics, etc.

tòc n.m. Tròç, morseu: *Un tòc de pan*.

tòc n.m. Imitacion, quincalha: *Un relòri en tòc*.

tòc n.m. En pintura, biais de pauar la color sus la tela: *Un tòc leugier, larg, franc*. Var.: **tòca**.

pèira de tòc

toc! tòc! (onomatopea) Bosin que si fa en bussant à una poarta.

tòca n.f. Objectiu, finalitat.

tòca n.f. 1. Dins l'escrima, fach de tocar l'adversari dins li règlas. Pròva de l'aur ò de l'argent au mejan d'un tochau. ◇ *Pèira de tòca*: Varietat de jaspe negre que sièrve à esprovar l'aur e l'argent. 3. *À la pesca*, accion dau peis que la sieu boca es en contacte m'una esca. ◇ (fam.) *Aver una tòca, faire una tòca*: Plàser à quauqu'un, lo sedurre. 4. En pintura, biais de pauar la color sus la tela. Var.: **tòc**. 5. Biais personal d'un artista, d'un escrivan, d'un creator. 6. Lèva que bascula sota la pression dei dets e acciona la mescanica d'un instrument à clavier. ◇ Partida dau mànegue d'un instrument à coardas dont lo musician pava lu dets. 7. Organe d'una màquina sobre lo quau s'agisse per pression ò per contacte d'un det solet per comandar una accion. 8. Baston lòng que sièrve per faire avançar lu buus. 9. Dins divèrs espòrts d'equipa, caduna dei doi linhas que delimiton la larguessa dau terren; fach per lo balon de sortir en là d'aquesti linhas; accion de remetre lo balon en juèc après la sieu sortida en là d'aquesti linhas.

tòca n.f. Cofadura sensa bòrds, de forma cilindrica, espec. portada per lu coïniers.

tòca-tòca (à) loc. adv. Foaça pròche un de l'autre, dei autres, en parlant de personas, de veïcules.

tòcaceu n.m. Grataciel. Var.: **tòcacièl**.

tòcacièl n.m. Tòcaceu.

tocada n.f. 1. Accion de tocar: *Una tocada de man*. 2. Accion de paupar. Var.: **tocament, tocadís**. Sin.: **paupadura, paupament**.

tocadís n.m. Tocada, tocament. Sin.: **paupadura, paupament**.

tocadura n.f. Accion de tocar.

tòcaman n.m. Compairatge.

tocament n.m. Atocament. Sin.: **paupadura, paupament, tocada, tocadís**.

tocan n.m. Auceu d'Amèrica tropicala, foarça colorat, dau bèc gròs e foarça lòng (Familha dei ranfastidats).

tocant prep. Relativament à.

tocant, a adj. Esmovent.

tocar vt. (*tòqui*) 1. Metre la man au contacte de quauqua ren, per n'evaluar l'estat. 2. Intrar, èstre en contacte fisic mé quauqua ren, quauqu'un: *La sieu cara tocava la miaua*. 3. Èstre contigú: *Li noastri proprietats si tòcon*. 4. Picar, ferir au mejan d'un còup portat, d'un projectile mandat: *Tocar l'adversari au braç*. 5. Reçaupre, encaissar: *Tocar lo sieu salari*. 6. Intrar en relacion, comunicar mé: *Una campanha de publicitat que tòca un public particulier*. 7. Esmòure, faire impression sobre: *Lo tieu gèst m'a tocat*. 8. Pertocar: *Lo caumatge tòca de mai en mai de personas*. 9. Dire: *N'en toquerai un mòt à la directritz*. ◆ vt. ind. (*à*) 1. Portar la man sobre: *Non tocar à-n-aqueu libre!* 2. Èstre en contacte embé quauqua ren: *La mieu proprietat tòca à la forêt*. 3. Abordar un luèc, li arribar: *Tocar au poart*. 4. Abordar un subjècte, n'en venir à la tractar: *Tòques aquí à un ponch essencial*. 5. Pertocar, èstre relatiu à: *Aqueli informacions tòcon à la defensa nacionala*. 6. Portar de modificacions: *Aqueu projècte es ben fach, non li cau tocar*. 7. Consumir una pichina quantitat d'un aliment, d'una bevenda: *Non a tocat au sieu past*. ◆ vi. *Tocar à*: Revenir à, incombrir à. ◆ **si tocar** v.pr. Èstre en contacte ò foarça pròche un de l'autre: *Li noastri maion si tòcon*.

tocar n.m. 1. Aqueu dei cinc sens que permete de reconóisser, per lo contacte dirècte de divèrs organes, la forma e l'estat exterior dei còrs. Comprèn cinc sensacions: contacte, pression, calor, frèi, dolor. 2. Impression producha per un còrs que si tòca. 3. (med.) Examèn d'una cavitat naturala per l'introduccion d'un det: *Tocar anal, vaginal*. 4. (mús.) Caractèr dau juèc d'un musician: *Aver un tocar tot en finessa*.

tocasenh n.m. 1. Bosin d'una campana que si pica à còups repetits e d'un biais prolongat per donar l'alarma. 2. Campana destinada à sonar lo tocasenh. ◇ *Sonar lo tocasenh*: Sonar à marteu.

tocassier, a n. (fam.) Que fica lo sieu nas dapertot ò que s'interèssa à divèrsi activitats. Sin.: **toquinhet**.

tocat, ada adj. Esmogut.

tocata n.f. Toccata.

toccata n.f. (it.) Pèça de música instrumentala Var.: **tocata**.

tochau n.m. Estela d'aur ò d'argent que caduna dei sieu brancas es à un títol determinat e que sièrve à la tòca d'aquestu metals.

tòcho, a adj. e n. Ignorant, babeu.

tocoferòl n.m. Vitamina E.

toëla n.f. (bot.) Maena de froment que la sieu espiga es sensa barba. Var.: **toiëla**.

tofa n.f. Calorassa. Var.: **toforassa**.

toforàs n.m. Toforassa.

toforassa n.f. Calorassa. Var.: **tofa, toforàs**.

tofaceu, ea adj. Relatiu au tòfus.

tòfus n.m. Depaus d'urats de sòdi e de calci, que si forma à l'entorn dei articulacions e sus lo bòrd dau pabalhon de l'oreilha dei gotós.

toi adj. indef. La totalitat: *Toi lu cats son contents d'aver de lach*. ◆ pron. indef. La totalitat dei personas, dei animaus, dei cauas: *L'an toi capit*.

toiela n.f. Toëla.

toïna n.f. Redingòta.

tois n.m. Tuis.

toison n.f. 1. Lana d'un moton, pel abondós d'autres animaus. 2. Cabeladura abondoa. Var.: **toson**.

tóisser vi. Túisser.

tocai n.m. Pinòt gris d'Alsàcia (Apelacion contestada per lu productors ongrés).

tokaj n.m. Vin de liquor jaune daurat que si fa en Ongria.

tòla n.f. 1. Produch siderirgic plat, laminat à caud ò à frèi, de la susfàcia que pòu èstre totalament plana ò presentar de salhidas. 2. (fam.) Preson. ◇ *Morre de tòla*: Persona antipatica. 3. Audàcia, coratge.

tolaria n.f. Fabricacion de la tòla; obrador dont si travailha la tòla; objèctes fachs de tòla.

tolatge n.m. Accion de metre una tòla.

tolbutamide n.m. (farm.) Sulfamide antidiabetic actiu per via orala.

toledan, a adj. De Toledo. Espada toledana.

tolerable, a adj. Que si pòu tolerar.

tolerança (-ància) n.f. 1. Respècte de la libertat dei autres, dins lu sieus biais de pensar, d'agir, dins li sieus opinions politiqui ò religioi. 2. Libertat limitada acordada à quauqu'un dins de circonstanças donadi: *Aquò non es un drech, es una tolerança*. ◇ *Maion de tolerança*: Establiment de prostitucion, à passat temps tolerat per la lèi. 3. (med.) Proprietat que l'organisme possedisce de suportar, sensa manifestar de signes d'intoxicacion, de dòsis d'una substança donada. ◇ Absença de reaccion immunitària d'un organisme que reçaup un empeut. 4. (tecn.) escart acceptable sus de grandors (dimensions, massa, frequença, etc.) relatiu à de fabricacions mecaniqui, à de compauants electronics, etc.

tolerant, a adj. Indulgent dins li relacions socials.

tolerantisme n.m. Actituda sistematica de tolerança.

tolerar vt. (*tolèri*) 1. Admetre à contracoar la presença de quauqu'un, lo suportar. 2. Laissar subsistir, permetre, non empachar: *Tolerar un abús*. 3. (med.) Suportar quauqua ren sensa reaccion patologica.

tolier, a n. Persona que fa de travalhs de tolarria.

tolita n.f. Explosiu format d'un derivat nitrat de toluène.

tolonenc, a adj. e n. De Tolon.

tòlta n.f. 1. Raubarici, pilhatge. 2. Talha que si pagava au senhor.

tolú n.m. Baume produch per un aubre d'Amèrica dau Sud.

toluène n.m. Idrocarbure aromatic liquide C₇H₈, emplegat coma solvent e destacant e dins la preparacion de colorants, de medicament e dau T.N.T.

toluïdina n.f. Anilina derivada dau toluène.

toluòl n.m. (quim.) Toluèn à l'estat brut.

toma n.f. 1. Calhat que s'obten dins la fabricacion dau cantal, après n'aver levat lo serum. 2. *Toma de Savòia*: Fromai cilindric dau calhat decopat, bracejat e preissat, de la crosta mofida, que si fa en Savòia mé de lach de vaca. 3. Nom de diferents fromais de forma cilindrica: *Una toma de montanha*.

tomahawk n.m. Destrau de guèrra dei Indians d'Amèrica dau Nòrd.

toman n.m. Moneda d'aur que s'emplegava en Iran à partir dau s. XVI^a.

tomati n.m. 1. Planta erbacea annuala que la sieu cultura es foarça expandida e que lo sieu fruch carnut si manja sota de formas diversis (Família dei solenaceas). Var.: **tomatier**. 2. Fruch d'aquesta planta, que la sieu color varia en foncion de la varietat dau vèrd au jaune e au roge). 3. (fam.) Pastís mé de siròp de granadina.

tomatier n.m. Plant de tomati.

tomatiera n.f. Plantacion de tomatis.

tomba n.f. 1. Luèc dont un moart es enterrat; fòssa recubèrta d'una lauva de pèira, de marmo, etc. Sin.: **cròs**. ◇ *Aver un pen dins la tomba*: Èstre foarça malaut, esquasi moart. ◇ *Si revirar dins la sieu tomba*: Si di d'un moart quora l'imaginam reviar per cen que vèn d'èstre dich ò fach e qu'a un rapoart m'ai sieu ideas, mé la sieu òbra, etc.

tombac n.m. Laton mièg roge, que contèn de 80 à 83 dau cent de coire e de 17 à 20 dau cent de zinc, emplegat en joelaria.

tombada n.f. 1. Fach de tombar, de s'acipar. Var.: **tombadura**. 2. *À la tombada de la nuèch, dau jorn*: Au moment qu'arriba la nuèch.

tombada n.f. (mar.) Antenant.

tombadas n.f. pl. 1. Avarias. 2. Lo tot dei viscères manjadissi dei animaus.

tombadura n.f. Tombada.

tombaie, airtiz n. (fam.) 1. Persona que l'emporta sobre un adversari, que li fa perdre la sieu plaça, lo siéu títol: *Lo tombaie dau govèrn, lo tombaie dau campion en títol*. 2. Seductor.

tombal, a adj. Relatiu à la tomba: *Pèira tombala*. Var.: **tombau**.

tombant, a adj. Que pende: Portar lu bèrris tombants.

◆ n.m. Tombada de la nuèch.

tombar vi. 1. Èstre estirassat, precipitat per lo sieu pes, d'un luèc aut vèrs un luèc bas. Sin.: **caire, cabussar**. 2. Si destacar, en parlant dei fuèlhas, dei bèrris, etc. Sin.: **cascar**. Calar vèrs lo soal, en parlant dei precipitacions atmosferiqui. 3. S'abatre, si profundar: *Faire tombar una paret*. 4. Perdre de la sieu intensitat: Lo vent tomba. Sin.: **calar, baissar**. 5. *Laissar tombar quauqu'un, quauqua ren*: Abandonar, rompre li sieu relacion embé quauqu'un. Sin.: **laissar perdre**. 6. Èstre estacat, fixat per una extremitat e pendre liurament: *Aver lu bèrris que pèndon sus li espatlas*. 7. Perdre l'equilibri e si retrovar au soal. Sin.: **si picar en tèrra, s'acipar, si rompre lo morre** (fam.). 8. Plus aver la foarça de si tenir drech: *Tombar dau lassitge*. 9. Èstre tuat, dins un combat, una guèrra.

10. Perdre lo poder: *Lo dictator es tombat*. 11. Devenir (seguid d'un atribut): *Tombar malaut*. 12. Passar brusquement d'un estat normal à un estat deficient. 13. S'abaissar ò viure una depression: *Siés tombat ben bas!* 14. Arribar à una data donada: *Aquest an, la fèsta dei maire tomba lo 29 de mai*. ◇ *Tombar ben (ò mau)*: À prepaus (ò non): *Tombes ben, t'asperavi; tomba mau, siéu ocupat*. 15. *Tombar sobre quauqu'un*: Lo rescontrar d'azard; li calar sobre, si precipitar vèrs eu. ◆ vt. 1. (fam.) Mandar au soal: Tombar un adversari. 2. (fam.) Levar, quitar: *Tombar la vèsta*.

tombat n.m. *Tombar dau Soleu*: Moment que lo Soleu baissa. Sin.: **crepuscule, calabrun**.

tombareu n.m. 1. Caissa montada sobre doi ròdas, que sièrve à transportar de materiaus e que si descargar per basculament. 2. (c. de f.) Veitura dei bòrds auts, per lo transpoart dei mèrç forra-borra.

tombassier n.m. Aclapamoart.

tombat n.m. 1. Contacte dei espatlas m'au soal, à la lucha. 2. (coregr.) Pas, finda dich *pas tombat*, que s'acaba sus una dei doi cambas plegada. 3. *Còup de pen tombat ò tombat*, n.m.: Au rugbi, accion que consistisse à faire picar un còup lo balon denant de lo mandar m'ai pens entre lu pals. Sin.: **dròp, dròp-goal** (anglés).

tombau, ala adj. Tombal.

tombela n.f. (arqueol.) Cròs recubèrt d'una pichina eminença de tèrra.

tombeu n.m. 1. Monument quilhat sobre lo cròs d'un moart. 2. (lit) Luèc ò circonstança de la moart, de la disparicion de quauqu'un, de quauqua ren. ◇ *Metre, menar quauqu'un au tombeu*: Lo faire morir. ◇ *Tirar dau tombeu*: Reviscolar.

tombin n.m. Pichina tomba.

tombòla n.f. Lotaria dins la quala lu vencèires gànhon un lòt en natura.

tòme n.m. Division d'un obratge, que corresponde generalament à un volume complet.

tometa n.f. Pichin malon de tèrra cuècha, roja, de forma sovent exagonal, que s'emplega per revestir lu soals. Sin.: **malon de Salerna**.

tomisme n.m. Lo tot dei doctrinas teologiqui e filosofiqui de sant Tomàs d'Aquin.

tomista adj. e n. Qu'apartèn au tomisme.

tommy n.m. (fam.) Sordat anglés.

tòmo n.m. Botilha de tres litres.

tomodensiomètre n.m. (med.) Escannèr.

tomodensitometria n.f. Escannografia.

tomografia n.f. Procediment de radiografia que permete d'obtenir un imatge clara d'un solet plan de copa d'organe, en escafant lu autres plans. Sin.: **planigrafia**.

tomp n.m. Gorg, precipici, garagai. Var.: **tompina, temple, tompina**.

tompina n.f. Tomp.

temple n.m. Tomp.

tomplina n.f. Fonzina; tomp.

ton adj.poss. (fem. *ta*) Lo tieu, per un membre de la familha: *Ton paire, ton fraire, ton oncle*.

ton n.m. 1. Qualitat sonora d'una votz ligada à la sieu autessa, au sieu timbre, à la sieu intensitat, etc.: *Lièger un tèxo sus un ton monocòrde*. 2. (fon.) Niveu d'autessa ò variacion melodica pròpria à una sillaba, que dins de lengas donadi (chinés, vietnamian, etc.) a una foncion distintiva analòga à n-aquela dau fonema. 3. Biaís de parlar significatiu d'un estat d'esperit, d'uns entiment, ò adaptada à una situacion: *Respoandre sus lo ton de la galejada*. 4. Biaís particulier de s'exprimir per escrich, estile: *Lo ton seriós d'una letra*. ◇ *Donar lo ton*: Servir de modèl per lu biaís, lo lengatge, lo biaís de vèire e de pensar d'un grope social. 6. Color considerada dau ponch de vista de la sieu intensitat luminoza (valor) e dau sieu gra de saturacion: *Un autre ton de vèrd*. 7. (mús.) Tonalitat. ◇ Rapoart dei autessas entre doi nòtas conjonchi que correspoande à l'interval de segonda majora. ◇ (fig.) *Baïssar d'un ton*: Parlar mai bas, si calmar, èstre mens agressiu. ◇ *Auçar lo ton*: Auçar la votz per si faire audir mai ben; auçar li sieu pretencions, si defendre embé mai de foarça, èstre mai menaçant. 8. (mar.) Partida auta d'un aubre.

ton n.m. Peis marin, excellent nadaire, que migra dins la Mediterranea e dins l'Atlantic.

ton n.f. (angl.) Unitat anglosaxona de massa. ◇ *Long ton* (ton anglesa): 1016,05 kg. ◇ *Short ton* (ton americana): 907,18 kg.

tona n.f. 1. Unitat de mesura de massa (simb. t) que vau 1000 kg. ◇ *Tona quilometrica*: Unitat de calcul dau prètze dei transpòrts per camin de fèrre, equivalenta au prètze dau transpòrt d'una tona de mèrç sus un quilomètre. 2. (fam.) Quantitat enòrma. 3. *Tona d'equivalent carbon (tec)*, *d'equivalent petròli (tep)*: Grandors emplegadi per exprimir e parangonar d'energias de foants diferenti e egali à l'energia mejana desgatjada per la combustion d'una tona de carbon ò de petròli (1 tep = 1,5 tec).

tòna n.f. Ton de Leach.

tonaira n.f. Granda ret emplegada per la pesca dau ton.

tonal, a adj. Relatiu à un ton, à una tonalitat. Var.: **tonau**.

tonalitat n.f. 1. (mús.) Lo tot dei relacions entre lu gras ierarquisats d'una escala de sons ò d'una gamma, per rapoart à la tonica. Sin.: **ton**. 2. Impression globala que si desgatja de quauqua ren, considerada sus lo plan subjectiu: *Aqueu roman policier a una tonalitat umoristica*. 3. Color dominanta d'una pintura, d'un tableu. 4. Zòna de frequença, que pòu èstre renforçada ò diminuida per de reglatges apropiats, sus lu aparelhs que recèvon un senhal electric que representa un senhal sonore. 5. Senhal audible que lo transmete una ret telefonica per indicar l'estat dei operacions de commutacion.

tonaire n.m. Ret per la pesca dau ton.

tonatge n.m. Quantitat de mèrç exprimida en tonas. ◇ (espec.) Talha d'una nau.

tonau, ala adj. Tonal.

tonda n.f. 1. Accion de tondre, en particulier li feas. Var.: **tondason, tondatge**. ◇ La lana ensinda tonduda.

◇ Periòde de la tonda. 2. Accion de tondre li estòfas de lana; lu pels ensinda tonduts.

tondalha n.f. Moment de la tonda dei feas; fèsta qu'acompanha aqueu moment.

tondason n.f. Accion de tondre li feas. Var.: **tondeson, tonda**.

tondatge n.f. Accion de tondre (quauqua ren, un animau).

tondèira n.f. 1. Aisina per tondre (lu bèrris, lu pels, d'una persona ò d'un animau). 2. Aparelh que sièrve à tondre li estòfas de lana, e eventualament lu teissuts de coton.

tondèire, eiritz n. Persona que tonde.

tondeson n.f. Tondason.

tondre vt. 1. Talhar à ras (la lana ò lo pel d'un animau, lu pels d'una estòfa): *Tondre li feas*. 2. Talhar (lu bèrris de quauqu'un) à ras au mejan d'una tondèira. 3. Talhar (l'èrba) au ras dau soal.

tondut, uda adj. e n. Que lo sieu pel, lu sieus bèrris, son estats talhats à ras.

tonejar vt. (mar.) 1. Remorcar un bateu m'un cau à partir de la riba ò mé l'ajuda d'un altra nau. 2. Desalar (una nau).

tonejatge n.m. Accion de tonejar una nau. Sin.: **tira**.

tonelada n.f. Anciana unitat internacionala de volume per li naus, que valia 2,83 m³.

tonelaria n.f. 1. Barrilaria. 2. *Mèrç de tonalaria*: Mèrç que si mete en botas.

tonelatge n.m. Drech que percevia la Cambra de Marselha sus li escalas dau Levant (drech suprimit en lo 1718).

tonelon n.m. Barricòt.

tonetica n.f. (fon.) Estudi dei tons.

tông n.f. Cauçada de plaja de plastic leugier, compauada d'una sòla e d'una brida en V.

tònha n.f. Pinhaton.

tòni n.m. *Faire Tòni*: Faire l'estaci.

tonia n.f. Autessa tonala.

tonic, a adj. Que reçaup lo ton ò l'accent: *Sillaba tonica*. ◇ *Accent tonic*: Accent d'intensitat que tomba sobre una dei sillabas d'un mòt. ◇ *Vocala tonica* ò *tonica*, n.f.: Vocala que poarta l'accent tonic.

tonic, a adj. 1. (fisiol.) Relatiu au tònus. ◇ (espec.) Qu'a d'energia, de vigor: *Un enfant tonic*. 2. Qu'a un efècte estimulanti per lo moral. ◆ adj. e n.m. 1. Si di d'un remèdi que fortifica ò estimula l'activitat de l'organisme. 2. Locion leugierament astringenta destinada à rafermir lu muscles de la cara.

tonica n.f. 1. (mús.) Promiera nòta de la gamma dau ton dins lo quau es compauat un tròç. 2. Vocala tonica.

tonicardiac, a adj. e n.m. Cardiotonic.

tonicitat n.f. Proprietat qu'an lu muscles vivents de possedir un tònus.

tonier n.m. Nau per la pesca dau ton.

tonificant, a adj. Que tonifica.

tonificar vt. (*tonifiqui*) Donar de vigor fisica ò morala à; reviscolar, afermir.

tonina n.f. Ton pròpri à la Mediterranea.

tonografia n.f. (med.) Enregistrament dei variacions de la pression intraoculària.

tonometria n.f. 1. (fis.) Determinacion de la massa moleculària d'una substança per mesura de l'abaissament de la pression de vapor d'una solucion diluida d'aquesta substança. 2. (med.) mesura de la pression intraoculària.

tonometric, a adj. Que pertòca la tonometria.

tonoplast n.m. Membrana que separa la vacuòla dau citoplasma dins una cellula vegetala.

tonoscopia n.f. Examèn dei pulsacions de l'artèria retiniana.

tonquinés, esa adj. e n. Dau Tonquin.

tonsilla n.f. Amigdala.

tonsillar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai amigdalas.

tonsura n.f. 1. Espaci rasat circulari à la cima dau crani, que marcava l'apartenença d'un òme à la clericatura, avant Vatican II. 2. Ceremònia liturgica, que marcava l'intrada d'un laïc dins la clericatura. Sin.: **célica**.

tonsurar vt. Conferir la tonsura à.

tonsurat adj. m. e n.m. Qu'a reçauput la tonsura.

tontina n.f. 1. Associacion d'esparnhants, à l'expiration de la quala l'aver es distribuit entre lu sobrevivents ò entre li personas interessadi dins una succession. 2. Associacion de personas que vèrson de sòus à una caissa comuna que lo sieu montant es remés successivament à cada membre; montant de la caissa ensinda constituïda. 3. (ortic.) Palhon à l'entorn de la mota e dei raïç d'una planta que si deu transplantar.

tontinar vt. (ortic.) Garnir d'una tontina.

tonton n.m. Oncle, dins lo lengatge dei pichoi.

tontissa adj. e n.f. Si di de la borra que provèn de la tonda dei estòfas de lana.

tonud, a adj. Completament nud.

tònus n.m. 1. (fisiol.) Contraccion parciala e permanenta d'unu muscles, que règla li actitudas dau còrs dins li diferenti posicions (drech, assetat, alongat, etc.). 2. Dinamisme, vigor, energia: *Mancar de tònus*.

tòp n.m. (onomat.) 1. Senhal breu per avertir un auditor que deu notar una indicacion à un instant precis. 2. (telev.) Corta impulsion electrica que sièrve à la sincronisacion.

topazi n.m. Silicat fluorat d'alumini, cristallizat, qu'es una pèira fina, jauna ò brun daurat, transparenta.

topeta n.f. Flascon, botilheta (de siròp, per exemple).

topiari, ària adj. e n.f. Si di de l'art de talhar lu aubres e lu aubrilhons en foncion de formas variadi.

topic, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'un medicament qu'agisse dont es aplicat.

topica n.f. (psican.) Modèl teoric de representacion dau foncionament psiquic (La promiera topica, que Freud prepauèt en lo 1905, destriava tres instanças: l'inconscient, lo preconscious e lo conscient).

tòpica n.f. (dau milanés *topicà*, embroncar) *Faire tòpica*: Falhir, mancar, en parlant d'un projècte, d'un affaire.

topin n.m. Pinhaton. Var.: **topin**.

topina n.f. Topin.

topinambor n.m. Planta originària d'Amèrica, cultivada sus de soals paures per lu sieus tubercules alimentaris, que fan pensar à la tantifla (Família dei composeas).

topografe, a n. Especialista de topografia.

topografia n.f. 1. Tecnica de representacion sus un plan dei formas de terren m'ai detalhs naturals ò artificials que poarta. 2. Disposicion, releu d'un luèc.

topografic, a adj. Relatiu à la topografia.

toponime n.m. (ling.) Nom de luèc.

toponimia n.f. 1. Estudi lingüistic dei noms de luècs. 2. Lo tot dei noms de luècs (d'una comuna, d'una region).

toponimic, a adj. Relatiu à la toponimia.

toqueta n.f. 1. Pichina barra d'ivòri, incrustada dins lo mànegue d'una guitarra, per indicar un mièg ton. 2. En escrima, tòca mancada. 2. Dins lu espòrts mecanics, fach de tocar leugierament un adversari sensa ren de greu que poasque constrénher un dei foi à l'abandon.

toquinhar vi. Tocar à tot.

toquinhet, a n. Que tòca à tot. Sin.: **tocassier**.

tòr n.m. (arquit.) 1. (arquit.) Gròssa motladura plena dau profieiu arredonit. 2. (mat.) Susfàcia de revolucion generada per un cercle que vira à l'entorn d'una drecha situada dins lo sieu plan e que non passa per lo sieu centre; solide qu'aquesta susfàcia delimita.

toracentès n.f. (cir.) Poncion de la cavitat pleurala au través de la paret toracica. Sin.: **poncion pleurala**.

toracic, a adj. (anat.) 1. Relatiu au pièch: *Region toracica*. 2. *Canal toracic*: Principal tronc collector de la linfa, au lòng de l'espina dorsala e que finisse dins la vena sotaclaviera seneca.

toracoplastia n.f. (cir.) Intervencion que consistisse à levar una partida ò la totalitat d'una coasta ò d'uni coastas, dins la tòca d'abaissar la paret dau torax.

toracotomia n.f. (cir.) Dubertura cirurgicala dau torax.

torax n.m. 1. Partida dau còrs dei vertebrats limitada per li vertèbras, li coastas, l'esternum e lo diafragma e que contèn lu paumons. 2. (zool.) Segonda partida dau còrs dei insèctes, formada de tres aneus e sus la quala son fixadi li patas e li alas.

torba n.f. Matèria combustibla que si forma dins li torbieras per descomposicion parciala dei vegetaus.

torba n.f. (lit.) Ensèm de personas que fan nombre, ma que son considerats sensa interès, sensa valor ò mespresabli.

torbiera n.f. Palun acida dont si forma la torba.

torbós, oa adj. Que contèn d torba.

tòrca n.f. 1. Flambeau format d'una coarda torçada cubèrta de cera ò de resina, ò d'un baston resinós recubèrt de cera. 2. *Tòrca electrica*: Lampa de borniera cilindrica, de foarta potença. 3. Installacion de brulatge, à l'atmosphèra, de sotaproduchs gasós, dins l'industria dau petròli. Var.: **tòrcha**.

tòrca n.f. 1. (arqueol.) Colana celtica metallica e rígida. 2. Colana rígida de forma circularia, de metal.

torcar vt. Panar m'un linge, de papier, etc., per netejar.

torcèire, eritz n. Persona que toarce la lana.

torcement n.m. Accion de toàrcer en coarda de fieus textiles.

torcent, a adj. Que toarce.

tòrcha n.f. Tòrca.

torchon n.m. (fr.) Panaman.

torcit n.m. Assemblatge de fieus torçuts: *Un torcit de fieus de cànebe*.

tòrdol n.m. Passeron vesin dau mèrle, dau plumatge brun e gris (Familha dei turdidats). ◇ *Tòrdol quina* ò *quina*: Passeron de la familha dei turdidats (*Turdus philomelos*). ◇ *Tòrdol blau, d'arga, de mar*: Nom d'un peis de l'òrdre dei percifòrmes. ◇ *Tòrdol d'aiga*: Peis marin originari de la mar Mediterranea e dei costas atlantiqui dau Portugal (*labrus merula*).

tòrdola n.f. Pichin colomb qu'una varietat originària d'egipte es elevada.

tordolear vi. (*tordolei*) Bossonear. Sin.: **landrejar, bossonejar, pacholear**.

toreador n.m. Torero.

torear vi. (esp.) Practicar la tauromaquia. Sin.: **taurejar**.

torero, a n. (esp.) Aqueu que combate lu taurs dins l'arena. Sin.: **taurejaire**.

toreutica n.f. Art dau ciselatge e de l'esculptura en metal, ò de l'esculptura criselefantina.

tòri n.m. Metal radioactiu blanc, cristallin, extrach de la torita, de densitat 12,1, que fonde à 1700°C; element (Th) de n° atomic 90 e de massa atomica 232,03.

torianita n.f. Oxide natural d'urani e de tòri, de formula (Th,U)O₂, negre, cubic.

torii n.m. Pòrtegue que precedisse l'intrada dei temples shintoïstas, au Japon.

torina n.f. (quim.) Oxide de tòri ThO₂.

torisme n.m. 1. Accion de viatjar, de visitar un site per la plaser. 2. Lo tot dei activitats, dei tecnicas messi en òbra per lu viatges e lu sojorns dei toristas. 3. *Avion, veitura de torisme*: Avion, veiture per un usatge privat.

torista n. 1. Persona que practica lo torisme. 2. *Classa torista*: Classa de la tarifa reducha sus li servicis e transports aerencs. 3. Turista.

toristalha n.f. (pej.) Lo tot dei toristas.

toristic, a adj. 1. Dau torisme. 2. Qu'atira lu toristas, en parlant d'un luèc.

torita n.f. Silicat de tòri.

tormalina n.f. Pèira fina, borosilicat natural d'alumini, de coloracion variada, que cristallisa dins lo sistema romboedric e que presenta lu fenomènes de piroelectricitat e de piezoelectricitat.

torment n.m. (lit.) Dolor violenta fisica ò morala.

tormenta n.f. (lit.) 1. Tempèsta violenta. 2. Trebolicis socials ò politics.

tormentaire, airtz n. Que tormenta.

tormentar vt. 1. Causar una sofrença morala ò fisica à. 2. Importunar, persecutar. ◆ **si tormentar** v.pr. Si faire totplen de bila. Sin.: **s'inquietar, si preocupar, si cruciar**.

tormentat, ada adj. 1. Qu'es en preda ai torments, à una angoissa. 2. Qu'a d'irregularitats nombroï e brusqui: *Un soal tormentat*. ◇ *Una mar tormentada*: Foarça agitada. 3. (lit. e b.-a.) Que fa vèire una recèrca excessiva; que manca de simplicitat: *Un estile tormentat*.

tormentilha n.f. Planta erbacea (*potentilla erecta*) de la familha dei rosaceas, dei flors jauni, qu'es emplegada per li sieu propietats medicinali (còtra la diarrea, la colica, lo mau de dents, li emorragias, etc.).

tormentós, oa adj. (mar.) Subjècte ai tormentas.

torn n.m. 1. Dimension de la linha barrada qu constituisse lo limit exterior de quauqu ren, espec. d'una partida dau còrs. 2. Bòrd de quauqua ren, d'un luèc: *Lo torn d'un estanh*. 3. (metrol.) Unitat d'angle (simb. tr) qu'equivau à 2 π radiants. (metrol.) *Torn per minuta*: Unitat de velocitat angulària (simb. tr/mn), que vau 2 π / 60 radiant per minuta. ◇ *Torn per segonda*: Unitat de velocitat angulària (simb. tr/s), que vau 2 π radiants per segonda. 4. Accion de percórrer completament lo limit exterior de; percors ensinda complit: *Faire lo torn de la vila*. ◇ *Faire lo torn dau propietari*: Visitar la sieu propietat, la sieu maion. ◇ (fig.) *Faire lo torn d'una question*: N'examinar toi lu ponchs. ◇ *Viatge, virada, passejada: Faire un torn, faire lo torn de Provença*. 5. Movement de rotacion d'un còrs à l'entorn dau sieu axe, que lo fa tornar à la sieu posicion d'origina: *Un torn de ròda*. 6. Accion de faire virar un objècte sus eu-meme: *Donar doi torns de clau*. 7. (coregr.) Vireta. ◇ *Torn e l'ària*: Saut au cors dau quau la persona que bala fa un torn, doi torns ò tres torns complet sus ela-mema. 8. (pop.) *Torn de rens*: Mau de rens, lumbago agut. 9. Exercici que demanda de gaubi, de foarça, de subtilitat: *Un torn de cartas*. 10. Accion abila, plasenta ò perfida destinada à enganar quauqu'un: *Jugar un torn à quauqu'un*. 11. Biais que quauqua ren si debana: *Aquel affaire pilha un marrit torn*. Sin.: **biais**. 12. *Torn de frasa*: Contruccion pròpria à un escrivan, un orator. 13. Reng successiu: *Cadun palerà au sieu torn*. 14. *Faire un torn de taula*: Dins un acamp, donar la paraula successivament e breument à toti li personas setadi à l'entorn d'una taula per conóisser lo sieu vejaire. ◇ (espec.) Acamp d'accionaris, d'investissèires, dins la tòca de montar un affaire financier. 15. *Torn de cant*: Interpretacion qu'un artista fa, sus un pontin, d'una seguida de cançons. 16. Cada fasa d'una operacion que n'en compoarta divèrsi: *Lo promier torn dei eleccions*.

torn n.m. 1. Dispositiu accionat m'au pen, que compoarta un plateau orizontal rotatiu sus lo quau lo terralhier dispaua la mota d'argila que vòu tornar. 2. (mecan.) Màquina-autís emplegada per usinar, en levant de matèria, una pèça generalament en rotacion à l'entorn d'un axe, au mejan d'una aisina talhanta que si desplaça dins un plan que passa per aquest axe. ◇ Pichin torn que s'emplega per gravar li pèiras fini. 3. Màquina-autís de pichini dimensions, que lo sieu axe orizontal, comandat

en rotacion à la sieu partida centrala, poarta ai sieu doi extremitats de discs de feutre, de coton, etc., ò de ròdas amolar. 4. Aparelh que lo dentista emplega, que dona lo movement de rotacion rapida à la fresa. 5. (mar.) Debanador dont s'enròtton de linhas, de cables, etc. 6. Partida dau molin per la farina, que sièrve à enauçar la moala quora s'adoba. 7. (anc.) Dins lu monastèri e lu espitaus, armari cilindric e viradís, pauada dins l'espessor d'un barri, per reçaupre cen que li si depauava dau defoara (manjar, enfants abandonats, etc.).

torn n.m. Anciana mesura de longuessa niçarda valent 21,833 mm, e dotzena partida dau palm.

torna adv. (de *tornar*) Tornamai.

tornacòmpte n.m. Avantatge.

tornada n.f. Còup de vent localisat, foarça violent e virolejant.

tornada n.f. Dins la poesia dei trobadors, estròfa finala d'una cançon.

tornadís, issa adj. Viradís.

tornaire n.m. Baston qui mòu lo torn dau terralhier.

tornaire, airtiz n. Persona que travailha sus un torn. Var.: **tornier, tornejaire**.

tornament n.m. Virament (de tèsta).

tornar vt. 1. Cambiar d'orientacion per un desplaçament circulari. Sin.: **virar**. 2. Metre à l'envèrs. Sin.: **virar, revirar**. 3. Rendre, restituir: *Ti torni lu libres que m'avies prestat*. 4. Fabregar, usinar en emplegant un torn. Var.: **tornejat, tornir**. 5. Formular un enonciat: Una frasa ben tornada. Sin.: **virar, abiaissar**. ♦ vi. 1. Virar, en parlant de la tèsta, quora si sente un vertitge. 2. Indica la repeticion d'una accion: *Tornar començar*. ◇ S'emplega finda adverbialament, dins lo meme sens, dins *torna, tornamai, tornarmai*.

tornaria n.f. Atalhier dau tornaire.

tornamai loc. adv. Encar aun còup; indica la repeticion d'una accion: *Vendrà tornamai*. Var.: **torna, tornarmai**.

tornarmai loc. adv. Tornamai.

tornat, ada adj. Qu'es estat travalhat, fabregat au mejan d'un torn. Var.: **tornejat**.

tornavira n.f. 1. (mar.) Cordatge emplegat per auçar li àncoras, quora lu sieus cables màncon d'espessor e de flexibilitat. 2. Juèc de fiera dins lo quau si fa virar un plateau dont son pauat lu lòts que si poàdon ganhar.

tornavitz n.m. Aisina provedida d'un mànegue, que la sieu extremitat es adaptada per ficar una vitz ò per la levar: *Un tornavitz crucifòrme*.

torneador, airtiz n.m. Juguair de targa.

tornear vi. (*tornei*) Jugar à la targa.

torneament n.m. Torneu.

torneg n.m. 1. Competicion esportiva: *Torneg de tennis*. ◇ *Torneg dei sièis nacions*: Competicion de rugbi qu'opaua cada an Escòcia, Anglatèrra, Irlanda, Galas, França e Itàlia. 2. Competicion amicala, eventualament sensa atribucion d'un títol: *Torneg d'escacs*. 3. Competicion medievals dins la quala lu cavaliers s'afrontàvon. Var.: **tornei, torneament, torneu**.

tornei n.m. Torneg, torneament, torneu.

tornejaire, airtiz n. Que travailha sus un torn. Sin.: **tornaire, tornier**. ♦ adj. *Dervís tornejaire*: Que vira sus eu-meme en balant.

tornejament n.m. Accion de tornejat; movement de cen que torneja. Var.: torneament.

tornejat vt. tourner (una pèça) vi. tourniquer tourner (virolejar) tourner Participar à un torneg.

tornejat, ada adj. Tornat, en parlant d'una pèça de terralharia.

tornés n.m. Si di de la moneda en cors fins au s. XIIIIn à Tors, pi de la moneda reiala francesa frapada sus lo meme escandalh: *Sòu tornés, denier tornés*.

tornet n.m. Argue.

torneu n.m. Torneg.

tornidor n.m. Obrier que tornisse.

tornidura n.f. Degalh metallic d'una pèça pendent l'usinatge.

tornier, a adj. e n. 1. (anc.) Persona prepauada au torn dins un convent. 2. *Sòrre torniera*: Encargada dei relacions m'au defoara.

tornier, a n.m. Tornaire, tornejaire.

tornir vt. (*tornissi*) Travalhar au torn. Var.: **tornar**.

tornissatge n.m. Accion d'usinar au torn.

torn-operator, tritz n. Viagista.

toroïdal, a adj. Relatiu à un tòr. Var.: **toroïdal**.

toroïdal, ala adj. Toroïdal.

toron n.m. Assemblatge de gròs fieus torçuts ensèm.

toron n.m. (quim.) Emanacion de tòri.

toronaira n.f. Màquina per tòrcer lu torons d'un cable.

torpedo n.f. (autom.) Carroçaria dubèrta provedida d'una capòta de tela replegabla e de tendas sus lu costats.

torpide, a adj. 1. (lit.) Que provòca la torpor ò que n'a lu caractèrs. 2. (med.) Si di d'una lesion ò d'una afeccion que non a de tendença espontanea à evoluir, ni en ben, ni en mau.

torpilha n.f. 1. Engenh automotor sotamarin cargat d'explosiu, que de naus, de sotamarins ò d'avions emplègon còtra lu objectius maritimes. 2. Bomba aerenca de forma analòga emplegada pendent la Promiera Guèrra mondiala.

torpilhaire n.m. 1. Bastiment de guèrra rapide, de pichin tonelatge, que la sieu arma principala es la torpilha. 2. Marin especialisat dins lo servici dei torpilhas.

torpilhar vt. 1. Atacar, faire sautar au mejan d'una torpilha: *Torpilhar una nau*. 2. Faire falhir mé de manòbras secreti: *Torpilhar un projècte*.

torpilharia n.f. Sota per li torpilhas.

torpilhatge n.m. Accion de torpilhar; lo sieu resultat.

torpor n.f. 1. Estat d'una persona que la sieu activitat psiquica e fisica, la sensibilitat son reduchi. 2. (fig.) Ralentiment general dei activitats.

tòrr n.m. (de *Torricelli*) Unitat de mesura de pression, equivalent à la pression qu'exercisse una columna de mercuri à 0° C d'una autessa de 1 mm.

torradoira n.f. Aparelh per torrar. Sin.: **torrefactor**.

torrar vt. (*tòrri*) Rostir de grans, en particularier de cafè.

torratge n.m. Torrefaccion.

torre n.f. 1. Bastiment ò còrs de bastiment dau plan massat e totplen mai aut que larg. ◇ *Torre d'ivòri*: Isolament, retirada auturiera de quauqu'un: *S'embarrar dins una torre d'ivòri*. 2. Tota construccion en autessa. ◇ *Torre de contraròtle*: Bastiment que domina un aerodròme e que dona lu òrdres donats ai avions. ◇ *Torre ertziana*: Edifici que sièrve per li telecomunicacions per via ertziana. ◇ *Torre de foratge*: Derric. 3. Pèça dau juèc d'escacs que lo sieu desplaçament es parallèle ai bòrds de l'escaquier. 4. (ind.) *Torre de fraccionament*: Aparelh de forma generalament cilindrica emplegat per la separacion dei diferents còrs contenguts dins un mesclum.

torrefaccion n.f. Accion de torrar. Sin.: **torratge**.

torrefactor n.m. 1. Aparelh per torrar lo cafè. Sin.:

torradoira. 2. Negociant que vende de cafè qu'a torrat.

torrejat, ada adj. (arquit. e arald.) Qu'a de torelas.

Var.: **torrelat**.

torrela n.f. 1. Pichina torre d'una fortificacion. 2. Dispositiu blindat qu'assosta li pèças de fuèc d'una nau de guèrra, d'un avion, d'un carri, etc. 3. (tecnol.) Dispositiu supoart d'aisinas de talha sus divèrsi màquinas-autís

torrelat, ada adj. Garnit de torrelas.

torrelet n.m. Pichina torrela.

torrencial, a adj. 1. Qu'apartèn ai torrents: D'aigas torrenciali. 2. Que cala embé violença: *De pluviàs torrenciali*. Var.: **torrenciau**.

torrencialament adv. D'un biais torrencial.

torrenciau, ala adj. Torrencial.

torrent n.m. 1. Cors d'aiga de montanha, rapide e irregulier, pauc ò pron à sec entre de montadas d'aiga brusqui e violenti. 2. (fig.) Escorremet abundant: *Un torrent de làgrimas*.

torrentisme n.m. Activitat especifica que permete de davalar au lòng de rius e de torrents dei dèbits variables, en foncion dei divèrsi tecnicas que lo releu dicta (escalada, natacion en aiga viva, alpinisme, espeleologia, caminada). Sin.: **canyoning**.

torrentuós, oa adj. Qu'a l'impetuositat d'un torrent.

torrentuosament adv. D'un biais torrentuós.

torreta n.f. Pichina torre.

torride, a adj. Toplen caud; caniculari.

torrilhon n.m. Pèça cilindrica que sièrve de supoart à una altra pèça e li permete de virar sus ela-mema. Sin.: **pòli, gojon**.

torrilhonar vt. (tecn.) Gojonar.

torrin n.m. 1. Sopa à l'alh mé de ros d'òu, especialitat d'Occitània occidentala. 2. En Gasconha, sopa à la ceba que li gents de la mòça poàrton ai nòvis, au mitan de la nuèch.

torron n.m. (esp. *turrón*) Preparacion facha de pasta d'amèndola perfumada e garnida de pistachas ò d'avelanas.

torsada n.f. 1. Fieus torçuts en eliča, que s'en decòron de tendas, de draparias. 2. Forma obtenguda en virant sus elu-memes, un à l'entorn de l'autre, diferents elements. 3. Motiu ornamental qu'imita un cable torçut.

torsadar vt. Toàrcer en forma de torsada.

torsadat, ada adj. Qu'es estat torçut en forma de torsada.

tòrse n.m. 1. Partida dau còrs que comprèn li espatlas e lo pièch. 2. (esculpt.) Tronc, figura umana sensa tèsta ni membres.

torsion n.f. 1. Accion de toàrcer quauqua ren; desformacion producha en torcent. 2. (mecn.) Desformacion qu'un còrs subisse sota l'accion de doi cobles opauats qu'agisson sus de plans parallèles, dau temps que cada seccion dau còrs subisse una rotacion per rapoart à la seccion infinidament vesina. 3. Accion de toàrcer un fieu: *Torsion en S* (vèrs la drecha), *torsion en Z* (vèrs la seneca). 4. (mat.) Grandor caracteristica dei corbas à dobla corbadura.

torsor n.m. 1. Dispositiu que dona una torsion au fieu que lo travèrsa. 2. Autís matematic emplegat principalament en mecanica dau solide indesformable, per descriure lu movements dei solides e li accions mecaniqui que subisson de la part d'un environament exterior. 3. (mat.) Sistema de vectors esquilhants; ensemble d'un vector \vec{R} e d'un coble de moment G dirigit en foncion de la linha d'accion de \vec{R} .

torta n.f. Preparacion facha d'una pasta de forma redona ò cairada que pòu èstre cubèrta de fruchs, de legumes, ce carn, etc. ◇ *Torta de blea*: Especialitat niçarda sucrada à basa de blea, que contèn finda de raïms, de pom e de pinhòus.

tortairòu n.m. Totairòu.

torteu n.m. 1. Rèsta solide obtengut après lo tractament dei grans e dei fruchs oleaginósper n'extraire l'òli. 2. (arald.) Mòble circulari, totjorn de color.

tòrticòli n.m. Afeccion dau coal deuguda à una lesion de la columna cervicala ò à una contractura muscularia, caracterisada per una dolor, la limitacion dei movements e una inclinason de la tèsta.

tortiera n.f. Mòtle per faire li tortas.

tortilhada n.f. Mena de pan briochat en forma de corona, mé de grans d'anís.

tortilhament n.m. Accion de tortilhar; fach de si tortilhar. Var.: **tortilhatge**.

tortilhar vt. Toàrcer à mai d'un torn. ◆ vi. (pop.) Bolegar en ondulant: *Tortilhar dau tafanari*. ◆ si **tortilhar** v.pr. Si virar sus se-meme de diferents biais.

tortilhatge n.m. Accion de tortilhar; fach de si tortilhar. Var.: **tortilhament**.

tortilhon n.m. 1. Borrelet que si pava sus la tèsta per portar un fais. Sin.: **toarca**. 2. Linge, papier tortilhat. 3. Pasta alimentària de forma elicoïdala.

tortís n.m. (arald.) 1. Cercle d'aur qu'à l'entorn es passada una colana de pèrlas e qu'est la corona de baron.

2. Entortilhament d'un element ò de divèrs elements que víron un à l'entorn de l'autre. 3. Bendeu à l'entorn de la testa d'un personatge uman (ma finda casco, èlme...) eventualment estacat darrièr la tèsta, coma sus la tèsta de Maure de Còrsega.

tortoir n.f. Poarta enclusiera.

tortoirada n.f. Bastonada.

tortoire n.m. Baston que sièrve per assegurar la carga d'una carreta, en torcent una gròssa coarda que passa en dessobre d'aquesta carga.

torton n.m. Torta fregida.

tortor n.m. Tortarella jove encara au nido. Var.: **tortoreu**, **tortorelon**.

tortora n.f. Tortorela.

tortorela n.f. Pichin colomb qu'una varietat originària d'Egipte es elevada. Var.: **tortora**.

tortoreu n.m. Tortor.

tortorelon n.m. Tortor.

tortuós, oa adj. 1. Sinuós, que fa de torns e de bestorns. 2. Que manca de leialessa, de franquesa: Un comportament tortuós.

tortuosament adv. D'un biais tortuós.

tortuositat n.f. Estat de cen qu'es tortuós.

tortura n.f. 1. Suplicis fisic que si fa subir à quauqu'un. 2. Sofrença fisica ò morala foarça viva.

torturaire, aitz n. Persona que n'en tortura una altra per li faire confessar quauqua ren ò per sadisme.

torturant, a adj. Que tortura, que tormenta.

torturar vt. 1. Sotametre à de torturas. 2. Faire sofrir moralament ò fisicament. 3. (fig.) Desfigurar, desformar.

◆ **si torturar** v.pr. Si cavar la ment, soscar.

torulós, oa adj. (bot.) Relatiu à la presença de borrelets sus lo pen de la planta.

tosc, a adj. Caudet.

tosela n.f. Froment que la sieu espiga non a de barba.

toson n.f. Toison.

tossèire, eiritz n. Que tussisse.

tossiment n.m. Fach de tussir.

tossinar vi. Tussir sovent e pas foart. Var.: **tossinejar**.

tossinejadís n.m. Fach de tossinejar.

tossinejar vi. Tussir sovent e pas foart. Var.: **tossinar**.

tòst adv. Leu: *Tòst ò tardi*.

tot, a, plural **toi** (masc.), **toti** (fem.) adj. qualificatiu Entier, complet: *Tota la nuèch*. ◆ adj. indef. Cada, quau que sigue: *En tota ocasion*. ◆ pron. indef. (pl.) Toti li personas: *Toi lo poàdon capir*. 2. (sing. masc.) Tota caua: *Tot es dich*. ◆ *Après tot*: En definitiva. ◆ *Aver tot de*: Semblar estrechament à. ◆ *Coma tot*: foarça: *Es brava coma tot*. ◆ *Tot comprés*: Sensa taxa suplementària. ◆ *Tot ò ren*: *Sensa compromés possible*.

tot adv. (Marca l'intensitat ò lo gra absolut). Totalament; foarça: *Es tot content*. ◆ *En tot*: Tot comprés. ◆ *Tot quant*: Tot cen que.

tot n.m. 1. La totalitat: *Lo tot e la partida*. 2. L'important, lo principal: *Lo tot es d'evitar lu auvaris*. 3. *Lo tot electric*: Si di d'un sistema dins lo quau toi lu

besonhs energetics son satisfachs gràcias à l'energia electrica. 4. *Non es lo tot*: Li a encara de cauas que si poàdon dire ò faire. ◆ *Pas dau tot*: Nullament. ◆ *Ren dau tot*: Absolutament ren. ◆ *Riscar lo tot per lo tot*: Azardar de perdre tot per ganhar tot.

tot-ai-doi, tot-ai-tres, etc. loc. pron. Un e l'autre.

totalirou n.m. Còne renversat que sièrve à versar un liquide dins un recipient dau coal estrech. Var.: **tortairou**. Sin.: **embut**.

total, a adj. 1. Que li manca ren. 2. (mat.) Òrdre total (*sobre un ensemble*): Relacion d'òrdre sobre E tala que doi elements de E s'igon parangonables. Var.: **totau**.

total n.m. 1. Assemblatge de divèrsi partidas que fòrmon un tot. 2. Soma obtenguda per adicion. ◆ *Au total* ò, fam., *total*: Tot considerat; fin finala: *Total, non ai poscut venir*. Var.: **totau**.

totala n.f. (pop) 1. Isterectomia emé ovariectomia. 2. *Es la totala*: Non pòu èstre pèjor.

totalament adv. Entierament, completament.

totalisacion (-izacion) n.f. Accion de totalisar.

totalisant (-izant), a adj. (filos.) Que sintetisa lo nombre mai grand possible d'elements: *Concepcion totalisanta*.

totalisar (-izar) vt. 1. Faire lo total de quauqua ren. 2. Rejónher lo total de.

totalisator (-triz) adj. Que totalisa.

totalisator n.m. 1. Aparelh que dona lo total d'una seria d'operacions. 2. Dins un computador, registre de l'organe de calcul dins lo quau una seguida de nombres poàdon èstre cumulats.

totalitari, ària adj. Si di d'un regime politic non democratic dins lo quau lu poders son concentrats entre li mans d'un nombre pichin de dirigents que méton la rason d'Estat en dessobbe di drechs de la persona umana.

totalitarisme n.m. Sistema dei regimes totalitaris.

totalitat n.f. Lo tot, lo total, l'ensèm. ◆ *En totalitat*, *dins la totalitat*: Completament.

totara adv. 1. Dins un moment: *Vendrai totara*. 2. Esquasi: *Totara seria vengut*.

totau n.m. Total.

totèm n.m. 1. (antrop.) Animau ò planta que si considèra coma antenat mitic, ò parent aluenhat, dei individús qu'apartènon à un grope social donat. 2. Representacion particuliera d'aquest animal, d'aquesta planta, simbolica d'aquesto grope.

totemic, a adj. Dan totèm. ◆ *Clan totemic*: Fondat sobre lo sistema totemic.

totemisme n.m. Organizacion sociala fondada sobre lo totèm.

tòti n.m. Nèsci.

totipotença (-ència) n.f. (biol.) Caractèr dei cellulas totipotenti.

totipotent, a adj. (biol.) Si di d'una cellula embriònària capabla de formar lu teissuts mai divèrs en foncion dei accions morfogèni que subisse.

totjorn adv. 1. Sensa fin ni interrupcion. ◇ *Despí totjorn*: Despí l'origina; despí un temps foarça alunhat. ◇ *Per totjorn*: Sensa retorn, d'un biais definitiu. 2. En tota ocasion: *Es totjorn lèst à criticar*. 3. Encara aüra: M'agrada totjorn.

tòto n.m. (pop.) Oàs.

totplen adv. 1. (M'un vèrbo, per exprimir la quantitat, l'intensitat, la frequença) *Manja totplen, parla totplen*. 2. (M'un nom ò emplegat nominalament, per exprimir un grand nombre de personas, una granda quantitat de causas) *Totplen (de personas) son d'acòrdi*. 3. (M'un comparatiu d'adj. ò d'adv., per exprimir un renforçament) *Corre tròup leu per èstre arrestat, es totplen plus pichin que ieu*. Sin.: **foarça**.

totpoderós, oa adj. Omnipotent.

tòuta n.f. Poarta enclusiera (Pelha).

toxemia n.f. Lo tot dei accidents provocats per l'amolonament dins l'organisme dei poisons endogènes e exogènes.

toxic, a adj. Si di d'una substança nociva per lu organismes vivents.

toxic n.m. Substança toxica.

toxia n.f. Pes de liquide toxic capable de tuar instantaneament, après injeccion intravenoa.

toxicitat n.f. Caractèr de cen qu'es toxic: *La toxicitat d'una substança*.

toxicogène, a adj. Que produe una substança toxica.

toxicologia n.f. Sciènça que tracta dei poisons, dei sieus efèctes sobre l'organisme e de la sieu identificacion.

toxicologic, a adj. Relatiu à la toxicologia.

toxicològue, òga n. Especialista de toxicologia.

toxicoman, a adj. e n. Que sofrisse de toxicomania.

toxicomania n.f. Abituda de consumir de produchs susceptibles de generar un estat de dependènça psiquica ò fisica.

toxicomaniac, a adj. Relatiu à la toxicomania.

toxicomaogène, a adj. Que pòu generar una toxicomania.

toxicòsi n.f. Sindròme greu de l'enfanton, d'aparicion brutala, dei causas multipli, caracterisat per lu trebolisics digestius e la desidratacion.

toxicodermia n.f. Lesion cutanea consecutiva à l'administracion d'un medicament.

toxi-infeccion n.f. Infeccion deuguda à de gèrmes patogènes qu'agisson sobretot per li toxinas que secrèton.

toxi-infecciós, oa adj. Relatiu à una toxi-infeccion.

toxina n.f. 1. Substança toxica elaborada per un organisme vivent (bacteria, fonge, insècte, sèrp), au quau dona lo sieu poder patogène. 2. Poison.

toxoplasma n.m. (med.) Parasite intracelulari, que la forma *toxoplasma gondii* provòca la toxoplasmòsi dins l'organisme uman.

toxoplasmòsi n.f. Malautia provocada per lo toxoplasma, perilhoa per lo fètus dins lo ventre de sa maire.

tr Simbòle dau torn, unitat d'angle. ◇ *tr/mn*: Simbòle dau torn per minuta. ◇ *tr/s*: Simbòle dau torn per segonda.

tra prep. Entre, demièg.

trabalh n.m. Travailh.

trabalhaire, airtz n. Travailhaire.

trabalhat, ada adj. Travailhat.

trabalhisme n.m. Travailhisme.

trabalhista adj. e n. Travailhista.

trabalhon n.m. Travailhon.

trabastar vt. Tombar dau bast.

trabuc n.m. Anciana mesura de longuessa niçarda valent 12 pams (3,144 m).

trabuc n.m. Màquina de guèrra à contrapés que s'emplegava à l'Atge Mejan per lançar de pèiras còtra li muralhas dei casteus ò dei vilas.

trabucament n.m. Fach de trabucar. Var.: **trabucatge**.

trabucant, a adj. 1. Qu'esita, es irregulier. 2. Si dífa d'un temps passat d'una moneda qu'avía lo pes just.

trabucar vi. (*trabuqui*) 1. Perdre l'equilibri en picant sus un objècte ò en pauant mau lo sieu pen. Sin.: **embroncar, s'acipar**. 2. Èstre arrestat per una dificultat.

trabucatge n.m. Trabucament.

trabuquet n.m. 1. Pichina balança de precision que servia à verificar lo pes dei pèças de moneda. 2. Pichina balança de granda precision que sièrve ai pesadas en laboratòri, ai pesadas de pèiras preciòs, etc. 3. Leca à bascula per lu pichins auceus e de d'animaus pichins (garris, etc.).

traca n.f. Accion de tracar.

tracaire, airtz n. Persona que traca.

tracar vt. (*traqui*) 1. À la caça, butar li bèstias vèrs la linha de tir. 2. Perseguir: Tracar un fugitiu. ◇ Importunar: *Lu fotografès tràcon lu artistas*. Var.: **traquejar**.

traça n.f. 1. Empreinta ò seguida d'emprentas sus lo soal, que marca lo passatge d'una persona, d'una bèstia, d'un veicule. Sin.: **peada**. 2. Masca, sobra, cicatriz laissadi per un eveniment, un còup, etc. 3. Pichina quantitat: *Una traça d'albumina dins l'urina*. 4. (mat.) Interseccion d'una drecha ò d'un plan embé de plans de projeccion, en geometria descriptiva.

traçador n.m. (tecn.) Ponchon per traçar.

traçaire, airtz adj. Que traça, que lascia una traça. ◇ Si di d'una substança radioactiva que lo sieu caminament pòu èstre seguit au mejan de detectors, dins una tòca medicala ò scientifica. Sin.: **marcaire**. ◇ n. (tecn.) Obrier, obriera que traça.

traçaire n.m. 1. Dispositiu, aparelh que representa sota forma de dessens d'informacions, de resultats de calcul. 2. *Traçaire de corbas*: Taula traçanta.

traçament n.m. Accion de traçar. Sin.: **traçatge**.

traçant, a adj. 1. Si di d'un projectile (bala, obús) providit d'una combustion combustibla, que lascia darrier d'eu una traça luminoosa. 2. (bot.) *Raiç traçanta*: Que s'estende orizontalament e pròche dau soal.

traçar vt. 1. Representar per de linhas e de ponchs: *Traçar un cercle*. ◇ (tecn. Marcar per de linhas (li copas que si dévon faire sus un materiau). 3. Marcar l'emplaçament de: *Traçar una rota*. 4. Descriure, mostrar: *Traçar un tableu pessimista de la situacion sociala*. 4. Indicar (una via, una direccion): *Traçar lo comportament d'una persona*. ◆ vi. 1. (pop.) Anar foarça leu: *Una veitura d'espòrt que traça*. 2. (bot.) S'espandi horizontalament, en parlant d'una planta, dei sieu raís, dau sieu pen.

tracàs n.m. Preocupacion, inquietuda momentanea, deugudi sobretot à de dificultats materiali. Sin.: **cruci**.

tracassada n.f. Tracassaria.

tracassament n.m. Tracassaria.

tracassar vt. Causar de tracàs, inquietar, preocupar.

tracassaria n.f. Eneuèi causat mer de motius de gaire d'importança: *Li tracassarias administrativi*. Sin.: **tracassada, tracassament**.

traçat n.m. 1. Representacion au mejan de linhas. 2. Linha continua que forma un contorn.

traçatge n.m. Accion de traçar. ◇ (tecn.) Operacion que consistisse à dessenh sus una pèça bruta lu axes, lu contorns que perméton de l'usinar. Sin.: **traçament**.

traccion n.f. 1. Accion de tirar, de mòdre quora la foarça motritz es plaçada en avant de la foarça resistent. ◇ *Traccion avant ò traccion*: Automobila que li sieu ròdas avant son motritz. Correntament, designa especialament un modèle de la marca Citroën produch dau 1939 au 1954.

trach n.m. 1. Linha traçada sus una susfàcia quala que sigue: *Un trach de gredon*. ◇ *À grands trachs*: Rapidament, sensa intrar dins lu detalhs. ◇ Tirar un trach sobre (un projècte, un avantatge): *Li renonciar*. ◇ *Trach per trach*: Fidelament, exactament. 2. (b.-a.) *Dessenh au trach*: Qu'indica unicament lo contorn dei formas, sensa ombas ni modelats. 3. (estamp.) Clichat que compoarta solament de negres e de blancs purs, sensa miègi tenchas (per op. à *similigravadura*). 4. Marca caracteristica, distintiva: *Es un trach de la societat modèrna*. ◇ *Trach d'esperit*: Expression plena d'esperit. 5. (ling.) Proprietat pertinenta minimala que permete de destriar doi unitats. 6. Indici, signe d'un caractèr, d'un sentiment, etc.: *Un trach de generositat*. 7. (mús.) Passatge d'un òbra que demanda totplen de virtuositat. 8. Coarda mé la quala un animau atelat tira la sieu carga. 9. Golada de bevenda absorbida. ◇ *D'un trach*: D'un còup solet. 10. (anc.) Projectile lançat à la man, m'un arc, etc. Var.: **tract**. ◆ pl. Linhas caracteristici de la cara umana.

trach, a adj. *Metal trach*: Passat à la filiera e transformat en fiu fin.

tracheu n.m. Pelòta de cànebe.

trachoir n.f. Cavilha per atelar, per fixar lu trachs sus lo timon.

tracoal n.m. *À tracoal*: À perda de vista.

tracòla n.f. Bandoliera.

tracolar vt. (*tracoali*) Disparéisser darrièr li montanhas, coma lo soleu.

tracòma n.m. Conjontiviti granuloa contagioa deuguda à un gèrme dau genre *chlamydia* e qu'es endemic dins divèrs país cauds.

tracomatós, oa adj. e n. Que sofrisse de tracòma.

tract n.m. Trach.

tractable, a adj. Que pòu èstre tractat.

tractacion n.f. (Sobretot au pl.) Negociacion pauc ò pron secreta, sovent laborioa. Sin.: **tractativa**.

tractaire, airtiz adj. 1. *Medecina tractairitz*: Sistema administratiu dins lo quau una persona es encargada de coordenar lo tot dei actes mes en òbra per tractar un malaut. Es ela qu'orienta, s'es necessari, vèrs una persona especialida ò un servici espitalier, centralisa li informacions, coma lu resultats d'examèns e lu tractaments, e dispaua ensinda d'una vision globala de l'estat de santat dei personas tractadi. ◇ *Mètge tractaire*: Mètge en carga de la medecina tractanta, que segueisse regulierament un pacient. 2. *Oficier tractaire ò tractaire*, n.m.: Agent d'un servici en contacte m'una espia.

tractaire, airtiz n. Professional que prepara de plats per emportar ò lu poarta à domicili.

tractament n.m. 1. Biais d'agir mé quauqu'un. ◇ *Marrits tractaments*: Còups, sevics. 2. Remuneracion d'un foncionari. 3. Accion e biais de pilhar en carga una malautia; ensèm de mesuras terapeutiqui: *Prescriure un tractament*. ◇ Fach d'emplegar de produchs per protegir ò curar de plantas, d'aubres, etc., còtra li malautias, lu insèctes: *Un tractament còtra lo mildio*. 4. Accion d'examinar e de reglar una question, un problema. ◇ (inform.) *Tractament de l'informacion, dei donadas*: Lo tot dei operacions relativè a l'elaboracion, à la modificacion, à l'edicion, etc., de donadas. ◇ *Tractament de tèxto(s)*: Lo tot dei tecnicas informatiqui que perméton de picar, memorisar, corregir, actualisar metre en pàginas e difusar un tèxto. 5. (industr.) Lo tot dei operacions que si fan subir à de substànças, de matèrias promieri, etc., per li transformas, li rciclar: *Lo tractament de l'aiga*.

tractant n.m. (fin.) Aqueu que, ai s. XVIⁿ e XVIIⁿ s'acordava m'au rèi per pilhar à fèrma divèrsi imposicions, en totalitat ò parcialament.

tractar vt. 1. Agir d'un biais ò d'un autre vèrs quauqu'un: *Tractar embé benvolença*. 2. Curar, m'una medicacion apropiada. ◇ Emplegar de produchs per protegir ò curar de plantas, d'aubres, etc., còtra li malautias, lu insèctes: *Tractar la vinha*. 3. Aplicar, donar un qualificatiu pejoratiu à: *Tractar quauqu'un d'ignorant*. 4. Analisar, expauar verbalamet ò per escrich: *Tractar un subjècte*. 5. Reglar li condicions d'un mercat, d'un affaire. 6. Representar un subjècte, dins una òbra artistica. 7. Sotametre una matèria promiera, una substànça, etc, à divèrsi operacions que la poàdon transformar. ◆ vt. ind. (de) Pilhar per objècte d'estudi; aver per tema, per subjècte: *Un obratge que tracta de pedagogia*. ◆ vi. Negociar, conclure un acòrdi: *Tractar m'una potença estrangiera*.

tractat n.m. 1. Obratge que tracta d'un biais particulier: *Un tractat de gramàtica*. 2. (dr. intern.) Cpnvencion escricha entre d'Estats: *Un tractat de patz*.

tractat, ada adj. Qu'es estat tractat.

tractativa n.f. Tractacion.

tractiu, iva adj. Qu'exercisse una traccion.

tractor, tritz adj. Capable de tractar, de tirar.

tractor n.m. Veïcule motorisat destinat à tratar de remòrcas sensa motor. ◇ (espec.) Engenh autonòm tot terren, à ròdas ò à canilhas, emplegat per lu travalhs agricòlas, que pòu eventualament accionar lu mecanismes de màquinas que tracta.

tractorista n. Persona que mena un tractor.

tractus n.m. (anat.) Ensèm de fibras ò d'organes que vènon un après l'autre e fórmon una unitat foncionala: *Tractus genital*.

tradescantia n.f. Planta, finda sonada *misèria*.

tradicion n.f. 1. Transmission de doctrines, de legendas, de costumaz pendent un lòng espaci de temps; lo tot d'aquesti doctrines, legendas, etc. 2. Biais d'agir ò de pensar que si transmete de generacion en generacion. 3. (dr.) Fach de remetre materialament un ben mòble que fa l'objècte d'un transferiment de propietat. 4. (relig.) Lo tot dei veritats de fe que non son contengudi directament dins la revelacion escricha ma son fondadi sobre l'ensenhament constant e li institucions d'una religion.

tradicional, a adj. 1. Fondat sobre la tradicion, sobre un usatge lòng. 2. Passat dins li abitudas, dins l'usatge. Var.: **tradicional**.

tradicionalament adv. D'après la tradicion; conformament à la tradicion.

tradicionalisme n.m. Sistema de crencas fondat sobre la tradicion; estacament ai tradicions. ◇ (espec.) Dins la religion catolica, fach de refudar lo rite noue decretat embé Vatican II.

tradicionalista adj. e n. Relatiu au tradicionalisme; que n'es partidari.

tradicioniari n.m. (religion judiva) Teologian qu'estúdia la tradicion religioa. 2. Aqueu qu'interprèta lo tèxto biblic en foncion de la tradicion talmudica.

tradicional, ala adj. Tradicional.

tradiment n.m. Traïson.

tradir vt. (*tradissi*) Traïr.

traditor, tritz n. Traite.

traduccion n.m. 1. Accion de tradurre, de transpauar dins una altra lenga; tèxto, obratge traduch. Sin.: **revirada**. ◇ *Traduccion automatica, traduccion assistida per computador*: Traduccion de tèxtos per de majans informatics. 2. (lit.) Biais d'exprimir, de manifestar quauqua ren per una transposicion.

traducianisme n.m. (teol. catol.) Doctrina qui soutient qu'es l'ànima dei parents que crea aquela dei enfants, que s'opaua au *creacionisme*, qu'ensenha qu'es Dieu qu la crea.

traducianista n. Partidari dau traducianisme.

traductor, tritz n. Persona que tradue; autor, autritz d'una traduccion.

traductor n.m. (inform.) Programa que tradue un programa escrich dins un lengatge en un programa escrich dins un autre lengatge.

traduire vt. Tradurre.

tradurre vt. (*tradui*) 1. (Faire passar (un tèxto) d'una lenga dins una outra. Sin.: **revirar**. 2. Exprimir, reproduire d'un biais transpauat; interpretar: *La sieu votz tradue la sieu paur*. 3. (dr.) *Tradurre en justícia*: Citar, sonar davant un tribunal. Var.: **traduire**. ◆ si tradurre v.pr. S'exprimir, si manifestar: *La sieu dolor si tradue per de làgrimas*.

tradusible, a adj. Que pòu èstre traduch.

trafec n.m. 1. Comèrci illegal e clandestin: Lo trafec de dròga. ◇ *Trafec d'influença*: Infraction penala d'aqueu que si fa pagar per obtenir ò faire obtenir un avantatge de l'autoritat publica. 2. (fam.) Activitat misterioa e complicada. Var.: **tràfegue, trafic**.

trafegaire, airtiz n. Que trafega.

trafegant, a n. Que trafega.

trafegar vt. (*trafegui*) vi. 1. Efectuar d'operacions comerciali illegali e clandestini. 2. Bolegar, s'agitar. ◆ vt. 1. (fam.) Falsificar (un produch, un document, una mèrç). Var.: **traficar**.

trafegon, a n. Persona que bolega totplen, que s'agita.

tràfegue n.m. Trafec.

trafic n.m. Trafec.

traficonar vi. (fam.) Faire de pichins trafecs. ◆ vt. (fam.) Manigançar.

trafigent, a adj. Que ferisse.

trafila n.f. Aisina que sièrve à metre en forma un metal, una matèria plastica, à lu estirar en fieus ò à lu transformar en un profilat. Sin.: **filiera**.

trafilat vt. Usinar m'una trafila.

trafidura n.f. Feridura.

trafir vt. (*trafissi*) Ferir.

trafit, ida adj. Ferit.

traforar vt. (*trafòri*) Traucar de part en part.

tragèdia n.f. 1. (liter.) Pèça de teatre, que lo sieu subjècte vèn generalament de l'istòria ò de la legenda, que mete en scena de personatges illustres e representa una accion destinada à suscitar la terror ò la pietat per l'espectacle dei passions e dei catastòfas que provòcon; genre literari que constitue lo tot d'aquesti pèças. 2. (fam.) Eveniment terrible; catastòfa.

tragedian, a n. Actor, actritz especialisats dins lu ròtles de tragèdia.

tragic, a adj. 1. Relatiu à la tragèdia: *Repertòri tragic*. 2. Funèst, terrible; que provòca ò exprimis l'angoissa: *La situacion es tragica*.

tragic n.m. 1. *Lo tragic*: Lo genre tragic, la tragèdia. 2. Autor, autritz de tragèdias. 3. Caractèr de cen qu'es tragic.

tragicament adv. D'un biais tragic.

tragicomèdia n.f. 1. (liter.) Pèça de teatre que lo sieu subjècte es romanesc ò cavaleresc e que la sieu fin es uroa. 2. (fig.) Eveniment à l'encòup greu e comic.

tragicomic, a adj. 1. Que tèn de la tragicomèdia. 2. À l'encòup tragic e comic.

tragus n.m. (anat.) Mauplat triangulari que fa salhida en avant e en defoara de l'orifici dau condech auditiu extèrne.

traïdor, a adj. e n. Traite.

traïn n.m. 1. Eissàvega, sàvega. Sin.: **draga**. 2. Anar, organisacion d'una maion. ◇ Programa: *Lo traïn dei fèstas*.

traïr vt. (*traïssi*) 1. Accion de traïr lo sieu país, una causa, etc. 2. Mancament à una promessa à un engatjament. 3. Acte criminal còtra la seguretat de l'Estat. (dr.) *Auta traïson*: Crimi qu'un president comete còtra la República, en mancant grevament ai devers de la sieu carga. Var.: **tradir**.

traire vt. (*traï*) Tirar, extraire.

traïson n.f. Tradiment.

traite, a adj. e n. Que traïsse. ◇ *En traite*: D'un biais perfide. Sin.: **traïdor**. ◆ adj. Qu'engana; perilhós: *Un camin traite*.

traïtes(s)a n.f. 1. Comportament de traite. 2. Acte de perfidia.

traïtosament adv. En traite, embé traïtessa.

trajècte n.m. 1. Fach de percòrrer l'espaci per anar d'un ponch à un autre. 2. Camin que si deu percòrrer entre doi ponchs. Sin.: **distança, itinerari, percors**. 3. (anat.) Percors d'una formacion normala ò patologica.

trajectòria n.f. 1. Linha qu'un ponch material en movement descriu, en particular lo centre de gravitat. 2. Carriera professionala.

trajectografia n.f. Estudi de la trajectòria d'un engenh espacial ò d'un missile.

tralaïssar vt. Abandonar, negligir.

tralalà n.m. (fam.) Luxe aparent, afectat: *S'es maridat en grand tralalà*.

tralha n.f. 1. Branca de la vinha talhada, que si soana *gaveu* quora es destinada au fuèc e *malhòu* quora si repica. 2. Sin.: **passariu**.

tralutz n.f. Transluciditat.

tram n.m. (abrev.) Tramvia.

trama n.f. 1. (text.) Lo tot dei fieus que pàsson transversalament entre lu fieus de la cadena tenduts sobre lo pestier per tèsier. 2. (arquit.) Malhatge, quadrilhatge d'un plan d'arquitectura ò d'urbanisme. 3. (estamp. E fòto) Ecran constituït d'un supoart transparent quadrilhat ò reticulat e plaçat entre l'original e la jaça sensibla, dins lu procediments de fotogravadura.

tramador n.m. (text.) 1. Obrier, obriera encargada dau bobinatge. 2. Màquina per bobinar.

tramaire, airitz n. (text.) Obrier, obriera que fa de tramatge.

tramalh n.m. Ret de pesca format de tres parts sobrepauadi.

tramar vt. 1. (text.) Tèsier en entrebescant la trama mé la cadena. 2. Alestir en secret, manigançar: *Tramar una conspiracion*. 3. (estamp. e fòto) Produire m'una

trama. ◆ **si tramar** v.pr. Èstre preparat en secret, en parlant d'un complòt, d'una maquinacion.

tramatge n.m. Accion de tramar; estat de cen qu'es tramat.

trametre vt. Transmettre.

tramont n.m. Crepuscule.

tramontana n.f. Vent de nòrd-oèst, que bufa en Lengadòc e presenta li memi caracteristicas que lo mistrau.

tramontar vi. S'escondre, disparéisser, en parlant dau soleu au crepuscule.

trampin n.m. Pena, besonha. Var.: **trampinada**.

trampinada n.f. Trampin.

trampinar vi. Penar, si donar de mau.

trampolin n.m. (de l'it. *trampolino*) Granda tela tenduda sus de moalas d'acier, sus la quala si sauta; espòrt ensinda practicat.

tramvai n.m. Tramvia, tram.

tramvia n.m. Camin de fèrre urban, establi au mejan de ralhs pauats, sensa salhida, sus lo profieiu de la carriera; veitura que circula sus aquela via. Var.: **tramvai**. Abrev.: **tram**.

tramviaire, airitz n. Persona que travaïha sus un tram.

tranquillament adv. D'un biais tranquille; calmament, pasiblement.

tranquille, a adj. 1. Sensa agitacion, sensa bosin. 2. Sensa inquietuda, sensa trebolici: Aver la consciença tranquilla. ◇ *Laïssar tranquille*: S'abstenir d'importunar.

tranquillisant (-izant), a adj. e n.m. Que tranquillisa.

tranquillisar (-izar) vt. Calmar, assuausar, desliurar d'una preocupacion, rassegarar. ◆ **si tranquillisar** v.pr. Si calmar, cessar de s'inquietar.

tranquillitat n.f. 1. Estat de cen qu'es tranquille, sensa agitacion. 2. Estat de quauqu'un qu'es sensa inquietuda, que non es destorbat.

trans adj. e n. Transgenre, transsexual.

transaccion n.f. 1. Operacion comerciala ò borsiera. 2. Contracte per lo quau li apartidi méton fin à una contestacion, òu l'evítion en renonciant à una part dei sieu pretencions recipròqui. 3. Acòrdi establit à partit de concessions, en transigent. 4. Acte per lo quau una administracion fiscala consente à non perseguir lo contravenent, en escambi dau pagament d'una soma donada.

transaccional, a adj. 1. 1. Qu'a lo caractèr d'una transaccion. 2. *Analisi transaccionala*: Metòde psicoterapic fondat en particular sobre l'idea que lu escambis interpersonals son fondats sobre de relacions parieri à de transaccions. Var.: **transaccionau**.

transaccionau, ala adj. Transaccional.

transafrican, a adj. (c. de f.) Que tavèrsa l'Àfrica.

transalpin, a adj. e n. De l'autre costat dei Aups; italian. Var.: **transaupenc**.

transamazonian, a adj. (c. de f.) Que travèrsa l'Amazònia.

transaminacion n.f. (bioquim.) Reaccion quimica reversibla per la quala lo radical amine de quaucu acides aminats pòu èstre transferit à una altra substança.

transaminasa n.f. (bioquim.) Enzima sota l'accion de la quala si fa la transaminacion.

transandin, a adj. 1. (c. de f.) Que travèrsa li Andas. 2. (telegr.) si di de la linha telegrafica que travèrsa li Andas. ◆ n.m. Tren que travèrsa li Andas.

transaparéisser vi. Transparéisser.

transasiatic, a adj. (c. de f.) Que travèrsa l'Àsia.

transat n.m. (fam.) Cadieràs plegadís recubèrt de tela.

transat n.f. (abrev.) Corsa transatlantica: *La transat en solitari*.

transatlantic, a adj. 1. Que travèrsa l'ocean Atlantic. ◇ *Corsa transatlantica*, ò *transatlantica*, n.f.: Corsa de naus à vela que travèrsa l'ocean Atlantic. 2. Que pertòca de país dei doi costats de l'Atlantic: *Un tractat transatlantic*.

transatlantic n.m. Nau de transpoart de mèrç ò de passatgiers que travèrsa l'ocean Atlantic.

transatmosferic, a adj. (aeron.) Que si produe en sortent de l'atmosfèra.

transaupenc, a adj. Transalpin.

transbordaire n.m. e adj.m. 1. *Poant tranbordaire*: Plataforma mobila suspenduda à un taulier elevat, per passar un fluvi, una baia. 2. Bac, nau per tansportar de veïcules ò de trens pendent un viatge maritime.

transbordament n.m. 1. Accion de transbordar. 2. Transferiment de la cargason d'una nau à un autre bastiment.

transbordar vt. (*transbòrdi*) transferir (de mèrç, de personas) d'una nau, d'un tren, d'un veïcule dins un autre.

transcanadian, a adj. Que travèrsa lo Canadç, de l'Atlantic au Pacific.

transcaspian, a adj. 1. Qu'es ò que va en là de la mar Caspiana: *Lo territòri transcaspian*. 2. (c. de f.) Si di d'una via que travèrsa lo Turcmenistan e l'Ozbequistan.

transcategoria adj. Que despasa le quadre d'una categoria: *Lu prefixats que la sieu basa es un substantiu e qu'an un estatut d'adjectiu, coma antiacide son dichs transcategoria*.

transcategorisacion (-izacion) n.f. (ling.) Modificacion de la categoria sintaxica d'un mòt.

transcaucasenc, a adj. En là dau Caucàs.

transcendença (-éncia) n.f. 1. Qualitat, caractèr de cen qu'es transcendent. 2. (filos.) caractèr de cen qu'es en defoara de l'experiença e de la pensada de l'òme; procèssus per lo quau la consciença, coma consciença de quauqua ren, si despasa vèrs un objècte. Contr.: **immanença**.

transcendent, a adj. 1. Excellent dins lo sieu genre, superior: *Un esperit transcendent*. 2. (filos.) Foara portada de l'accion ò de la conoissença. 3. (mat.) *Nombre transcendent*: Nombre real que non es algebric: π es un nombre transcendent. ◇ *Corba transcendent*: Corba que lu sieus ponchs non poàdon aver per coordenadas li

solucions d'una equacion algebrica dei coeficients racionals: *L'exponenciala es una corba transcendent*.

transcendental, a adj. (filos.) Relatiu ai condicions a priori de la conoissença, en defoara de tota determinacion empirica.

transcendentalisme n.m. 1. Escòla filosofica americana, que si caracteriza per una forma de misticisme moral e per la tendença à unir l'individual e l'universal. 2. Lo tot dei doctrinas filosofiqui que si fondon sobre la doctrina de la transcendença.

transcendir vt. (*transcendissi*) 1. Despassar la conoissença racionala. 2. (lit.) Èstre superior à quauqu'un, à quauqua ren.

transcodar vt. (*transcòdi*) Faire lo transcodatge de.

transcodatge n.m. 1. Traduccion dins un còdi diferent. 2. Traduccion en còdi intèrne dei instruccions que lo programaire escriu dins un computador.

transcontenèire n.m. Nau alestida per lo transpoart dei contenèires.

transcontinental, a adj. Que travèrsa un continent. Var.: **transcontinentau**.

transcontinentau, ala adj. Trancontinental.

transcripcion n.f. 1. Accion de transcriure; estat de cen qu'es transcrich. 2. Còpia oficiala, à partir dei registres de l'estat civil, d'actes ò de jutjaments relatius à l'estat dei personas. 3. (biol.) Trasferiment de l'informacion genetica de l'A.D.N. à l'A.R.N. dei cellulas, e doncas dau nucleu au citoplasma.

transcriptor, tritz n. Persona que transcriu. ◆ n.m. Aparelh que transcriu.

transcriure vt. (*transcrivi*) 1. Copiar, reproduire exactament au mejan de l'escriptura. ◇ Reproduire (un tèxto) m'un sistema d'escriptura diferent. 2. Metre sus lo papier cen que s'es pensat, imaginat. 3. (mús.) Adaptar una òbra per de votz ò d'instruments que non li èra rpimitivament destinada.

transculturacion n.f. (antropol., etnol.) Modificacion dei caracteristicas d'una etnia au contacte d'un autre tipe de civilisacion.

transcultural, a adj. 1. Que pertòca li rlacions entre diferenti culturas. 2. Si di d'una societat, d'una etnia, que li sieu caracteristicas si son modificadi au contacte d'un autre tipe de civilisacion.

transcutaneu, ea adj. Que si produe, qu'agisse en traversant la pèu: *Infeccion transcutanea*.

transdermic, a adj. Qu'agisse en traversant lo dèrma.

transdisciplinari, ària adj. Que fa intervenir divèrsi disciplinas: *Una recèrca transdisciplinària*.

transdisciplinaritat n.f. Procediment scientific que despasa li frontieras d'una disciplina.

transduccion n.f. 1. (fis.) Transformacion d'una energia en una energia de natura diferenta. 2. (biol.) Escambi genetic d'una cellula à una altra, per l'intermediari d'un virus, d'un fague.

transductor n.m. Dispositiu que transforma una grandor fisica en una altra grandor fisica, foncion de la precedenta.

transelvetic, a adj. Que travèrsa la Soïssa.

transespacial, a adj. (filos.) Forma qu'es «en-delà» de l'espaci-temps, ma justament perché es ela lo crea.

transfeccion n.f. Introduccion de material genetic viral dins una cellula.

transferible, a adj. Que pòu èstre transferible.

transferencial, a adj. (psican.) Relatiu au transfèrt.

transferiment n.m. 1. Accion de transferir (quauqu'un, un presonier, etc.) d'un luèc dins un autre. 2. Tecnica de biologia moleculària e de bioquimia que permete de recercar la presença d'una molecula determinada (ADN, ARN, proteïna, etc.) dins un escapolon biologic (extrach cellulari, fluide biologic, fraccion purificada...). Le transferiment consistisse à transferir li moleculas sus un supoart solide per li analisar.

transferir vt. (*transferissi*) 1. Faire passar d'un luèc dins un autre: *Transferir un presonier*. 2. (espòrts) Engatjar dins una altra equipa. 3. (dr.) Transmetre d'una persona à una altra en observant li formalitats legali.

transfermian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à-n-aeueu dau fermi (100).

transfèrt n.m. 1. Accion de transferir, de desplaçar quauqu'un ò quauqua ren. ◇ (espec.) Procediment que permete de reproduire d'un supoart (generalament de papier) sus un supoart (pèu, teissut, etc.) un motiu, una inscripcion. 2. (espòrts) Cambiament d'equipa per un jugaire professional. 3. (mecan.) Transpoart automatic dei pèças en cors de fabricacion ò de montatge d'un poaste au seguent. ◇ *Cadena de transfèrt*: Installacion d'atalhier que comprèn una seguida de màquinas transfèrts, dins la quala li pèças à usinar son desplaçadi automaticament d'un poaste à l'autre. 4. (inform.) Desplaçament d'una informacion entre doi emplaçaments fisics de memorisacion. 5. (dr.) Acte per lo quau una persona obtèn un drech d'una altra que lo li transmete (drech de propietat, per ex.). ◇ *Transfèrt d'entrepresa*: Modificacion dins la situacion juridica d'una empresa (venda, fusion, etc.) que laissa subsistir lu contractes de trabalh entre l'emplegaire novèu e lo personal de l'entrepresa. 6. (econ.) *Despensas de transfèrt*: Despensas que tradúon l'intervencion de l'Estat, dins una tòca economica ò sociala (per lo biais de subvencions, de crèdits d'assistença ò de solidaritat, de participacions au financiament dei regimes socials, etc.). 7. (psicol.) Fenomèn per lo quau una activitat intellectuala ò manuala modifica una altra activitat que vèn après, en la rendent mai aisada (*tranfèrt positiu*) ò en la trebolant (*tranfèrt negatiu*). 8. (psican.) Substitucion d'una persona à una altra, mai anciana e mai fundamentala, dins lo cambiament dei estacaments amorós ò afectius dau subjècte.

transfiguracion n.f. 1. Cambiament de cara, d'aparença. 2. (relig.) *La Transfiguracion*: Aparicion dau Crist dins la glòria de la sieu divinitat à tres dei sieus apòstols (Pèire, Jaume e Joan) sus lo mont Tabòr; fèsta que celèbra aquest eveniment.

transfigurar vt. 1. Cambiar l'aspècte, la natura de quauqua ren, en li donant un caractèr esclatant, magnific.

2. Donar à la cara un esclat inabitual: *Lo gaug ti transfigura una persona*.

transfilar vt. (mar.)

transfinit, ida adj. (mat.) *Nombre trasfinit*: Cardinal d'un ensemble finit.

transfluença (-éncia) n.f. 1. (geogr.) Débordement d'un glacier qui passe d'une vallée dans une autre. (Dict. xx^{es}). 2. Hydrographie. Type de changement de cours lorsque le cours d'eau ou un bras va rejoindre une autre rivière (d'apr. Lexis 1975).

transformable, a adj. Que pòu èstre transformat.

transformacion n.f. 1. Accion de transformar: *La transformacion dei matèrias promieri*. 2. Passatge d'una forma à una altra: *Transformacion d'una crisalida en parpalhon*. 3. Modificacion, cambiament: *Ai fach de transformacions dins la mieu maion*. 4. (geom.) Aplicacion dau plan ò de l'espaci sobre eu-meme. 5. *Transformacion termodinamica*: Modificacion qu'un sistema subisse en rason dei sieus escambis d'energia m'au mitan xterior. 6. (electr.) *Rapoart de transformacion*: Rapoart dei nombres d'espiras dei doi enrotlaments segondari e primari d'un transformator. 7. (ling.) En gramàtica generativa, operacion formala que permete de rendre còmpte de l'estructura de la frasa (per exemple la transformacion passiva). 8. (fin.) Operacion que li bancas efectúon, que consistisse en l'afectacion dei sieu ressorsas à cort tèrme à d'emples à tèrme lònge e mejan. 9. (espòrts) Au rugbi, après un assai, fach de mandar lo balon d'un còup de pen en dessobre de la barra transversala entre lu doi pals.

transformacional, a adj. (ling.) Que pertòca li transformacions. Var.: **transformacionau**.

transformacionau, ala adj. Transformacional.

transformada n.f. (mat.) Transformat.

transformanta adj. f. (geol.) *Falha transformanta*: Plan vertical au lònge dau quau doi placas litosferiqui si desplaçon lateralament una per rapoart à l'autra.

transformar vt. 1. Rendre quauqu'un diferent, lo faire cambiar de forma, modificar lu sieus caractèrs generals; metamorfosar: *Transformar un veicule à essence en veicule electric*. 2. Modificar l'estat fisic, moral, psicologic de quauqu'un. 3. Melhorar la santat de, reviscolar: *Aqueli vacanças à Niça m'an transformat*. 4. (geom.) Operar la transformacion de. 5. (mat.) *Transformar una equacion*: La cambiar en una altra equivalenta, de forma diferenta. 6. (espòrts) Au rugbi, fach d'obtenir la transformacion d'un assai. ◆ **si transformar** v.pr. 1. Cambiar de forma, d'aspècte, de caractèr. 2. Cambiar de natura, passar à un estat diferent.

transformat n.m. (mat.) Imatge d'un element per una transformacion. Var.: **transformada**.

transformatiu, iva adj. De transformacion, qu'a la facultat, que siève à transformar.

transformator, tritz adj. Que transforma.

transformator n.m. Aparelh estatic à induccion electromagnetic, que transforma un sistema de tensions e de corrents alternatius en autre sistema (ò en divers autres

sistemes) de tensions en corrents de mema frequença, ma generalament de valors diferenti.

transformisme n.m. 1. Teoria explicativa de la successiun dei faunas ò dei flòras au cors dei temps geologics, findada sobre l'idea de transformacion progressiva dei populacions e dei linhadas, sigue sota l'influença dau mitan (Lamarck), sigue per mutacion seguida de seleccion naturala (Darwin). 2. Art que consistisse à faire interpretar de ròtles femenins per d'òmes, especialament dins un espectacle de cabaret.

transformista adj. e n. Relatiu au transformisme; partidari dau transformisme. ◆ n.m. Artista masculin que tèn un ròtle femenin, especialament dins un espectacle de cabaret.

transfrastic, a adj. Si di d'un enonciat que despasa lu limits d'una frasa.

transfrontalier, a adj. 1. Que si produe au travèrs de la frontiera: *La cooperacion transfrontaliera es una necessitat*. 2. *Travailhaire transfrontalier*: Que viu dins un país e travailha dins lo país vesin.

transfrontiera(s) adj. Interestatic.

transfuga n. 1. Sordat que desèrta e passa à l'enemic.

2. Persona qu'abandona un partit, una doctrina, un grope per si raliar à un autre.

transfusaire, airtiz n. Que fa una tranfusion, de transfusions.

tranfusar vt. Operar la transfusion de.

transfusion n.f. injeccion dins una vena de sang prealablament manlevat sus una altra persona ò sus d'autri personas.

transfusional, a adj. Relatiu à la transfusion sanguina. Var.: **transfusionau**.

transfusionau, ala adj. Transfusional.

transgenèsi n.f. Transgenèsi.

transgenic, a adj. (biol.) Si di d'un organisme vivent que l'òme a modificat lo sieu genòma.

transgenòsi n.f. Operacion que consistisse à transferir un gènè dins una cellula vegetala en regeneracion ò dins un ovule animal prealablament fecondat. Sin.: **transgenèsi**.

transgenre adj. Si di d'una persona que la sieu expression de genre ò la sieu identitat de genre s'escarta de cen qu'es asperat tradicionament en foncion dau sèxe assignat à la naissença. Sin.: **transsexual**. Contr.: **cisgenre**.

transgredir vt. Transgressar.

transgressaire, airtiz n. Que tangrèssa.

transgressar vt. (*transgrèssi*) Non obeïr à un òrdre, à una lèi, non lu respectar. Var.: **transgredir**.

transgression n.f. 1. Accion de transgressar; violacion. 2. Avançada lenta e relativa de la mar deuguda à una remontada dau nivèu marin, à l'erosion rapida dau ribatge ò à un encalament tectonic.

transgressiu, iva adj. Relatiu à una transgression; que n'a lu caractèrs.

transi n.m. Lo traïn de la vida, l'anar de cada jorn.

transicion n.f. 1. Passatge d'un estat de causas à un autre: *Una brusca transicion dau caud au frèi*. 2. Gra,

estadi intermediari: *Passar d'una caua à l'autra sensa transicion*. ◇ *De transicion*: Que constituïsse un estadi intermediari. 3. Biaï de passar d'un rasonament à un autre, de ligar li partidas d'un discors: *Una transicion gaubioa*. 4. (quim.) *Elements de transicion*: Elements metallics, au nombre de 56, que possedisson una sotajaça electronica de reng tres parcialament plena. 5. (fis.) Passatge d'un atòme, d'un nucleu, d'una molecula, d'un nivèu d'energia à un autre.

transicional, a adj. 1. Que marca una transicion. 2. (psican.) *Objècte transicional*: Objècte particulier (mocador, cubèrta, etc.) que l'enfanton li es particulierament estacat e que li sièrve à suportar l'angoïssa de la separacion d'embé sa maire en la conservant simbolicament presenta. Var.: **transicionau**.

transicionau, ala adj. Transicional.

transida n.f. estat d'una persona transida de frèi ò d'amor.

transidentitat n.f. Fach, per una persona transgenre, d'aver una identitat de genre diferenta dau genre assignat à la naissença.

transígir vi. Transigir.

transigença (-éncia) n.f. 1. Disposicion à transigir. 2. Accion de transigir.

transigir vi. (*transigissi*) Faire de concessions recipròqui per arribar à un acòrdi. Var.: **transígir**.

transillumination n.f. (med.) Fach de mandar un fais de lutz au travèrs d'unu teissuts ò d'uni partidas dau còrs, per lu examinar per transparencia.

transilvan, a adj. e n. De Transsilvània.

transinar v.pr. Si languir.

transividual, a adj. (filos.) Si di d'un concèpte que convèn à diferents objèctes. Var.: **transividuau**.

transindividualitat n.f. Caractèr transindividual de quauqua ren.

transividuau, ala adj. Transividual.

transir vt. (*transissi*) 1. Penetrar de frèi. Sin.: **gèlar**. 2. (fig.) Penetrar d'un foart sentiment d'amor.

transistor n.m. 1. Dispositiu à mièg conductor, que pòu amplificar de corrents electriccs, generar d'oscillacions electricqui e aver de foncions de modulacion e de deteccion. 2. Abusivament, si di d'un aparelh de recepcion radiofonica provedit de transistors.

transistoric, a adj. Que despasa lo quadre de l'istòria.

transistorisacion (-izacion) n.f. (tecn.) Accion de transistorisar.

transistorisar (-izar) vt. (tecn.) Equipar (un aparelh) de transistors.

transit n.m. 1. Regime de franquessa dei drechs de doana per li mèrç que travèron lo territòri nacional à destinacion d'un país estrangier sensa li si arrestar. 2. Situacion d'un viatjaire que, pendent una escala aerenca, demòra dins l'aeropoart: *Èstre en transit*. 2. (med.) *Transit intestinal*: Desplaçament dau contengut dau tube digestiu despí lo pilòre fins au rectum, sota l'influença dei contracions de l'intestin. 4. Ciutat de transit: Ensèms de lotjaments destinats à d'ocupants de locals insalubres

que si dévon renovar ò destrúger, dins l'aspèra de li autrejar un lojtament noueu.

transit, ida adj. 1. Gelat. 2. Qu'es animat d'un foart sentiment amorós.

transitar vt. Faire passar en transit: Transitar de mèrç.

◆ vi. Èstre en transit dins un luèc.

transitari, ària adj. Relatiu au transit.

transitari, ària n. Comissionari en mèrç qu'es encargant de la sieu importacion e de la sieu exportacion.

transitiu, iva adj. 1. (gram.) Si di d'un vèrbo qu'es seguit d'un complement d'objècte dirècte. ◇ *Vèrbo transitiu indirècte*: Que lo sieu complement seguísse una preposicion (per ex.: *obeïr à*). 2. (mat.) *Relacion transitiva*: Relacion binària dins un ensemble tala que la proposicion «*a* es en relacion mé *b* e *b* es en relacion mé *c*» implica la proposicion «*a* es en relacion mé *c*» per lu elements *a*, *b* e *c* d'aquest ensemble.

transitivament adv. (gram.) Coma un vèrbo transitiu; m'un complement d'objècte.

transitivitat n.f. (gram.) Caractèr dei vèrbos transitius. 2. (mat.) Proprietat d'una relacion transitiva.

transitòri, òria adj. 1. Que dura gaire de temps, passatgier: *Una lèi transitòria*. 2. Que sièrve de transicion, en esperant quauqua ren de mai adaptat: *Una solucion transitòria*. Sin.: **provisòri**.

transitoriament adv. D'un biais transitòri. Sin.: **provisoriament**.

transjordanian, a adj. Que travèrsa la Jordània.

transjuran, a adj. De l'autre costat dau Jura.

translacion n.f. 1. Accion de transferir d'un luèc dins un autre. 2. (dr.) Accion de transferir. 3. (mat.) Transformacion pontuala qu'assòcia à tot ponch *M* un ponch *M'* tau que lo vector $\overline{MM'}$ sigue constant.

translatar vt. (mat.) Efectuar una translacion.

translatiu, iva adj. (dr.) Qu'opèra lo transfèrt d'una caua, d'un drech.

translingüistic, a adj. Que despassa lu limits de la lingüística.

transliteracion n.f. (ling.) Transcripcion facha en transpauant letra per letra lu signes d'un alfabet e aquelu d'un autre.

transliterar vt. (*translitàri*) Accion de transliterar.

translocacion n.f. 1. Aberracion cromosomica que consistísse en la rompedura d'un segment de cromosòma que se fixa sus un cromosòma non omològue. 2. (geol.) Fach, per l'aiga, de pluèia, d'estirassar de constituents coma la sabla, lo limon, d'elements vegetals.

translucide, a adj. Que laissa passar la luz, ma sensa permetre de destriar clarament lu contorns dei objèctes.

transluciditat n.f. Estat, qualitat, caractèr de cen qu'es translucide.

transluminal, a adj. (med.) *Angioplastia transluminala*: Tecnica que permete de tractar li estenòsis arteriali au mejan d'una sonda à balonet gonflable qu'esquiza la placa d'ateròma. Var.: **transluminau**.

transluminau, ala adj. Transluminal.

transmanchó, oa adj. Que travèrsa la Manchòria. ◆ n.m. (c. de f.) Linha de camin de fèrre que travèrsa la Manchòria.

transmarga adj. Que travèrsa la Marga: *Una nau transmarga*.

transmarin, a adj. Qu'es de l'autre costat de la mar; que vèn de l'autre costat de la mar. Sin.: **d'otramar, ultramarin**.

transmediterraneu, a adj. 1. Que travèrsa la Mediterranea: *Un comèrci transmediterraneu*. 2. Qu'es de l'autre costat de la Mediterranea; que n'en vèn: *L'immigracion transmediterranea*.

transmembranari, ària adj. Que si produe au travèrs d'una membrana.

transmetèire, eiritz n. Que sièrve à transmetre.

transmetitor n.m. 1. Aparelh emetor de senhals telegrafics. 2. (biol.) Substança qu'assegura la transmission d'una informacion d'un ponch à un autre de l'organisme.

transmetre vt. 1. Comunicar quauqua ren après l'aver reçauput: *Transmetre un òrdre, una informacion*. 2. Permettre lo passatge, agir coma intermediari: *L'aubre motor transmete lo movement ai ròdas*. 3. (dr.) faire passar per mutacion. Var.: **trametre**. ◆ **si transmetre** v.pr. S'espandir, passar d'un luèc à un autre, d'una persona à una altra: *Una malautia que si transmete facilament*.

transmigracion n.f. 1. (lit.) Accion de transmigrar. 2. Metempsicòsi e reïncarnacion: *Transmigracion dei ànimas*.

transmigrar vi. 1. Abandonar un país per anar viure dins un autre. Sin.: **emigrar**. 2. Passar d'un còrs dins un autre, en parlant d'una ànima.

transmissibilitat n.f. Qualitat, caractèr de cen qu'es transmissible.

transmissible, a adj. Que pòu èstre transmés.

transmission n.f. 1. Accion de transmetre quauqua ren à quauqu'un. 2. *Agent de transmission*: Sordat portaire d'un òrdre ò d'una informacion. 3. *Transmission dei poders*: Operacion per la quala lu poders d'un cap d'Estat, d'un ministre, d'una assemblada, etc., son transferits au sieu sieuccessor. 4. *Transmission de pensada*: Telepatia. 5. Comunicacion dau movement d'un organe à un autre; organe que sièrve à transmetre lo movement. ◇ *Transmission automatica*: Organe d'un veïcule automobile que, plaçat entre lo motor e li ròdas, seleccion la desmultiplicacion que si deu adoptar sensa intervencion dau menaire, espec. au mejan d'un convertissèire de coble completat d'una boita d'engrenatges.

transmodulable, a adj. Que pòu subir una transmodulacion.

transmodulacion n.f. Interferença entre una onda sus la quala es reglat un receptor, e l'extremitat de la benda de modulacion d'una onda vesina.

transmondan, a adj. Relatiu à l'ipotèsi de l'existença de mondes multiples.

transmutable, a adj. Que pòu èstre transmutat. Var.: **transmutable**.

transmutacion n.f. 1. Cambiament dei metals vulgaris en metals nòbles per lu procediments de l'alquimia. 2. Transformacion d'un nucleu atomic en un autre. 3. (lit.) Transformacion totala d'una caua en una altra. Var.: **transmutacion**, **transmutament**.

transmutament n.m. Transmutacion.

transmutar vt. Efectuar una transmutacion. Var.: **transmutar**.

transmutabilitat n.f. Proprietat de cen qu'es transmutable.

transmutable, a adj. Transmutable.

transmutacion n.f. Transmutacion.

transmutar vt. Transmutar.

transnacional, a adj. 1. (econ.) Si di d'un organe, d'une empresa, que la sieu composicion, li sieu atribucions e la zòna d'accion non si limiton ai frontieras d'un Estat solet. 2. Qu'apartèn à un quadre mai larg que la nacion. ◆ n. Qu'es plus dins la sieu nacion d'origina: Aquesta immigrada de la segonda generacion es una transnacionala.

transnatural, a adj. (filos., relig.) Qu'es situat en là dau natural: L'amor divin es transnatural.

transneptunian, a adj. Qu'es en là de Neptun.

transnominacion n.f. Cambiament de nom, de denominacion.

transoceanic, a adj. 1. Qu'es situat en delà de l'ocean. 2. Que va d'un costat à l'autre de l'ocean.

transorizont adj. (radioelectr.) Si di de ligasons radioelectrici que si poàdon efectuar en delà de l'orizont.

transpacific, a adj. Que travèrsa lo Pacific: Un viatge transpacific.

transpadan, a adj. e n. Qu'es de l'autre costat dau Pò.

transpaleta n.m. Carri idraulic, manual ò electric, que sièrve au desplaçament de paletas de manutencion.

transparéisser vi. Paréisser, si mostrar au travèrs de quauqua ren. Var.: **transparéisser**.

transparença (-éncia) n.f. 1. Proprietat de cen qu'es transparent. 2. (cín.) Trucatge dins lo quau lu personatges son filaments davant un ecran sus lo quau es projectat lo decòr. 3. *Transparença fiscal*: Concèpte segond lo quau d'unu associats son considerats coma redevables dirèctes dei taxas deugudi à rason de l'activitat sociala, sensa que lo fisc pilhe en consideracion l'existença de la persona morala que n'en son membres.

transparent, a adj. 1. Que, en si laissant facilament travèrsar per la luz, permete de destriar lu objèctes au travèrs de la sieu espessor. 2. (fig.) Que lo sieu sens si lascia devinar facilament: *Una allusion transparente*.

transparent n.m. Document sus un supoart transparent, destinat à la projeccion.

transpauable, a adj. Que pòu èstre transpauat.

transpauada adj. f. e n.f. (mat.) *Matritz transpauada* (d'una matritz A) ò *transpauada*, n.f.: Matritz obtenguda en permutant li linhas e li columnas de la matritz A.

transpauar vt. 1. Metre una caua à una plaça altra qu'aquela qu'ocupa ò que deu ocupar. 2. (mús.) Escriure ò executar un tròç dins un ton diferent d'aquieu dins lo quau es estat compauat. 3. Plaçar dins una autre decòr, una altra epòca, etc., un tema literari ò artistic.

transpenetrar vt. (fig.) Penetrar d'un costat à l'autre: *Una credença qu'a transpenetrat lu èstres umans*.

transpiracion n.f. 1. Eliminacion de la sudor per lu pòres de la pèu. 2. (bot.) Emission de vapor d'aiga, realisada sobretot au nivèu dei fuèlhas e qu'assegura lo renovelament de l'aiga de la planta e la sieu alimentacion minerala. Sin.: **sudacion**.

transpirant, a adj. Que transpira.

transpirar vi. Sudar.

transpirenenc, a adj. De l'autre costat dei Pireneus.

transplacentari, ària adj. Que si produe en penetrant la placenta: *Infeccion transplacentària*.

transplant n.m. (med.) Organe que deu èstre transplantat.

transplantable, a adj. Que pòu èstre transplantat.

transplantacion n.f. 1. Accion de transplantar. 2. (med.) Empeut d'un organe.

transplantament n.m. Accion de transplantar.

transplantar vt. 1. Plantar dins un autre luèc en levant de la sieu plaça: *Transplantar d'aubres*. 2. Faire passar d'un luèc à un autre; tranferir. 3. (med.) Empeutar un organe dins un còrs vivent en assegurant lo racordament dei vaisseus sanguins e dei conduchs exteriors. ◆ **si transplantar** v.pr. S'anar installar dins un luèc foarça diferent.

transplutonian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à 94 e qu'es situat en delà dau plutòni.

transport n.m.

transpolàri, ària adj. En là dei pòles: *Navigacion transpolària*.

transpondèire n.m. Receptor emetor que respoande automaticament à un senhal exterior que provèn d'un radar, d'un sistema de radionavigacion, etc.

transportable, a adj. Que pòu èstre transportat.

transportacion n.f. Sistema penal qu'implica lo transport dei condemnats dins un luèc alunhat.

transportaire, airtz adj. Que transporta.

transportaire n.m. 1. Persona que s'engatja à assegurar lo desplaçament d'una persona ò d'una mèrç segond un contracte de transport terrestre, maritime ò aerenc. 2. Aparelh qu'assegura mecanicament lo transport d'objèctes ò de material d'un luèc dins un autre. 3. *Transportaire de gas*: Nau de carga destinada au transport de gas liqueficats.

transportar vt. (*transporti*) 1. Portar d'un luèc dins un autre: *Transportar de mèrç*. 2. Faire passar d'un mitan à un autre: *Transportar un affaire criminal sus lo pontin*. 3. (dr.) Cedir (quauqua ren) per un acte. ◆ **si transportar** v.pr. 1. Si rendre en un luèc. 2. (lit.) Si portar per l'imaginacion.

transposicion n.f. 1. Accion de transpauar, d'intervertir li plaças. 2. (mat.) *Transposicion* (sus un ensemble finit E): Permutacion de E qu'escambia doi

elements de E e laissa invariants toi lu autres. 3. (mús.) Transpoart dei nòtas d'un tròç ò d'un fragment musical d'una autessa à una altra, sensa cambiar lu intervals entre li nòtas ni la valor dei nòtas.

transpositor adj. m. *Instrument transpositor*: Instrument de música (à vent, lo mai sovent) fach de tau biaïes que la sieu nòta principala non es un *ut*.

transraccional, a adj. Qu'es en là dau raccional, que despasa la rason.

transraccionalisme n.m. Disposicion que l'òme a à crèire à de potenças sobrenaturalis, à un monde misteriós e invisible.

transrenan, a adj. 1. De l'autre costat dau Ren. 2. Que travèrsa lo Ren.

transsaarian, a adj. Que travèrsa lo Saara.

transsexual, a adj. e n. Que presenta un transsexualisme. Sin.: **transgenre**.

transsexualisme n.m. Conviccion qu'a un subjècte d'apartenir à l'autre sèxe, que lo mena à metre tot en òbra per per que la sieu anatomia e lo sieu biaïes de viure sígon lo mai possible confòrmes à la sieu conviccion. Sin.: **transsexualitat**.

transsexualitat n.f. Transsexualisme.

transsiberian, a adj. Que travèrsa la Siberia. ◆ n.m. Tren que travèrsa la Siberia.

transsonança n.f. (med.) Transmission dau son que si debana dins un organe au travèrs d'un autre organe.

transsonic, a adj., aéron. Que despasa la velocitat dau son.

transsubjectiu, iva adj. En là dau subjectiu.

transsubjectivitat n.f. Caractèr transsubjectiu de quauqua ren.

transsubstanciacion n.f. (teol. catol.) Transformacion de la substança dau pen e dau vin en aquela dau còrs e dau sang de Jèsus-Crist dins l'eucaristia. Contr.: **conssubstanciacion**.

transsubstancial, a adj. De la natura de la transsubstanciacion. Var.: **transsubstanciau**.

transsubstanciar vt. (*transsubstanci*, classic *transsubstàncii*) Transformar per transsubstancion.

transsubstanciat, ada adj. Transformat per transsubstanciacion.

transsubstanciau, ala adj. Transsubstancial.

transsudacion n.f. Fach de transsudar.

transsudar vi. Passar au travèrs de la paret dau recipient que lo contèn, en parlant d'un liquide.

transsudat n.m. (med.) Liquide que la sieu composicion es identica au plasma, sensa li proteïnas, e qu'apareisse au nivèu d'una mucoa ò d'una seroa en seguida à un obstacle à la circulacion de retorn vèrs lo coar.

transuman, a adj. En là de l'uman.

transumança (-ància) n.f. Amontanhatge.

transumant, a adj. Que fa l'amontanhatge.

transumar vt. e vi. Amontanhar.

transumanitari, a adj. En là dau caractèr uman: *La multiplicacion dei màquinas per faire lo travalh de l'òme crea una mena de transumanitat*.

transuranian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à-n-aqueu de l'urani (92).

transvaluacion n. f. (filos.) Revision radicala dei valors (Nietsche).

transvasament n.m. Accion de transvasar. Var.: **travasas**.

transvasar vt. Versar d'un recipient dins un autre. Var.: **transversar, travasar**.

transversal, a adj. Dispauat de travèrs, que copa en travèrs: *Una linha transversala*. ◆ *Barra transversala* ò *transversala*, n.f.: Barra superiora de la gàbia, dins diferents espòrts (balon, handball, etc.). Var.: **transversau**.

transversau, ala adj. Transversal.

transversala n.f. 1. Linha, barra orizontala. 2. Itinerari rotier ò via ferrada que jonhe directament doi vilas, doi regions, sensa passar per lo centre d'una ret. 3. (amt.) Drecha que copa un poligòne ò una corba.

transversalament adv. En foncion d'una direccion transversala.

transversar vt. Transvasar.

tranvèrs(e), a adj. (anat.) Plaçat dins una direccion transversala per rapoart à l'axe dau còrs.

transversion n.f. Mutacion pontuala que corresponde à un cambiament d'un pareu de nucleotides dins lo quau una purina pilha la plaça d'una pirimidina ò inversament.

transvesical, a adj. Que si fa au travèrs de la vessiga.

travestiment n.m. Travestiment.

travestir vt. (travestissi) Travestir. ◆ **si travestir** v.pr. Si travestir.

travestisme n.m. Travestisme.

travestit, ida adj. e n. Travestit.

transvuatge n.m. Operacion que consistisse à vuar un contenèire dins la caissa d'un veïcule collector.

transvosgian, a adj. Que permete de traversar li Vòsges.

transvuair vt. (*transvuir*) Transvasar.

tranta n.f. Estràntola.

trantalh n.m. Esitacion.

trantalhar vi. 1. Tremolar, refrenir. 2. (fig.) Esitar, balançar, perdre de temps denant de pilhar una decision. Var.: **trantoliar**.

tràntol n.m. 1. Clea suspenduda en aut per li retirar li tortas de pan. 2. Balançament.

trantolar vi. Trantaoliar, trantalhar.

trantoliar vi. (*trantoli*, classic *trantólii*) Trantolar.

trapa n.f. 1. Esgarradura. Var.: **atrapa**. 2. Trauc per far passar quauqua ren ò per passar dins un autre luèc, en particulier dins lo soal, m'un paneu que si pòu auçar ò baissar. 3. Dubertura en bas d'una tina. 4. Part de la poarta d'una vila. 5. Convent de trapistas o de trapistas.

trapa n.f. 1. Òrdre dei trapistas. 2. Maion de trapistas.

trapan n.m. Trepan.
trapanacion n.f. Trepanacion.
trapanar vt. Trepanar.
trapanela n.f. Vièlha veitura en marrit estat.
trapàs n.m. Trespàs.
trapassament n.m. Trespasament.
trapassar vt. 1. Trespassar. 2. Otrepassar. 3. Transsudar.
trapassat, ada n. Trespasat.
trapeg n.m. Accion de caucar lo raïm.
trapege n.m. Fach de trapejar, de manifestar d'impaciença.
trapejar vt. Cauçar (lo raïm). ♦ vi. S'impacientar. Sin.: **trapiar, trapinhar**.
trapèla n.f. Leca.
trapèzi n.m. 1. Qüadrilatèr plan qu'a doi costats non consecutius parallèles, sonats basas. 2. Aparelh de gymnastica format de doi coardas verticali, tengudi à la sieu basa au mejan d'una barra cilindrica. 3. (mar.) Sistema de cenglas que permete à un equipier d'un velier de faire portar lo sieu pes à l'exterior de la posicion de rapèl. 4. (anat.) Muscle de l'esquina, que permete de raprochar l'omoplat dau rasteu; promier oàs dau promier reng dau carp..
trapezifòrme, a adj. En forma de trapèzi. Sin.: **trapezoïdal**.
trapezista n. Gimnasta, artista de circ que fa de trapèzi.
trapezoïdal, a adj. En forma de trapèzi. Var.: **trapezoïdau**. Sin.: **trapezifòrme**.
trapezoïdau, ala adj. Trapezoïdal.
trapiar vi. (*trapi*, classic *tràpii*) S'impacientar, trapejar.
trapinhar vi. S'impacientar, trapejar.
trapista n.m. Religiós de l'òrdre dei Cistercians reformats d'estrecha observança, ò de la Trapa.
trapistina n.f. 1. Religioa de l'òrdre dei Cistercianas reformats d'estrecha observança, ò de la Trapa. 2. Liqueur que fan lu trapistas.
trapoart n.m. Vestibule, anticambra.
tràpola n.f. (it.) Leca.
traquea n.f. 1. (anat.) Dins l'òme e divèrs vertebrats, canal, que d'aneus de cartilage mantènon dubèrt, que fa comunicar la larige m'ai bronquis e sièrve au passatge de l'ària. Sin.: **traquea artèria**. 2. (zool.) Dins divèrs insèctes e lu arcnides, tube ramificat que mena l'ària fins ai organes. 3. (bot.) Vaisseu perfècte dei plantas vasculari (per op. à *traqueïda* ò *vaisseu imperfècte*).
traquea artèria n.f. Traquea.
traqueal, a adj. (anat.) Relatiu à la traquea. Var.: traqueau.
traqueau, ala adj. Traqueal.
traqueïda n.f. (bot.) Vaisseu imperfècte de divèrs plantas vasculari coma lu conifèrs, de tipe primitiu, que partit per de parets intercellulari e traucat lateralament d'areòlas (per op. à *traquea*).
traqueïti n.f. (med.) Inflamacion de la traquea.

traqueobronquic, a adj. Relatiu à la traqueobronquiti.

traqueobronquiti n.f. Inflamacion simultanea de la traquea e dei bronquis.

traqueobroncoscopia n.f. Examèn visual de la traduea e dei bronquis. Var.: **broncoscopia**.

traqueòla n.f. Ramificacion dau tube capillari qu'es après la traquea dei artropòde. Es au nivèu dei traqueòlas que l'oxigène es absorbit per li cellulas.

traqueofita n.f. ph(bot.) Planta vascularia.

traqueotomia n.f. Dubertura cirurgicala de la traquea per facilitar la ventilacion.

traquinidat n.m. *Traquinidats*: Nom d'una familha de peis ossós que vívon esconduts dins la sabla.

traquit n.m. Ròca volcanica constituïda essencialament de feldspat alcalin e d'un pauc de biotita.

tras adv. (*que*) Foarça, totplen: *Tras que beu*.

trascurable, a adj. Que pòu èstre trascurat.

trascuradament adv. Negligentament.

trascurança n.f. Negligença.

trascurar vt. Negligir.

trascurat, ada adj. Negligit, que si lascia anar.

trascuratessa n.f. Negligença.

trasegre vt. Seguir à la pista.

trasfilaira n.f. (tecn.) Màquina per trasfilar.

trasfilaire, airtiz n. (metall.) Obrier(a) que travaïha au trasfilatge; industrial qu'espelha lo trasfilatge.

trasfilar vt. (metall.) reduire la seccion d'un fièu per trasfilatge.

trasfilaria n.f. (metall.) Establiment industrial, atalhier dont si fa lo trasfilatge.

trasfilatge n.m. (metall.) Operacion destinada à reduire lo diamètre d'un fièu metallic per traccion.

trasmont n.m. Occident. Var.: **tresmont**.

trastejadís n.m. Perplexitat, esitacion.

trastejar vi. Esitar, trantalhar.

trat n.m. Trach (linha, trach d'esperit, de la cara, estirada de camin).

trateniment n.m. Manteniment.

tratenir vt. (*tratèni*) Mantenir, entretenir.

trator n.m. Professional qu'alestisse de plats per emportar ò per portar à domicili.

tratoria n.f. (it. *trattoria*) Pichin restaurant, en Itàlia.

trau n.m. e f. Cada element de la fusta d'una nau. Sin.: **jaina, traveta, travet, fustament**. ♦ *Trau majora*: Trau mai granda de la nau, luèc dont la nau es mai larga.

trauc n.m. 1. Enfonsament, depression, cavitat dins una susfàcia: *La rota es plena de traucs*. ♦ (fig. e fam.) *Faire lo sieu trauc*: Si faire una situacion sociala, ben capitar dins la vida. ♦ (aeron.) *Trauc d'ària*: Corrent atmosferic descendent, que provòca la perda d'altituda d'un avion. ♦ (mil.) *Trauc individual*: Element de trencada per un òme solet. ♦ *Trauc normand*: Vèire de calvadòs d'un autre alcòl que si beu au mitan d'un past abundós per activar la digestion. 2. (fam.) Localitat isolada dei centres animats: *Viure dins un trauc perdut*. 3. (pop.) Preson: Metre au trauc. Sin.: **gabiòla**. 4. Au

gòlf, pichina cavitat dins la quala si deu mandar la bala; percors entre doi traucs: *Ai fach lo trauc quatre en tres còups*. 5. Perforacion que travèrsa quauqua ren d'un costat à l'autre. ◇ *Trauc d'òme*: Pichina dubertura tapada au mejan d'un tampon, practicada dins lo poant d'una nau, dins una caudiera, etc., per permetre lo passatge d'una persona. 6. Dubertura ò cavitat anatomica: *Lo trauc de l'aurelha*. ◇ *Trauc de conjugason*: espaci entre doi vertèbras, per lo quau passa un nèrvi raquidian. 7. Element que manca dins un tot, una continuitat. ◇ *Aver de traucs de memòria*: Oblidar bruscament de causas que poàrton sobre un ponch relativament precís. ◇ *Aver un trauc dins lo sieu orari*: Aver un moment liure. 8. Soma que manca (dins una caissa, etc.). ◇ *Tapar un trauc*: Pagar un deute; manjar per respòndre à una pichina fam. 9. (astron.) *Trauc negre*: Region de l'espaci dotada d'un camp gravitacional talament intense que minga raionament n'en pòu sortir. 10. (fis.) Emplaçament laissant vuèi dins una ret cristallina per un electron que si desplaça au dedintre de la ret.

traüc n.m. Fricotatge, menadas.

traucada n.f. 1. Dubertura, espaci que deixa passar un camin ò que desgatja una perspectiva. ◇ Larga dubertura artificiala ò naturala dins una baranha, un boasc, etc. 2. (mil.) Accion de rompre e de travèrsar una posicion defensiva adversa. ◇ (espòrts) Fach de passar la linha de defensa adversa. 3. Progrès rapide e espectaculari, avançada: *Una traucada tecnologica*.

traucadoira n.f. Poncha d'acier que, en maçonaria, siève à faire de traucs per li ficar de cavilhas.

traucafiga n.m. Becafiga. Sin.: **pelafiga**, **boscarla quinsoniera negra**, **papafiga**.

traucaira n.f. (tecn.) Màquina per forar. Sin.: **pertuaira**, **verunaira**, **foraira**.

traucaire, **airitz** adj. e n. Professional que fa de traucs dins li minas; especialista dau foratge. Sin.: **foraire**, **pertuaire**, **verunaire**.

traucament n.m. Fach de traucar, de practicar una dubertura, un passatge: *Lo traucament d'una galaria*.

traucar vt. (*trauqui*) Practicar un trauc, una traucada dins.

traucàs n.m. Gròs trauc.

traucataulier n.m. Gròs manjaire.

traucaurelha n.m. Forficule.

trauma n.m. (med.) Traumatisme. ◇ (espec.) Traumatisme psiquic.

traumatic, **a** adj. Relatiu à un traumatisme.

traumatisant (-izant), **a** adj. Que provòca un foart trebolici moral.

traumatisar (-izar) vt. 1. Provocar un traumatisme fisic ò psiquic. 2. Faire subir à (quauqu'un) una emocion violenta: *Aquesta nòva l'a traumatisat*.

traumatisme n.m. 1. Lo tot dei lesions locali qu'interèsson lu teissuts e lu organes, qu'un agent exterior a provocat; trebolics generals que n'en resúlton. Abrev.: **trauma**. 2. Eveniment que, per un subècte, a una

portada emocionala foarta e que provòca en eu de trebolics psiquics ò somatics à causa de la sieu incapacitat à li respòndre immediatament d'un biais adaptat.

traumatologia n.f. Partida de la cirurgia e de la medecina dedicada au tractament dei traumas.

traumatologic, **a** adj. Relatiu à la traumatologia.

traumatologista n. Especialista de traumatologia.

travada n.f. 1. Fila de bancs. 2. Espaci comprés entre doi ponchs se sostèn principals d'un obratge de construccion; partida verticala d'una elevacion delimitada per de supòrts 'colonnas, pilastres) consecutius.

travall n.m. 1. Activitat de l'èstre uman aplicada à la produccion, à la creacion, au manteniment de quauqua ren: *Travall manual, intellectual*. ◇ (filos.) Activitat de transformacion de la natura, pròpria dei òmes, que lu mete en relacion e qu'es productritz de valor. 2. Esfoarç que si deu sostenir per faire quauqua ren; activitat messa en òbra per obtenir un resultat: *Aquesto diccionari m'a demandat vint-e-cinc ans de travall*. ◇ Tota ocupacion, tota activitat considerada coma una carga: *Èstre sobrecargat de travall*. ◇ *Camp de travall*: Luèc de detencion dont lu condemnats son constrenchs à de trabalhs forçats. 3. Obratge realizat ò que deu èstre fach: *Distribuir lo travall ai escolans*. 4. Biais qu'un obratge es executat: *Es un travall ben fach*. 5. Tecnica que permete de trabalhar una matèria, d'empregar una aisina, un instrument: *Emparar lo travall dau boasc*. 6. Activitat professionala reguliera e remunerada: *Viure dau sieu travall*. ◇ *Travall à domicili*: Travall qu'un salariat fa en restant à maion. ◇ *Travall diferenciat*: Travall temporari, à temps parcial ò m'un contracte de la durada determinada. ◇ *Travall intermitent*: Contracte de la durada indeterminada que pertòca lu emplecs que comprènon per natura una alternança de periòdes travalhats e non travalhats. 7. Exercici d'una activitat professionala; luèc dont s'exercisse: *Anar au sieu travall*. ◇ *Psicologia dau travall*: Branca de la psicologia qu'estúdia lu comportaments de l'èstre uman au travall e li consequenças dei sieu condicions de travall sobre aquestu comportaments. ◇ (dr.) *Drech dau travall*: Lo tot dei règlas juridiqui que s'aplícon ai relations individuali e collectivi entre lu salariats e lu emplegaires. ◇ *Sociologia dau travall*: Estudi sistematic dau travall industrial sus lo plan dei travalhaires e de l'organizacion. Sin.: *sociologia industrial*. ◇ *Inspeccion dau travall*: Còrs de foncionaris qu'a per mission de velhar au respècte e à l'aplicacion dei disposicions legislativi e reglamentari que pertòcon lo travall e l'emplec. ◇ *Travall d'interès general (T.I.G.)*: Temps de travall non pagat impuat à un delinquent au títol de pena de substitucion ò de complement de pena. 8. Activitat laborioia de l'òme considerada coma un factor essencial de la produccion e de l'activitat economica: *Lo capital e lo travall*. 9. Lo tot dei travalhaires que parcticipon à la vida economica d'un país; populacion activa: *Lo monde dau travall*. 10. Accion progressiva, continua, qu'un element, un

fenomène natural produe; lo tot dei fenomènes que si produon dins una substança e n'en cambion la natura, la forma; modificacion que n'en resulta: *Lo travallh de l'erosion*. 11. Elaboracion progressiv, evolucion lenta: *Lo travallh dau temps*. ◇ (psican.) *Travallh de dòu*: Procèssus psiquic que vèn après la perda d'un objècte d'amor e que mena lo subjècte à s'en destacar. ◇ *Travallh dau pantais*: Transformacion dei materiaus dau pantais (sobras diurni e pensadas latenti) qu'abotisse au contengut manifèste dau pantais. 12. Efècte, resultat produch per lo foncionament, l'activitat de quauqua ren: *Contrarotlar lo travallh d'una màquina, d'un organe*. 13. (mecan.) Quantitat d'energia reçaupuda per un sistema que si desplaça sota l'efècte d'una foarça, egala au produch escalari de la foarça per lo vector desplaçament, e que la sieu unitat legala es lo *joule*. 14. (med.) Lo tot dei fenomènes dinamics e mecanics que ménon à la jacilha. Var.: **trabalh**. ◆ pl. 1. Ensèm d'operacions pròpri à una activitat determinada: *Lu travallhs agricòlas*. ◇ (fam.) *Inspector dei travallhs finits*: Si di de quauqu'un qu'arriba totjorn quora lo travallh es finit. 2. Lo tot dei operacions de construccion, d'adobament ò de remessa en estat d'edificis, de rotas, de terrens, etc. ◇ *Travallhs publics*: Òbras de construccion, de reparacion, de manteniment d'utilitat generala, fach per lo còmpte d'una persona morala administrativa. 3. Lo tot dei recèrcas empresi dins un camp de la conoissença: *Publicar lu sieus travallhs universitaris*. 4. Ensèm de discussions, de debats d'una assemblada ò d'un grope de personas organisat. 5. *Travallhs forçats*: Anciana pena, temporària ò perpetuala, qu'èra subida, en França, dins lu banhes de Guiana ò de Nòva-Caledònia, fins au 1938.

travallh n.m. Aparelh que sièrve à mantenir lu grands animaús domestics dau temps que son ferrats ò tractats per de problemas de santat. Var.: **trabalh**.

travallhaire, airtz n.m. 1. Persona salariada, especialament dins l'industria. ◇ *Travallhaire social*: Persona que travailla dins un organisme, una associacion, per ajudar li personas en dificultat. 2. Persona que travailla totplen, que li agrada lo travallh: *Es un gròs travallhaire*. Var.: **trabalhaire**.

travallar vi. 1. Efectuar un travallh; sostenir un esfoarç dins l'amira d'obtenir un resultat: *Ai totplen travallhat per avançar aquesto diccionari*. 2. Exercir un mestier, una activitat professionala: *Travallar dins l'ensenhament*. 3. Foncionar activament: *La sieu imaginacion travailla totplen*. 4. Agir per produire un efècte, un resultat: *Travallherai à la tieu perda*. 5. Produire un revengut: *Faire trabalhar lu sieus sòus*. 6. Subir una transformacion, una modificacion, si desformar: *À la lònga, lo boasc travailla*. Var.: **trabalhar**. ◆ vt. 1. Sot metre (quauqua ren) à una accion: *Travallar lo boasc, lo fèrre*. ◇ *Travallar una pasta*: La pastar, la rotlar. 2. (espòrts) *Travallar una bala*: Li donar totplen d'efècte. 2. Temptar d'afinar, de perfeccionar: *Travallar lo sieu occitan*. 3. S'esforçar d'influençar (quauqu'un). 4. Preocupar vivament, cruciar, inquietar: *Aquò mi travailla*.

travallhat, ada adj. Dont si remarca lo travallh, l'atencion, lo gaubi: *Un estile travallhat*. Var.: **trabalhat**.

travallhisme n.m. Doctrina dau partit travallhista. Var.: **trabalhisme**.

travallhista adj. e n. Relatiu au partit travallhista, membre dau partit travallhista. ◇ *Partit travallhista ò Labour Party* (angl.): Partit socialista britanic, fondat en lo 1893. Var.: **trabalhista**.

travallhon n.m. Pichin travallh. Var.: **trabalhon**.

travasament n.m. Transvasament.

travasar vt. Transvasar.

travateu n.m. Jaina. Var.: **traveton, traveta**.

travelatge n.m. Lo tot dei travèrsas plaçadi sus una via ferrada; nombre de travèrsas plaçadi sus un km de via.

traveller's check n.m. (angl.) Chèc de viatge.

travelling n.m. (angl.) (cín.) Desplaçament de la càmera, generalament sus un carri que si desplaça sus de ralhs; dispositiu que permete aqueu movement. ◇ *Travelling optic*: Efècte de presa de vistas obtengut m'una càmera fixa per la variacion de la distança focala.

travèrs n.m. 1. Estranhessa de l'esperit ò dau caractèr; pichina deca: *Devi suportar lu pichins travèrs de la mieu esposa*. 2. Estenduda transversala, sensa perpendicularitària à l'axe de quauqua ren. ◇ (mar.) Costat d'una nau. ◇ *Vent de travèrs*: Que bofa perpendicularament à la rota seguida. 3. *Travèrs de poarc*: Extremitat dei coastas dau poarc, destacadi sus lo bòrd de la lonja. 4. *À travèrs, au travèrs de*: En traversant (quauqua ren) dins la sieu estenduda ò dins la sieu espessor. ◇ *Passar à travèrs, au travèrs de*: Si faire un passatge entre d'obstacles; evitar de subir quauqua ren de penós, li escapar: *Passar au travèrs dei malhas d'una ret*. ◇ Per l'intermediari de: *Au travèrs d'una explicacion*. 5. *De tavèrs*: Oblicament, dins una posicion, una direccion altra que la posicion, la direccion abituala, normala: *Un claveu plantat de travèrs*. ◇ D'un biais faus, inexacte; mau, dins de marridi disposicion: *Rasonar de travèrs*. ◇ Pilhar quauqua ren de travèrs: *S'en ofuscar*. ◇ *Regarjar de travèrs*: Embé ostilitat, antipatia. 6. *En travèrs de (quauqua ren)*: Dins la larguessa; dins una posicion transversala, perpendicularitària à l'axe de quauqua ren, à la direccion d'un movement. ◇ *Si metre en travèrs de de quauqua ren, de la rota de quauqu'un*: Li s'opauar, li faire obstacle.

travèrsa n.f. 1. (tecn.) Pèça perpendicularitària ai elements principals d'una construccion e destinada à mantenir l'escartament d'aquestu elements; element orizontal, croseta de la peirada d'una fenèstra. 2. (spec.) Pèça d'aponteu pauada sus la grava perpendicularament ai ralhs d'una via ferrada, que supoarta e n'en mantèn l'escartament. 3. *Camin de travèrsa ò travèrsa*: Camin estrech, mai dirècte que la rota. Sin.: **escorcha**. ◇ En vila, passatge estrech entre doi carrieras.

traversable, a adj. Que pòu èstre traversat.

traversada n.f. 1. Accion de traversar (un espaci, un luèc) d'un costat à l'autre: *Cau evitar la traversada de Niça pendent li vacanças*. ◇ (fig.) *Traversada dau desèrt*: Periòde de dificultats, d'auvaris, de bassa de la celebritat. 2. Accion de traversar la mar, un cors d'aiga: *La traversada de l'Atlantic en solitari*. 3. Corsa en montanha, que combina l'ascension d'una cima per un

itinerari e la davalada per un autre. 4. (c. de f.) Aparelh de via dins lo quau una via n'en crosa una altra.

traversada-joncion n.f. (c. de f.) Traversada oblica dins la quala li doi vias que si cróson son religadi entre eli.

traversal, a adj. Que travèrsa, qu'es en travèrs. Var.: **traversau**.

traversar vt. (*travèrsi*) 1. Passar d'un costat à l'autre: *Traversar la carriera*. 2. Penetrar d'un costat à l'autre: *La pluèia a travèrsat la mieu camia*. 3. Passar per; viure: *Traversar una crisi importanta*. 4. *Traversar l'esperit*: Venir en ment, si presentar rapidament à la pensada.

traversau, ala adj. Traversal.

traversier, a adj. 1. Que constitue una travèrsa: *Una carriera traversiera*. 2. Si di d'una barca que va en vèn entre doi ponchs alunhats. 3. *Flaiïta traversiera*: Que la sieu embocadura es sus lo costat. ◆ n.m. 1. Traversin. 2. Travèrsa d'una clea, d'una baranha.

traversin n.m. Coissin lòng e cilindric qu'ocupa tota la larguessa à la tèsta dau lièch. Sin.: **traversier**.

travertin n.m. Ròca cauquiera que presenta de cavitats garnidi de cristals e que s'emplega en construccion.

travestiment n.m. Accion ò biais de travestir ò de si travestir. Var.: **transvestiment**.

travestir vt. 1. Vestir m'ai vestit de l'autre sèxe, d'una altra condicion. 2. Transformar, faire que non si poasque plus conóisser, falsificar: *Travestir la veritat*. Var.: **transvestir**. ◆ **si travestir** v.pr. Si vestit mé de vestits que non correspoàdon à la sieu condicion, au sieu sèxe.

travestisme n.m. Fach per d'unu subjèctes d'adoptar de vestits e de biais socials dau sèxe opauat. Var.: **transvestisme**. Sin.: **eonisme**.

travestit, ida adj. e n. Que poarta un travestiment. Var.: **transvestit**. ◆ n.m. 1. Vestit que permete de si donar l'aspècte d'un personatge; persona ensinda vestida. 2. Omosexual travestit en frema. 3. Ròtle d'un personatge de sèxe opauat à-n-aqueu de l'interprèt.

travet n.m. Traveta.

traveta n.f. Pèça de fusta ò de metal alongada que sièrve d'aponteu à d'elements d'armadura ò de soal. Var.: **travet, traveton, travateu**. Sin.: **trau, jaina, fustament**.

traveton n.m. Traveteu.

travolh n.m. Debanador per metre lo fieu en escanhas.

travolhar vt. Metre lo fieu en escanhas au mejan d'un travolh.

traxcavator n.m. Màquina per cargar, montada sus canilhas.

trealòsi n.f. (bioquim.) Idrat de carbòni present dins divèrs fonges e que, per idrolisi, si descompaua en doi molèculas de glucòsa.

treblar v.t. Far venir treble. ◆ **si treblar** v.pr. Venir treble.

treble n.m. Trebolum, desòrdre, sedicion. Var.: **trebol**.

treble, a adj. Que non es linde, clar: *Vin treble, aiga trebla*. Var.: **trebol**.

trebol, a e n.m. Treble.

trebola n.f. Trebolèri, escaufèstre, desòrdre, sedicion.

trebolacomuna n. Perturbator politic: *Aquel òme es una trebolacomuna!*

trebolacristian, a n. Persona qu'es totjorn à si plànher, à cercar garrolha.

treboladís n.m. Trebolici. Var.: **trebolament, trebolitge**.

trebolador, airtz adj. e n. Perturbator, tritz.

trebolafèsta n. Gastafèsta.

trebolament n.m. Trebolici, perturbacion.

trebolant, a adj. Turbulent.

trebolaplayer(s) n. Trebolafèsta.

trebolat vt. 1. Far venir treble, alterar la clartat, la transparença de. 2. Desturbar, perturbar, faire perdre la sieu luciditat à. ◆ **si trebolat** v.pr. 1. Venir treble. 2. Si desturbar, si perturbar.

trebolarepaus n. (fig., pop.) Persona importuna, noioa, que desturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire** (pop.), **secafetge**.

trebolejar vt. Trebolat.

trebolèri n. Persona que trebola..

trebolèri nm. Treboladís, accident, escaufèstre.

trebolici n.m. 1. Agitacion confusa; desrèi, perturbacion: *La sieu venguda a causat un trebolici dins l'assistença*. 2. Alteracion dau rapoart entre li personas; desunion. 3. Estat d'inquietuda, de preocupacion, de confusion ò d'emocion dins lo quau una persona si tròva; desrèi, embarràs. 4. Anomalia dins lo foncionament d'un organe, d'un sistema: *Un trebolici respiratòri*. 5. Estat de cen que non es linde, de cen que non es transparent. 6. (dr.) Accion d'inquietar un possessor dins lo gaudiment d'un ben, per un acte material (*trebolici de fach*) ò per la revendicacion juridica (*trebolici de drech*). Var.: **trebolament, trebolèri**. ◆ pl. 1. Agitacion socila grèva. 2. (idrol.) Materiaus fins qu'un cors d'aiga transpoarta en suspension.

trebolin n.m.) Treboladís, cen qu'es trebolat.

trebolina n.f. 1. Vin treble, aiga trebla. 2. Tremolina (mena de peis de mar, *narcobatus torpedo*).

trebolinar vt. Trebolat.

trebolitge n.m. Treboladís; sedicion.

trébolo n.m. Trebolici, trebolèri.

trebolós, oa adj. Bravament trebolat.

trebolum n.m. 1. Trebolèri, trebolici, rambalh; desòrdre, forfolh; sedicion. 2. Cen qu'es trebolat.

trèça n.f. 1. Forma obtenguda en entrebescant de fieus, de ribans, etc. ◇ (electr.) Ensèm de fieus treçats per una messa à la tèrra ò per establir una connexion. 2. Lònga flòta de bèrris partida en tres e entrebescada. 3. (arquít. e arts dec.) Ornament que figura de ribans entrebescats. 4. Cordatge plat, treçat à la man. 5. Galon plaçat à l'entorn d'un quèpi per marcar lo grade.

trèçaire, airtz n. Persona que trèça, que saup treçar.

trèçairòu n.m. Part d'una vela destinada à èstre sarrada sus una verga per poder èstre sostracha à l'accion dau vent.

trecalen n.m. (fam.) Tricòrne.

trecalen n.m. (fam.) Tricòrne.

treçar vt. (*trèci*) 1. Dispauar en trèça. Confeccionar en entrebescant de fieus, etc.: *Treçar un panier*.

treçatge n.m. Accion de treçar.

trefonsier, a adj. (dr.) Relatiu à la redevença que la persona qu'espelcha una mina deu au propietari dau soal.

trefond n.m. 1. (lit.) Cen que li a de mai profond, de mai intime: *Au trefond dau mieu coar*. 2. (dr.) Cen qu'es en dessota dau soal, d'un terren.

trega n.m. Cessacion temporària d'activitat. Sin.: **trèva**.

treina n.f. Cavau de renfoarç, atelat en saeta.

trelhatge n.m. Assemblatge en trelís; clea en trelís.

tralhatjaire, airtiz n. Persona que fa ò vende de tralhatges, de trelís.

trelhatjar vt. Garnir de trelhatge.

trelíç n.m. 1. Tela cruda, ancianament facha mé de fibras de cànebe, gròssa e foarta: *De braias de trelís*. 2. Vestit de trabalh ò d'exercici fach d'aquesta tela; tenguda de combat dei militarís.

trelingar vt. (mar.) (*trelingui*) Faire lo trelingatge.

trelingatge n.m. (mar.) Fach d'estacar li sàrtias dau bas de babòrd ensèm m'aqueli de tribòrd, per tenir la vela mai regda.

trelís n.m. 1. Obratge de metal, de boasc, etc., qu'imita li malhas d'una ret e que sièrve de baranha. 2. Obratge de fustaria fach de barras entrecrosadi. 3. (mat.) Ensemble ordenat dins lo quau tot coble d'elements admete una bòrna superiora e una bòrna inferiora.

trelissar vt. Garnir de trelís.

trelissar vt. Cledar.

trelissat, ada adj. 1. Cledat. 2. Garnit de trelís.

trem n.m. Espavent.

trema n.m. Signe constituit de doi ponchs que si méton en dessobre dei vocalas per indicar que la vocala precedenta si deu prononciar separadament: *vei, nombroï*.

tremalh n.m. Entremalh.

tremar vi. Tremolar.

trematòde adj. e n.m. *Trematòdes*: Classa de vèrps plats non anelats, parasites dei vertebrats, de l'evolucion larvària complèxa, coma lu babis que tòcon lo fetge dei feas.

tremblaire, airtiz adj. Tremolaire.

tremblament n.m. 1. Agitacion de cen que trembla. Sin.: **tremolon**. 2. (mús.) Trilha.

tremblanta n.f. (veter.) Malautia virala, mortala, dei feas, caracterisada per un tremblament musculari.

tremblar vi. Tremar, tremolar.

tremblat, ada adj. Tremolat.

tremble n.m. Píbola d'Euròpa occidentala, dei fuèlhas que lo vent mai leugier agita, que lo sieu boasc, blanc e tendre, s'emplega en fustaria e pòu fornir de pasta à papier.

tremblòta n.f. (fam.) *Aver la tremblòta*: tremolar de freï ò de paur.

tremblotament n.m. (fam.) Tremblament leugier.

tremblotar vi. (*tremblòti*) Tremolar leugierament.

tremblum n.m. Tremblament: *Fuguèt pilhat d'un tremblum inquietant*.

trementin n.m. Vela de capa.

trementina n.f. (it.) Terebentina.

tremièja n.f. Entremèia. Var.: **tremuèja**.

tremoladissa n.f. Tremblament, tremolament.

tremolaire, airtiz adj. e n. Que temoala; persona timida à l'escès, qu'a paur de tot.

tremolaire n.m. Aparelh de la lama flexibla qu'interrompe e restablisce lo passatge d'un corrent electric à d'interval foarça corts.

tremolament n.m. Tremoladissa, tremblament.

tremolar vi. (*tremoali*) 1. Bolegar, èstre agitat de movements de gaire d'amplituda. 2. Aver lo còrs agitat de pichins movements muscularís vius e involontaris: *Tremolar de frèi*. 3. Èstre l'objècte d'un seïsme: *La tèrra tremoala sovent en Itàlia*. 4. Provar una emocion viva, vrénher, redobtar: *Tremoali d'emparar la veritat*.

tremolat, ada adj. 1. Escriitura tremolada: Que la traça una man que tremoala. 2. *Sons tremolats*: Que vèrion d'intensitat. Var.: **tremblant**.

tremolejant, a adj. Que tremoleja.

tremolejar vi. Tremoalar un pauc. Sin.: **tremblotar**.

tremoliera n.f. Luèc plantat de trembles.

tremolina n.f. 1. Pichin vèrp emplegat per pescar. 2. Trebolina (peis de mar).

tremolís n.m. 1. (mús.) Repeticion foarça rapida d'un meme son m'un instrument dei coardas fretadi. ◇ Efècte que fa variar ciclicament l'autessa dei nòtas en desfasant li greus e lu aguts. Var.: **tremolon**.

tremolita n.f. (min.) Silicat natural dau genre anfibòla.

tremolon n.m. 1. Tremblament. 2. Tremolís.

tremolum n.m. Tremblament.

trempp n.m. Trempa.

tremppa n.f. Piqueta.

tremppa n.f. 1. Tractament termic que permete d'obtenir à temperatura ambienta, gràcias au refreïament rapide d'un produch metallurgic ò dau vèire, sigue una estructura establà à caud, sigue una estructura derivada d'aquesta d'aquí. 2. Caractèr intellectuala, morala fèrma. Energia fàcia ai espròvas. Var.: **trempp, temppa**.

tremppabilitat n.f. (metall.) Aptituda d'un aliatge à subir la trempa sus una espessor pauc ò pron foarta.

tremppada n.f. Raissa.

tremppaire, airtiz n. Obrier, obriera que trempa lo metal, lo vèire.

tremppar vt. 1. Immergir dins un liquide: *Tremppar la sieu pluma dins la tencha*. ◇ *Tremppar la sopa*: Versar lo liquide sus lo pan. ◇ *Tremppar lo sieu vin*: Li metre totpen d'aiga. 2. Sotametre à la trempa (un metal, de vèire). Var.: **temppar**. ◆ vi. 1. Demorar per un temps

pusleu lònq dins un liquide. 2. Èstre complici de; participar à una accion condemnabla: *Trempar dins un crimi.*

tremparia n.f. Luèc, atalhier dont si fa la trempa.

trempat, ada adj. 1. Totplen banhat, ò recubèrt d'aiga. 2. Si di d'un metal, dau vèire qu'a subit l'operacion de la trempa.

trempatge n.m. Accion de trempar quauqua ren dins un liquide; fach de trempar: *Lo trempatge dei cuers.* ◇ (espec.) Operacion que consistisse à laisser lo linge brut dins l'aiga sabonoa denant dau lavatge.

trempolin n.m. 1. Planca elastica sus la quala un esportiu pilha la sieu abriva per sautar: *Una espròva de trempolin à cinc mètres.* 2. Plan inclinat cubèrt de neu sus lo quau un esquilhaire pilha la sieu abriva per un saut. ◇ Plan inclinat flotejant destinat au meme ustage per l'esuï nautic. 3. (fig.) Cen qu'es emplegat per obtenir un resultat

tremuèja n.f. Entremèia. Var.: **tremièja.**

tremujar vt. (*tremuègi*) Passar dins una tremuèja.

tren n.m. 1. Ensèm ferroviari constituit d'un ò de divers veïcules remorcats au mejan d'un engeh motor (locomotritz, automotritz, etc.) e emplegat coma mejan de transpoart per lu viatjaires e per la mèrç. ◇ *Tren à granda velocitat (T.G.V.):* Tren que pòu rotlar à una granda velocitat, fins à mai 500 km/h (fins à 320 km/h en servici comercial). ◇ (fig.) *Pilhar lo tren en marcha:* Si jónher à una accion ja entamenada. 2. Fila de veïcules remorcats ò motorisats que fórmon una unitat de transpoart. ◇ (mil.) Arma dei transpoarts per rota de l'armada de tèrra. 3. Seguida organizada de causas identiqui en movement ò qu'assegúron un movement. ◇ Tren d'atterratge: Dispositiu d'atterratge d'un avion. ◇ *Tren de davant, de darrier:* Ròdas de davant, de darrier, d'un veïcule. ◇ (fis.) *Tren d'ondas:* Grope d'ondas successivi. ◇ (mecan.) *Tren de rotlament:* Lo tot dei organes qu'assegúron la progression e la suspension dei veïcules automobiles. 4. *Tren de davant, de darrier:* Partida anteriora, posteriora dau còrs dei quàdrupèdes.

trenar vt. Enrestar.

trencada n.f. 1. Excavacion longitudinala practicada dins lo soal sensa que sigue recubèrta. 2. (mil.) Valat que permete la circulacion e lo tir à cubèrt. ◇ *Guèrra de trencadas:* Guèrra dins la quala lu doi adversaris rèston tancats dins una ret de trencadas, coma pendent la Promiera Guèrra mondiala. ◆ pl. (med.) 1. Colicas violenti deugudi à de contraccions de la musculatura intestinala. 2. *Trencadas uterini:* Contraccions doloroï, que si fan sentir dins l'utèrus vuèi, après la jacilha.

trencadís n.m. Aubres que lo vent, la neu, etc., an mandat à tèrra.

trencadura n.f. Accion de trencar.

trencaglaç n.m. (mar.) Nau qu'es facha per rompre la glaça e durbir un passatge dins li mars arctiqui.

trencant, a adj. Que trenca, talha; amolat.

trencant n.m. Costat d'un instrument que sièrve à talhar: *Lo trencant d'un coteu.*

trencar vt. (*trenqui*) 1. Separar en talhant, dividir netament, decopar, seccionar. 2. Reglar en pilhant una

decision rapida.: *Trencar una question, una dificultat.* ◆ vi. Formar un contraste: De colors que trècon sus lo fond.

trencat, ada adj. 1. Ben marcat, net e distint: *Doi colors ben trancadi.* 2. (arald.) Si di d l'escut partatjat per una linha oblica que va de l'angle dèxte dau cap à l'angle senèstre de la poncha.

trencatge n.m. 1. Accion de trencar. 2. En fustaria, accion de talhar en lescas fini lu boascs de placatge.

trenta adj. num. e n.m. inv. 1. Tres còups dètz. 2. Au tennis, segond ponch que si marca dins un juèc. 3. Trenten: *La pàgina trenta.*

trenta-quaranta n.m. Juèc de cartas dins lo quau lo banquier alinha de cartas que lo sieu total si deu situar entre 30 e 40.

trenten, a adj. e n.m. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro trenta. 2. Que si tròva trenta còups dins lo tot.

trentena n.f. 1. Trentenau. 2. Atge aproximatiu de trenta ans: *Aver passat la trentena.*

trentenament adv. En trentena posicion.

trentenari, ària adj. e n. Trentenari gregorian: trentain

trentenau n.m. Pauc ò pron trenta. Var.: **trentena.** trentun adj.

trep n.m. Trespens.

trepada n.f. Odissea.

trepador n.m. Partida laterala d'una carriera, mai auta que la cauçada, reservada à la circulacion dei pedons.

trepan n.m. 1. (tecn.) Aisina que, dins lo sondatge, ataca per percussion ò rotacion lo terren sus tot lo fond dau trauc. 2. (cir.) Intrument que sièrve à traucar lu oàs, especialament aqulu dau crani. Var.: **trapan.**

trepacion n.f. Operacion cirurgicala que consistisse à practicar una dubertura dins un oàs, especialament dins lo crani, au mejan d'un trepan. Var.: **trapanacion.**

trepantar vt. Practicar la trepanacion sobre. Var.: **trapanar.**

trepav vi. Cambadejar.

trepejadís n.m. Accion de trepejar.

trepejar vi. Picar vivament e nerviosament dei pens còtra lo soal: **Trepejar de ràbia.**

trepidacion n.f. 1. Tremolament continu. 2. Agitacion viva, foarta animacion: *La trepidacion de la vida en vila.*

trepidant, a adj. 1. Qu'es agitat de trepidacions. 2. Si di d'un movement viu e brusc: *Una dança trepidanta.* 3. *Una vida trepidanta:* Plena d'agitacion, d'ocupacions.

trepidar vi. Èstre agitat de pichini gacilhadas brusqui; tremolejar.

trepon, a adj. Pas gaire grand e larg, que dona una impression de foarça.

treponema n.m. Bacteria espiralada de la classa dei espiroquèts, que comprèn lu agents de la sifilis..

treponematòsi n.f. Malautia provocada per un treponema.

tres adj. num. card. 1. Doi e un. 2. Que vèn en tèrça posicion: *La pàgina tres*.

tresaur n.m. 1. Molon d'aur, de sòus, de cauas precioï messi en resèrva. 2. Luèc d'una glèia dons son conservats li relúquias, lu ornamentals sacrats e lu objèctes preciós. 3. Objècte preciós, escondut ò ensebelit, descubèrt per cas. 4. *Lo Tresaur public* ò *lo Tresaur*: L'Etat dins l'exercici dei sieus competenças financieri; la direccion dau ministèri dei Finanças que fa d'avanças au budget ò consèrva la carga de diversis despensas dei servicis e qu'a per mission d'assegurar l'execucion dau budget. 5. Títol de divers obratge d'erudicion. ◇ *Lo Tresaur dau Felibritge*: Dictionari occitan-francés de Frederic Mistral. 6. Tot cen qu'es preciós, excellent; persona ò caua foarça utila. Var.: **tesaur**, **tresòr**.

tesauraria n.f. 1. Administracion dau tresaur public. 2. Bureu, foncion d'un tresaurier-pagaire general. 3. Mòde de conservacion e de movement dei fonds qu'apartènon à l'Etat ò à una persona publica. 4. Ministèri dei Finanças, en Grand-Bretanha. 5. (comptab.) Lo tot dei actius liquides d'una empresa, d'una associacion. ◇ *Rapoart de tesauraria*: Proporcion, dins lo bilanç d'una empresa, entre li valors disponibls e realisabls e lu deutes à cort tèrme. 6. Budget, sòus disponibles per quauqu'un per rapoart à la sieu gestion: *Mé la crisi, lu negociants an de dificultats de tesauraria*. Var.: **tesauraria**.

tresaurier, a n. Persona que detèn lu fonds d'una collectivitát, d'una empresa, e a en carga la sieu comptabilitat e la sieu gestion. Var.: **tresorier**. Sin.: **clavaire**.

tresaurier-pagaire n. *Tresaurier-pagaire general*: Compable superior encargat d'assegurar dins una Region ò un Departament, lu servicis exteriors dau Tresaur.

trescalan n.m. Èrba de l'òli roge, èrba dau talh.

trescat, ada adj. Garnit de canatge (cadieràs, etc).

treslume n.m. Esclat, lutz viva.

treslutz n.m. 1. Clartat debla ò efemèra. 2. (fig.) Manifestacion passatgiera e viva: *Un treslutz d'intelligença*.

tresmont n.m. Occident. Var.: **trasmont**.

tresòr n.m. Tresaur.

tresorier, a n. Tresaurier.

trespàs n.m. (lit.) Moart. Var.: **trapàs**. ◇ *Passar de vida à trespàs*: Morir.

trespassament n.m. (lit.) Fach de trespassar. Var.: **trapassament**.

trespassar vt. (lit.) Morir. Var.: **trapassar**.

trespassat, ada n. (lit.) Persona moarta. Var.: **trapassat**.

trespens n.m. Supoart ò sèti mé tres pens. Sin.: **trep**.

trespirar vi. Fluir, tressudar.

tresplomb n.m. Estraplomb.

tresplombada n.f. Fach de tresplombar.

tresplombant, a adj. Que tresplomba.

tresplombar vt. Estraplombar.

tres poants n.m. inv. Nau mé tres poants, dins l'anciana marina de guèrra.

tressponcha n.f. Benda de cuer entre doi pèças de cuer corduradi ensèm, emplegada coma renfoarç.

tres-quarts n.m. inv. 1. Pichin violon d'enfant. 2. Manteu cort qu'arriba à mièja cuèissa. 3. Au rugbi, jugaire de la linha d'ataca.

tres-quatre n.m. inv. (mús.) mesura de tres temps qu'a la negra per unitat de temps e la blanca ponhada per unitat de mesura.

tressairòu n.m. 1. Batafieu (3). 2. (mar.) Fion.

tressalir vi. (*tressalissi*) Tressautar, aver un movement involontari brusc, en particulier sota lo còup d'una emocion.

tressaliment n.m. Brusca gacilha sentida dins tot lo còrs, en rason d'una emocion viva.

tressalissent, a adj. Que tressalisse.

tressaut n.m. Accion de tressautar.

tressautar vi. 1. Tressalir vivament. 2. Èstre agitad de gacilhadas.

tressilhon n.m. 1. (mar.) Tròç de boasc emplegat per sarrar doi corgadtges per ligatura. 2. En fustaria, pichina pèça de boasc plaçada entre doi pèças que son messi à secar.

tressòri n.m. (arald.) Pèça constituïda d'un òrle doble, ornat de flors de liri dirigidis alternativament vèrs lu bòrds e vèrs lo coar de l'escut.

tressudar vi. Fluir, trespigar.

tres-vuèch n.m. inv. Anciana revendicacion sindicala de la jornada de trabalh de 8 oras (8 oras de trabalh, 8 oras de lesers, 8 oras de soam). ◇ *Faire lu tres-vuèchs*: Travalhar per rotacion pendent cadun dei tres periòdes de vuèch oras que constituïsson la jornada.

trèst interj. Exprimisse l'admiracion, l'estupor, l'imprecacion.

tretze adj. num. card. e n.m. inv. 1. Dotze e un. ◇ *Tretze à la dotzena*: Tretze objèctes donats per lo prètze de dotze (en particulier per lu òus). 2. Tretzen: *Pàgina tretze*.

tretzen, a adj. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo numèro tretze. 2. Que si tròva tretze còups dins lo tot.

tretzenament adv. En tretzena posicion.

tretzista n. Persona que juèga au rugbi à tretze.

treu n.m. (mar.) Pichina vela cairada dau trinquet, destinada en generalament à remplaçar una vele latina quora lo vent es tròup foart. ◇ (Per ext.) Vela de fortuna.

treulat, ada adj. 1. Qu'a la forma d'un treule. 2. Si di dau plan dau còr d'una glèia que presenta tres absidas arredonidi.

treule n.m. 1. Planta erbacea, dei fuèlhas compauadi de tres foliòlas (rarament quatre) e dei flors blancas, ròsi ò porpri, que diferenti espècias son cultivadi per noirir lo bestiari (Familha dei papilionaceas). 2. Objècte, motiu qu'a la forma d'una fuèlha d'aquesta planta. ◇ *Caireforc en treule*: Crosament de rotas à de niveus diferents, qu'a la forma d'un treule de quatre fuèlhas. ◇ (arquit.) Jorn ò ornament compauat de tres cercles secants que lu sieus centres respectius son plaçats à caduna dei cimas d'un triangle equilateral.

treuliera n.f. Camp de treule.

trèva n.f. 1. Cessacion temporària de tot acte d'ostilitat ◇ *Trèva de Dieu*: Ai s. Xⁿ e XIⁿ, suspension dei guèrras feudali pendent diferents jorns de la setmana e diferents periòdes de l'an, ordenada per la Glèia. 2. Suspension d'atacs quaus que sígon. 3. Temps de paua dins quauqua ren de penós, de dificile: Lo mieu trabalh non mi lascia una trèva. Sin.: **tregra**.

trèva n.f. Fantauma.

trevar vt. (*trèvi*) 1. Frequentar regulierament (un luèc): *Trèva lu quartiers perilhós de la vila*. 2. Frequentar un luèc, en parlant d'un fantauma.

trevat, ada adj. Abitat per un fantauma: *Un casteu trevat*.

triac n.f. Preparacion, conoissuda despí l'Antiquitat, que contèn un cinquantenau de compauants, espec. una foarta dòsi d'òpi, à la quala èron atribuidi de vertuts toniqui e eficaci còtra lu poisons, lu verins e divèrsi dolrs.

triacaire, airtz n. Que vende de triaca.

triada n.f. Accion de triar; seleccion.

triacide n.m. Còrs quimic que possedisce tres foncions acide.

triada n.f. 1. Accion de triar; triatge. 2. (inform.) Fach de metre en òrdre d'informacions dins l'amira de li tractar.

triada n.f. (didact.) 1. Grope de tres personas. 2. Grope de tres divinitats associadi dins un meme culte.

triadèlfe, a adj. (botanica) Que li sieu estaminas son recampadi en tres fais, per lu sieus filets.

triacic, a adj. 1. Qu'apartèn à una triada. 2. (mat.) Si di de l'escriptura dei nombres dins lo sistema à basa tres.

traiara n.f. Màquina de bureau que permete de classar rapidament de cartas perforadi.

triaire, airtz n. Persona que tria.

triaire n.m. 1. Aparelh mecanic per triar, sistema que manda de produchs (mèrç, bagatges, còlis, corrier, etc.) vèrs de destinacions especificui. 2. Mena de classador mé de separacions per classar de documents.

trial n.m. (angl.) Espòrt motociclista sus toi lu terrens.

trialcòl n.m. Còrs quimic que possedisce tres foncions alcòl. Sin.: **triòl**.

triamcinolòna n.f. Corticosteroïde de sintèsi, qu'a de grandí proprietats anti-inflamatòri.

triandina n.f. Forca per revirar la tèrra, provedida de 3 dents, ò per extension, de 4 dents.

triandria n.f. (bot.) Caractèr d'una planta qu'a tres estaminas.

triangle n.m. 1. Poligòne qu'a tres costats. 2. (mús.) Instrument à percussion format d'una asta d'acier recorbada en triangle.

triangulacion n.f. 1. (topografia) Partatge d'una susfàcia terrèstra en una ret de triangles, per mesurar una linha geodesica ò per dreïçar la carta d'una region. 2. Composicion artistica (arquitectura, pintura) fondada sobre un sistema de triangles.

triangular vt. Faire la triangulacion de.

triangular(i), a (-ària) adj. Qu'a la forma d'un triangle.n.f.

triangularament adv. Triangulariament.

triangulariament adv. D'un biais triangulari. Var.: **triangularament**.

triar vt. (*trii*) 1. Causir d'elements demièg d'autres, en lu separant dau rèsta; seleccionar. 2. Repartir (d'objèctes) en foncion de critèris donats: *Triar de letras*.

triar n.m. (Antiqu.)

triàs n.m. Premier periòde de l'èra segondària, marcat en euròpa occidentala per per lo depaus de tres faciès caracteristics, que correspoàdo à tres fasas sedimentari.

triasic, a adj. Relatiu au triàs.

triatge n.m. 1. Accion de triar. Sin.: **triada**. 2. *Estacion de triatge*: Estacion especializada que la sieu foncion es de reçaupre lu trens de mèrç de divèrsi provenenças, de n'en triar lu wagons per destinacions per formar d'autres trens e expediar aqueli mèrç.

triatleta n. Athlète spècialiste du triathlon, qui participe à un triathlon.

triatlon n.m. (espòrts) Competicion que recampa lu resultats de tres espròvas (natacion, corsa à pen, corsa ciclista sus rota).

triatlonian, a n. Triatleta.

triatomic, a adj. Si di dei còrs que la sieu molecula es formada de tres atòmes.

tribada n.f. (lit.) Frema omosexuala.

tribadisme n.m. (lit.) Omosexualitat femenina. Sin.: **safisme, lesbianisme**.

tribal, a adj. Relatiu à la tribú. Var.: **tribau**.

tribasic, a adj. (quim.) Si di d'una basa, d'una sau que pòu liberar tres ions.

tribau, ala adj. Tribal.

triblidide n.m. *Triblidades*: Classa de molluscs dispareissuda au carbonifèr, que lo sieu solet representant actual es lo neopilina.

triboelectric, a adj. Relatiu à la triboelectricitat.

triboelectricitat n.f. Electricitat estatica producha per fretament.

tribolet n.m. Asta de forma tronconica e calibrada que sièrve per mesurar lo diamètre dei aneus.

tribologia n.f. Sciènça e tecnologia dei fretaments dei susfàcias en contacte animadi d'un movement relatiu.

triboluminescènça (-éncia) n.f. Luminescènça provocada per un còup, un fretament, una rompedura.

triboluminescent, a adj. Que presenta una triboluminescènça.

tribomètre n.m. Aparelh per mesurar li foarças de fretament.

tribometria n.f. Mesura dei forças de fretament.

tribòrd n.m. (mar.) Costat drech d'una nau, quora si regarja vèrs l'avant. Contr.: **babòrd**.

tribordés n.m. (mar.) Membre d'equipatge que fa partida de la bordada de tribòrd, que pilha lo quart en alternança embé lu babordés, dins la marina de guèrra.

tribraqui n.m. Dins la metrica antica, pen compauat de tres sillabas brèvi.

tribú n.f. 1. Gropament de familhas de meme origina, que vívon dins la mema region ò sid esplàçon ensèm, e qu'an una mema organizacion politica, li memi crencças religioï, etc., e, lo mai sovent, una mema lenga. 2. (Antiqu.) À Roma, ensèm de dix curias. ◇ En Grècia, grope de fratrias. ◇ *Li dotze tribús d'Israèl*: Eissida, d'après la tradicion, dei dotze enfants de Jacòb. 2. (fig., sovent ironic) Grope nombrós; granda familha unida per de règlas, de tradicions. 3. (sc. de la v.) Niveu de classificacion intermediari entre la familha e lo genre.

tribulacion n.f. Trebolici, dificultat, amolonament d'obstacles.

tribular vi. Aver de mau à faire un trabalh, si donar totplen de pena per arribar à quauqua ren: *Ai tribulat d'oras e d'oras denant de trovar la solucion.*

tribun n.m. 1. 1. (Antiqu. rom.) Magistrat roman encargat, à l'origina, de l'administracion d'una tribú. ◇ *Tribun de la plèbe*: Magistrat roman encargat d'aparar lu interès de la plèbe. ◇ *Tribun militari* ò *dei sordats*: Un dei sièis oficiers superiors à la tèsta d'una legion romana après la reforma de Màrius. 2. (ist.) Membre dau Tribunal, en França, sota lo Consulat e l'Empèri. 3. Orator populari, de l'eloquença potenta e dirècta.

tribuna n.f. 1. Emplaçament sobrelevat, pontin, dont si mete un orator per parlar à una assemblada. 2. Espaci provedit d'escalons, lo mai sovent cubèrt, dont si poàdon assetar lu espectadors d'una manifestacion esportiva, d'una corsa de cavaus, etc. 3. Galeria sobrelevada reservada à quauqui personas dins una granda sala d'assemblada. 4. Galeria ò paltforma elevada, per un usatge variat, dins un luèc public, una granda sala, unedifici de culte. 5. Emission, pàgina de jornal, etc., dont quauqu'un a la possibilitat d'exprimir publicament una opinion, una doctrina, etc. ◇ *Tribuna liura*: Article que vèn d'una persona exteriora à la redaccion d'un jornal e qu'engatja solament l'opinion de cu l'escriu.

tribunal n.m. 1. Juridiccion formada d'un magistrats ò de divèrs magistrats que jútjon ensèm. 2. Lo tot dei magistrats que compàuon una tala juridiccion. 3. Luèc dont aquestu magistrats an lo sieu sèti. 4. (fig.) Cen qu'es considerat coma jugant lo ròtle d'un jutge: Lo tribunal dei rets socialis. Var.: **tribunau**.

tribunat n.m. (Antiqu. rom.) Carga de tribun; exercici d'aquesta carga.

tribunau n.m. Tribunal.

tribut, a adj. (Antiqu. rom.) *Comicis tributs*: Comicis dins lu quaus lu ciutadans deliberàvon per tribús.

tribut n.m. 1. Cen qu'un pòble, un Estat èra constrench de fornir à un autre dau quau dependia. 2. (lit.) Dam, sacrifici, perda subida à causa de quauqua ren ò per quauqua ren: *Pagar un lord tribut à la guèrra.*

tributari, ària adj. 1. Dependent de: *Èstre tributari d'un autre país per li matèrias promieri*. 2. (geogr.) Si di d'un cors d'aiga que finisse dins un autre, dins un lac ò dins la mar. 3. (ist.) Que paga un tribut.

tributirina n.f. Acide gras de la cadena corta presenta dins l'intestin.

tric n.m. Au bridge, tota plega en là de la seisen. Var.: **trick** (angl.).

tricalcic, a adj. Que contèn tres atòmes de calci: *Fosfat tricalcic* [$\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$].

tricefal(e), a adj. Qu'a tres tèstas: *Un mòstre tricefale*.

tricennal, a adj. De trenta ans. Var.: **tricennau**.

tricennau, ala adj. Tricennal.

tricentenari n.m. Tresen centenari.

tricentenari, ària adj. Qu'a tres cents ans.

tricèps adj. e n.m. Si di d'un muscle qu'una dei sieu insercions si fa per tres faisseus, ò caps.

triceratòps n.m. Reptile fossile dau cretaceu, lòng de 8 m, que la sieu tèsta avia tres còrnas.

tricha n.f. (fam.) Fach de trichar.

trichaire, airitz adj. e n. Que tricha.

trichar vi. 1. Non respectar li règlas d'un juèc, d'un espòrt, per ganhar: *Trichar ai cartas*. 2. Non respectar li règlas, li convencions expliciti ò d'usatge en afectant de li respectar: *Trichar en afaires*. ◆ vt. ind. Mentir, per escondre quauqua ren: *Trichar sus lo sieu atge*.

tricharia n.f. 1. Accion de trichar. 2. Engana, abús de confiança.

tricycle n.m. 1. Pichina bicicleta d'enfant m'una ròda davant e doi ròdas darrier. 2. Pichin veïcule à motor mé tres ròdas.

trick n.m. (angl.) Tric.

triclini n.m. (lat.) 1. Lièch de tres plaças sobre lo quau lu Romans s'estendíon per manjar. 2. Sala per manjar, generalament mé tres lièchs, de la maion romana.

triclincic, a adj. (miner.) Si di d'un sistema cristallin dins lo quau la malha primitiva es un parallepipède de la basa lausange.

tricloracetic, a adj. *Acide tricloroacetic*: Compauat analògue de l'acide acetic dins lo quau lu tres atòmes d'idrogène dau grope metile sont estats remplaçats per tres atòmes de clòre.

tricloretillène n.m. Compauat de formula $\text{ChCl}=\text{CCl}_2$, liquide inflamable emplegat coma solvent.

tricocefal(e), a adj. Vèrp nematòde, de 3 à 5 cm de lòng, parasite de l'intestin de l'òme e de quaucu mamifèrs.

tricrofiton n.m. Fonge dermatofit que provòca de micòsis de la pèu e de rascas.

tricrograma n.m. Insècte imenoptèr que parasita lo vèrp dau pom e ensinda protegisse aqueu fruch.

tricolòme n.m. Fonge à lamas, que creisse dins lu boasc e lu prats. Sin.: **blanc e negre**. (Melanolauca vulgaris). ◇ *Tricolòme dei cavaliers*: Fonge toxic, un dei promiers à colonisar lu soals sablonós dei pinedas litoralis.

tricòma n.m. (med.) Feutratge dei bèrris, que vèn de l'amolonament de pos, de matèria sebacea e de parasites.

tricomonàs n.m. Protozoari flagelat, parasite vaginal e intestinal de l'espècia umana e de divèrs animaús, agent de malautias sexualament transmissibli.

tricolòr(e), a adj. 1. Qu'a tres colors. 2. (espec.) Si di dei tres colors (blau, blanc, roge) que son l'emblema de

la nacion francesa, d'una foncion oficiala. ◇ Si di dei tres colors (vèrd, blanc, roge) que son l'emblema de la nacion italiana, d'una foncion oficiala. ◆ adj. e n. Que poarta li colors de França ò d'Itàlia. ◆ n.f. (espòrts) Equipa nacionala italiana. ◆ n.m. Bandiera italiana.

tricòne n.m. (min.) Trepan de sondatge per rotacion que compoarta tres moletas dentadi.

triconi n.m. Claveu à ponchas emplegat per li cauçaduras d'alpinisme.

tricontinental, a adj. Var.: **tricontinentau**.

tricontinentau, ala adj. Tricontinental.

tricoptèr n.m. *Tricoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsis completi, que la sieu larva es aquatica.

tricòrde, a adj. (mús.) Seguida de tres gras conjonchs d'una escala musicala.

tricòrne, a adj. Qu'a tres còrnas ò apendicis en forma de còrnas.

tricòrne adj. e n.m. Si di d'un capeu dei bòrds replegats en tres còrnas.

tricolorrent n.m. Si di d'un tren capable de foncionar mé tres corrents electricis diferents per la sieu natura, la sieu frequença e la sieu tension.

tricòt n.m. 1. Estòfa dei malhas tricotadi. 2. Article vestimentari fach m'aquesta estòfa. 3. Accion de tricotar; obratge ensinda realisat.

tricotaire, airtiz n. Persona que tricòta.

tricotar vt. (*tricòti*) 1. Formar e entrebescar de malhas de fieu textile mé d'agulhas especiali per n'en faire un teissut. ◇ *Màquina per tricotar*: Màquina que permete d'executar un tricòt. 2. Travalhar un fieu textile d'aquesto biais. 3. Formar una malha en l'entrebescant mé la precedenta.

tricotatge n.m. Accion de tricotar; travalh de quauqu'un que tricòta.

tricotòme, a adj. (bot.) Que presenta una tricotomia.

tricotomia n.f. 1. (bot.) Ramificacion en tres rams egals. Sin.: **trifurcacion**. 2. (mat.) *Lèi sobre la tricotomia*: Lèi que di que cada nombre real es positiu, negatiu ò nul.

tricromatic, a adj. Tricòrme.

tricòrme, a adj. Si di d'un imatge obtengut per tricromia. Var.: **tricromatic**.

tricromia n.f. Lo tot dei procediments fotomecanics de reproduccion en colors, dins lu quaus toti li colors son obtengudí en partent dei tres colors primari.

trictrac n.m. Juèc que si juèga mé de damas e de dats sus un tableu especial mé doi compartiments.

tricusvide, a adj. (anat.) *Valvula tricusvide*: Valvula compauada de tres valvas triangulari, annexada à l'orifici auriculoventriculari drech dau coar.

tridacne n.m. Mollusc bivalve gigant dei mars caudi.

tridactil(e), a adj. Si di d'un membre de vertebrat que s'acaba mé tres dets.

trident n.m. 1. Forca mé tres ponchas que sièrve per arponar lu peis. 2. Forca mé tres dents.

tridentat, ada adj. Que presenta tres dents.

tridentifèr, a adj. (arts) Qu'es armat d'un trident.

tridí n.m. Tèrç jorn dau calendier revolucionari francès.

tridigitat n.f. (bot.) Qu'a tres digitacions.

tridimensionalitat n.f. Caractèr de cen qu'es tridimensional.

tridimensional, a adj. Que s'estende dins li tres dimensions. Var.: **tridimensionau**.

tridimensionau, ala adj. Tridimensional.

tridimita n.f. (min.) Mineral de formula SiO₂.

trídua n.f. *Trídua pascala*: Periòde de tres jorns, que va de la messa dau sera lo Dijòus sant fins au dimènegue de Pascas comprés. Var.: **triduom**.

triduom n.m. Trídua.

trièdre, a adj. (mat.) Que presenta tres façs. ◆ n.m. Figura geometrica format de tres miègi drechas non coplanari (*arestas*) de mema origina (*som*).

triemimèra adj. Si di de la cesura d'un vèrs grèc ò latin, quora tomba au tèrç mièg pen ò *pen triemimètre*.

triemimètre adj. m. Si di dau tèrç mièg pen d'un vèrs grèc ò latin.

triennal, a adj. Que dura tres ans; que revèn cada tres ans. Var.: **triennau**.

triennat n.m. Trienni.

triennau, ala adj. Triennal.

trienni n.m. Periòde de tres ans. Var.: **triennat**.

triens n.m. (Antiqu. rom.) Moneda que valia lo tèrç d'un as.

triera n.f. (Antiqu. gr.) Nau de guèrra mé tres rengs de remaires un sobre l'autre. Var.: **trirema**.

trierarca n.m. (Antiqu. gr.) 1. Comandant d'una triera. 2. Ciutadan ric, tengut d'arnejar una triera, à Atenas.

trierarquiaa n.f. (Antiqu. gr.) Liturgia militària, que consistisse à arnejar une triera e à entretenir lo sieu equipatge pendent un an.

triestèr n.m. (quim.) Còrs que possedisce tres còup la foncion estèr.

triestin, a adj. e n. De Trièste.

trifacial, a adj. (anat.) Caracterisa un nèrvi dau crani que si di au jorn d'encuèi *nèrvi trigemeu*. Var.: **trifaciau**.

trifaciau, ala adj. Trifacial.

trifan n.m. Varietat de clinopiroxène alcalin qu'apartèn au sistema cristallin monoclinic, present dins li ròcas de metamorfisme de contacte ò dins li pegmatitas. Sin.: **espodumène**.

trifasat, ada adj. (electr.) Si di d'un sistema de tres corrents alternatius monofasats en avança un per rapoart à l'autre de 1/3 de periòde.

trifenilmetan n.m. Compauat derivat dau metan e qu'a una granda importança dins la quimia dei matèrias coloranti.

trifid(e), a adj. Si di dei organes que presènron tres lòbes ò expansions.

trífola n.f. Rabassa.

trifoliat, ada adj. Si di d'una fuèlha compauada de tres foliòlas coma aquela dau treule. Var.: **trifoliolat**.

trifoliolat, ada adj. Trifoliat.

trifoncional, a adj. Relatiu à la trilogia que formàvon lu dieus indoeuropeus. Var.: **trifoncionau**.

trifoncionau, ala adj. Trifoncional.

trifòri n.m. (arquít.) Dins una glèia, galaria estrecha en dessobre dei grandi arcadas ò de la tribuna, m'una seguida de duberturas sus la nau ò lo còr.

trifòrme, a adj. (bot., miner.) Que presenta la combinason de tres formas diferenti.

triftòng n.m. (fon.) Vocala complèxa que lo sieu timbre si modifica doi còups au cors de la sieu emission (coma dins *diau*, que si di [' djaw]). ■ Per lo detalh, vèire dins l'entamenada, cen qu'es dich à prepaus dau sistema vocalic.

triftongar vt. (*triftòngui*) (fon.) Convertir en triftòng una vocala en modificant lo sieu timbre.

triftongason n.f. (fon.) Fusion en un solet element vocalic (ò triftòng) de tres vocalas consecutivi; fach de triftongar una vocala.

triftongat, ada adj. Qu'es prononciat m'un triftòng.

trifurcacion n.f. (bot.) Tricotomia.

trifurcar vt. (*trifurqui*) Separar en tres parts diferenti.

trigame, a adj. Qu'a tres espòs ò tres esposas.

trigamia n.f. Estat d'una persona trigama.

trigemelari, ària adj. Si dit d'una grossessa mé tres fètus.

trigemeu adj. e n.m. (anat.) Si di dau nèrvi cranian dau quint pareu, que si partisse en tres brancas, que son lo nèrvi oftalmic e lu nèrvi maxillaris superior e inferior.

trigeminat, ada adj. Si di d'una forma cristallina que compoarta tres pareus d'elements, sièis elements dispauats doi per doi.

trigin, a adj. (bot.) Si di d'una flor qu'a tres pistils.

trigle n.m. (ictiol.) Peis marin (*Chelidonichthys cuculus*) de la familha dei triglides, de l'esquina e dei flancs roges.

trigliceride n.m. Lipide format per l'esterificacion dau gliceròl per tres acides gras.

triglide n.m. (ictiol.) *Triglides*: Familha de peis ossòs dei fonds marins, coma lo trigle.

triglife n.m. (arquít.) Ornament de la frisa dorica, compauat de doi glifes e de doi miègs glifes.

trigonal, a adj. Que presenta tres soms, en parlant d'un cristal. Var.: **trigonau**.

trigonau, ala adj. Trigonal.

trigòne, a adj. Que presenta tres angles.

trigòne n.m. (anat.) Lama de substança blanca plaçada en dessota dau còrs calòs, en dessobre dau tèrç ventricule, que n'en constitue la vòuta.

trigonela n.f. Pailionacea vesina dei treules.

trigonocefal(e), a adj. e n.m. Si di d'una sèrp vesina dau crotale, foarça verinoà, d'Àsia e d'Amèrica.

trigonometria n.m. (mat.) Estudi dei propietats dei foncions circulari dei angles e dei arcs (sinus, cosinus, tangenta). Permete de calcular li mesuras dei costats d'un triangle ò dei sieus angles à partir d'aqueli conoissudi, en particulier en astronomia.

trigonometric, a adj. Relatiu à la trigonometria, ai foncions circulari: *Taulas trigonometriqui*.

trigonometricament adv. En foncion de la trigonometria.

trigrama n.m. 1. Mòt de tres letras. 2. Sigla constituïda de tres caractèrs recampats. 3. Figure formada de la sobreposicion de tres linhas, emplegada dins la divinacion chinesa.

tril n.m. (mús.) Trilha.

trilar vi. Trilhar.

trilatèr n.m. Ancian nom dau triangle.

trilateral, a adj. Qu'a tres costats. Var.: **trilaterau**.

trilaterau, ala adj. Trilateral.

trilha n.f. Peis marin dei fonds betòs dau plateau continental, que pòu faire fins à 60 cm de lòng.

trilha n.f. (mús.) Ornament que consistisse dins lo batiment rapide e pauc ò pron prolongat d'una nòta mé la nòta conjoncha superiora. Var.: **tril**. Sin.: **tremblament**.

trilhar vt. e vi. (mús.) 1. Executar una trilha. 2. Cantareljar.

trilhier, a n. Persona que fa de trilhas.

trilingüe, a adj. e n. Que parla tres lengas: *Una secretària trilingüa*. ◆ adj. Escrich en tres lengas: *Una poesia trilingüa*.

trilingüisme n.m. Fach de parlar, de practicar tres lengas.

trilinear(i), a (-ària) adj. De tres linhas.

trilion n.m. Un milion de bilions, es à dire 10¹⁸.

trilit, a adj. e n.m. (arquít. e arqueol.) Si di d'una contruccion dins la quala una pèira orizontala repaua sobre doi autri verticali.

trilitèr, a adj. Si di d'un mòt compauat de tres letras. Sin.: **triliteral**.

triliteral, a adj. Trilitèr.

triliteralisme n.m. Fenomène de la construccion e de l'usatge de mòts de tres letras.

triliterau, ala adj. Triliteral.

trilobat, ada adj. Qu'a tres lòbes, qu'es en forma de treule. Var.: **trilobulat**.

trilòbe n.m. (arquít.) Motieu ornamental en forma de treule. Sin.: **treule**.

trilobit n.m. *Trilobits*: Classa d'artropòdes marins fossiles de l'èra primària, que lo sieu còrs èra en tres partidas.

trilobulat, ada adj. Trilobat.

trilocular(i), a (-ària) adj. (bot.) Partit en tres lòtjas.

trilogia n.f. 1. Seria de tres òbras que lu sieus subjèctes son ligats. 2. (liter.) En cò dei Grècs, ensèm de tres tragèdias que devia presentar cadun dei concurrents dins lu concors dramatics.

trilogic, a adj. De la trilogia.

trimar vi. (fam.) Travalhar dur; si donar de pena: *Ai trimat per mi faire una situacion*.

trimaran n.m. Velier que comprèn tres còcas parallèli.

trimèr, a adj. (bot.) Que presenta una simetria axiala d'òrdre 3.

trimestral, a adj. Que revèn cada tres mes.
trimestralament adv. Per trimèstre; cada tres mes.
trimèstre n.m. 1. Espaci de tres mes. 2. Soma pagada ò reçaupuda à la fin d'aquesto periòde. 3. Caduna dei tres partidas de l'annada dins l'escòla francesa.
trimetal n.m. Ensèm metallic monoblòc ò aliatges diferents qu'aderisson un à l'autre.
trimetilamina n.f. Gas qu'a per formule C_3H_9N , que si liquefica à 2°C.
trimetilbenzène n.m. Compauat organic aromatic de formula C_9H_{12} .
trimetilcarbinòl n.m. Alcòl butilic terciari.
trimetilène n.m. (chimie) Radical bivalent $(CH_2)_3$.
trimètre n.m. 1. Vèrs grèc ò latin compauat de tres mètres. 2. Vèrs francés marcat de tres accents principals.
trimòrfe, a adj. Que si pòu cristallisar sota tres formas diferenti.
trimorfisme n.m. Caractèr d'una substança que si pòu cristallisar sota tres formas diferenti.
trimotor adj. e n.m. Si di d'un avion qu'a tres motors.
trin, a adj. Qu'es triple, en parlant de Dieu considerat dins lo mistèri de la Trinitat.
trincaire, airtiz n. Persona que li agrada trincar, beure.
trincar vt. (*trinqui*) 1. Picar leugierament lo sieu gòt còntre aqueu de quau'un denant de beure. 2. (fam.) Subir un dam.
trinchon n.m. Moissin d'amploa.
trinervat, ada add. (bot.) Qu'a tres nervaduras.
trinitari, ària adj. Relatiu à la Trinitat. ◆ n. Religiós de l'òrdre de la Santa-Trinitat, fondat en lo 1198 per salvar lu cristians presoniers dei Barbarescs.
trinitat n.f. 1. (M'una majuscula) Dins la religion cristiana, designacion de Dieu en tres personas (Paire, Enfant e Sant-Esperit) distincti, egali e consubstanciali en una natura soleta e indivisibla; fèsta que commemòra aquesto mistèri, lo promier dimènegue après Pandecosta.
trinitrina n.f. Solucion à 1 dau 100 de nitroglicerina, emplegada dins la crisi d'angina dau pièch.
trinitrobenzène n.m. Compauat organic explosiu mai potent que lo T.N.T.
trinitrofenòl n.m. Acide picric.
trinitrotoluène n.m. Solide cristallizat produch per per nitracion dau toluène, que constitue un explosiu particulierament potent, sonat tolita. Abrev.: T.N.T.
trinòmi n.m. Polinòmi format de tres tèrmes.
trinquet n.m. (mar.) Aubre qu'es lo mai en avant d'una nau.
trinquet n.m. (espòrts) Sala dont si juèga à la pelòta basca.
trinqueta n.f. (mar.) Vela d'avant triangulara.
trinquiera n.f. Socatge dei ases ròses e negres.
trio n.m. (mòt it.) [*trio*] 1. Composicion musicala escricha per tres partidas vocali ò instrumentali. 2. Formacion compauada de tres musicians. 3. Segonda partida d'una dança, escricha sus un tema diferent de la

promiera partida. 4. Grope de tres personas. 5. Laminador non reversible de tres cilindres.

triòde n.m. (electron.) Tube electronic mé tres electròdes (anòde, grasilha de contraròtle, catòde).

triòl n.m. Trialcòl.

triolet n.m. 1. Poema de forma fixa de vuèch vèrs, compauat sus doi rimas e dau quau tres vèrs (lo promier, lo quart e lo seten) son identics.

triolisme n.m. Practica sexuala qu'implica tres partenaris.

trionfal, a adj. 1. Que constitue una granda capitada: *Un succès trionfal*. 2. Que si fa embé esclat: *Un acuèlh trionfal*. 3. (Antiqu. rom.) Relatiu au trionfe. Var.: **trionfau**.

trionfalament adv. D'un biais trionfal.

trionfalisme n.m. Actituda de confiança absoluta ò excessiva dins la capitada.

trionfalista adj. e n. Que manifèsta de trionfalisme.

trionfant, a adj. 1. Que trionfa. 2. Que marca lo gaug e la fiertat: *Una ària trionfanta*.

trionfar vi. 1. Obtenir una victòria, un succès. Manifestar lo sieu gaug, la sieu fiertat d'aver obtengut un succès. 3. (Antiqu.) Reçaupre li onors dau trionfe. ◆ vt. ind. (*de*) Obtenir un avantatge, l'emportar sobre: *Trionfar d'un adversari*.

trionfator, tritz adj. e n. Si di d'una persona que trionfa, qu'a trionfat.

trionfau, ala adj. Trionfal.

trionfe n.m. 1. Grand succès, victòria esclatanta. 2. (Antiqu. rom.) Onors excepcionals autrejats à un general victoriós. ◇ *Portar quauqu'un en trionfe*: Lo portar à braç d'òmes per li faire onor.

triongulin n.m. Larva de diferenti familhas de coleoptèrs.

trionix n.m. Tartuga carnivòra dei cors d'aiga dei regions caudi, que fa fins à 70 cm de lòng.

trioxide n.m. Oxide que la sieu formula compoarta tres atòmes d'oxigène: CO_3 , CrO_3 , SO_3 .

tripa n.f. 1. Budeu d'un animau de maselaria. 2. Partida interiora d'un cigarro. 3. (fam., sovent au pl.) Cen que li a de mai profund, de mai intime dins una persona, en parlant dei sentiments: *Cantar m'ai sieu tripas*. ◆ Plat constituit per l'estòmegue e li entralhas d'animaus de maselaria.

tripala adj. Qu'a tres palas: *Una elicha tripala*.

tripalha n.f. Amolonament de tripas, d'intestins.

tripalmitat n.m. *Tripalmitat de gliceròl*: Tripalmitina.

tripalmitina n.f. Trigliceride derivat de l'esterificacion de l'acide palmitic m'au gliceròl. Sin.: **tripalmitat de gliceròl**.

tripanosòma n.m. Organisme parasit que transmèton li sangsugas e divers insèctes, e que dona de malautias sonadi *tripanosomiasis*.

tripanosomiasi n.f. Nom de divers malautias que d'insèctes ò li sangsugas transmèton. ◇ (espec.)

Malautia finda sonada *malautia dau soam*, que la moca tse-tse transmete à l'èstre uman.

tripard adj. e n.m. Varietat d'olivier.

triparda adj. e n.f. Varietat d'oliva.

triparia n.f. 1. Luèc dont si vèndon de tripas, de tombadas. 2. Comèrci dau negociant de tripas e de tombadas. 3. Tripas e tombadas que lo tripièr vende.

triparticion n.f. Accion de dividir una quantitat en tres partidas egali.

tripartisme n.m. Coalicion governamental formada de tres partits politics.

tripartit, ida adj. 1. Partit en tres. 2. Constituit en associant tres partits: *Un govèrn tripartit*. 3. Realisat entre tres partenaris: *Un acòrdi tripartit*.

tripeptide n.m. Molecule constituïda de tres residús d'acide aminat ligats per una ligason peptidica.

tripeta n.f. (fam.) Ventre redon.

tripier, a n. Budelier.

triplaça adj. Qu'a tres plaças.

triplament n.m. Accion, fach de triplar; aumentacion fins au triple.

triplament adv. Tres còup parier.

triplan n.m. Avion

triplar vt. 1. Multiplicar per tres. 2. Faire per lo tèrç còup. ◆ vi. 1. Devenir triple. 2. Refaire la mema caua per lo tèrç còup.

triplat n.m. 1. Triple succès (especialament en espòrt). 2. Ensèm de tres elements pilhats dins un òrdre determinat. 3. (arquit.) Ensèm de tres duberturas gropadi. 4. (mat.) Sistema de tres elements d'un ensemble pilhats dins un òrdre determinat.

triplats, adas n. pl. Grope de tres enfants naissuts d'una mema jacilha.

triple, a adj. 1. Que compoarta tres elements identics ò analògues. 2. Tres còups mai grand qu'una altra caua. 3. (quim.) *Ponch triple*: Ponch que, sus un diagrama de fasas, representa l'equilibri dei tres fasas d'un meme còrs. ◇ *Ligason tripla*: Ligason quimica (notada ≡) entre doi atòmes, assegurada per tres pareus d'electrons.

triple adv. En quantitat, en nombre triple. ◆ n.m. 1. Valor, quantitat tripla: *Nòu es lo triple de tres*. 2. (espòrts) *Lo triple*: Especialitat dau triple saut, espòrva d'atletisme que consistisse en un encadenament de tres sauts en liguessa.

tripleta n.f. 1. Equipa de tres jugaures, à petanca. 2. Bicicleta mé tres sèlas, tres guidons e tres pedaliers, facha per tres ciclistas.

triplèx n.m. (nom depauat) Vèire fulhetat de seguretat.

triplèx n.m. Apartament sus tres niveus.

triplacion n.f. Fach de recopiar un segond còup un acte oficial ò notariat, de crear un tèrç exemplari.

triplicar vt. (*tripliqui*) Recopiar un segond còup un acte oficial ò notariat, crear un tèrç exemplari.

triplicitat n.f. Caractèr de cen qu'es triple.

triplita n.f. Fosfat de manganèsi e de fèrre, que si rescoantra dins lu granits de Lemosin.

triploblastic, a adj. (biol.) Si di dei espècias animalis que lo sieu embrion presenta tres fulhets: ectoblast, endoblast e mesoblast.

triploïde, a adj. e n. (biol.) Si di dei organismes que que li sieu cellulas an tres lòts cromosomics en plaça de doi, coma aqueli de l'albumèn dei granas.

triploïdia n.f. (biol.) Caractèr dei organes triploïdes.

tripòde, a adj. Qu'a tres pens. ◇ (mar.) *Aubre tripòde*: Aubre metallic mé tres pens.

tripodia n.f. Vèrs grèc ò latin compauat de tres pens.

trípol n.m. Diatomita.

tripolitan, a adj. e n. De Trípol.

tripon n.m. Plat d'Auvèrnhe e d'Avairon compauats de tripas e de pens de fea.

triptaire n.m. Cicle mé tres ròdas, doi à l'avant, una à l'arrier, provedit d'una caissa per transportar de mèrç.

triptic n.m. 1. À l'Atge Mejan sobretot, òbra pintada ò esculptada en tres paneus, que lu doi exteriors si replègon sobre aqueu dau mitan. 2. Òbra literària, musicala, plastica, compauada de tres partidas, de tres scenas.

triquètra n.f. 1. (Antiqu.) Recampament de tres cuèissas m'ai sieu cambas e ai sieus pens que si tròva sovent sus li medalhas antiqui. 2. (arald.) Mòble que representa un ensemble de tres cambas estacadi per l'aut dei cuèissas.

triquiasis n.m. Inflexion dei cilhs vèrs l'uèlh.

triquina n.f. Vèrp nematòde parasite dei mamifèrs, que viu adulte dins l'intestin dau sieu òste e à l'estat larvari dins l'espessor dei muscles.

triquinat, ada adj. Se di d'un organe envaït per li larvas de triquina. Var.: **triquinós**.

triquinellòsi n.f. Triquinòsi.

triquinós, oa adj. Triquinat.

triquinòsi n.f. Malautia deuguda à de parasites, li triquinas, que son tansmés à l'òme per de carn cruda ò pas pron cuècha, generalament de cavau ò de singlar. Sin.: **triquinellòsi**.

triquita n.f. Fibra minerala monocristallina que possedisce de proprietats mecaniqui excepcionali.

triradiat, ada adj. (anat.) Que compoarta tres expansions distinti.

trirectangle, a adj. Qu'a tres anges drechs.

trirema n.f. Triera.

tris, issa adj. Trissat. ◆ n.m. Trissum.

trisecar vt. [trise'ka] (*trisequi*) (bot.) Partatjar en tres.

triseccion n.f. [trisek'sjuŋ] (mat.) Partiment en tres partidas egali. ◇ *Problema de la triseccion de l'angle*: Construccion à la règla e au compàs d'un angle qu'a per mesura lo tèrç d'aquela d'un angle donat.

trisor, tritz adj. [trisek'tor] Qui dividisse en tres partidas, que realisa la triseccion: *Corba trisectritz*. ◆ n.m. *Trisecteur d'un angle*: Instrument pròpri à partatjar un angle en tres partidi egali. ◆ n.f. Corba que permete d'efectuar la triseccion de l'angle au mejan de la règla e dau compàs. ◇ *Trisectritz d'un trièdre*: Ensemble dei ponchs equidistants dei tres faças d'un trièdre.

trisepal(e), a adj. [trise'pal(e)] (bot.) Que lo calici a tres sepales.

trisetmanier, a adj. [trise'ma'nje] Que pareisse cada tres setmanas.

trisillabe, a adj. e n.m. [trisi'labe] Qu'a tres sillabas.

trisillabic, a adj. [trisola'bik] Qu'apartèn à un trisillabe.

trisme n.m. Constriction dei maisselas deuguda à la contractura dei muscles mastegaires.

trisomia [trisu'mia] n.f. (biol.) Anomalia caracterisada per la presença d'un cromosòma de troup dins un pareu. ◇ *Trisomia 21*: Mongolisme.

trisomic, a [trisu'mik] adj. e n. Que sofrisse de trisomia; mongolian.

trisque n.f. Motiu decoratiu celtic fach de tres cambas recorbadi qu'evòdon un movement giratòri à l'entorn d'un centre.

trissable, a adj. Que pòu sètre trissat. Sin.: **triturable**.

trissador, **airitz** adj. e n. Que trissa. Sin.: **pilador**, **peston**, **moledor**, **trisson**.

trissaire, **airitz** n. Que trissa.

trissar vt. Brigonear, triturar.

trissar vt. 1. Rompre à pichins tròç, esbrigar, triturar. 2. Si garçar ironicament d'una institucion, de quauqu'un.

trissatge n.m. 1. Trituracion. 2. Fach de trissar, de si garçar.

trisson n.m. Trissador.

trissum n.m. Ensèm de cauas trissadi.

tristament adv. 1. Embé tristessa. 2. Per de cauas marridi, malonèsti: *Es tristament celèbre!*

tristàs, **assa** adj. Foaça triste.

triste, a adj. 1. Que sente de cruci, de lanha: *Aquesta nòva l'a rendut triste*. Contr.: **content**, **gai**. 2. Mespresable, vil: *Un triste personatge*. 3. Qu'evòca lo chacrin, la lanha: *Una ària trista*. 4. *Que fa de pena: Una trista nòva*. 5. Escur, sensa esclat: *Una color trista*. 6. Que la sieu mediocritat, la sieu marrida qualitat a quauqua ren de mespresable: *Una trista reputacion*. 7. *Aver trista mina, trista figura*: Aver marrida mina. ◇ *Faire trista mina*: Semblar maucontent.

tristes(s)a n.f. Estat natural ò accidental de chacrin, de malinconia; caractèr d'una caua trista. Sin.: **tristum**.

tristic, a adj. Si di d'una insercion verticala alternada dei fuèlhas sus tres rengs separats de 120° cadun sus loa circonferença dau pen.

tristum n.m. Tristessa.

trissubstituit, **ida** adj. Si di d'un compuat quimic qu'a subit una substitucion tres còups repetit.

trisulfur(e) n.m. Sulfure que contèn tres atòmes de sofre.

triteïsme n.m. Credença en tres principis divins que fórmon una triada.

triterapia n.f. Terapia associant tres moleculas messa au ponch per curar lo sida.

triti n.m. Isotòpe radioactiu de l'idrogène, de nombre de massa 3.

tritical n.m. (agric.) Ibride de blat e de sègala.

triton n.m. 1. Anfibia de la coa aplatida lateralament, que viu dins lu estanhs e mesura de 10 à 20 cm de lòng (Sotaclasse dei urodèles). 2. Mollusc gastropòde marin, que la sieu gruèlha pòu mesurar fins à 30 cm de lòng. 3. (mit. gr.) Divinitat marina que descende dau dieu Triton, representada m'un còrs d'òme barbut una coa de peis, e que tira lo carri dei dieus de la Mar.

triton n.m. (mús.) Interval armonic ò melodic de tres tons: Sin.: **quarta aumentada**.

triton n.m. (fis.) Nucleu dau triti.

tritonian, a adj. (geol.) Si di de terrens que contèn de rèstas d'animaus marins.

trituberculat, **ada** adj. (zool.) Qu'a tres tubercles en triangle, coma d'uni dents de mamifèrs.

triturable, a adj. Que pòu èstre triturat. Sin.: **trissable**.

trituration n.f. Accion de triturar. Sin.: **trissatge**.

triturator n.m. Trissador.

triturar vt. 1. Redurre en partidas foarça pichini. Sin.: **trissar**. 2. Manejar en torcent dins toi lu sens: *Triturar lo sieu mocador*. 3. Sotametre à d'operacions complèxes que desfórmon, altèron, desnatúron: *Triturar un tèxto*.

triumvir n.m. (Antiqu. rom.) membre d'un collègi de tres magistrats.

triumviral, a adj. Qu'apartèn ai triumvirs. Var.: **triumvirau**.

triumvirat n.m. 1. Foncion de triumvir; durada d'aquesta foncion. 2. Associacion de tres òmes qu'exercisson un poder, una influença.

triumvirau, **ala** adj. Triumviral.

trivalent, a adj. 1. (log.) Si di d'una logica qu'emplega tres valors de veritat (En mai dau vèr e dau faus, la tèrça pòu èstre lo probable, l'indeterminat, etc.). 2. (quim.) Que possedisce la valença 3.

trivalve, a adj. (didact.) Que compoarta tres valvas.

trivela n.m. Veruna per lo baosc. ◇ *Trivela culherada*: Veruna plata m'una poncha de centratge.

trivi n.m. Corresponde à tres dei sèt arts liberals de l'ensenhament medieval, que recampa la gramàtica, la retorica e la dialectica.

trivial, a adj. 1. Vulgari, grossier. 2. D'una evidença banala e sena interès. 3. (mat.) Evident: Una solucion triviala. Var.: **triviau**.

trivialament adv. D'un biais trivial.

trivialisar (-izar) vt. Rendre trivial.

trivialitat n.f. Caractèr de cen qu'es trivial; pensada ò expression triviala.

triviau, **ala** adj. Trivial.

tròba n.f. 1. Descobèrta uroa. 2. Figura, invencion poetica dei trobadors.

trobable, a adj. Trovable.

trobador, **airitz** n. Trobaire, trobairitz. (La règla medievala, inspirada dei declinasons dau latin, emplegava *trobair* coma subjècte e *trobador* coma complement). ◆ adj. m. Si di d'una mòda que s'es

manifestada dins li letras e lu arts en França sota la Restauracion, caracterisada per una liura evocacion de l'Atge Mejan e de l'estile gotic.

trobaire, airtz n. 1. Poeta poetessa de lenga d'òc, à l'Atge Mejan. 2. Poeta lyric de lenga d'oïl, ai s. XIIⁿ e XIIIⁿ (per èstre clar, si di finda trobaire de lenga d'oïl). 3. Inventor.

trobar vt. (*tròbi*) Trovar.

tròc n.m. 1. Escambi dirècte d'un objècte còtra un autre. 2. Sistema economic que non emplega la moneda.

tròç n.m. 1. Partida d'un tot, d'una matèria, d'un aliment, d'un còrs: *Un tròç de pan*. Sin.: **morseu**. ◇ *Tròç de ben*: Tèrra, propietat. ◇ *À tròç*: Una partida après l'autra. 2. Fragment d'una òbra escricha: *Un recuèlh de tròç causits*. 3. Òbra musicala pilhada à despart; fragment d'òbra musicala: *Un tròç de Maurís*.

tròca n.f. Mollusc de la gruèlha conica, que lu exemplaris de granda talha de l'ocean Indian son emplegats per la sieu nacra (Familha dei gastropòdes).

troça n.f. 1. Estug, eventualament mé de compartiments, per li metre d'aisinas ò d'instruments que s'emplégon sovent. 2. Estug per li saetas. 3. (min.) Basa de cuvelatge. ◆ pl. Cauças bofanti que portàvon lu pages. ◇ (fig.) *Èstre ai troças de quauqu'un*: Lo persegre. ◇ *Aver quauqu'un ai troças*: Èstre perseguir.

troçaic, a adj. (liter.) Si di dau ritme ò dau vèrs dont lo pen fonamental es lo troqueu.

trocaire, airtz n. Que fa de tròc. Sin.: **barataire**.

trocantèr n.m. (anat.) Caduna dei tuberositats arredonidi que presenta lo femur à l'union m'au còrs, lo *grand trocantèr* e lo *pichin trocantèr*, ò *trocantin*.

trocantin n.m. (anat.) Pichin trocantèr.

trocar vt. (*tròqui*) 1. Escambiar un objècte, una mèrç, en faguent de tròc. Sin.: **baratar**. 2. Escambiar: *Troquerii volontiers la mieu situacion còtra la sieua*.

troçar vt. 1. Replegat, auçar un vestit per l'empachar de fretar. ◇ *Troçar una volalha*: L'alestir en estacant lu sieus membres e lo sieu coal còtra lo coal.

troçat, ada adj. *Ben troçat*: Ben fach, alestit coma si deu.

troçatge n.m. 1. Accion de troçar una volalha. 2. (tecn.) Execucion de mòtles ò dei pèças de revolucion en fondaria.

troçacoa n.m. Tròç de cuer redond que, dins l'arnescament d'unc avau, passa sota lo tronçon de la coa.

trocejable, a adj. Que pòu èstre trocejat.

trocejament n.m. Accion de trocejar.

trocejar vt. Talhar à tròç: *Trocejar un patrimonni*.

trocet n.m. Pichin tròç. Sin.: **morselon**.

trocha n.f. Peis vesin dau saumon, carnassier, de la carn fina e preada: *«Item avem donat al capitanide los Bohem doas liuras de trochas cequas»*, Rocabilhiera, 1538. Sin.: **truita, truta**.

trocha n.f. Meleta ai èrbas. Var.: **trochada**.

trocha n.f. Tròç tendre de carn (bòu, anheu, poarc) que si tròva en dessota dei vertèbras lombari.

trochada n.f. Meleta.

troclea n.f. (anat.) Susfàcia articulària en forma de carela, sus la quala l'oàs adjacent pòu pivotar: *Traoclea umerala*.

trocLEAR (i), a (-ària) adj. De la troclea.

trocòidal, a adj. Usinatge trocòidal: Que permete de faire de caneladuras de grandi dimensions. Var.: **trocòidau**.

trocòidau, ala adj. Trocòidal.

trocòida n.f. Courbe obtenguda en traçant le movement descrich per un ponch ligat à un disc que rotla sur una drecha.

trofeu n.m. 1. Objècte, marca que testimònia d'una victòria au cors d'una espròva, sobretot esportiva. 2. Pertida d'un animau tuat à la caça (còrna, defensa, tèsta entiera naturalisada). 3. (Antiqu.) Armadura d'un enemig batut qu'èra quilhada coma un aubre; moundon commemoratiu d'una victòria: *Lo Trofeu d'Auguste*.

trofic, a adj. (biol.) Qu'es relatiu à la nutricion d'un individú, d'un teissut vivent.

trofallaxia n.f. Mòde de transferiment de noiridura d'un individú à d'autres, que practicion divers insèctes.

trofoblast n.m. (embriol.) Jaça periferica qu'a una foncion noirissiera à l'entorn dei blastomèrs, e que constituïsse ulteriorament la jaça superficiala de la placenta.

trofoblastic, a adj. Relatiu au trofoblast.

troglobi, òbia adj. Que viu unicament dins de baumas.

troglodita n. 1. Persona qu'abita dins una bauma ò una abitacion cavada dins la ròca. 2. Passeron insectivòre, que fa lo nido dins lu traucs dei barris e dei aubres, dins lu bartàs (Lòng de 10 cm, familha dei parides).

trogloDitic, a adj. Relatiu ai trogloditas: *Una abitacion trogloditica*.

trogloDitisme n.m. Mòde d'existença dei trogloditas.

trogonide n.m. (zool.) *Trogonides*: Familha de passerons que comprèn lo quetzal.

troian, a adj. e n. 1. De Tròia. 2. De Tròias. 3. *Asteroïde troian ò planeta troiana*: Pichina planeta de meme periòde de revolucion que Jupitèr e que forma ensèm l'eu e la Soleu un triangle sensiblement equilateral.

troïca n.f. En Rússia, grope de tres cavaus atelat de front; ensèm dei tres cavaus e dau veïcule.

troilita (min.) Sulfure natural de fèrre FeS, exagonal, present dins li meteoritas.

tromba n.f. Colonna d'aiga ò de neblas, qu'un vent violent desplaça en revolum. ◇ Gròssa raissa, pluèia foaça violenta.

tròmba n.f. Trompa.

trombangeïti n.f. Inflammacion arteriala.

trombareriti n.f. Trombòsi combinada mé l'inflammacion.

trombastenia n.f. Insufisença qualitativa dei trombocits.

trombe n.m. Produch final de la coagulacion sanguina, per l'agregacion plaquetària e l'activacion dau sistema de coagulacion umorala.

trombeta n.f. Trompeta.

trombetaire, airtz n. Trompetaire.

trombetar vt. e vi. Trompetar.

trombetear (*trombetèi*) vi. Trompetear.

trombetier n.m. Bovret. Sin.: **sublaire, piva**.

trombidion n.m. Pichin acarian roge de 1 mm de lòng, que la sieu larva ponhe l'òme e lu vertebratsdau sang caud.

trombidiòsi n.f. (med.) Fenomènes (rojors, prurit, etc.) que lo trombidion provòca quora ponhe l'òme.

trombina n.f. Enzima que fa coagular lo sang.

trombina n.f. (pop.) Cara, vis.

trombinoscòpi n.m. (fam.) Document que contèn lo retrach dei membres d'una assemblada, d'un comitat, dei emplegats d'una societat, d'una empresa, etc.

tromblon n.m. Fusiou cort dau canon en totairòu, que s'emplegava sobretot au s. XIIIe. 2. Cilindre vuèi que s'adapta à l'extremitat dau canon d'un fusiou per lançar de granadas ò de fusadas.

trombocit n.m. Plaqueta sanguina. Sin.: ematoblast. d'una artèria, o dependenta d'aquela inflamacion.

trombocitemia n.f. Aumentacion del nombre dels trombocits.

tromboelastografe n.m. Instrument per faire una tromboelastografia.

tromboelastografia n.f. Metòde per determinar lo temps de coagulacion dau sang e li qualitats d'elasticitat dau sang.

tromboelastograma n.m. Corba fotografica obtenguda m'un tromboelastografe pendent la coagulacion dau sang.

tromboembolia n.f. Oclusion completa d'un vaisseau sanguin per un grumeu de sang.

tromboflebiti n.f. Flebiti acompanhada de trombòsi.

trombogène, a adj. Que fa coagular.

trombolisi n.f. Destruccion d'un grumeu de sang.

trombon n.m. (mús.) Trombòne.

trombòne n.m. 1. (mús.) Instrument de musica Var.: **trombon**. 2. Estaca en forma de trombòne, per tenir ensèm de fuèlhs de papier, etc.

trombonista n. Musician que soana lo trombòne.

trombopatia n.f. Tèrme generic per designar toti li alteracions de la produccion ò de la foncion dei plaquetas dau sang.

trombopenia n.f. Diminucion dau nombre dei plaquetas dins lo sang.

trombòsi n.f. Formacion d'un grumeu de sang dins un vaisseau.

trombotic, a adj. Relatiu à una trombòsi.

trompa n.f. 1. Instrument de musica à vent, de coire, à l'origina de la trompeta e dau còrn de çaça. 2. Aparelh d'alarma di promieri automobilas. 3. Còrna de pastre. 4. Tota partida bucala ò nasala alongada en tube, coma per

lu elefants, lu parpalhons, etc. 5. (arquít.) Pichina vòuta que forma un supoart sota un obratge quau que sigue en sobrespomb e que permete un cambiament de plan à-n-aqueu nivèu de la construccion. 6. *Trompa à ària, à mercuri*: Aparelh que sièrve à faire lo vuèi. 7. (anta.) Tropa d'Eustaqui: Canal de comunicacion per l'ària dau defoara, entre la faringe e l'aureilha mejana. ◇ *Trompa de Fallòpe* ò *trompa uterina*: Conduch par que fa comunicar lu ovaris mé l'utèrus dins lo còrs de la fema e aqueu dei femèlas dei maimfèrs.

trompa-la-moart n. inv. Persona qu'a escapat à la moart coma per miracle.

trompar vt. Enganar.

tromparia n.f. Engana.

trompe-l'œil n.m. inv. Genre pictural qu'en emplegant li tecnicas dau clarescur e de la perspectiva crea l'illusion optica d'èstre en presença d'objèctes vertadiers. Sin.: **engana-l'uèlh**.

trompeta n.f. (mús.) 1. Instrument de musica à ària, constituït d'un tube cilindric replegat que s'acaba m'un pabalhon e qu'es provedit de pistons. 2. (autom.) Caduna dei partidas dua poant arrier d'un veicule dei axes rigides, situats de cada costat dau diferencial e que contèn lu aubres de ròda. 3. Becassa de mar (peis). 4. *Trompeta cendroa*: Fonge (*Cantharellus cinereus*).

trompeta n. Trompetaire.

trompetada n.m. Còup de trompeta.

trompeta de la mòrt ò **trompeta dei moarts** n.f. Mena de fonge. Sin.: **craterèla**.

trompetaire, airtz n. 1. Persona que fa de trompeta. Sin.: **trompetista**. 2. Cridaire public.

trompetar vi. Faire de trompeta. ◆ vt. Cridar publicament.

trompetear vt. (*trompetèi*) vi. Trompetejar.

trompetejaire, airtz n. Trompetejaire.

trompetejar vi. Trompetar. Var.: **trompetear**.

trompetista n. Persona que fa de trompeta. Sin.: **trompetaire**.

trompilh n.m. 1. Trompeta pichona. 2. Trompeta de rusca.

trompilhar vi. Bronzinar coma una gavàudola.

trompilhon n.m. Trompeta pichona de rusca.

tron n.m. Tròn.

tròn n.m. 1. Bosin de la saeta, es à dire de la descarga electrica que l'ulhauç n'es la manifestacion lumino. Var.: **tron**.

tronada n.f. Còup de tròn.

tronant, a adj. Qu'emete un son potent coma aqueu dau tròn.

tronar v. impers. (*trona* ò *tròna*) Faire de bosin, en parlant dau tròn. ◆ vi. Produire un bosin analògue à-n-aqueu dau tròn.

tronar vi. (*tròni*) 1. Ocupar la plaça d'onor embé solemnitat: *Lo mèstre de maion tronava dins lo sieu cadieràs*. 2. Èstre particulierament mes en valor, atirar lu regards: *Un vièlh vas chinés tronava sus lo taulier dau salon*.

tronc n.m. 1. Camba d'aubre. Sin.: **fust**. 2. Còrs de l'òme entre lo cap e li cambas. 3. Boita clavada, dins una glèia, sota l'estàtua d'un sant, m'una fenda per laissar passar d'ofèrtas en moneda. 4. (anat.) *Tronc collector*: Canal que collècta la linfa. 5. (geom.) *Tronc de còne* (ò de la piramide): Solide entre la basa dau còne (ò de la piramide) e una seccion plana parallèla à la basa. ◇ *Tronc de prisma*: Solide delimitat per una susfàcia prismatica e doi plans non parallèles que tàlhon toti li generatritz.

tronca n.f. Pèça de boasc que li sieu doi seccions transversali son parallèli.

troncacion n.f. (ling.) Fach d'abreviar un mòt per supression d'una sillaba ò de divers sillabas à l'iniciala ò, mai sovent, à la finala.

troncadura n.f. 1. Accion de troncar; estat de cen qu'es troncat. 2. (miner.) Remplaçament d'un som ò d'una aresta per una faceta, dins un cristal.

troncar vt. (*tronqui*) Levar una partida importanta de: *Troncar un tèxto*.

troncat, ada adj. Que li manca una partida, de partidas: *Un tèxto troncat*. ◇ *Colonna troncada*: Que li manca la partida superiora.

troncha n.f. (pop.) Tèsta umana. Sin.: **clòsca, cogorda**.

tronçon n.m. 1. Tròç talhat ò rot d'un objècte mai lòng que larg. 2. Partida d'un tot: *Un tronçon d'aurorota*.

tronçonadoira n.f. Sèrra circularia que sièrve à tronçonar; sèrra à cadena, qu'emplégon lu boscatiers e lu rebrondaires. Sin.: **caputaire**.

tronçonar vt. Talhar en tronçons.

tronconic, a adj. En forma de tronc de còne.

troncular(i), a (-ària) adj. Relatiu à un tronc nerviós ò vasculari: *Anestesia tronculària*.

tròne n.m. 1. Sèti de ceremònia dei sobeirans e dei dignitaris eclesiastics. 2. (lit.) Potença sobeirana: *Aspirar au tròne*. 3. (fam.) Sèti dau comun: *Èstre sus lo tròne*. ◆ pl. (relig.) Un dei nòus còrs dei àngels.

tronquillon n.m. (bot.) Pen, tronçon.

tropa n.f. 1. Gropament de militar. ◇ Lo tot dei militar. ◇ *Òme de tropa*: Òme dau reng. 2. Grope de personas, d'animaus. Sin.: **clica**. 3. Grope de comedians, d'artistas que travàlhon ensèm. Sin.: **chorma**. 4. Ensèm de divers patrolhas d'escots.

tròpa n.f. (ret.) Tota figura dins la quala s'emplégon lu mòts m'un sens diferent dau sieu sens abitual (metafòra, metonimia).

tropelada n.f. Grand nombre de personas.

tropelar vi. Serrar, talhar grossierament.

tropeliera n.f. Sèrra m'una lama lònga per abatre d'aubre, de bilhas de boasc.

tropeolina n.f. (quim.) Nom generic de colorants azoïcs.

tropeu n.m. 1. Grope d'animaus d'una mema espècia domestica ò de romiaires sauvatges que vívon ensèm. 2. Grope d'animaus domestics presents sus una esplecha agricòla ò qu'una persona (ò una equipa de persona) n'a

la garda. 3. Multituda, fola considerada dins lo sieu comportament collectiu, impersonal, passiu. 4. (lit.) Lo tot dei personas plaçadi sota la direccion d'un pastor espiritual.

tropical n.m. Passeron d'Amèrica, boan cantaire que viu en gropes dins li forèsts (Família dei icteridats). Var.: **tropiau**.

tropiau n.m. Tropical.

tropic, a adj. *Annada tropica*: Temps que separa doi passatge dau Soleu au ponch vertical.

tropic n.m. Cadun dei doi parallèles dau glòbe terrèstre, de latituda 23° 26' N. e S., au lòng dei quaus lo Soleu passa au zenit à cadun dei solsticis. ◆ pl. La zòna intertropicala.

tropical, a adj. Relatiu ai regions vesini ai tropics. ◇ *Regions tropicali ò intertropicali*: Regions situadi entre lu tropics. Var.: **tropicau**.

tropicalisacion (-izacion) n.f. 1. (tecn.) preparacion d'un materiau per lo rendre practicament insensible à l'accion dau clima tropical e, en particulier, ai mofas e à la corrosion. 2. (metall.) Tractament de passivacion per pèças en acier prealablement zingadi ò cadmiadi. 3. (ecol.) Evolucion biologica dei aigas correnti que de regets d'aiga cauda industrialia rescàufon.

tropicalisar (-izar) vt. (tecn., metall.) Faire subir la tropicalisacion à.

tropicau, ala adj. Tropical.

tropier n. (fam.) Militari. ◆ adj. masc. *Comic tropier*: Cantaire en costume de militari, que lo sieu repertòri èra basat sobre la vida de casèrna; genre comic d'aqueu repertòri.

tropisme n.m. (biol.) Creissença orientada dins l'espaci, dins lu vegetaus e lu animaus fixats, sota l'influença d'una excitacion exteriora (fototropisme, geotropisme, etc.).

tropomètre n.m. 1. (med.) Aparelh destinat à mesurar l'angle de torsion de l'umèrus e dau femur. 2. (med.) Aparelh destinat à mesurar lu angles de rotacion de l'uèlh. 3. (mar.) Cronomètre de precision qu'èra emplegat per mesurar la longituda à bòrd d'una nau.

troponina n.f. Complèxe proteïc que juèga un ròtle dans la regulacion de la contraccion muscularia en foncion de la concentracion en calci intracellulari, format de tres proteïnas: la troponina C que fixa lo calci, la troponina T presenta dins lo muscle cardiac e dins lu muscles estriats, e la troponina Ic qu'empacha la contraccion dei fibras musculari en l'absença de calci.

troposfèra n.f. Jaça de l'atmosphèra mai vesina de la Tèrra, que la sieu espessor aumenta dau pòle (6 km) à l'eqüator (17 km).

troqueu n.m. (liter.) Pen de la metrica grèga ò latina, format d'una sillaba lònga e d'una sillaba brèva.

trosquilh n.m. Partida posteriora d'una sèla. Sin.: **trossaquin**.

troquilidat n.m. *Troquilidats*: Família d'auceus coma lo colibrí.

troquitàr n.m. (anat.) Gròssa tuberositat de l'extremitat superiora de l'umèrus.

trosequin n.m. (mecan.) en fustaria, instrument que siève à traçar de linhas parallèli à una susfàcia dreïçada.

trosequinar vt. Traçar de linhas parallèli au mejan d'un trosequin.

tròssa n.f. Cordatge emplegat per immobilisar una verga mobila sus lo sieu aubre, un còup qu'aquesta verga es estada messa en posicion.

trossaquin n.m. Trosequilh.

troceu n.m. 1. Linge, vestits que si dónon à una filha que si marida ò que vòu intrar en religion. 2. Lo tot dei afaires qu'un enfant empoarta en internat, en colonia de vacances, etc. 3. (metall.) Metòde emplegat en fondaria per executar de mòtles ò de nucleus de pèças de revolucion.

tròt n.m. 1. Anar dau cavau e de divèrs quädrapèdes, intermediari entre lo pas e lo galòp. ◇ (fam.) *Au tròt*: vivament. 2. *Corsa au (ò de) tròt*: Corsa ipica dins la quala lu cavaus dévon donar la sieu velocitat màger sensa jamai galopar.

tròta n.f. (fam.) Distança pusleu lònca que si percorre ò que si deu percòrrer à pen.

trotada n.f. Pichina passejada facha à cavau ò en veitura.

trotaire, airtz adj. Si di d'una raça de cavaus de sèla especialisats dins la corsa au tròt. ◆ n.m. Cavau trotaire.

trotament n.m. Fach de trotar.

tròtamenut adj.inv. *La gent tròtamenut* (La Fontaine): Li ratetas.

trotar vi. (*tròti*) 1. Anar au tròt, en equitacion. 2. (fam.) Caminar leu. 3. Trotar dins la tèsta, en ment: Preocupar.

trotejament vi. Accion de trotejar.

trotejar vi. Trotar d'aise. Var.: **trotinejar**.

trotinejament vi. Accion de trotinejar.

trotinejar vi. Trotejar.

trotineta n.f. 1. Juguèt d'enfant, fach d'una planqueta alongada montada sus doi ròdas plaçadi davant e darrier, que la ròda avant pòu virar gràcias à un guidon. 2. *Trotineta electrica*: Version destinada ai grands, provedida d'un motor electric.

trotskisme n.m. Doctrina dei partidaris de Tròtski.

trotskista adj. e n. Relatiu au trotskisme; que n'es partidari.

tròup adv. 1. (anc.) Totplen, foarça, dins la lenga medievals, à l'origina. 2. Indica una quantitat excessiva: *Manjar tròup, aver tròup de trabalh per perdre de temps*. ◇ *De tròup*: excessiu, superflú; importun, desplaçat: *N'i a doi de tròup*. ◇ *Tròup gaire*: Pas pron.

tròup-pagat n.m. Soma pagada en là dau prètz vertadièr, qu'es pi remboursada.

trovable, a adj. Que pòu èstre trovat. Var.: **trobable**.

trovador, airtz n.m. Persona que tròva, qu'inventa. Var.: **trobador**.

trovalha n.m. Descubèrta uroa; invencion foarça utila: *Es una bèla trovalha*. Var.: **trobalha**.

trovar vt. (*tròvi*) 1. Rescontrar, descurbir d'azard (quauqua ren, quauqu'un, una bèstia, que son ò sèmbledon

perduts). 2. Descurbir l'èstre ò la caua que si cercava: *Trovar una plaça*. ◇ *Anar trovar quauqu'un*: Li faire una visita, anar au sieu per li parlar. 3. Sentir, provar: *Tròvi de plaser à regarjar una partida de balon*. 4. Vèire (quauqu'un, quauqua ren) dins un estat donat en arribant en quauque luèc: *Ai trovat la vila un pauc trista*. 5. Pensar, jutjar que quauqua ren, quauqu'un, a una característica, una qualitat, etc.: *Lo tròvi pretenciós*. 6. Pensar, crèire: *Tròvi qu'exagères*. 7. Inventar, crear: *Trovar una música per un film*. 8. Trovar à dire, à redire: Aver ò si donar de rasons de criticar. Var.: **trobar**. ◆ vi. Escriure, compauar, en parlant d'un trovador. ◆ v.pr. 1. Existir, èstre disponible en quauque luèc, poder èstre destoscat, descubèrt: *Un apartament à boan pati, aquò si tròva dificilament*. 2. Èstre situat: *Lo Mónegue si tròva à costat de Menton*. 3. Sre dins un luèc, una situacion, un estat: *Si trovar embarrassat*. 4. *Si trovar mau*: Perdre conoissença. ◆ v. impers. *Si tròva que*: La realitat es que. Sin.: **s'atròva que**.

trovat, ada adj. 1. *Ben trovat*: Nòu, original, ben dich: *Se non es vèr, es ben trovat*. 2. *Enfant trovat*: Enfant abandonat, naissut de parents desconoissuts. 3. Tot trovat: Que s'ofrisse naturalament à l'esperit: *Es lo mejan tot trovat*. Var.: **trobat**.

truand n.m. Bandit que fa partida dau mitan (ladre, proxenèta, etc.).

truandalha n.f. (pej.) Lo tot dei truands. Sin.: **truandaria**.

truandaria n.f. 1. Lo tot dei truands. Sin.: **truandalha**. 2. Estat de truand.

truc n.m. 1. Astúcia; gaubi, biais de faire: *Aver un truc per ganhar totjorn*. Efecte especial au cínema. 2. Còup (de tèsta, de banas).

trucaire, airtz n. Si di d'una persona qu'emplega de procediments indelicats per enganar lu autre.

trucar vt. (*truqui*) 1. Modificar (quauqua ren) abilament per trichar à un juèc ò faire un torn d'illusionista. 2. Modificar d'escondilhons (d'elements d'una operacion): *Trucar una eleccion*. ◆ vt. e vi. Donar de còups (spec. de tèsta, de banas).

trucatge n.m. 1. (teatre) Mecanisme ò procediment per mòure de decòrs, executar de cambiaments à vista e, en general, produrre d'efèctes inabituals de messa en scena. ◇ (cín.) Efecte especial. 2. Usatge de mejans gaubiós e gaire delicats per obtenir quauqua ren, en enganant: *Lo trucatge d'un vòte*.

truculença (-éncia) n.f. Caractèr de cen qu'es truculent.

truculent, a adj. Qu'exprimisse li cauas embé crudetat e realisme; pintoresc, aut en color.

truèia n.f. 1. Femèla de l'espècia porcina. 2. (vulg.) Frema de marrida vida. Sin.: **gorrimanda, gorrina, bagassa, puta** (vulg.).

truiassa n.f. (vulg.) Frema de marrida vida.

truèlh n.m. 1. Bacin de decantacion dins un molin d'òli. 2. Pati, fòssa (Eza).

trufa n.f. 1. Patata, tantifla. 2. Escrocària.

trufador, airtz adj. e n. Trufaire.

trufaire, airitz adj. e n. Que trufa; que si trufa.
trufandier, a adj. Badin.
trufar vt. Escrocar. ◆ **si trufar** (*de*) v.pr. Si garçar (*de*); enganar.
trufaria n.f. Escrocària.
truita n.f. Trocha (peis).
trulle n.m. Preparacion de sang, de graissa de porc e de condiments, mes dins un budeu denant d'èstre cuèchs.
trumeu n.m. (arquít.) 1. Tròç de barri entre doi duberturas vesini. 2. Paneu qu'ocupa l'espaci sobre una chaminèia, entre doi fenèstras. 3. Pilastre central que partisse en doi lo portau d'una glèia.
truquista n. Persona encargada dei efèctes especials au cinéma.
trust n.m. [ˈtrɒst] (mòt anglés) 1. Gropament d'entrepresas que, tot en conservant la sieu autonomia juridica, son contrarotladi per una societat maire. 2. Entrepresa foarça potentà qu'exercisse la sieu influença sobre tot un sector de l'economia.
trusta n.f. (ist.) Seguida armada dei rèis merovingians.
trustaire, airitz n. Persona que trusta.
trustar vt. (anglicisme) 1. Acaparrar per un trust. 2. (fam.) Acaparrar, monopolisar.
truta n.f. Trocha (peis).
T.S.F. n.f. (anc.) Ràdio (Abreviacion de *telegrafia* ò *telefonía sensa fièu*).
t-shirt n.m. Tee-shirt.
tsar n.m. Títol que portàvon lu sobeirans de Rússia (1547-1917) e de Bulgària (919-1018, 1187-1393 e 1908-1946).
tsarevich n.m. Fiu dau tsar.
tsarina n.f. 1. Esposa dau tsar. 2. Sobeirana de Rússia.
tsarisme n.m. Regime politic de Rússia fins au 1917.
tse-tse n.f. inv. *Mosca tse-tse* ò *tse-tse*: Mosca africana, dau genre glossina, que d'uni espècias dónon la malautia dau soam.
tsuba n.m. Garda dau sabre japonés, sovent decorada, e que constitueisse un objècte de colleccion foarça preat.
tsunami n.m. Gròssa onda de mar, provocada per un seïsme ò una erupcion volcanica.
T.T.C. (sigla) Toti taxas compresis.
tu pron. pers. Pronom personal de la segonda persona, subjècte ò complement: *Canti per tu*.
tuable, a adj. Que pòu èstre tuat.
tuaire, airitz n. 1. Persona que tua, assassina. 2. Òme de man encargat d'executar un crimi per lo còmpte d'una autre. 3. Persona que tua lu animaus de maselària: *Tuaire de bòus*.
tualong n.m. Planta erbacea toxica de la familha dei renonculaceas, que pòu tuar ren qu'en la tocant.
tuar vt. (*tuï*) 1. Faire morir, causar la moart de quauqu'un d'un biais violent. 2. Faire morir un animau volontariament, espec. à la caça. 3. Destrúger: *La granhòla a tuat li plantas*. 4. (fig.) Èstre foarça penós, fisicament ò moralament, alassar: *Aqueu travalh m'a tuat*. 5. Faire cessar, metre fin à: *La rutina tua l'amor*. ◆

si tuar v.pr. 1. Si donar volontariament la moart. 2. Si donar totplen de mau: *Si tuar au travalh*.

tuària n.f. Maseu, chaple: *Aquela batalha es estada una tuària*.

tuatge n.m. Accion d'abatre lo bestiari.

tuba n.m. 1. Instrument de música à vent, de metal e providit de pistons. 2. Tube que permete de respirar en denedant just sota la susfàcia de l'aiga.

tubadissa n.f. Fumassa.

tubairàs, assa n. Fumairàs.

tubaire, airitz n. Persona que tuba, que fuma.

tubant, a adj. Fumant: *Un còup tubant*.

tubanta n.f. Pipa.

tubar vi. Fumar. ◇ *Aquela tuba!*: Aquò es extraordinari! Aquò rescompassa la rega! ◆ vt. Garnir de tubes (un potz de petròli, un sondatge).

tubari, ària adj. (anat.) Relatiu à la region de la trompa d'Eustaquí ò à la trompa de Fallòpe.

tubatge n.m. 1. (med.) Introduccion d'un tube dins la laringe per empachar l'asfíxia ò per esofague dins l'estòmegue per faire d'analisi biologiqui e bacteriologiqui. 2. (min. e petr.) messa en plaça de tubes au dedintre d'un sondatge, d'un potz de petròli, per n'en mantenir li parets.

tube n.m. 1. Element cilindric de seccion constanta, emplegat per la circulacion d'un fluide ò d'un produch pulverulent: *Tube de vèire, de plomb*. Sin.: **tuieu**. ◇ *Tube lançatorpilhas*: Tube metallic que sièrve à lançar una torpilha dins la direccion causida. ◇ *Tube d'un canon*: La boca de fuèc. 2. Cilindre de vèire, emplit d'un gas sota bassa pression, per l'esclairatge per fluorescènça: *Tube au neon*. ◇ *Tube electronic*: Compauant electronic format d'una ampola que contèn un vuèi sufisent ò un gas ionisat e au manco doi electròdes qu'emèton, càpton de faisseus electronics ò n'en modifícon lo movement. ◇ *Tube à ondas progressivi*: Tube electronic que permete de contrarotlar e d'amplificar d'ondas de frequença totplen auta. ◇ *Tube catodic*: Tube à vuèi que servia à formar l'imatge dei televisors, dei ecrans de computadors, etc. 3. Embalatge alongat e sople, per contenir una substança pastoaque si fa sortir per pression dei dets: *Un tube de pega*. 4. Condicionament cilindric rigide, per contenir d'elements solides, de pòuveras: *Un tube de comprimits d'aspirina*. 5. (anat.) Canal ò conch natural: *Tube digestiu*. 6. (tecn.) *Tube à aletas*: Element de màquina constituit per un tube metallic sus lo quau son fixadi d'aletas rectangulari ò circulari. ◇ *Tube sondre*: Tube que rende un son quora la colomna d'ària qu'es dintre ienta en vibracion. 7. (zool.) Extremitat vuèia d'una pluma d'auceu. 8. (bot.) Pen vuèi dau blat e de divèrsi plantas. ◇ Partida inferiora e tubuloa de calicis ò de coròllas gamopetales. ◇ *Tube criblat*: Vaissue dont circula la saba elaborada. 9. Plec cilindric que si fa à una estòfa. 10. (fam.) Cançon, música que conoisce un grand succès. 11. Capeu aut de forma, cilindric.

tubeless adj. inv. (angl.) *Goma tubeless*: Si di d'una goma sensa cambra d'ària.

tuberacea n.f. *Tuberaceas*: (bot.) Fonge ascomicèt, que creisse completament sota tèrra, coma la rabassa.

tuberaceu, ea adj. (bot.) Qu'a la forma, l'aspècte d'una rabassa.

tuberala n.f. *Tuberalas*: Òrdre de fonges ascomicèts, coma la rabassa.

tubercul(e) n.m. 1. Enflament dei axes vegetaus, sobretot sota tèrra, ric en substànças de resèrvas. 2. (anat.) Susfàcia arredonida dei caisselàs. ◇ *Tubercules quüadrigemeus*: Salhidas de la faça dorsala dau mesencefale. 3. (patol.) Lesion elementària de la tuberculòsi.

tuberculat, ada adj. En forma de tubercule.

tuberculemia n.f. Transmission dei bacilles de la tuberculòsi dins lo sang.

tuberculina n.f. Liquide preparat à partir de culturas de bacilles de Koch, e destinat au diagnostic de la tuberculòsi.

tuberculinacion n.f. Accion d'injectar de tuberculina ai animaues, per depistar la tuberculina latent. Var.: **tubercilinisacion**.

tuberculinic, a adj. Relatiu à la tuberculina.

tuberculisacion (-izacion) n.f. (med.) Envaïment d'un organe per lo bacille tuberculós.

tuberculinisacion (-izacion) n.f. Tuberculinacion.

tuberculisable, a adj. Susceptible d'èstre tuberculisat.

tubercular (-izar) vi. Produire de tubercules. ◆ vt. Rendre tuberculós.

tuberculoïde, a adj. En forma de tubercule.

tuberculós, oa adj. 1. (bot.) (bot.) De la natura dau tubercule: *Raiç tuberculoa*. 2. Relatiu à la tuberculòsi. ◆ adj. e n. Pertocat per la tuberculòsi.

tuberculòsi n.f. 1. Malautia infeccioa e contagioa, comuna à l'òme e ai animaues, deugda au bacille de Koch. 2. *Tuberculòsi miliària*: Granulia.

tuberifòrme, a adj. Si di d'una produccion animala ò vegetala en forma de tubercule.

tuberisacion (-izacion) n.f. (bot.) transformacion en tubercules de la partida inferiora dau pen ò dei organes radicularis d'unu vegetaus.

tuberisat, ada adj. Que forma un tubercule.

tuberós, oa adj. (bot.) Que forma ò constitueisse un tubercule, de tubercules.

tuberosa n.f. Planta originària dau Mexic, cultivada per li sieu flors blanqui e perfumadi (Família dei liliaceas).

tuberositat n.f. 1. (anat.) Bombament que presènton divèrs oàs, e dont s'estàcon de muscles ò de ligaments. 2. *Tuberositats de l'estòmegue*: Porcions bombadi que l'estòmegue presenta ai sieu doi extremitats (*gròssa tuberositat* en aut, *pichina tuberositat* en bas).

tubet n.m. Estaminet.

tubicòla adj. (zool.) Si di d'un animau que viu dins un tube qu'a edificat.

tubipòre n.m. Polipier dei mars caudi.

tubista n. Musician que soana lo tuba.

tubitela n.f. Si di d'una aranha que bastisse una tela provedida d'un tube.

tubul(e) n.m. Pichin tube replegat que seguísse lo glomerule dins lo nefron (constituent elementari dau ren).

tubuladura n.f. 1. Dubertura en forma de cilindre cort sus lo quau si pòu racordar un conch. 2. Lo tot dei tubes d'una installacion; cadun d'aquestu tubes. 3. Pichin conch natural.

tubular(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a la forma d'un tube. 2. Constituit de tubes. 3. Si di d'una caudiera ò d'un escambaire de calor dins lu quaus la circulacion dau fluide caud ò de l'aiga si fa dins de tubes qu'ofrisson una granda susfàcia ai escambis de calor.

tubulat, ada adj. Provedit d'una tubuladura, d'uni tubuladuras.

tubulidentat n.m. *Tubulidentats*: Òrdre de mamifèrs africans que lo sieu solet representant es l'oricteròpe.

tubuliflòre, a adj. Dei flors tubuloï.

tubulina n.f. Una dei proteïnas constitutivi dau citosquelèt (l'autra es l'*actina*).

tubulós, oa adj. En forma de tube.

tucho n.m. Meta, au juèc dau palet.

tudesc, a adj. (anc.) Alemand.

tue n.m. Estalagmita.

tueis n.m. Aubre gimnospèrme dau fulhatge persistent e dei gruns roges, sovent cultivat e talhat per decorar.

tueissegue n.m. 1. Eufòrbi. 2. Planta dei roïnas e dei camins, que contèn un alcaloïde toxic, la cicutina (Família dei ombellifèrs); lo posion que n'es extrach.

tuf n.m. Ròca poroa leugiera, formada de cendres volcanics cimentats ò de concrecions calcari depauadi dins li foant ò lu lacs. Sin.: **safre**.

tuf, a adj. Qu'es de la natura dau tuf: *Tèrra tufa*.

tufa n.f. Aranhàs.

tufa n.f. Ròca calcària que contèn de grans de de quartz e de mica, emplegada en contruccion, en despièch de la sieu fragilitat. Sin.: **tuve**.

tugtupita n.f. Mineral dau grope dei silicats, de formula $\text{Na}_4\text{AlBeSi}_4\text{O}_{12}\text{Cl}$.

túia n.m. Aubre originari d'Àsia ò d'Amèrica, sovent cultivats dins lu pargues (Família dei cupressaceas).

tuieu n.m. Tube.

tuis n.m. Expiracion brusca e sondra de l'ària contenguda dins lu paumons, provocada per l'irritacion dei vias respiratòri. Var.: **tois**. ◇ *Tuis galantin*: Infeccion respiratòria bacteriana, gaire ò pas febrila, de l'aubre respiratòri superior, ma d'evolucion lòngra e autament contagioa, que dura longtemps (quatre à vuèch setmanas), après un periòde d'incubacion d'una setmana, e caractèrisada per un tuis violent que lo sieu paroxisme evòca lo cant dau gal.

túisser vi. Aver un accès de tuis; si rasclar la garganta per s'esclarcir la votz ò atirar l'atencion. Var.: **tóisser**, **tubissir**.

tul(e) n.m. Teissut leugier e transparent dei malhas redoni o poligonali.

tularemia n.f. Malautia infeccioa e contagioa provocada per lo bacille *Francisella tularensis*, epedemica de la lèbre e transmissibla à l'òme.

tularia n.f. Comèrci ò fabricacion de tule; fàbrega de tule.

tuli n.m. Còrs qu'apartèn au grope dei lantanides; element (Tm) de n° atomic 69 e de massa atomica 168,98.

tulier, a adj. Relatiu au tule.

tulipan n.m. (bot.) 1. Liliacea bulboa de la flor granda e bèla en forma de vas, cultivada industrialament. 2. Objècte ò ornament en forma de tumipan.

tulista n. Persona que fa de tules e de dentelas.

tumefaccion n.f. (med.) Aumentacion de volume d'una partida dau coar, quala que n'en sigue la natura.

tumescença (-éncia) n.f. (fisiol.) 1. Gonflament d'un organe. 2. Turgescença dei organes erectiles e especialament de la verga.

tumescent, a adj. Si di d'un organe en estat de turgescença.

tumor n.f. (patol.) Aumentacion de volume d'una partida d'un teissut ò d'un organe, deuguda à una proliferacion cellulària que forma un autre teissut.

tumoral, a adj. Relatiu à una tumor. Var.: **tumorau**.

tumorau, ala adj. Tumoral.

tumulari, ària adj. Relatiu ai tombeus: *Pèira tumulària*.

tumult(e) n.m. 1. Grand desòrdre acompanhat de bosin. 2. Granda agitacion desordenada: *Lo tumulte dei afaires*.

tumultuós, oa adj. Agitat, plen de tumulte.

tumultuosament adv. D'un biais tumultuós.

tumulus n.m. (arqueol.) Grand amolonament artificial de tèrra ò de pèire que si quilhava en dessobre d'una sepultura.

tuneladoira n.f. Engenh de trabalhs publics que sièrve à cavar de galarias.

túner n.m. (angl.) Sintonsator.

tuna n.f. (anc.) Pèça de cinc francs.

túner n.m. (angl.) Receptor ràdio, generalament previst per li emissions à modulacion de frequença, que comprèn ni amplificator bassa frequença ni autparlant. Sin.: **sintonisaire**.

tungar n.m. (electron.) Aparelh redriçaire de corrents alternatius, que permete lo passatge de grandi intensitats.

tungstat n.m. (quim.) Si di d'un acide tungstít.

tungstène n.m. Element (W) de n° atomic 66 e de massa atomica 162,50.

tungstít, a adj. Si di d'un oxide e d'un acide derivats dau tungstène.

tunica n.f. 1. (Antiqu.) Vestit de sota, cordura, cort ò mièg lòng, mé de mànegas ò sensa mànegas, generalament estrech à la talha. ◇ Encuèi, vestit drech pauc ò pron lòng, portat sobre una faudilha ò de braias. 2. (anat.) Membrana fibroa qu'envolopa divers organes. 3. (bot.) Envolopa foliària dei bulbes.

tunicat, ada adj. (bot.) Envlopat d'una tunica, de diferenti tunicas.

tunicela n.f. Vestit liturgic que lo prelat portava sota la caïbla.

tunicier n.m. *Tuniciers*: Sotaembrancement d'animaus procordats marins dau còrs en forma de sac envelopat d'una tunica e provedit de doi fendas branquialis que sièrvon à l'alimentacion e à la respiracion.

tunicina n.f. Forma de cellulòsi que lu tuniciers fabrícon e qu'es lo compauant essencial de la sieu proteccion exteriora.

tunisenc, a adj. e n. De Tunís. Var.: **tunisés**.

tunisés, esa adj. e n. Tunisenc.

tunisian, a adj. e n. De Tunisia.

tup, a adj. Sombre, escur.

turban n.m. 1. Coifadura orientala masculina, facha d'una lònga pèça d'estòfa enrotlada à l'entorn de la tèsta. 2. Coifadura de frema que fa pensar au turban masculin.

turbellari n.m. *Turbellaris*: Classa de vèrps plats.

turbidimètre n.m. Aparelh que permete de determinar la turbiditat d'un liquide.

turbiditat n.f. 1. Estat d'un liquide fosc. ◇ (idraul.) Tenor en fangas, en elements foscs, d'un cors d'aiga. 2. *Corrent de turbiditat*: Corrent violent dau fond dei oceans, que transpòrta una granda quantitat de materiaus en suspension.

turbina n.f. 1. Motor compauat d'una ròda mobila sus la quala es aplicada l'energia d'un fluide motor (aiga, vapor, gas, etc.). 2. Màquina industrial per secar, que lo sieu foncionament es basat sobre la foarça centrifuga.

turbinable, a adj. Que pòu èstre turbinat.

turbinar vt. (tecn.) Faire agir (un fluide) sus una turbina, passar à la turbina.

turbinat, ada adj. (sc. de la v.) En forma de gavàudola.

turbinatge n.m. (tecn.) Accion de turbinar.

turbit n.m. (farm.) *Turbit blanc*: Aubrilhon que la sieu fuèlha, en infusion, es purgativa.

turboalternator n.m. (electr.) Alternator que fonciona gràcias à una turbina à vapor ò à gas.

turbocombustible n.m. Combustible per turbomàquina.

turbocompressor n.m. 1. Turbomàquina dins la quala si comunica au gas, au mejan d'una ròda, d'energia cinetica transformada pi en pression dins un ensèm de conduchs fixes que son à l'entorn d'aquesta ròda. 2. (autom.) *Turbocompressor de sobralimentacion*: Organe annèxe d'un motor termic, que compòrta una turbina que l'escorremet dei gas d'escapament fa virar e que fa virar una segonda turbina que compirmisse sigue lo mesclum ària-essença (motor à essença), sigue l'ària (motor diesel) avant la sieu intrada dins lo motor, dins la tòca d'aumentar sensiblement la potènça dau motor.

turbocomprimit, ida adj. Si di d'un motor provedit d'un turbocompressor.

turbodiesèl n.m. Veicule ferroviari à motor diesèl e turbine.

turbodinamo n.m. (c. de f.) Generator de corrent per l'alimentacion electrica d'una locomotritz, que fonciona mé la vapor.

turbofiltre n.m. Filtre qu'agisse au mejan d'un sistema rotatiu.

turboforatge n.m. Procediment de foratge dins lo quau una turbina accionada per la circulacion dei fangas mòu lo trepan.

turbolença (-éncia) n.f. Turbulença.

turbolent, a adj. Turbulent.

turbomàquina n.f. Tot aparelh generator ò receptor qu'agisse dinamicament sobre un fluide mé l'ajuda d'un rotor que vira à l'entorn d'un axe (turboreactor, turbomotor).

turbomotor n.m. organe de propulsion que lo sieu element essencial es una turbina à gas.

turbopompa n.f. 1. Turbomàquina idraulica receptritz que sièrve à aumentar la pression dau liquide que la travèrsa. 2. Pompa centrifuga acoblada à una turbina.

turbopropulsor n.m. (aeron.) Propulsor compausat d'una turbina à gas, que mòu una eliča (ò d'elichas) per l'intermediari d'un reductor.

turboreactor n.m. (aeron.) Reactor à gas que fonciona per reaccion dirècta dins l'atmosphèra.

turbotren n.m. (c. de f.) Tren que la sieu energia es fornida per una turbina à gas ò diferenti turbinas à gas.

turboventador n.m. Ventilator à turbina.

turbolença (-éncia) n.f. 1. Caractèr d'una persona turbulenta, agitacion. 2. (sc.) Agitacion desordenada d'un fluide en movement. Var.: **turbolença**.

turbulent, a adj. 1. Portat à faire de bosin, à causar de trebolicis: *Un enfant turbulent*. 2. (mecn.) *Escorrement turbulent*: Escorrement dins lo quau lu rais fluides si mésclon, en plaça de conservar la sieu individualitat, coma dins l'escorrement laminari. Var.: **turbolent**.

turc, a adj. e n. De Turquia. ◇ *Cafè turc (à la turca)*: Cafè foart, preparat per decoccion dau marc. ◇ *À la turca*: Si di d'un pati sensa sèti. ◇ *Lengas turqui*: Grop de lengas de la familha altaïca parladi en Àsia centrala (coma lo turcmène), en Àsia centrala, dins lo Caucàs e en Turquia. ◇ *Gran turc* ò *turc*, n.m.: Cereala de granda dimension, dau pen unic e de la gròssa espiga que poarta de granas en rengs sarrats, largament cultivada dins lo monde per l'alimentacion umana (sièrve per exemple per faire la *polenta*) e animala (Familha dei gramineas).

turc n.m. Principala lenga dau grop turc, parlada en Turquia dont es la lenga oficiala.

turcaria n.f. (art, liter.) Òbra artistica e literària que representa de scenas turqui, ò d'inspiracion orientala.

turcic, a adj. (anat.) *Sèla turcica*: Cavitat de l'oàs esfenòide dont si tròva l'ipofisi.

turcmène, a adj. e n. Dau Turcmenistan. ◆ n.m. Lenga turca parlada au Turcmenistan.

turcofòne, a adj. e n. De lenga turca.

turcomongòl, a adj. e n. Qu'apartèn à l'encòup au pòble turc e au pòble mongòl.

turdidat n.m. *Turdidats*: Familha ò sotafamilha de passerons, coma lo rossinhòu, lo rigau e lo tòrdol.

turf n.m. (angl.) Lo tot dei activitats que pertòcon li corsas de cavaus.

turfista n. Persona que li agràdon li corsas de cavaus, que li seguísse e li juèga.

turga adj. f. Estèrta, en parlant de la femèla de divers animaus.

turgan n.m. Durgan.

turgescença (-éncia) n.f. 1. (bot.) estat normal de rigiditat dei teissuts vegetaus vivents, deugut à la pression dau sieu contengut liquide. 2. (med.) Tumescença.

turgescent, a adj. En estat de turgescença.

turgide, a adj. (lit.) Gon,flat, bodenflat: *Parpèlas turgidi*.

turiferari n.m. (liturg.) Clergue encargat de portar l'encensier.

turinés, esa adj. e n. De Turin.

turingian, a adj. De Turingia.

turista n.f. (esp.) Gastroenteriti que si manifèsta per de diarrea, contractada sobretot per lu toristas dins lu país cauds. Var.: **torista**.

turla n.f. 1. Barra de carre (Esa). 2. Tube (capeu).

turlupinada n.f. (fam.) Fach de turlupinar.

turlupinaire, airitz n. (fam.) Que turlupina.

turlupinar vt. (fam.) Enuiar, preocupar.

turna n.f. (pop.) Cambra.

turo-luro n.m. (fig.) Redicha, repeticion.

turonian, a adj. (geogr.) (geol.) Estatge dau sistema cretaceu.

turpide, a adj. (lit.) Que manifèsta de brutessa morala: *Una ànima turpida*.

turpitud(a) n.f. (fig.) Comportament ignominós d'una persona; accion vergonhoa.

turquesa n.f. Fosfat d'alumini e de coire natural, que dona de pèiras fini opaqui, d'un color de blau clar fins à blau-vèrd. ◆ adj. inv. e n.m. D'una color de turquesa.

turquin, a adj. 1. *Marmo turquin*: Marmo blau venat de blanc, originari d'Itàlia. 2. (lit.) *Blau turquin*: Blau escur.

turquina n.f. Pèira de turquesa de gaire de valor.

tus n.m. Tuis.

tuso adj. Obtús.

tussir vi. (*tussissi*) Aver un accès de tuis; si rasclar la garganta per s'esclarir la votz ò atirar l'atencion. Var.: **tóisser, túsiser**.

tussòr n.m. (mòt indian) 1. Estòfa fabricat m'una seda leugiera que vèn d'un manhan sauvatge. 2. Mandilho fach d'aquesta estòfa.

tutejaire, airitz adj. Que tuteja.

tutejament n.m. Accion, abitudada de tutejar.

tutejar vt. Dire tu à quauqu'un.

tutela n.f. 1. Susvelhança, dependença embarrassanta. 2. (dr.) Lo tot dei mesuras legali destinadi à protegir lu ben dei enfants minors e dei incapables majors. ◇ *Tutela d'Estat*: Forma de tutela que s'aplica à de personas protegidi sensa familha. 3. (lit.) Proteccion, sauvagarda

en favor de quauqu'un. 4. *Autoritat de tutela*: Administracion qu'exercisse un contraròtle. ◇ *Tutela administrativa*: Contraròtle que l'autoritat administrativa exercisse sobre li collectivitats publiqui descentralisadi. 5. (dr. intern.) *Territòri sota tutela*: país que la sieu administracion es assegurada per un autre estat, sota contraròtle de l'O.N.U. 6. (dr. pen.) *Tutela penala*: Dins lo drech francés, pena complementària aplicabla ai recidivistas, suprimida en lo 1981.

tutelar vt. Aver sota la sieu tutela; protegir.

tutelari, ària adj. 1. (lit.) Que tèn sota la sieu proteccion: Potença tutelària. 2. (dr.) Que pertòca la tutela.

tutor, tutritz n. Persona encargada de susvelhar lu interès d'un minor non emancipatò d'un incapable major plaçat sota lo regime de la tutela. ◇ *Tutor ad hoc*: Persona capabla de representar un incapable per tota operacion juridica dins la quala lu interès d'aquesto d'aquí ríscun d'èstre opauats à-n-aquelu dau tutor.

tutor n.m. (agric.) Paisseu.

tutorar vt. (agric.) Munir d'un tutor, d'un paisseu.

tutorat n.m. Foncion de tutor.

tutoratge n.m. (agric.) Accion de munir d'un tutor, d'un paisseu.

tutsi adj. e n. D'un grope de poblacions que viu dins la region dei Grands Lacs africans.

tutti n.m. (it) (mús.) Lo tot dei instruments de l'orquèstra (per op. au solista ò au grope de solistas).

tutti frutti loc. adv. (it.) Compauats ò perfumat de divèrs fruchs: *Una glaça tutti frutti*.

tutti quanti loc. adv. (it.) *E tutti quanti*: Toti li personas, toti li cauas d'una meme espècia (à la fin d'una enumeracion).

tutú n.m. (fr.) Costume de la balarina academica, compauat de divèrsi faudilhas de tule sobrepauadi.

tuve n.m. Tufa (ròca).

tuviera n.f. 1. Element de canalizacion profilat,, destinat à impauar à un fluide que s'escorre una aumentacion de velocitat. 2. Conduch terminal d'una turbina à gas. 3. Dubertura practicada à la partida inferiora d'un forn metallurgic per lo passatge de l'ària.

T.V.A. n.f. (sigla) Taxa à la valor ajoncha (taxa que si paga sobre un acte comercial).

tweeter n.m. (angl.) Autparlant dei aguts.

twist n.m. (angl.) Dança d'origina americana, sus una música foarça ritmada, caracterisada per una rotacion dei cambas e dau bacin.

twistar vi. Balar lo twist.